

COLLECT

ARTS ANTIQUES AUCTIONS

PLASTICARIUM
in het Atomium

Denis Gielen
Nieuwe directeur MAC's

Pracht & Precisie
Gesneden stenen

Wat kost een
KAREL APPEL

Blik vooruit op
BRAFA

WINTER 2015-2016

NR. 459 € 5,90 Nederlandstalige editie

5 414306 142626 04590>

Alessandro
Magnasco
(1667-1749)

THE MATURE YEARS
OF A NONCONFORMIST PAINTER

EXHIBITION from 25 November 2015 to 31 January 2016

Galerie Canesso
PARIS

26, rue Laffitte 75009 Paris
Tuesday to Sunday
11 am - 6.30 pm
www.canesso.com

musée di
SiradaNuova
Palazzi Rosso Bianco Turai

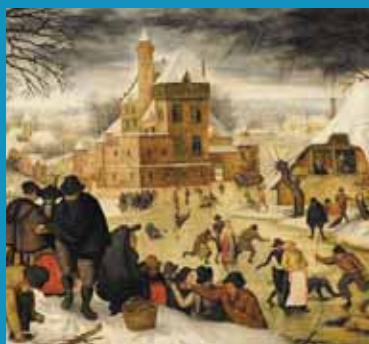
BRAFA

ARTFAIR

23-31 JANUARY 2016

TOUR & TAXIS / BRAFA.BE

BRUSSELS

ONE OF THE MOST INSPIRING FAIRS IN THE WORLD

DELEN

PRIVATE BANK

U bent uniek. Uw vermogen ook. En uw bankier?

Een vermogen: het resultaat van lang en hard werken, een tikkeltje geluk, en het nemen van de juiste beslissingen, elke dag opnieuw. Een vermogen opbouwen is al niet gemakkelijk, maar ook een vermogen beheren is dat niet! De mogelijkheden en beperkingen veranderen constant. Op de hoogte blijven van alle nieuwe ontwikkelingen vergt heel veel kennis, heel wat toewijding en tijd.

Hoe zit het met uw vastgoed? Hebt u al nagedacht over uw nalatenschap? Bezit u een kunstcollectie? Hoe moet het met uw privévermogen, en het kapitaal dat nog in uw zaak zit? Om op ieder moment vol vertrouwen naar de toekomst te kunnen kijken, is het beter om u te laten bijstaan door een expert die de knepen van het vak kent.

“Als het om uw vermogen gaat, wilt u als gesprekspartner een vertrouwenspersoon die dicht bij u staat. Letterlijk.” zegt Filip De Nil, Head of Marketing Private Banking & Investments bij Belfius: “Bij Belfius zetten we daarom meer dan 250 gespecialiseerde Private Bankers in via onze lokale kantoren. Ze kennen u en uw situatie, zowel professioneel als privé, ja zelfs familiaal. Ze zijn discreet, maar staan altijd voor u klaar.”

> Hoge kwaliteit, heel dichtbij

De lokale beschikbaarheid van specialisten zorgt voor een gemakkelijke toegankelijkheid. De Belfius Private Bankers beschikken bovendien over een doorgedreven kennis op het vlak van zowel vermogensbeheer, het voorbereiden van uw pensioen als het plannen van uw nalatenschap. Ze zijn op de hoogte van de laatste ontwikkelingen in zowel fiscaliteit als juridische materies... en dit vlak bij u in de buurt.

> Proactief en grondig

Als uw échte vertrouwenspersoon die u en uw familiale situatie door en door kent, geeft uw Private Banker u ook proactief advies. Het aangeven van beleggingsopportuniteiten, het plannen van uw pensioen of de beste fiscale optimalisaties worden met u besproken en doorgenomen. Bij alle grote momenten in uw leven, en van uw kinderen, staat uw Private Banker - en de experts die hem ondersteunen - u met raad en daad bij.

> Eén vertrouwenspersoon

“Geldzaken liggen voor veel mensen nog altijd gevoelig”, zegt Filip De Nil: “vandaar dat het zo belangrijk is om contact te hebben met een echte vertrouwenspersoon. Niemand heeft zin om zijn situatie keer op keer te moeten uitleggen. Uw lokale Private Banker is meteen ook uw vaste contactpersoon voor al uw financiële zaken. We garanderen u zo maximale discretie.”

Voor al uw wensen, van dagelijkse bankzaken zoals het aanvragen van een bank- of kredietkaart, over verzekeringen, woonkrediet of woonpolis tot het beheer van uw vermogen, kunt u bij uw Private Banker terecht. Voor ondernemers zorgt de Private Banker voor alle nodige contacten met de business specialisten in uw regio. Dat koppelt lokale persoonlijke dienstverlening aan de hoogst mogelijke kwaliteit.

Filip de Nil, Head of Marketing Private Banking & Investments.

“

Bij Belfius zetten we meer dan 250 gespecialiseerde Private Bankers in via onze lokale kantoren. Ze kennen u en uw situatie, zowel professioneel als privé, ja zelfs familiaal. Ze zijn discreet, maar staan altijd voor u klaar.

“

> Wealth Analysis & Planning en Wealth Management

Uw lokale Private Banker is uw logische eerste aanspreekpunt. Soms is er echter extra expertise vereist om zeer complexe vraagstukken op te lossen. Dan wordt een team van specialisten ingezet, van de afdelingen Wealth Analysis & Planning en Wealth Management. Ze zorgen samen voor de realisatie van uw persoonlijke doelstellingen inzake vermogens- en successieplanning, met een minimum aan belastingen en een maximum aan gemoedsrust. Deze dienstverlening houdt ook de begeleiding in bij het uitvoeren van schenkingen, de opmaak van een testament, de keuze van een huwelijksstelsel, de oprichting van een vennootschap, de verkoop van uw bedrijf, en de aankoop van een tweede verblijf of opbrengsteigendom.

“Belfius Private Banking helpt ondernemers met het bereiken van de juiste balans tussen ondernemingskapitaal en privévermogen. Dat zorgt ervoor dat de ondernemer niet alleen nu in zijn levensstandaard kan voorzien, maar ook straks als hij op rust gaat.” stelt Isabelle Verhulst van de afdeling Wealth Analysis en Planning. “Ons team van juristen, fiscalisten en economen analyseert uw financiële planning, uw vermogens- en successieplanning. Zij bestuderen indien gewenst ook de juridische en de fiscale kant van de overdracht of verkoop van het bedrijf. De experts van Wealth Management hebben dan weer een ruime ervaring in de financieringsaspecten van zowel een bedrijfsoverdracht, de aankoop en het beheer van vastgoed, als filantropie, en het beleggen in kunst.”

> Planning en optimalisatie voor ondernemers

Bedrijfsleiders en zelfstandigen weten dat een grondige analyse en optimalisatie van het persoonlijke en professionele vermogen ongelooflijk belangrijk zijn. Een persoonlijk financieel plan geeft u niet alleen een helder inzicht in uw huidige financiële situatie, het schetst bovendien een duidelijke simulatie van de toekomst. Naast een overzicht van bijvoorbeeld uw pensioenvoorzieningen geniet u meteen ook van de voordelen van een persoonlijk actieplan.

> Vastgoedadvies en financiering

Bij het structureren van uw vastgoedpatrimonium en bij het realiseren van uw nieuwe vastgoedplannen zijn onze experts een steun. Ze bekijken uw plan vanuit alle mogelijke verschillende invalshoeken en helpen u uw dossier optimaal voor te bereiden. Ze gaan samen met u op zoek naar de beste financiering, en helpen u de keuze te maken tussen de voor- en nadelen van een privé-aankoop ten opzichte van de verwerving via een vennootschap. Het fiscale aspect wordt daarbij nooit uit het oog verloren.

> Overdracht en overname onderneming

“Voor bedrijfsleiders is de opvolging van hun familiebedrijf meestal een grote zorg, zowel op persoonlijk als op fiscaal en juridisch vlak”, weet Isabelle Verhulst. “Vragen waar ze mee zitten gaan van hoe de levensstandaard te behouden of fiscaal te optimaliseren, tot de kinderen gelijk en fair te behandelen of een familie charter op te stellen. Zo'n charter is een document dat de basisfilosofie van de familie en van de onderneming vastlegt, samen met een aantal gedragsregels die de relatie tussen de familie en het bedrijf regelen. Uw Private Banker en de afdelingen Wealth Analysis and Planning en Wealth Management kunnen u met nuchter, professioneel en neutraal advies helpen om die moeilijke klippen goed te omzeilen.”

Het Wealth Management-team geeft u alle nodige advies over de boekhoudkundige en financiële aspecten van een overdracht of overname. Ze brengen een second opinion voor de waardering van uw bedrijf, werken voor u een geschikte kredietformule voor de overname uit, enz.

De experts werken hiervoor nauw samen met uw andere betrokken consultants (uw bedrijfsadviseurs, uw accountant, uw notaris ...) en bieden zowel ondersteuning aan overnemers als aan overlaters. Advies bij Family Buy Outs is eveneens mogelijk.

Betrouwbaarheid garandeert tevredenheid

Belfius Private Banking begeleidt **60 000 klanten**, met een beheerd vermogen van meer dan **32 miljard euro**.

Vaak wordt het vermogen van generatie op generatie aan Belfius Private Banking toevertrouwd, zo komt de bank aan een gemiddelde **klantenrelatie van 23 jaar in haar Private Banking portfolio**. Meteen het mooiste bewijs dat het geven van betrouwbaar en gepersonaliseerd advies tevreden en loyale klanten maakt.

Isabelle Verhulst, Head of Wealth Analysis & Planning

B R U
G G E

MUSEA
BRUGGE

MAKING CONNECTIONS

EXHIBITION

- [artist] ROBERT DEVRIENDT
- [venue] GROENINGEMUSEUM BRUGGE
- [period] 17.10.2015 - 21.02.2016

De kleine schilderijen van Robert Devriendt werken als teasers die de verbeelding activeren. De kunstenaar speculeert op de associaties die de werken oproepen en op de connecties die de toeschouwer tussen de verschillende schilderijen maakt. Door zijn precieze en sensuele manier van schilderen wordt Devriendt bestempeld als een witte raaf binnen de hedendaagse kunstwereld. Zijn schilderijen hebben een groot 'Eyes Wide Shut' gehalte.

De kunstenaar schenkt een tekening weg aan wie de meest indringende reactie op zijn tentoonstelling post op > www.facebook.com/makingconnections.robertdevriendt

REDACTIESECRETARIAAT

Begijnhoflaan 464 G - 9000 Gent
Tel: 09/216.20.20 / Fax: 09/216.20.21
aaa@ips.be - www.collectaaa.be
ING 310-0657650-76
IBAN BE91 3100 6576 5076
SWIFT BBRU BE BB
B.T.W.: BE 432.544.477

ADVERTENTIES

Kunstsector:

Joris van Glabbeek
Tel: 09/216.20.24

Alle andere sectoren:

MAC-Strat Yves de Schaetzen
Steenweg op Halle 158
1640 Sint Genesius Rode
Tel: 02/245.00.60 / Fax: 02/241.08.82
GSM: 0475/82.96.00
yves@macstrat.be

COLLECT AAA is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.

HOOFDREDACTRICE

Els Bracke

REDACTIE

Christophe Dosogne
Els Bracke
Liesbeth Langouche
Betty Vanlangendonck

MEDEWERKERS

Iris De Feijter
Lieven Defour
Thijs Demeulemeester
Gwennaëlle Gribaumont
Anne Hustache
Christine Vuegen

VERTALING

Didier Vanhede

VORMGEVING

Annick Blommaert

DRUK

Geers Offset, Oostakker

VERDELING

Boekhandel/ AMP, De Post

ABONNEMENTEN

Abonnementenland
Diependaalweg 6 - 3020 Herent
Tel. 02/808.55.23
België € 45, Europa € 65, Luchtpost € 74. Abonnementen worden automatisch verlengd en gelden tot wederopzegging uiterlijk twee maanden voor afloop. Een cadeau-abonnement loopt automatisch af.
Voor een adreswijziging, een opzegging, een ontbrekend nummer of een andere vraag, gaat u naar de website www.aboland.be.

COVER

Belangrijke inktpot met Cerberus. Deze Griekse mythologische hond met drie koppen bewaakte de ingang tot de hel. Verguld bons en voet in grijs marmer. Hoogte 22 cm. Frankrijk, Empire tijd. Te zien op de BRAFA bij Dario Ghio, Monaco, www.darioghio.com

Lid van de Unie van de Uitgevers van de Periodieke Pers

Verantwoordelijke uitgever:

PATRICK SNOECK

Begijnhoflaan 464 G - 9000 Gent
Voor de beeldende kunstenaars en de fotografen CISAC/SABAM
© SABAM Belgium 2014

COLLECT

ARTS ANTIQUES AUCTIONS

WINTER 2015 NR. 459

Up to date	8
Musea	10
Galeries	16

BEURZEN EN EVENEMENTEN

BRAFA	34
Beurzen binnen- en buitenland	96

DOSSIERS

Marie-Françoise Plissart	20
Denis Gielen, directeur van het MAC's	24
Het Plasticarium 2.0	30
Gesneden stenen	42
Hellenistische bronzen	48
Liefde in de 18e eeuw	52
Papieren behangsels	58
Karel Appel geprijsd	64
Anselm Kiefer	70
De marktwaarde van Jesús Rafael Soto	74

VEILINGEN

Veilingen wereldwijd	76
Veilingen België	80

BOEKEN

28

AGENDA

Veilingagenda	104
Beursagenda	107
Museumagenda	108
Galerie-agenda	110
Adressen & websites	112
Zoekertjes	112

txt België

Thierry Poncelet, 'Le notaire de province'.

Kunstenaar **Thierry Poncelet** – gekend om zijn hondenportretten – stelt met de expo 'Thierry Poncelet – This Is It' voor een laatste keer tentoon en dit in de WM Gallery te Antwerpen nog t/m 27-12. +++ De jonge kunsthistorici Laura De Beir en Ellen De Schepper willen met hun nieuwe concept **FINE ART CONSULT** te Brussel, kunstliefhebbers discreet en op maat adviseren bij het kopen, verkopen en beheren van kunst. +++ 85 jaar geleden vond in het gezelschap van Le Corbusier het derde Congrès international d'architecture moderne (CIAM III) plaats in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten: in dat kader spreekt **François Chaslin** op 8 december in BOZAR over het genuanceerd portret van de architect in zijn boek 'Un Corbusier'. +++ Iedereen die denkt te beschikken over een kunstschat op zolder of de schouw, kan op 10 december in het gezelschap van specialisten naar de beoordelingsdag voor kunstwerken in het Antwerpse **Rubenianum**. +++ Op 12 december organiseert **Rotary Club Gent** een grote veiling ten voordele van Caritas Vlaanderen, de ngo Shelter Box en de Gentse vzw RAAKPUNT. +++ Naar aanleiding van **Expo 2050**, organiseert het KMSK te Brussel op 15 december een lezing waarop kunsthistorici, schrijvers en filosofen onder meer hun licht

Tijdens de 15e editie van Kunst voor l'Accueil (14 t/m 17/01), worden kunst en design te koop aangeboden ten voordele van het opvangcentrum voor kinderen. © Les amis de l'Accueil.

laten schijnen op de toekomst van hedendaagse kunsttechnieken. +++ Zo'n 200 kunstenaars, galerijen en mecenasen dragen o.a. schilderijen, beeldhouwkunst en fotografie aan voor de 15e editie van **Kunst voor l'Accueil** (14 t/m 17-01): de werken worden tentoongesteld in Hanger 18 te Elsene en verkocht ten voordele van het kinderopvangcentrum l'Accueil. +++ 'Hellelandschap', een anonieme tekening die voorheen werd toegeschreven aan een medewerker van **Jheronimus Bosch**, is door het Bosch Research and Conservation Project (BRCP) herkend als een werk van de meester zelf. +++ Daarentegen kan het schilderij '**Kruisdraging van Christus**', dat een plekje heeft in het Museum voor Schone Kunsten te Gent en waarvan werd geloofd dat het van Jheronimus Bosch was, volgens een onderzoek van het BRCP niet aan hem worden toegeschreven. +++ De architectuurprijs 'Patrimonium voor de toekomst' 2015 werd in de wacht gesleept door het crematorium Hofheide in Holsbeek, een ontwerp van het Gentse architectenduo **Coussée & Goris**. +++ De kersverse website **The Art Couch** wil het brede publiek toegankelijk en vlot berichten over nieuwe tendensen binnen de kunstwereld, evenementen en hedendaagse kunstenaars uit binnen- en buitenland. +++ Noël Slangen, Dominique De Rijcke en Peter Ruyffelaere van uitgeverij Ludion, lanceren een wereldwijde webwinkel voor digitale kunstboeken en tentoonstellingscatalogi, die ze **Musebooks** hebben gedoopt en die zich richt op een frisse digitale leeservaring.

Crematorium Hofheide te Holsbeek, een ontwerp van Coussée & Goris architecten.

Verzameling Thyssen-Bornemisza

De rijke en aanzienlijke verzameling van de familie Thyssen-Bornemisza bestaat uit velerlei collecties, waarvan de schilderijen – die onderdak vonden in Museo Thyssen-Bornemisza te Madrid – één van de beroemdste vormen. Het is echter veel dichterbij huis dat we een ander onderdeel van deze verzameling kunnen bewonderen. Van 11-12 t/m 10-01 presenteert de galerie Bernard Descheemaeker - Works of Art te Antwerpen de expositie en verkoop van 'Het Geschilderd email uit Limoges en de Reeks van Zeven Parijse Ivoren Medaillons uit de verzameling Thyssen-Bornemisza'. De meeste van deze werken, zoals de reeks van zeven kleine ivoren medaillons die rond 1400 te Parijs werden gemaakt, werden nog nooit aan het publiek getoond. www.worksofart.be

Pierre Reymond, 'Het leven en de werken van Hercules', kistje uit de verzameling Thyssen-Bornemisza, ca. 1545-1500. Geschilderd email in grisaille op koper, verguld. Van 11-12 t/m 10-01 te zien bij Bernard Descheemaeker-Works of Art.

txt Buitenland

Boegbeeld van de fotografie, **Hilla Becher**, is op 10 oktober op 81-jarige leeftijd gestorven te Düsseldorf: samen met haar man Bernd (1931-2007) bracht ze op abstracte wijze het Duitse industriële patrimonium in beeld. +++ Met **'België'** presenteert Daniel Templon van Galerie Templon in Parijs nog t/m 31-12 een persoonlijke hommage aan een schare hedendaagse kunstenaars waaronder Jan Fabre, Wim Delvoye en Hans Op de Beeck. +++ Na de restauratie van een vleugel van het Victoria and

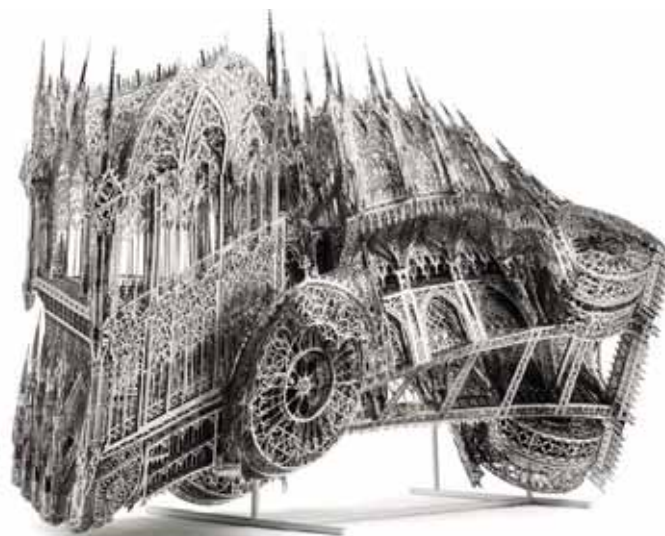

boven Bernd Becher en Hilla Becher, 'Pitheads', 1974. © Bernd & Hilla Becher. onder Hilla Becher. © Foto door Chai Lizeng.

Hans Op de Beeck, 'Snow Landscape', 2015. © Photo Studio Hans Op de Beeck. Deel van de expo 'België' (05-11 t/m 31-12) bij Galerie Templon, Parijs.

Albert Museum te Londen, openen in december de **galerijen Europa 1600-1815**, waar de collectie Europese kunst en design uit de 17e en 18e eeuw opnieuw te bezichtigen zal zijn. +++ Door **Documenta 14** in 2017 zowel te Kassel (10-06 t/m 17-09) als Athene (08-04 t/m 16-07) te organiseren, hoopt artistiek directeur Adam Szymczyk in deze woelige migratietijden een stukje mee te bouwen aan een brug tussen Duitsland en Griekenland. +++ De Düsseldorfse Stichting Zero neemt de befaamde galerie van de Duitse Zero-kunstenaar **Otto Piene** (1928-2014) over: in het gewezen fabrieksgebouw creëerde hij zijn vuur- en rookschilderijen.

Wim Delvoye, 'Twisted Dump Truck - Clockwise', 2013. © Studio Wim Delvoye. Galerie Perrotin. Deel van de expo 'België' (05-11 t/m 31-12) bij Galerie Templon, Parijs.

Guy Van Bossche & co.

Guy Van Bossche: 'Black Mimic', 2004.
© kunstenaar.

Deze tentoonstelling bestaat uit twee delen: een overzicht van het oeuvre van Guy Van Bossche, aangevuld met werk van een twintigtal andere kunstenaars. De titel ervan, 'Unterseeboot über Malermeister', is een metafoor

voor de ironische positie van de kunstenaar in onze wereld, in die teelaarde waarin elk werk geworteld is en waar het een zekere kijk op biedt. Dat is zeker zo bij Guy van Bossche, wiens thema's direct ontleend zijn aan de continue stroom van beelden om ons heen en gebeurtenissen in het dagelijkse leven. De Antwerpse schilder krijgt hier het gezelschap van collega's als Wim Catrysse, Guillaume Bijl, Walter Swennen, Ria Pacquéé en Luc Tuymans. (ah)

Cultuurcentrum
Minderbroedersgang 5
Mechelen
www.cultuurcentrummechelen.be
05-12 t/m 07-02

Foto's voor de groep Lhoist

De in Waals-Brabant gevestigde groep Lhoist is een familiebedrijf dat producten op basis van mineralen, kalk en dolomiet maakt. Het bedrijf werd opgericht in de negentiende eeuw en is sindsdien uitgegroeid tot een van de wereldleiders in zijn sector. Sinds enkele jaren vraagt het bekende fotografen (onder meer Roy Adten, Bernd & Hilla Becher, Elliott Erwit en Raymond Depardon) foto's te nemen ter illustratie van hun activiteiten,

in zo'n negentig gebouwen over de hele wereld. Hun werk wordt aangevuld met een reeks foto's van het prestigieuze fotoagentschap Magnum, die behoren tot de permanente collectie van de groep. (ah)

Musée de la Photographie
Avenue Paul Pastur 11
Charleroi
www.musephoto.be
12-12 t/m 22-05

Van Floris tot Rubens

Vroeger werd een tekening slechts gezien als een voorbereiding voor het echte werk. Tegenwoordig wordt tekenen beschouwd als een volwaardige kunstvorm. In de zuiverheid of de kracht van een lijn ligt immers al de essentie van het creatieve proces. Deze tentoonstelling presenteert negentig tekeningen van Hollandse en Vlaamse meesters uit de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw, onder meer van Jan Floris en Peter Paul Rubens. Die laatste stond aan het hoofd van een groot atelier en dus is het benieuwd uitkijken naar de schetsen die zijn gemaakt als voorbereiding voor schilderijen. De tekeningen komen uit een privéverzameling. Veel ervan zijn nooit eerder tentoongesteld. (ah)

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België
Regentschapsstraat 3
Brussel
www.fine-arts-museum.be
20-01 t/m 15-05

Naar een ontwerp van Pieter Coecke van Aelst (1502-1550): Mansportret, 452 x 350 mm.

Bernd en Hilla Becher: 'Lengefeld - D'. © kunstenaars.

Roni Horn

Roni Horn, 'Hack Wit - fool's rainbow', 2014. Waterverf, grafiet, arabische gom op aquarelpapier, cellofaan tape. Foto: Genevieve Hanson.

Roni Horn (1955, New York City) maakt beelden, installaties, foto's en tekeningen. Zij gebruikt daarbij uiteenlopende materialen en technieken. De veelzijdigheid van haar

werk maakt het echter lastig om het in een enkele stijl of stroming onder te brengen. De vormen van haar beelden verraden de invloed van de minimal art uit de jaren zestig. In al haar werk speelt het aspect van plaatsbepaling, zowel van het kunstwerk als van de beschouwer, een belangrijke rol. Roni Horn maakt haar werk dikwijls in 'paren'. Deze verdubbeling van een beeld is niet zomaar een simpele herhaling van een vorm, maar betekent ook letterlijk het innemen van verschillende posities. In al haar werk onderzoekt Horn de mogelijkheden van plaatsbepaling en positionering.

Museum De Pont
Wilhelminapark 1
Tilburg
www.depont.nl
 23-01 t/m 29-05

Katia Kameli: 'L'oeil se noie', 2015. © kunstenaars.

Made in Algeria

Het in kaart brengen van Algerije ging hand in hand met de koloniale verovering en de beschrijving ervan. Dat is meteen ook het thema van deze tentoonstelling, met tal van documenten, waaronder vrij zeldzame, zoals originele landkaarten, maar ook tekeningen, schilderijen, foto's, oude geluids- en beeldopnamen en werken van hedendaagse kunstenaars die het Algerijnse grondgebied hebben bereisd. De tentoonstelling gaat terug tot

de renaissance. Ze begint vóór de verovering, vervolgt met de kolonisatie en eindigt met de tijd vanaf de onafhankelijkheid tot nu. Een ambitieus project en een primeur: Algerije bekeken als een territorium dat wordt opgemeten en beschreven. (ah)

MUCEM
Promenade Robert Laffont 7
Marseille
www.mucem.org
 20-01 t/m 22-05

De belle époque op zijn Amerikaans

Net als Europa in het laatste kwart van de negentiende eeuw hebben ook de Verenigde Staten een bloeiperiode in de meubelkunst beleefd. Het meubelontwerp in die tijd was een afspiegeling van de neostijlen in de architectuur, verrijkt met de nieuwe ideeën van de arts-and-craftsbeweging. Het MET laat ons kennismaken met die tijd aan de hand van diverse stukken. Centraal staat een juweeltje uit de museumcollectie: de onlangs weer in de zalen opgestelde Worsham-Rockefeller Dressing Room, besteld door Arabella Worsham (later Huntington) voor haar woning in New York. Dit bijzonder fijn bewerkte ensemble is te danken aan George A. Schastey, zonder twijfel de belangrijkste meubelontwerper van zijn tijd, zoals uit deze tentoonstelling blijkt. (ah)

The Metropolitan Museum of Art
 1000, Fifth Avenue
 New York
www.metmuseum.org
 15-12 t/m 01-05

George A. Schastey & Co. (1873-1897):
 Worsham-Rockefeller Dressing Room,
 New York City, 1881-1882. The Metropolitan
 Museum of Art, schenking van het
 Museum of the City of New York, 2008.

Zao Wou-Ki, 'De tempel van Han', 2005, triptiek. © Foto : Dennis Bouchard.

Zao Wou-Ki

Voor deze eerste overzichtstentoonstelling in Zwitserland heeft de Fondation Pierre Gianadda een vijftigtal olieverfschilderijen van Zao Wou-Ki bijeengebracht, waaronder enkele van bijzonder groot formaat, daterend uit zijn laatste jaren, toen hij zijn artistieke hoogtepunt had bereikt. Het ensemble biedt een overzicht van zijn hele carrière, geworteld in de figuratieve kunst, maar langzaam evoluerend naar het abstracte.

Een dertigtal werken op papier, in zwart-wit, getuigt van het streven van deze kunstenaar - die het grootste deel van zijn leven in Frankrijk doorbracht - om in zijn werk de oosterse tradities te paren aan de westerse stijl. (ah)

Fondation Pierre Gianadda
Rue du Forum 59
Martigny
www.gianadda.ch
04-12 t/m 12-06

Schilderkunst 2.0

Deze tentoonstelling gaat na hoe de schilderkunst is geëvolueerd als gevolg van de technologische revolutie. Vanaf de jaren 1960 ontstond er een cultureel spanningsveld tussen de schilderkunst en de nieuwe massamedia: de televisie, de computer en later ook het internet. Waar men eerst nog vreesde dat die stortvloed van elektronische beelden de doodsteek zou betekenen voor de schilderkunst, leidde een en ander tot vernieuwing. De tentoonstelling beperkt zich tot West-Europa en de Verenigde Staten, beginnend bij de popart en het Nouveau Réalisme, en eindigend bij de hedendaagse schilderkunst. Alles tezamen krijgen we zo'n 230 werken te zien, van een honderdtal kunstenaars, onder wie Andy Warhol, Niki de Saint-Phalle, Jaques Villeglé, Cy Twombly, Gerhard Richter en Keith Haring. (ah)

Museum Brandhorst
Theresienstrasse 35a
München
www.museum-brandhorst.de
T/m 30-04

Albert Oehlen: 'Auch Einer', 1985.
© kunstenaar. Foto: Lothar Schnepf.

William Forsythe: Zonder titel, Blad 3 van 'Human writes'. Houtskooltekening, Kupferstichkabinett, Staatliche Kunstsammlungen Dresden. © kunstenaar. Foto: Herbert Boswank.

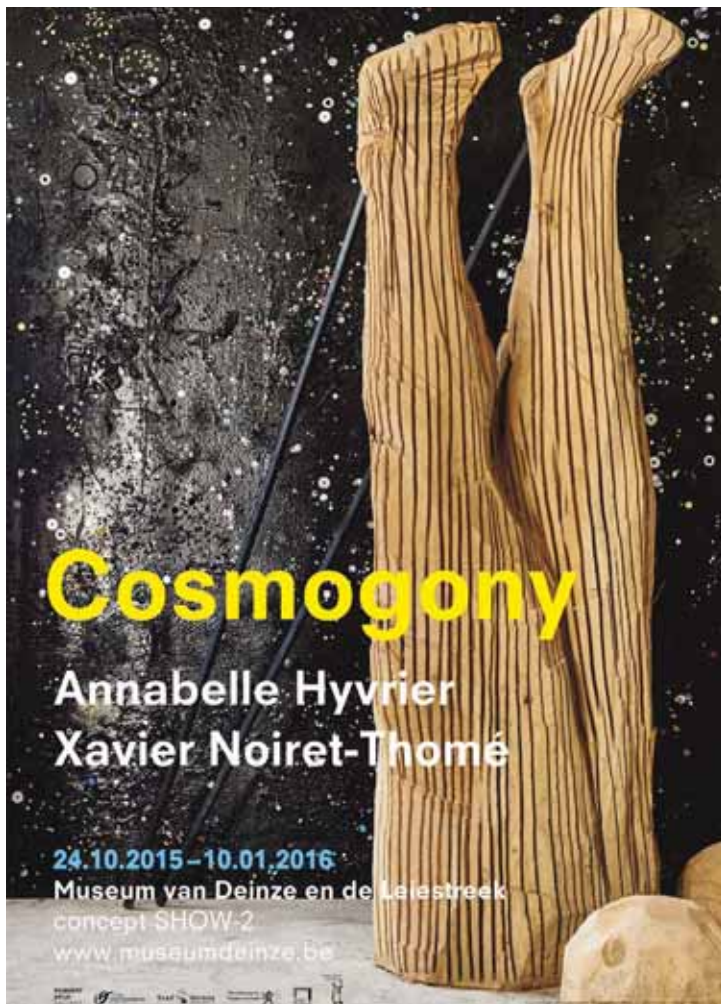
Disegno

Wat is het belang van de tekenkunst in de hedendaagse kunst? Een relevante vraag, want tal van kunstenaars uit de 21e eeuw lijken zich er weer van bewust te worden dat het tekenkundige aspect al het hele concept van een werk omvat. Het is meer dan zomaar een oefening of voorbereiding, het is de essentie van een werk. Deze tentoonstelling wil die stelling staven aan de hand van tekeningen en de werken die er uiteindelijk uit zijn ontstaan. Sommige werken

behoren tot moderne stromingen die onderbelicht zijn gebleven, andere zijn speciaal voor deze tentoonstelling gecreëerd. Het geheel wordt aangevuld met andere artistieke expressievormen, zoals films, foto's, literatuur, dans, reclame en filosofie. (ah)

Staatliche Kunstsammlungen
Residenzschloss, Taschenberg 2
Dresden
www.skd.museum.de
t/m 29-03

Cosmogony

Annabelle Hyvriër
Xavier Noiret-Thomé

24.10.2015 - 10.01.2016
Museum van Deinze en de Leiestreek
concept SHOW-2
www.museumdeinze.be

Thierry Poncelet This is it

WM GALLERY I
www.wmgallery.be

Expo 21 November - 27 December 2015

Wolstraat 45 | 2000 Antwerpen

Open from Thursday until Sunday from 1 pm until 6 pm

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: CHRISTOPHE ERNOTTE, DIRECTEUR GÉNÉRAL F.F., HÔTEL DE VILLE, PLACE DU MANÈGE, 6000 CHARLEROI | GEBRANDSCHILDERD GLAS, RUE FASNART, CHARLEROI | FOTO: VINCENT VINCKE | ONTWERP: DOROTTYA DÖME

CHARLEROI TUSSEN DUISTERNIS EN LICHT

DE GLASKUNST
IN DE PRIVÉ
RUIJITE
1880-1940

PALAIS DES BEAUX-ARTS
DE CHARLEROI

14.11.2015 > 13.03.2016

EEN TENTOONSTELLING
VAN HET GLASMUSEUM

INFO : 071 / 86 14 14

WWW.CHARLEROI-MUSEUM.BE

Met ondersteuning van asbl Les amis des Musées

Josef Frank, schrijfmeubel, ca. 1930. © MAK/Georg Mayer. Te zien op de expositie JOSEF FRANK: Against Design, Mak, Wenen, 16-12 t/m 03-04.

Joan Mitchell, 'Edrita Fried', 1981, olie op doek. © Joan Mitchell Foundation.

Joan Mitchell

De conservators van het Museum Ludwig blijven de schijnwerpers richten op grote Amerikaanse kunstenaars. Dit keer vergasten ze ons op een groot aantal schilderijen van Joan Mitchell. De overzichtstentoonstelling begint in de jaren 1950 en eindigt met haar laatste werken. Mitchell behoort tot de tweede generatie abstracte expressionisten, samen met onder meer Pollock en Rothko. Ze bracht

een groot deel van haar leven in Frankrijk door en werd vaak bestempeld als een 'abstract impressioniste', gezien haar energieke stijl en losse toets, geïnspireerd op de 'Waterlelies' van Monet. (ah)

Museum Ludwig
Heinrich-Böll-Platz
Keulen
www.museum-ludwig.de
t/m 21-02

Jean Auguste Dominique Ingres, 'La Grande Odalisque', 1814, olie op doek, 91 x 162 cm. Musée du Louvre.

Ingres nader bekeken

Op 'De baadster van Valpinçon' en 'De grote odalisk' van Jean Auguste Dominique Ingres zijn ongemeen sensuele ruggen te zien. De schilder aarzde zelfs niet ze langer dan natuurlijk te maken. Ingres werd zo een voorloper van de moderne schilders, die heel ver zouden gaan in het vervormen. De tentoonstelling in het Prado gaat nader in op dit aspect van zijn oeuvre. Ingres zag zichzelf vooral als een klassieke schilder, een bewonderaar van Rafaël en Poussin. Vandaar dat hij niet echt hield van portretten, een genre dat veel minder aanzien genoot dan de historieschilderkunst. Ook dit aspect komt uitgebreid aan bod op deze hoofdzakelijk chronologisch opgevatte tentoonstelling. (ah)

Museo Nacional del Prado
Calle Ruiz de Alarcon 23
Madrid
www.museodelprado.es
t/m 27-03

Wanneer de tol ronddraait ziet de waarnemer het volledige kleurenspectrum door de tegengestelde draairichting van de drie kleurenschijven. Een ludieke maar aanschouwelijke voorstelling van de mengeling van kleuren. © Foto: Hans Hansen.

No name design

Het zijn alledaagse objecten, gebruiksvoorwerpen die onbeduidend lijken, maar niettemin een belangrijke rol spelen of hebben gespeeld in het dagelijkse leven in onze tijd. Ze werden speciaal voor deze tentoonstelling geselecteerd omdat ze bij nader inzien allesbehalve banaal zijn. Ze zijn ontsproten aan geavanceerde technologieën, een innovatief materiaal of een volkomen nieuwe benadering. 'No name design' wil laten zien dat anoniem design zeker niet gespeend is van fantasie of

intelligentie. Het gaat om nuttige en vaak gebruikte objecten die onze levenskwaliteit hebben verbeterd. Zoals bijvoorbeeld kinderballonnen, nietmachines en tollen, die door een plaats te krijgen in het museum ineens op een vreemde manier mooi worden ... Een nieuwe kijk op het bekende! (ah)

Museum für Kunst und Gewerbe
Steintorplatz
Hamburg
www.mkg-hamburg.de
11-12 t/m 03-04

Spoerri in de schijnwerpers

Daniel Spoerri, 'Das Bistro der Heiligen Marta', 2014, assemblage op paneel, 70 x 70 x 30 cm. Courtesy Daniel Spoerri & Galerie Schoots+Van Duyse, Antwerpen. Prijs: € 24.000.

Daniel Spoerri werd dit jaar 85, maar zijn recente 'maaltijdschilderijen' ogen frisser dan ooit. De Zwitser van Roemeense afkomst woont sinds 2007 in Wenen. Hij werd een voorman van het Nouveau Réalisme nadat hij in 1959 arriveerde in Parijs. Prompt kwam hij

op de proppen met het 'tableau piège', het 'betrapte schilderij' zeg maar. De galerie werd een restaurant, en daar kleefde hij de resten van de dis op het tafelblad zodat hij het kon ophangen als een soort vanitasschilderij. Even later diende hij in zijn eigen restaurant 'Eat Art' op. Welbekend is zijn objectkunst, waarvoor hij rommelmarkten afschuimt. De Verbeke Foundation pakt uit met 'Objet Oblige'. Zijn solo in Galerie Schoots+Van Duyse heet 'Moments to Treasure': momenten om te koesteren, zoals reis- en restaurantfoto's die we delen. Daar ontdek je dat het 'tableau piège' een verrukkelijke opfrisbeurt kreeg. (cv)

Galerie Schoots+Van Duyse
Napoleonkaai 15
Antwerpen
www.galerieschoots-vanduyse.com
[i.s.m. Kunstzolder.be](http://i.s.m.kunstzolder.be)
www.kunstzolder.be
 t/m 31-01

Hanna Ilczyszyn, 'Red', 2014, acryl op doek, 80 x 70 cm. Courtesy Hanna Ilczyszyn en Galerie Dessers. Prijs: € 1000.

Laat u verrassen

Galerie Dessers komt zowel in Hasselt als in Leuven voor de dag met de grote groepsexpo 'Serendipity - (n.) finding something good without looking for it'. Zo moet u zich het hoofd niet breken over de betekenis van 'serendipiteit'. Tussen haakjes: een Nederlandse definitie heeft het over 'door puur toeval heerlijke ontdekkingen doen'. Zelf ontdekte de galerie dit jaar nieuw talent. Een voorlopige selectie van vier kunstenaars wordt nu geïntroduceerd. Bij de allerjongsten zit de Poolse Hanna Ilczyszyn uit België. Haar bijna aquarelachtige schilderijen van kinderen en jongeren zijn altijd

voorzien van een psychologische lading. De keuze gebeurde steeds zonder voorafgaand atelierbezoek. Wat best riskant is. Aan de overige kunstenaars, waaronder Alechinsky, Luc Tuymans en Hervé Martijn, werd gevraagd om een zelfgekozen werk aan te leveren. Laat u verrassen, dat lijkt de boodschap. (cv)

Galerie Dessers
Leopoldplein 9
Hasselt
Naamsestraat 11 & 13
Leuven
www.galriedessers.be
 t/m 07-02

Kurt Ralske, 'Faceness', 2015, still van video. Courtesy Axel Vervoordt Gallery, Antwerpen.

Allemaal anders, allemaal familie

Mettertijd ruilde de New Yorker Kurt Ralske zijn carrière als professionele popmuzikant in voor videokunst, gemaakt met zelfontwikkelde software. Een hoogtechnologische beeldhouwer van de tijd, zo wordt hij genoemd. Zijn solo 'Faceness' in Axel Vervoordt Gallery demonstreert dat. Ralske realiseerde dit jaar voor 'Proportio' van Vervoordt in Venetië het nieuwe werk 'Syncretic Faceness 01'. Een verstilde video, en toch gebeurt er heel wat. Want elke seconde versmelten 120.000 gezichten. Het bronmateriaal is een massa videobeelden van oude Egyptische sculpturen. Dat is gebruikt om ons recht in het gezicht van de mensheid te laten kijken, overal en in alle tijden. Ons gelaat mag dan uniek zijn, de proporties stemmen overeen met de rest van de wereldbevolking. Een boodschap van gelijkheid? Ergens wel, maar het getuigt ook van een mateloze verwondering voor de mens. (cv)

Axel Vervoordt Gallery
 Vlaeykensgang - Oude Koormarkt 16, Antwerpen - www.axel-vervoordt.com - 03-12 t/m 23-01

Glas werkt!

Koen Vanmechelen, 'The Cosmopolitan Chicken 'Neckless'', 2009. Courtesy Koen Vanmechelen en De Mijlpaal, Heusden-Zolder. Foto Lut Maris, De Mijlpaal.

Om te voorspellen dat 'Glassworks' een wonderlijke en weidse expositie is, heb je geen glazen bol nodig. Curator Lut Maris van De Mijlpaal beperkt het niet tot de fascinatie van kunstenaars en designers voor glas. Een eeuwen-

oud en zeer veelzijdig materiaal. Denk maar aan laboratoriumkolven of glasnegatieven. Aldus komt er meer glas bij, van een collectie antiek glas tot glazen knikkers. De titel knipoogt naar 'Glassworks' van Philip Glass, waarmee hij zijn minimale muziek toegankelijker wou maken maar niet minder mystiek. Klanken zijn van de partij en 'luisterinstrumenten' van Baudouin Oosterlynck. Transparante sculpturen van Koen Vanmechelen zijn overbekend, maar hij maakte tevens een halssnoer met glazen sporen van hanen uit zijn 'Cosmopolitan Chicken Project'. Enkele andere deelnemers zijn Nick Ervinck, Karin Borghouts en Nedda El-Asmar. (cv)

Kunstgalerij De Mijlpaal
Brugstraat 45
3550 Heusden-Zolder
www.demijlpaal.com
t/m 28-02

Jan Saverys, 'Compositie', 1965, inkt op papier, 94 x 75 cm. Courtesy Callewaert-Vanlangendonck Gallery. Prijsindicatie: tussen € 1000 en € 5000.

Martin Flesch, 'Explosion XII / Aachener Rathaus', 2014, olieverf op doek, 140 x 210 cm. © Martin Flesch.

Geweldige vuurzeeën

Martin Flesch, een jonge schilder uit Aachen, penseelt zeer zorgvuldig explosies met de bijhorende vlammen en rookwolken. Speciaal voor zijn eerste solotentoonstelling in galerie Art Track nam hij het Gentse museum in het vizier. Een tikje rebels en kritisch, maar meer een alibi om zwierig een vuurzee te schilderen. Toen Flesch een paar jaar geleden strop zat met een stadszicht, besloot hij de boel op te blazen. Sindsdien orkestreert hij geregeld explosies. Het is een soort hyperrealistische actieschilderkunst met kolkende vlammen en rookwolken, en die kunnen opschuiven naar landschapsschilderkunst en abstractie. Ergens sluit het aan bij de oude schilderkunst, toen de brand van Sodom en Gomorra een populair thema was. Al is het tegelijk een beetje popart, want er komen portretten bij van actiehelden zoals Bruce Willis en Batman. (cv)

Art Track
Zuidstationstraat 8
Gent
www.arttrack.be
13-12 t/m 17-01

Retrospectief Jan Saverys

Callewaert-Vanlangendonck Gallery, een jonkie, verdiept zich in de naoorlogse avant-garde in België. Daar wordt grondig ingezoomd op de nog weinig bekende 91-jarige schilder Jan Saverys, een zoon van de Leieschilder Albert Saverys. Zelf kwam hij snel uit bij de lyrische abstractie: woelig maar harmonieus, sombere of felle kleuren en soms haast abstract expressionistisch. Meer dan een halve eeuw geleden zat hij bij de artistieke vernieuwers. Samen met schilders zoals Raveel richtte hij in 1948 de groep La Relève op. In 1952 was hij medestichter van Art Abstrait in Brussel, de groep

van o.m. Delahaut en Bury. 'Schilderen om te schilderen (zonder onderwerp) bracht mij persoonlijk in verrukking', noteerde Jan Saverys over die tijd. Bij het retrospectief publiceert de galerie een monografie, een studie van David Vermeiren die voor het eerst uitgebreid ingaat op de groep Art Abstrait.

Callewaert-Vanlangendonck Gallery
Wolstraat 23
Antwerpen
www.callewaert-vanlangendonck.com
22-01 t/m 12-03

Jim Hodges

'Untitled (Shadow purple/black)', 2014, glas op doek, twee panelen, 152,4 x 121,9 cm, elk gesigneerd en gedateerd op de achterkant. Met toestemming van Jim Hodges en de Gladstone Gallery, New York en Brussel. Foto: Ron Amstutz.

De Gladstone Gallery brengt recent werk van Jim Hodges (Spokane/Washington, 1957). Deze kunstenaar, die in New York woont en werkt, vindt dat de aantrekkingskracht van spiegels te danken is aan hun vermogen om "meer vragen op te roepen dan antwoorden te geven". Het trans-

cedente potentieel van spiegels zit volgens hem in het feit dat ze niet alleen de realiteit weerspiegelen en vervormen, maar ons ook in een andere bewustzijns-toestand kunnen brengen. Ze zijn zowel een tastbaar materiaal als een metafoor. De galerie probeert die heel eigen visie van Jim Hodges zo dicht mogelijk te benaderen. De ruimte is gestoffeerd met tweeluisen van spiegelglas, in een waaier van kleuren. Elk gekleurd exemplaar is vergezeld van een zwarte tegenhanger. Die paren zijn op verschillende manieren opgesteld: in een hoek, opgehangen naast of tegenover elkaar, in een los verband. Het werk van Hodges geniet wereldwijde erkenning, zoals de vele internationale overzichtstentoonstellingen bewijzen. (gg)

Gladstone Gallery
Groteherstraat 12
Brussel
www.gladstonegallery.com
t/m 18-12

Laure Dufouleur

Laure Dufouleur, een meubelmaakster van opleiding, is binnenkort te gast in Le Palace, met een utopische boot die ze eigenhandig heeft gebouwd. "De boot wordt vaak geassocieerd met overgangsriten. Denk maar aan het Egyptische dodenboek, de Hel van Dante of het inschepen voor een tocht naar het mythische eiland Cythera (...) De boot probeert een antwoord te bieden op de vraag wat er verborgen ligt achter de horizon, waar alles mogelijk is, waar een nieuw begin wacht. Daar waar het mysterie schuilt. Hij staat symbool voor het utopische, want hij is een uitnodiging om naar wonderlijke einders te reizen. Er zit evenwel ook een paradox in verrat: het geraamte van een boot doet denken aan een borstkas of een vrouwenbuis, en krijgt zo meteen ook iets fragiels. De bootstructuur kun je zien als een schoot waaruit ontelbare mogelijkheden geboren kunnen worden." (Bruno Lestarquit) Hoe utopisch deze boot ook is, hij is niettemin gebouwd volgens de regels der kunst. Die technische precisie vormt dan weer een mooi contrast met de tekeningen, die getuigen van een grote spontaniteit. (gg)

Le Palace
Rue de Brantignies 4, Ath - www.maisonculturelledath.be
11-12 t/m 20-02

'Impressions II', 250 x 250 cm, 2015. © Judith Meurrens.
Prijs: € 1.500 tot 8.000.

Venster van de ziel

Judith Meurrens brengt haar gevoelens over op het doek: zelfvertrouwen, droefheid, zelfspot, woede, rust, kracht, lafheid, onrecht, verwarring, onmacht, ... "Van dat palet van kleuren en gevoelens zijn de twee waar ik het meest van hou de nederigheid en de zelfspot", aldus de kunstenaar. Kunstcriticus Roger Pierre Turine omschrijft haar werk als volgt: "De schilderkunst van Judith Meurrens is al even ontroerend als intrigerend. Het is een knap geordend geheel van tekens, emoties, passies en werk. Haar oeuvre getuigt van de zuiverheid van haar streven en is voer voor onze verbeelding. Het zijn geen traditionele schilderijen, want ze werkt liever

op 'vrije' doeken, zonder lijst. Het zijn doeken die lijken te zweven en waarvan de schoonheid overvloedig in de ruimte. Wil dat zeggen dat Meurrens een vrije vogel is die op een dag besliste haar hart uit te storten op een stuk stof, met behulp van vormen, beelden en kleuren? Wellicht, ja." Haar werken zijn stuk voor stuk momenten van verstilling, die je niet zonder inspanning kunt begrijpen: je moet ze met een warme blik bekijken en vooral je hart ervoor openen! (gg)

Galerie Gaëtane Duez
Afrikaansestraat 1
Brussel
www.galeriegaetaneduez.com
t/m 30-01

'La Matrice', 470 x 130 x 140 cm, waterbestendig multiplex en meranti, 2015. © Laure Dufouleur.

Pauline Tonglet

'Civitavecchia', 2014, 90 x 90 cm, naaiwerk, drukwerk, viltstift, acryl, pastel. Prijs: € 700 tot 3.500.

Het oeuvre van Pauline Tonglet (°1978) is als een duik in het verleden, een wandeling door de meanders van het geheugen. Her en der sprokkelt de kunstenaar oude documenten, zoals brieven, foto's, landkaarten, magazines, naaipatronen en zijdepapier bijeen, die ze

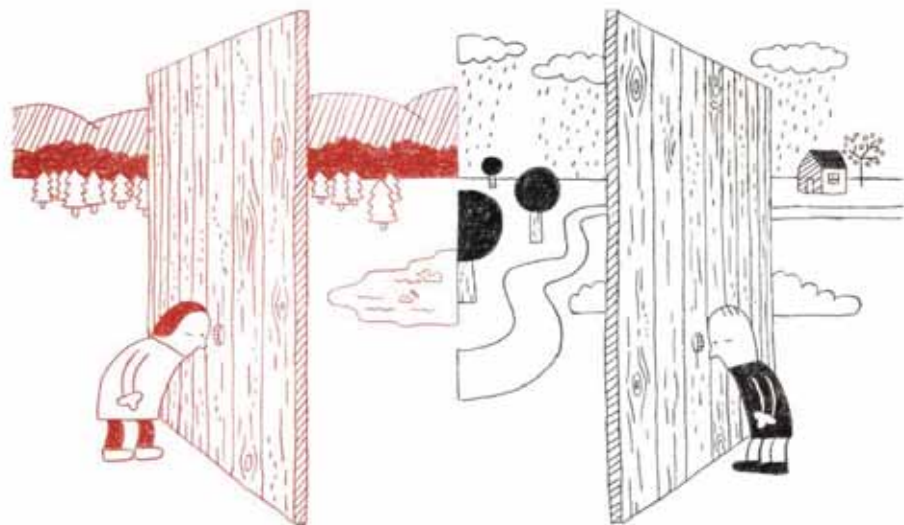
dan uitknipt, rangschikt en assembleert tot nieuwe verhalen. "Door die stukken aan elkaar te naaien, worden de lijnen geaccentueerd en wordt het reliëf of de dynamiek kracht bijgezet. Oud papier naaien, zorgt soms voor verrassingen: het is niet altijd bestand tegen de naaimachine. Soms kreukelt het, soms scheurt het", aldus de kunstenaar. Het resultaat is een boeiend spel van texturen en een geraffineerde, doordachte combinatie van beelden. Het lijkt alsof al die beelden elkaar zelf hebben gezocht, heel spontaan. Al die stukjes verleden komen hier dankzij Pauline Tonglet samen in een nieuw verhaal, een stuk heden, meer nog: een stuk eeuwigheid. (gg)

Gery Art Gallery
Rue des Brasseurs 38
Namen
www.geryartgallery.com
08-01 t/m 20-02

José Parrondo

Deze tentoonstelling biedt een overzicht van het oeuvre van José Parrondo (°1965), een bekende en gewaardeerde Luikse illustrator. Zijn stijl herken je uit duizenden: een levendig kleurenpalet, een eenvoudige, zelfs minimalistische tekenstijl, en in scholierstijl geschreven teksten, doorspekt met woordspelingen. Het geheel ziet er ogenschijnlijk naïef uit, en bovendien een tikje absurdistisch. Sommige situaties lijken dan wel ronduit grotesk, maar de tekenaar wordt nooit cynisch. Zijn werken richten zich evengoed tot volwassenen als tot kinderen, want er zitten verschillende betekenislagen in. Ze bevatten zowel stof tot lachen als tot nadenken, maken emoties los en er zit ook een flinke dosis poëzie in. Zelf ziet hij zijn werk als een ode aan de naïviteit, de poëzie en het kind dat in elke volwassene sluimert. Zijn kleine personages krijgen dan wel te kampen met problemen, maar ze slagen erin die te overwinnen, vaak dankzij hun humor. Een gevoelvol oeuvre, bovendien gekruid met filosofische en existentiële boodschappen. (gg)

Cultuurcentrum 'Les Chiroux'
Place des Carmes 8
Luik
www.chiroux.be
t/m 16-01

©José Parrondo.

Pop Impact: Women Artists

De Belgische kunstenaar Evelyne Axell, een ster van de popart, zou dit jaar tachtig geworden zijn. Deze op 37-jarige leeftijd overleden feministe en hedoniste verwierf in haar zevenjarige artistieke carrière een stevige reputatie. Haar boeiende oeuvre heeft nog niets van zijn kracht verloren en is ook nog altijd verrassend actueel. Evelyne Axell groeide uit tot een grote naam in de popart, een stroming die zorgde voor een frisse wind in de kunstwereld, ook in België, dankzij haar werk: popart in een tricolor jasje! Het Maison de la Culture in Namen zet haar oeuvre dezer dagen in de schijnwerpers, in een dialoog met werk van geestesgenoten die te lang in de schaduw van hun mannelijke collega's zijn blijven staan: Pauline Boty, Niki de Saint-Phalle, Jann Haworth en Alina Szapocznikow. Deze tentoonstelling voert ons meteen ook terug naar het België van de jaren 60 en 70. Een boeiende terugblik! (gg)

Maison de la Culture
Avenue Golenvaux 14
Namen
www.province.namur.be
t/m 14-02

Evelyne Axell, 'Le mur du son', 1966, olie-
verf op doek, 200 x 200 cm, privéverzameling. Foto: Paul Louis.

Marie-Françoise Plissart

Een foto is pas geslaagd als er iets gebeurt

In de loop der jaren heeft de Belgische fotografe en cineaste Marie-Françoise Plissart een boeiend en gevarieerd oeuvre tot stand gebracht. Dat heeft haar al een stevige reputatie opgeleverd, niet alleen in eigen land, maar ook in het buitenland. In de Botanique krijgen we straks een nog niet eerder vertoonde dubbele fotoreeks van haar te zien. De ene is gewijd aan de zeeën van de hele wereld, de andere aan bomen. Het horizontale en het verticale vormen hier een prachtig ensemble in zwart-wit. We hadden een gesprek met haar.

TEKST: ANNE HUSTACHE

Een fotoroman, de daken van Brussel, Kinshasa, bruggen, ... Van het lichaam naar de architectuur, en van de architectuur naar het landschap. De thema's die Marie-Françoise Plissart in de loop van haar carrière heeft behandeld, maken indruk omdat ze zo apart, authentiek en divers zijn. "Ik heb in mijn leven of werk nooit zitten denken aan een 'carrière'", aldus Plissart. "Alles is er gekomen in een continue stroom, hoofdzakelijk bestaande uit ontmoetingen die me voor uitdagingen stelden. Er waren natuurlijk wel uitschieters, zoals de fotoroman die ik heb gemaakt met Benoît Peeters en het boek 'Droit de regards', dat in verschillende talen is vertaald. Daarna kwam de reportage op de Brusselse daken, een project dat me was voorgesteld door Liliane Claisse, net toen ik daar veel zin in had. Die reeks leidde dan weer tot een film, die ik heb gemaakt op vraag van Michel de Wouters, 'L'occupation des sols'. Samen met antropoloog Filip De Boeck hebben we voor 'Imaginary City' Kinshasa onder de loep genomen. Dat project werd in 2004 bekroond met de Gouden Leeuw op de Architec-

tuurbiënnale van Venetië. We hebben daarvoor opnamen gemaakt op de Congorivier. En die film leidde me dan weer naar het Atomium, voor de film 'In/Out', en uiteindelijk ook naar de film over de renovatie van de schouwburg in Luik. Van het ene thema naar het andere switchen is echt boeiend, want ik ben dol op fotograferen. Alles gebeurt heel vrijelijk. Elk nieuw project is een nieuwe uitdaging. Zo had ik voor de fotoroman geen model, ik heb er een moeten vinden. En toen ik begon te filmen vanop de daken, zat ik daarboven met apparatuur waarvan ik ter plaatse de handleiding nog moest lezen!" Van de fotografie naar de film en van het ene project naar het andere: het is altijd weer van nul af aan beginnen. "Vóór ik een oplossing vind, ben ik vaak in paniek. Gelukkig krijg ik veel steun van mijn medewerkers, zoals Mathias Nouel, mijn assistent en vriend sinds 2001."

De zee, geheel vanzelfsprekend

Haar reeks over de zee is ontstaan nadat ze in 2003 werd gevraagd foto's te maken voor het metrostation onder het Brusselse Warandepark. Aanvanke-

"Niet gehaast zijn en de kansen benutten die op je pad komen bij het verwezenlijken van je project heeft alleen maar voordelen."

linkerpagina

Deze serie is tot stand gekomen tijdens een razende storm, waarbij de foto's telkens vanuit hetzelfde gevaarlijke standpunt genomen werden. Zoals een meerstemmig koor, waarin elke stem haar plek in het geheel heeft, stellen al deze foto's samen een immense, woeste zee voor, een ode aan de indrukwekkende kracht van de golven. Lesconil, Frankrijk, 1 december 2007, zilverdruk op Hahnemühlepapier. © de kunstenaars.

links

Deze foto is de enige in de reeks over zeeën waar er geen zee op te zien is. Zij werd speciaal gemaakt voor metrostation 'Park', maar toont weldegelijk de link met water: de twee vijvers refereren aan het Brusselse Warandepark. Onder de vijver rijdt de metro, onder het water zijn beelden van de zee te zien... Warandepark, Brussel, 26 mei 2010-15 mei 2011, zilverdruk op Hahnemühlepapier. © de kunstenaars.

rechts

Marie-Françoise Plissart.
© Foto : Benoît Peeters.

onder

Tussen de verschillende beelden zitten meerdere uren en kilometers, maar de horizon verenigt hen en zet verbindingsstreepjes tussen elk werk van de reeks 'Mers'.

Cap Blanc-Nez, Calais, Frankrijk, 4 mei 2013, zilverdruk op Hahnemühlepapier. © de kunstenaars.

lijk was het de bedoeling een reportage te maken over het park zelf en de foto's dan af te drukken op keramische tegels, ter versiering van de gangen van het station. "Toen ik bezig was met dat project, voelde ik me al snel ontevreden, er gebeurde niets, ik zat vast, ik kon gewoon niet met mijn vinger op de knop drukken. Een foto is pas geslaagd als er iets gebeurt." De bewuste opdracht kwam van Brussel Mobiliteit, het ministerie van

Mobiliteit en Openbare Werken. Er was gelukkig geen haast bij. Het project maakte deel uit van de renovatie. Er zouden onder meer liften worden geïnstalleerd voor personen met een beperkte mobiliteit en er moesten nog bouwvergunningen worden verleend. Dat zou nog een tijdje duren. "Plots kwam ik op het idee de zeeën van de vijf continenten te gaan fotograferen. Ik hou van water, van de zee. De zee, dat is altijd een belevenis." Aangezien de foto's uiteindelijk zouden worden afgedrukt op tegels en dus gefragmenteerd, besliste Marie-Françoise Plissart de foto's zelf te fragmenteren, door verschillende beelden van eenzelfde plaats samen te brengen rond een centrale horizonlijn. Van de noodzaak maakte ze dus een deugd, ze nam de vrijheid haar eigen zeeën te creëren, liever dan uit te pakken met het klassieke beeld van de zee dat we al zo vaak hebben gezien. Het resultaat, waarvan een eerste versie te zien is in de Botanique, is zonder meer verbluffend: uit het samenspel van beelden ontstaat een nieuw beeld, een eenheid in diversiteit, een uitgesproken poëtisch tafereel. "Uiteindelijk heb ik

De thema's die Marie-Françoise Plissart in de loop van haar carrière heeft behandeld, maken indruk omdat ze zo apart, authentiek en divers zijn.

links

De boom, een kernbegrip in het leven van de mens, kent duizenden- en-één gedaanten. De beelden van Marie Françoise Plissart tonen ons er enkele van...

Op de weg naar de berg Shiniuishan, twee baobabs in gewapend beton, Provincie van Shandong, China, oktober 2011, digitale foto. © de kunstenaars.

zo weer méér het gevoel dat ik ervoer op die plek dan mocht ik er één beeld van hebben gemaakt”, verklaart de fotografe. De geografische keuze van de zeeën gebeurde niet systematisch, ook al omvat het ensemble een kust van elk continent. Aangezien ze wel over de nodige tijd beschikte maar er geen extra budget was voorzien, profiteerde Marie-Françoise Plissart van haar reizen om de bewuste kusten te bezoeken. “Ik zocht altijd grote golven, maar ze ontsnapten me telkens! Toch was ik ook altijd weer verrukt en ging ik van de ene ontdekking naar de andere. Toen ik in Tasmanië was en nadacht over de te kiezen gezichtshoeken, ontdekte ik plots de fameuze ‘tessellated pavements’, in Eaglehawk Neck. Ik wist niet dat de natuur echte vierkanten kon vormen. Bovendien pasten die perfect bij mijn werk.” Niet gehaast zijn en de kansen benutten die op je pad komen bij het verwezenlijken van je project heeft alleen maar voordelen: “Elke foto is een ontmoeting, er zit telkens een verhaal achter. In Bretagne werd ik overvallen door een storm. De foto’s zijn genomen vanop een plek waar het erg gevaarlijk was, al was ik me daar totaal niet van bewust. De beelden zijn daar een herinnering aan. Het ensemble

zou nooit zo gevarieerd zijn geweest, mocht ik hebben beslist de reeks in een bepaald tijdsbestek te maken.”

Een netwerk van wortels

Behalve haar zeegezichten toont Marie-Françoise Plissart in de Botanique ook een reeks foto’s van bomen. “Toen ik foto’s van de zee nam, voelde ik een verlangen naar het verticale opkomen en ben ik bomen beginnen te fotograferen, niet voor het metroproject, maar gewoon voor mijn plezier. Op een dag kreeg ik een echte schok! Ik was foto’s aan het nemen in de tuin van architect Pierre Hebbelinck en zag daar een snoeier, die me iets verrassends vertelde: “Internet is helemaal niet nieuw. Door hun wortels die elkaar raken, vormen de bomen het grootste netwerk, dat tot aan de zee reikt.” Dat bracht me op het idee de reeks over bomen te presenteren samen met de zeegezichten.” Ter gelegenheid van de expoïstie verschijnt een boekje met als titel ‘La fabrique de l’arbre’, waarin de fotografe alle metamorfosen laat zien die een boom kan ondergaan. Veel van die foto’s zijn toevallig of onbewust genomen, zonder dat het ooit de bedoeling was een reeks te maken

E 25

Ter gelegenheid van zijn 45ste verjaardag en de 25 festivals die al zijn georganiseerd, heeft Europalia speciaal aan Marie-Françoise Plissart en Jacques André gevraagd een film te maken die een poëtische en eigenzinnige kijk biedt op het stedelijke, de architectuur en het alledaagse leven. Al snel kozen ze de brug als thema. Een brug vormt immers een verbinding tussen individuen en dus ook tussen ideeën. Een brug verbindt culturen. Zo’n constructie kan zowel een knap staaltje van menselijk vernuft zijn als een bron van inspiratie voor kunstenaars, schrijvers en cineasten. Met andere woorden: een brug is een perfecte metafoor voor de filosofie van Europalia. De film van Plissart en André zal worden vertoond tijdens Europalia Turkije. (ah)

Meer weten

Bezoeken

‘Marie-Françoise Plissart. AQUA ARBOR’
Botanique
Koningsstraat 236
Brussel
www.botanique.be
03-12 t/m 31-01

Zien

Film ‘E 25’
Paleis voor Schone Kunsten
Ravensteinstraat 23
Brussel
t/m 24-01

A portrait of Laurent Busine, a man with dark hair and a beard, wearing a dark blue shirt and a dark jacket. He is looking directly at the camera with a serious expression. The background is a blurred outdoor setting with a building and some equipment.

**“Laurent Busine
opvolgen is
geen sinecure”**

Denis Gielen

nieuwe directeur MAC's

Op 1 februari 2016 neemt Denis Gielen de leiding van het MAC's (Le Grand Hornu) over. "Laurent Busine opvolgen is geen sinecure", geeft hij toe. Busine laat een stuk geschiedenis, een heel eigen stijl en een omvangrijk publiek na. Die erfenis lijkt Denis Gielen ertoe aan te sporen op dezelfde weg voort te gaan, al voelt hij zich vrij nieuwe projecten te ontwikkelen.

TEKST: **DIANE HENNEBERT** PORTRET: **GUY KOKKEN**

verlangen naar de natuur, om er paddenstoelen te gaan plukken bijvoorbeeld, en een sterke belangstelling voor het wetenschappelijke aspect van sommige kunstwerken, zelfs al neigen ze naar het pseudowetenschappelijke", vertelt Gielen wanneer hij het heeft over zijn bewondering voor de Belgische kunstenares Edith Dekyndt en de Amerikaanse kunstenaar Tony Oursler, aan wie hij eind 2013 een tentoonstelling wijdde.

links

Fausto Melotti, 'Zefiro torna el bel tempo rimena', 1979, gemengde techniek. Collectie van het MAC's. © De kunstenaar. Foto: Sylvain Jennebauffe.

onder

Zicht op de hoofdingang van het MAC's van Grand-Hornu. © MAC's.

Een krimpend aankoopbudget

Een van de uitdagingen die hem wachten, is het verrijken van de collecties van het MAC's. Een makkelijke opdracht is dat allerminst, want het aankoopbudget bedraagt slechts € 150.000. Dat is weinig, rekening houdend met de forse prijsstijging op de markt van de hedendaagse kunst

Een van de uitdagingen die Gielen wachten, is het verrijken van de collecties van het MAC's.

Het roer van Busine overnemen is hoe dan ook een hele uitdaging, al neemt Gielen dat woord niet in de mond. Het MAC's blijft immers verbonden met de persoonlijkheid van de man die het museum sinds zijn opening in 2002 heeft uitgebouwd tot wat het nu is.

De carrière van zijn opvolger is nogal atypisch. Na enkele jaren landbouwkunde te hebben gestudeerd, besliste Denis Gielen zich toe te leggen op kunstcritiek, met een bijzondere interesse voor hedendaagse kunst. De volgende tien jaar ontmoette de jonge journalist tal van boeiende kunstenaars, zoals Dan Graham, James Lee Byars en andere internationale toppers. In 1999 nam hij contact op met Laurent Busine en stelde hem voor samen te werken aan het toen in de steigers staande MAC's-project. Sindsdien is het tweetal blijven samenwerken. Aanvankelijk nam Gielen de publicaties voor zijn rekening, maar gaandeweg kreeg hij steeds meer verantwoordelijkheid en thans is hij helemaal klaar om de fakkel van Busine over te nemen. "Wat me van mijn studie landbouwkundig ingenieur is bijgebleven, is het

boven
De site van Grand-Hornu brengt MAC's en CID samen. © Grand-Hornu.

onder
Francis Alÿs, 'The Rehearsal', 1998-2004, video. Collectie van het MAC's. © De kunstenaar.

de afgelopen jaren. Hoe kun je dan nog kwaliteit aankopen? "Ons budget is met een derde gedaald, wat het natuurlijk niet eenvoudiger maakt", bekennt Gielen. Toch is hij blij dat de Federatie Wallonië-Brussel het comité van experts van het MAC's vrij laat in zijn keuzes. Om het gebrek aan middelen te compenseren, kan men altijd vragen aan kunstenaars om werken te schenken. Luc Tuymans heeft dat onlangs nog gedaan. Men kan ook werken aankopen die speciaal voor tentoonstellingen zijn gemaakt. Denken we maar aan de imposante installatie 'Les Registres' die Christian

Boltanski creëerde voor de eerste tentoonstelling van hedendaagse kunst in Le Grand Hornu, in 1997: een gedenkteken voor de mijnwerkers die er vroeger werkten, opgesteld in de oude hooischaar, die er nog steeds staat. Sommigen vinden dat het MAC's een te groot werkingsbudget heeft, wellicht een van de grootste van alle culturele instellingen van de Federatie Wallonië-Brussel. Daarbij komen nog de verre van centrale ligging en het grote personeelsbestand. Denis Gielen benadrukt evenwel dat het budget van zo'n € 3,2 miljoen geenszins van iemand anders is afgenomen. Het is een nieuw budget, bestaande uit bijdragen van de Federatie Wallonië-Brussel (€ 1,7 miljoen), de provincie Henegouwen (gedetacheerd personeel) en de Europese Commissie (het Europees Sociaal Fonds). Al zou er zeker ook nog gedacht kunnen worden aan privésponsoring en de oprichting van een vriendenkring, die dit museum 'van allen en iedereen' nog meer uitstraling kan geven. Laurent Busine heeft er altijd naar gestreefd de functie van instelling van openbaar nut te combineren met een uitgesproken sociale dimensie. Denis Gielen zal misschien andere formules uitproberen. Doordat Bergen in 2015 de culturele hoofdstad van Europa is, krijgt het MAC's aanzienlijk meer bezoekers over de vloer. "Dankzij dit evenement hebben heel wat mensen kennis kunnen maken met een stad waar ze anders nooit zouden gekomen zijn", bedenkt Denis Gielen. De club van ondernemingen die speciaal werd opgericht om het project 'Bergen 2015' te helpen financieren, zou ook na 2015 actief kunnen blijven en voor sommige initiatieven kunnen samenwerken met het MAC's.

Brussel ligt aan de rand van Hornu!

Tijdens ons gesprek wordt duidelijk dat Denis Gielen bewust trouw wil blijven aan de koers uitgezet door Laurent Busine, de man die hem de afgelopen vijftien jaar alles heeft geleerd. Busine is zeker niet van plan nu zijn 'schoonmoeder' te gaan spelen, maar hij blijft wel nauw betrokken bij de raad van bestuur en zal aanwezig zijn wanneer er belangrijke beslissingen te nemen zijn. Denis Gielen zal met hetzelfde team werken en de goede banden met de buurt en de scholen onderhouden. Hij zal ook het principe van de onafhankelijkheid van de politiek verdedigen, net als de noodzaak om culturele instellingen van die omvang te onttrekken aan de controle van Brussel. "Je moet echt zin hebben om naar Le Grand Hornu te gaan", geeft hij toe, "ook al ligt Brussel aan de rand van Hornu!" En die zin is er wel degelijk, volgens hem, zowel bij de Nederlandstalige Belgen als bij de buitenlanders, die samen goed zijn voor twee derden van het bezoekersaantal. Dat hoeft ons natuurlijk niet te beletten te dromen van een nieuwe museumdynamiek voor Brussel, dat daar echt wel nood aan heeft ... In 2016 wachten Denis Gielen drie tentoonstellingen. De eerste omvat recente schilderijen van Jacques Charlier. Het gaat om een selectie uit de collecties van het Musée d'Art Contemporain in Marseille. De tentoonstelling zal ook de banden tussen de rockcultuur en de hedendaagse kunst belichten. Nieuwe soorten van activiteiten zijn evenwel niet voorzien, net zomin als het aantrekken van gastkunstenaars. Jammer, want welke kunstenaar zou

Laurent Busine heeft er altijd naar gestreefd de functie van instelling van openbaar nut te combineren met een uitgesproken sociale dimensie. Denis Gielen zal misschien andere formules uitproberen.

links

De Art Shop van Grand-Hornu dient zowel het MAC's als het CID © Grand-Hornu.

midden

Zicht op de grootste expositiezaal van het MAC's. © Grand-Hornu.

onder

Michel François, 'Pavillon', 2002, glas, plasticine, staal. Collectie van het MAC's. © De kunstenaar. Foto : Philippe De Gobert.

zich niet graag laten inspireren door Le Grand Hornu, een prachtige site vol herinneringen en toekomstperspectieven?

Meer weten

Bezoeken

Mac's

Site Grand-Hornu

Rue Sainte-Louise, 82

7301 Hornu

www.mac-s.be

Robert Devriendt verbindt

In het Brugse Groeningemuseum wordt de 15e-eeuwse collectie momenteel belicht samen met hedendaagse kunstwerken. Robert Devriendt, wiens werk filmisch en verstillend is, gaat in dialoog met schilderijen die verhalen brengen uit een ver verleden. De verbinding van deze twee werelden wordt gevormd door het oog van de bezoeker die er een eigen invulling aan geeft. Robert Devriendt maakt piepkleine geschilderde doeken, meestal in serie gebracht. Door hun lineaire presentatie ontstaat een beeldverhaal. De selectie van de beelden is de keuze van de kunstenaar; het verhaal dat van de toeschouwer. Deze catalogoog kan zowel een romantisch verhaal, een moord, een plezierreisje, de dagen van een verveelde huisvrouw als van een callgirl bevatten. De woorden moet je er zelf bij lezen.

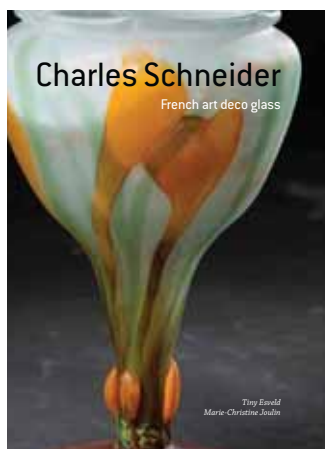
Robert Devriendt; Making Connections
80 pagina's
Uitgave: Groeningemuseum
ISBN: 9789081144704
Prijs: € 20,00

Munch en Van Gogh

Twee monografische musea sloegen de handen in elkaar om het oeuvre van twee grootmeesters aan elkaar te linken: Van Gogh en Edvard Munch. Bij kunstenaars wiens werk al wereldwijd gekend is en keer op keer uitgebreid aandacht kreeg, zoekt men telkens opnieuw naar een andere invalshoek om toch weer een nieuw verhaal te brengen. Munch en Van Gogh hebben elkaar nooit ontmoet, komen uit twee verschillende werelden en hadden wisselende carrières. Maar veel van hun doeken roepen gelijkaardige emoties en dezelfde sfeer op en zijn even kleurrijk als expressief. In dit boek plaatst men verschillende topwerken van Munch en Van Gogh naast elkaar om de verwantschap nog beter te ontdekken.

Munch Van Gogh
Uitgave: Mercatorfonds
240 pagina's in kleur geïllustreerd
ISBN: 9789462300798
Nederlands, Frans- en Engelstalig
Prijs: € 39,95

Charles Schneider

Antiquair-glasexpert Tiny Esveld en Schneiderdeskundige Marie-Christine Joulin delen via dit boek hun bewondering voor de glaskunst van Charles Schneider (1881-1953) met de wereld. De Fransman wordt samen met Daum en Gallé gerekend tot de grote namen in de Franse glaskunst rond 1900. Via artistieke experimenten gold Schneiders werk al vroeg als een voorteken van de art deco: de zwierige kleuren en gedurfde vormen van zijn glaskunst sloten aan bij de stijl die de art nouveau opvolgde. Het boek opent met een gebalde biografie, waarna er twee grote delen volgen die aansluiten bij de twee productielijnen van Verrerie Schneider: 'Schneider' en 'Verre français'. De gedetailleerde foto's illustreren Schneiders oeuvre met verve en maken het grootste deel van het boek uit, terwijl de handgetekende ontwerpen van de kunstenaar een interessante blik gunnen op het creatieproces.

Charles Schneider. French art deco glass,
door Tiny Esveld en Marie-Christine
Joulin
Uitgave: Tiny Esveld
288 pagina's in kleur geïllustreerd
Engelstalig met Franse vertaling
ISBN: 9789081577663
Prijs: € 48

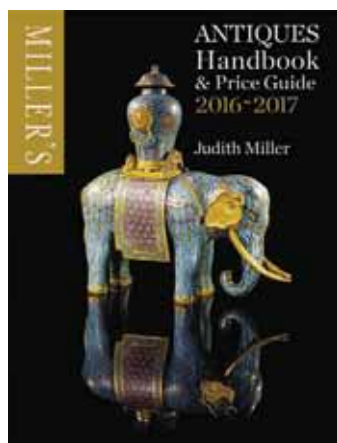

Art-nouveau-affiches

Tijdens de jaren 1880-1900 beleefde de affiche haar gouden tijdperk en legden kunstenaars als Henri de Toulouse-Lautrec, Henry Van de Velde en Alfons Mucha zich overvloedig toe op het medium. Alain Weill geeft in zijn lijvige boek een overzicht van het ontstaan, de ontwikkeling en de diversiteit van de affiche. Het werk is opgedeeld in 32 onderdelen, met o.a. 'L'affichomanie' over de enorme populariteit en 'La petite reine', over hoe de affiche werd ingezet voor die andere gevierde nieuwigheid: de fiets. Daarnaast komt de affiche per land aan bod, met de belangrijkste kunstenaars, waarbij Frankrijk – met Parijs als kern – het uitgebreidst wordt belicht. De tekst wordt krachtig ondersteund met een rijke selectie affiche-ontwerpen, foto's van creërende kunstenaars en paginavullende afbeeldingen. Het geheel wordt afgesloten met de revival van de art-nouveau-affiche in de jaren 60.

L'Affiche, au temps de l'Art nouveau,
door Alain Weill
Uitgave: Éditions Hazard
304 pagina's in kleur geïllustreerd
Franstalig
ISBN: 9782754107716
Prijs: € 55

COLLECT geeft een exemplaar weg van 'Robert Devriendt'! Om kans te maken op dit boek, volstaat het een mailtje te sturen naar collect@ips.be met de vermelding van uw naam en adres. De winnaar wordt persoonlijk op de hoogte gebracht.

Prijsgids voor toegepaste kunsten, design en antiek

Om een indicatie te verkrijgen van toegepaste kunst en antiek is de Antiques Price Guide, die al decennialang wordt samengesteld door Judith Miller, een uitstekende graadmeter. Deze zeer populaire prijsgids, waarvan de laatste editie net is verschenen, toont ruim 8.000 antieke objecten. Alle voorwerpen zijn in kleur afgebeeld en voorzien van adequate beschrijvingen en waardebeoordelingen. Porselein en aardewerk, Aziatisch antiek en kunstvoorwerpen, Afrikaanse kunst, meubelkunst, klokken en horloges, muziekinstrumenten, glas, verlichting, goud, zilver en juwelen, 'objet vertu', textiel, boeken, kaarten en prenten, poppen en speelgoed, wapens en wapenuitrustingen. Met speciale hoofdstukken over decoratieve kunsten uit de 19e en begin 20e eeuw en modern design. Naast marktprijzen geeft de 'Millers' ook talrijke waardevolle tips.

Millers Antiques handbook & Price Guide 2016-2017
Uitgave Mitchell Beazley
648 pagina's, circa 8.000 kleurenillustraties, gebonden
Engelstalig
ISBN 9781784720292
Prijs € 39,95

De invloed van William Turner

Naar aanleiding van de dubbeltentoonstelling 'Gevaar & Schoonheid. Turner en de traditie van het sublieme' over William Turner (1775-1851) in Rijksmuseum Twenthe te Enschede en Museum de Fundatie te Zwolle, brengen beide musea samen een gelijknamig boek uit. Bijzonder is de focus van het boek op Turners' visie op het sublieme en hoe zijn werk in dat opzicht gekoppeld kan worden aan dat van oude meesters, moderne kunstenaars en hedendaagse artiesten. In vier grote delen, met als thema telkens een van de natuurelementen, worden werken van Turner vergezeld van andere creaties uit de kunstgeschiedenis, waarbij vooral de omvangrijke schare aan hedendaagse kunstenaars opvalt. Zo krijgen brandtaferelen van de Engelse schilder in het deel 'Vuur' gezelschap van de video 'Ozon' (2008) van Elise van der Linden en de sculptuur 'Nuclear Explosion' (2012) van de Israëlische kunstenaar Eyal Gever. Het boek wordt ruim geïllustreerd en toegelicht, met als afsluiter fragmenten uit Turners' schetsboeken en een overzichtelijke biografie.

Gevaar & Schoonheid. Turner en de traditie van het sublieme
Uitgave: Uitgeverij Waanders & de Kunst, Museum de Fundatie, Rijksmuseum Twenthe
192 pagina's in kleur geïllustreerd
ISBN: 9789462620490
Prijs: € 24,95

L'École de Nancy

Wanneer men denkt aan art nouveau, denkt men meteen aan de context van de belle époque en de bloei van de stroming aan het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw. Met het boek 'L'École de Nancy. Face aux questions politiques et sociales de son temps' (en de gelijknamige tentoonstelling) wil het Musée de l'École de Nancy de stroming vanuit een politiek en sociaal oogpunt benaderen. Toen kunstenaars Émile Gallé en Victor Prouvé – de sleutelfiguren van dit werk – in 1901 de invloedrijke art nouveau beweging l'École de Nancy oprichtten, speelden ook het sociale en politieke engagement een grote rol in hun kunst. Stevig ondersteund door verhelderende teksten, biedt het boek een unieke kijk op deze aspecten. Daarnaast maken de overvloedige afbeeldingen van kunstwerken, objecten, tekeningen, brieven en ontwerpen, de bijzondere benadering van l'École de Nancy compleet.

L'École de Nancy. Face aux questions politiques et sociales de son temps
Uitgave: Somogy Éditions d'art, Ville de Nancy
224 pagina's in kleur geïllustreerd
Franstalig
ISBN: 9782757209875
Prijs: € 29,00

Chinees keramiek leren zien

Chinees keramiek is over de gehele wereld gekend. Binnen de decoratieve kunsten is het de meest belangrijke en meest verzamelde categorie. Deze publicatie biedt de lezer een uitstekend inzicht in de herkomst en betekenis van Chinees keramiek aan de hand van de hoogtepunten uit de bijzondere collectie van het Metropolitan Museum of Art in New York. Toegankelijk geschreven door een expert interpreteert dit boek tal van topstukken. De werken vertegenwoordigen een breed scala aan onderwerpen en typen: van het oude aardewerk tot 20e-eeuws porselein; van borden, kommen en vazen tot sculpturen uitgevoerd in keramiek. Dit is een handboek voor de liefhebber en verzamelaar. De weelderige illustraties tonen prachtige kunstwerken en de versieringen, waaronder symbolische scènes, bloemen, en boeddhistische en Chinese historische figuren.

How to Read Chinese Ceramics
Uitgave Metropolitan Museum of Art
144 pagina's 180 kleurenillustraties, paperback
Engelstalig
ISBN 9781588395719
Prijs € 25,00

Plasticarium 2.0

“Met het Plasticarium heb ik eigenlijk mijn jeugd gekocht”.

onder
Philippe Decelle. © Foto : ADAM.

rechts
De befaamde ‘Panton Chair’ met haar S-lijn, ontworpen in de jaren ‘60 door de Deense designer Verner Panton (1926-1998) mocht niet ontbreken in de collectie van het Plasticarium, verworven door de vzw Atomium. In 1968 startte de firma Vitra met de massaproductie van deze stoel in polystyreen. © Foto : ADAM.

Wanneer we Philippe Decelle begin oktober ontmoeten, is hij een gelukkig man. In de herfst van zijn leven is hij erin geslaagd de vrucht van zijn jarenlange passie voor plastic veilig te stellen. Het befaamde Plasticarium, een unieke collectie objecten van plastic, gaande van gebruiksvoorwerpen tot kunstwerken, vroeger bewaard in een opslagplaats in het centrum van Brussel, heeft nu een plaats gekregen in het ADAM (Art & Design Atomium Museum), een gloednieuwe afdeling van het Atomium in het handelscentrum Brussels International Trade Mart (BITM). We hadden een gesprek met hem en mochten alvast een kijkje nemen in het nieuwe onderkomen.

TEKST: **CHRISTOPHE DOSOGNE**

“**M**et het Plasticarium heb ik eigenlijk mijn jeugd gekocht”, steekt Philippe Decelle van wal. “Ik kwam uit een traditioneel, triest en streng milieu. De kleurrijke collectie bracht wat vreugde in mijn leven. Die gladde en transparante wereld is bovendien het summum van wat ik graag zie.” De collectie werd verzameld in de periode 1987-1993. Volgens Decelle is het allemaal toevallig begonnen. “Op een dag in 1987 zag ik een stoel van designer Joe Colombo op straat staan, tussen grof huisvuil dat zou worden

opgehaald. Voor mij is plastic hét materiaal van de twintigste eeuw. Het eerste polymeer, bakeliet, werd uitgevonden in 1907. Het is een menselijke uitvinding, iets dat niet voorkomt in de natuur. Onze samenleving heeft een kort geheugen: vandaag gooit ze weg wat ze gisteren nog mooi vond. Die absurde, schokkende vondst, op een vuilnisbak, schudde me wakker en deed me beseffen dat we dringend die erfenis moeten redden, want ze stamt uit de tijd toen het woord 'design' werd uitgevonden. Dus ben ik vol enthousiasme plastic voorwerpen beginnen bijeenprokkelen en be-

studeren. Ik besliste ook alle ontwerpers die met plastic werkten te interviewen. Het kwam dus tot een schriftelijke zoektocht en terzelfder tijd deed ik de ene aankoop na de andere, om die plastic erfenis te redden."

De gouden jaren

Die erfenis stamt uit de jaren 1960, het hoogtepunt van de bloeiperiode begonnen na de Tweede Wereldoorlog, een tijd gekenmerkt door ongekende welvaart en technologische vooruitgang. Optimisme ging toen gepaard met een erg grote creatieve vrijheid, tot in 1973 de oliecrisis het enthousiasme deed bekoelen. De mode van plastic (afgeleid uit aardolie) is nauw verbonden met de welvaartsmaatschappij. Plastic kon zacht of hard zijn, zelfs opblaasbaar, en van eender welke kleur. De mogelijkheden waren vrijwel onbeperkt. Toch werd plastic al snel geassocieerd met goedkope wegwerpproducten, kenmerkend voor de consumptiemaatschappij. "Ik wil er toch even op wijzen dat plastic géén vervuilend materiaal is", benadrukt Philippe Decelle. "Voor mij is het zelfs een edel materiaal, dat geen schuld heeft aan het foute gedrag van de mens. Ik heb trouwens alleen maar nobele plasticsoorten verzameld." In de loop der jaren bracht Philippe Decelle meer dan duizend plastic objecten van diverse herkomst bijeen in Brussel. Ze dateren van 1960, het jaar waarin het eerste volledig van plastic gemaakte meubel het licht zag, tot 1973. Verder zijn er nog ontwerpen uit de periode 1987-2000 (postpopart), zoals tupperware dozen, een horloge van Kelton, een jurk van Courrèges, een 'Valentine'-kofferschrijfmachine ontworpen door Ettore Sottsass voor Olivetti, de eerste stoel van Verner Panton, de plastic 'ABS'-stoel van Joe Colombo,

Philippe Decelle:
"Voor mij is plastic
hét materiaal van de
twintigste eeuw.
Het eerste polymeer,
bakeliet, werd uitge-
vonden in 1907."

boven

Simulatie van de museumruimtes van het ADAM in een scenografie van de architecten Pierre en Pablo Lhoas. © Lhoas & Lhoas.

links

De met jersey (in nylondraad) overtrokken kussens in polyurethaanmousse vergroten het zitcomfort van de 'Garden Egg' (1968) van de Hongaar Peter Ghyczy (1940). De zetel is ontworpen om buiten te gebruiken en kan gesloten worden bij regenval, waarbij hij het uitzicht krijgt van een ei. De 'Garden Egg' is één van die iconen die tegelijk design en kunst zijn. © de kunstenaar. Foto: ADAM.

linksboven

in 1969 bedacht Ettore Sottsass – die in 1958 op 23-jarige leeftijd de verantwoordelijkheid kreeg over de designafdeling van de firma Olivetti – samen met Perry King een helrode schrijfmachine die ze ‘Valentine’ doopten. Doordat zij samengesteld is met vele plastic onderdelen, is deze designschrijfmachine vooral erg licht en dus bijzonder draagbaar. Het is daarin dat haar vernieuwend karakter lag. In haar bijbehorende doos kon de machine overal mee naartoe genomen worden. Hoewel de Italiaanse fabrikant in 1965 de eerste bureaucomputer creëerde, is het grappig en paradoxaal dat Sottsass – de voorloper en ‘pauze’ van het postmodernisme – met de ‘Valentine’ een gebruiksvoorwerp onder handen nam dat een weinig later uit de mode raakte. © Foto : ADAM.

rechtsboven

Peter Klasen (1935) is een van de stichters van de nieuwe figuratie. Met zijn stekker ‘Pop-art Plug Sculpture’ uit 1971 behandelt hij op een ironische manier de gevaren van de moderniteit en de nieuwe technologieën. Dit sculpturale stuk illustreert het mooie samengaan van elektriciteit en plastic. © de kunstenaar. Foto : ADAM.

onder

Door zijn innovatieve, futuristische en zelfs utopische aanpak, past de stijl van de Italiaan Joe Colombo (1930-1971) helemaal binnen de grote stromingen die de jaren ‘60 karakteriseerden: de Pop-beweging, de massaconsumptie, de democratisering van de televisie en andere audiovisuele producten, en de protestbewegingen aan het einde van de jaren ‘60. Colombo’s fameuze stapelbare stoel ‘Universale’ dateert van 1967-’68. Geproduceerd door Kartell, wordt zij beschouwd als de eerste volledig in plastic gegoten stoel. © Foto : ADAM.

enz.. Door hun verscheidenheid en heel eigen stijl getuigen al die – niet zelden bijzonder fraaie – objecten van de vindingrijkheid uit die tijd. “In 1993 was mijn collectie, bijeengebracht via brocantes, rommelmarkten en veilingzalen volledig en was de catalogus met 1.100 nummers af. Het aanleggen van de collectie ging des te vlotter daar niemand in die tijd er belangstelling voor had. Diane Hennebert was de eerste die ze tentoonstelde, in de Fondation pour l’Architecture, in Brussel. Het werd een eclatant succes. Daarna ging de collectie de wereld rond.”

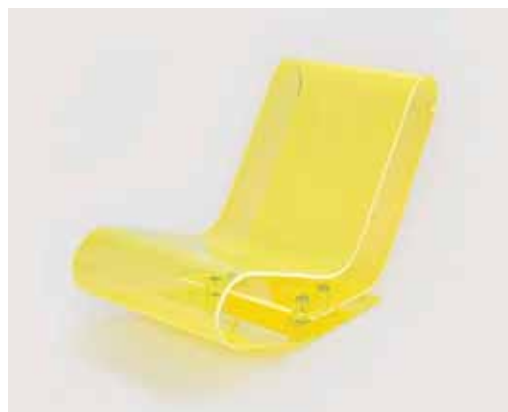
Van het Plasticarium naar het Atomium

“Wat ik geweldig vond aan het Plasticarium, een ruimte van 800 m² die ik in 1993 speciaal heb laten inrichten in het centrum van Brussel, was dat je als bezoeker met eigen ogen kon zien hoe creatief al die ontwerpers waren geweest met plastic”, vertelt Philippe Decelle. “Toen Henry Simons me vroeg of een deel van de collectie mocht worden gepresenteerd in het Atomium, wat ook gebeurde met de tentoonstelling ‘Orange Dream’, kreeg ik zin om de fakkel over te dragen. Tijdens die tentoonstelling stelde de vzw Atomium voor alles over te nemen. Het was het juiste moment en ik was er klaar voor. Ik vroeg wel om de werken op een fatsoenlijke manier te presenteren en bewaren. Behalve dat stelde ik maar één voorwaarde: het voortbestaan van de collectie verzekeren door ze onder het patronaat van de Koning Boudevijnstichting te plaatsen. Dat is intussen ook gebeurd.” De collectie werd in de lente van 2015 aangekocht en kreeg onderdak in een nieuwe museumruimte op de Heizel: het ADAM (Art & Design Atomium Museum), dat op 11 december

zijn deuren opent voor het publiek. Het Atomium, opgericht ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling in 1958, was een voorafspiegeling van de jaren 60. Nu komt er dus als het ware een tiende bol bij, in het Trade Mart. Het museum bereik je via een trap met 'dubbel spiegeleffect', speciaal ontworpen door architect Jean Nouvel. De nieuwe instelling beschikt over een oppervlakte van 5.000 m², waarvan bijna de helft is bestemd voor de permanente tentoonstelling van de Decelle-collectie. Aangezien niet alle stukken in de door het architectenbureau Lhoas & Lhoas ingerichte ruimte kunnen, komt er een jaarlijkse wissel. Zo'n 1.000 m² is bestemd voor tijdelijke tentoonstellingen van kunst en design uit de 20e en 21e eeuw, zeg maar van Victor Horta tot Xavier Lust. Een eerste tentoonstelling, medio maart, laat ons alvast kennismaken met het fotografische oeuvre van Charles & Ray Eames, meer bepaald foto's die ze namen tijdens de opnames van films van cineast Billy Wilder, voor wie de ontwerpers de beroemde 'Lounge Chair 670' en

de 'Ottoman 671' creëerden. De niet tentoongestelde stukken van de Decelle-collectie worden ondergebracht in een glazen opslagplaats, te zien vanuit het museum. Er zal ook worden samengewerkt met het Vitra Design Museum en het CID (Centre d'Innovation et de Design) in Le Grand Hornu. Zo wil men gemeenschappelijke projecten organiseren.

linksboven

De 'Rocking Chair MT 3' werd in 2005 door Ron Arad (1951) ontworpen voor de firma Driade. De zetel is volledig vervaardigd uit polyethyleen, gevormd door rotatie, waarna de zijanten uitgesneden werden volgens de meest geavanceerde technologieën. © de kunstenaar. Foto : ADAM.

rechtsboven

Ensemble van plastic vazen, vervaardigd tussen 1968 en 1972 door E. Marri. © Foto : ADAM.

onder

Maarten Van Severen, Stoel LPC, 2002. © Foto : ADAM.

Plastic bewaren: een uitdaging

In tegenstelling tot wat men vaak denkt, zijn materialen als plastic, goed voor een groot deel van de 20e-eeuwse designproductie, lang niet zo stabiel en is het dus niet eenvoudig om ze op langere termijn te bewaren. Heel wat (fragiele) stukken ontworpen na de oorlog vertonen al sporen van aantasting. Hoewel ze worden bewaard in optimale omstandigheden van vochtigheid, temperatuur en blootstelling aan uv-straling, zie je dat stukken van plastic, pvc, polyester en polyurethaan, ontworpen door de grootste designers, al gebreken beginnen te vertonen. Momenteel is daar nog geen oplossing voor. Bekende problemen zijn onder meer het verkleuren, krimpen, vervormd raken, barsten en brokjes die afbreken. Het Londense Victoria & Albert Museum heeft gevraagd aan het Imperium College en het University College om te onderzoeken wat de beste manier is om dergelijke stukken te bewaren voor het nageslacht. Ook in andere sectoren begint men zich nu stilaan zorgen te maken. Denken we maar aan de hedendaagse kunst, waarvoor niet zelden innovatieve materialen worden gebruikt. Hoe duurzaam die materialen precies zijn, is nog een groot vraagteken. Op termijn kan dat zeker een invloed hebben op de markt ... (cd)

Meer weten

Bezoeken

Plasticarium
ADAM – Art & Design Atomium
Museum
Belgiëplein
Brussel
www.adamuseum.be
vanaf 11-12

Lezen

André L. Jaumotte, Philippe Decelle, Pierre Loze en Diane Hennebert, 'L'Utopie du Tout Plastique 1960-1973', uitg. Norma, Parijs, 1994, ISBN 978-2-90928-313-5.

Nieuw op BRAFA

Jaar na jaar groeit het belang van de BRAFA, België's nummer één kunst- en antiekbeurs. Ondanks haar gezegende leeftijd – de beurs mocht vorig jaar nog zestig kaarsjes uitblazen – behoudt zij haar frisse look en blikkt zij steeds vooruit. De komende editie test zij een nieuwe indeling, met méér deelnemers en een mooie input aan moderne en hedendaagse kunst en design. Bovendien biedt de beurs dit jaar een bijzonder fleurige aanblik. Want in het kader van de Gentse Floraliën, die als eregast werden uitgenodigd, verzorgt de Antwerpse florist Mark Colle de encensering.

TEKST: LIESBETH LANGOUCHE

Het herzien van de beursindeling maakte ruimte vrij voor tien deelnemers extra. Dat brengt het totaal op 136 exposanten, goed voor een twintigtal specialiteiten en bijna alle kunststromingen, continenten en periodes in de kunstgeschiedenis. Daartussen duiken twaalf nieuwkomers op, waaronder Jean-Christophe Charbonnier uit Parijs (Japanse objecten en wapen(rusting)), Deletaille uit Brussel (pre-columbiaanse en niet-Europese kunst), Dierking Gallery uit Zürich (etnische kunst), Günther Puhze uit Freiburg (archeologie) en Safani Gallery uit New York (archeologie). De zeven andere vullen het gamma moderne en hedendaagse kunst en design aan: Albert Baronian (Brussel), Galerie Boulakia (Parijs, Londen), Galerie Le Beau (Brussel), Frank Landau (Frankfurt), Meessen De Clercq (Brussel), La Patinoire Royale (Brussel) en Thomas Salis Art & Design (Salzburg).

Door het 20e- en 21e-eeuwse aanbod uit te breiden, wil de BRAFA de vinger aan de pols houden. Deze evolutie wordt toegejuicht door Guillaume Léage, die de Parijse Galerie François Léage leidt, gespecialiseerd in de 18e-eeuw. Hij vindt dat beurzen mee met hun tijd moeten en moeten moderniseren. Bovendien moedigt hij de combinatie van diverse stijlen van harte aan: "Wij presenteren en beschouwen onze meubelstukken als op zich staande kunstwerken en vinden dat er boven een commode in Boulle-marqueterie probleemloos een werk van Koontz of Warhol kan hangen. Dergelijke combinaties kunnen leiden tot briljante ensembles." Aanvullend zegt hij: "De BRAFA blijft garant staan voor een enorme diversiteit, meer nog dan bij vele andere beurzen. Die laten bijvoorbeeld oude boeken vaak links liggen, terwijl de BRAFA hier blijvend aandacht voor heeft." Elders weerklinkt een andere mening: "Ik ben helemaal niet gelukkig met het feit dat de BRAFA steeds meer aandacht geeft aan hedendaagse kunst. Het is moeilijk om de twee types kunst harmonieus te combineren, net zoals ook hun publiek heel anders is. Ik vind dat het evenwicht tussen de exposanten in moderne en oude kunst wat verloren is gegaan, te meer gezien de BRAFA

traditioneel een klassieke beurs is." De Gentse antiquair Jan Muller ziet de balans daarentegen nog helemaal niet verstoord: "De BRAFA is een kunstbeurs, en alle stromingen en strekkingen moeten op deze beurs aanwezig zijn willen we een compleet en evenwichtig pakket kunnen aanbieden. Mijn inziens waren er op de BRAFA nog te weinig moderne galerijen, en zeker hedendaagse. In dat segment gaat er wereldwijd gigantisch veel geld om, het lijkt me dan ook maar logisch dat de BRAFA aanvulling zoekt net voor deze doelgroep." Van hun kant zien de debuterende galerieën in kwestie de BRAFA als ideaal platform om net die mensen te ontmoeten die zich minder naar hedendaagse kunstbeurzen en -galerieën begeben. Wij laten de Belgische nieuwkomers met modern en eigentijds aanbod graag aan het woord.

Dit zeldzame type drinkbeker werd gebruikt tijdens banketten bij grote feestelijkheden, en moest de rijkdom en generositeit van de gastheer etaleren. Caspar Beutmüller, drinkbeker in geciseleerd en verguld zilver. Nuremberg, 1585. Hoogte: 31 cm. 342 gram. d'Arschot & Cie, Brussel (stand 42b). © Foto: Luk Vander Plaetse.
Prijsindicatie: € 60.000

rechtsonder

Gallery Tanakaya toont een tiental maskers uit het aristocratische Nô-theater, waaronder deze Okina, het symbool van goedheid en waardigheid. Deze oudere manfiguur fungeerde in het theater als bringer van vrede. Nô-theatermasker van 'Okina', Edo-periode, begin 19e eeuw. Gegraveerd cipreshout, gesso en kleurpigment, paardenhaar, 20,3 x 15,6 cm. Gallery Tanakaya, Parijs (stand 87d).
Prijsindicatie: € 15.000-23.000

Meer weten

Bezoeken

BRAFA

Tour & Taxis

Brussel

www.brafa.be

23-01 t/m 31-01

Jan Muller: "Dit werk dateert uit de jaren 1640, de belangrijkste en duurste periode van Willem Claes Heda." Willem Claes Heda, 'Stilleven met ham, mosterdpot, roemer en zilveren tazza', jaren 1640. Eikenhouten paneel 59,3 x 79,1 cm. Jan Muller Antiques, Gent (stand 129b).
Prijsindicatie: € 250.000-300.000

De naam 'Spicchi' (driehoekig stuk) verwijst naar het patroon in de bodem welk doet denken aan een verdeelde taart. Fulvio Banconi, twee 'Spicchi' vazen, rechts een Istanbul- en links een Stoccolma-kleurcombinatie. Ontworpen in 1953 voor Venini en voorgesteld op de 26e Biennale van Venetië in 1954. Marc Heiremans, Brussel (stand 67b).
Prijsindicatie: € 10.000-15.000

In de loop van de 19e eeuw zorgde de import van Europese objecten in koperlegeringen, zoals koperdraad, muntstukken en vaten, in Gabon voor een aanvulling op het reeds voorhanden zijnde ijzer en koper. Dit maakte een groter kleurengamma mogelijk bij de realisatie van dergelijke reliekfiguren. Ngulu-reliekfiguur, Kota. Gabon, Obamba, 19e-eeuw. Hout, koper, messing. Hoogte: 43 cm. Galerie Jacques Germain, Montréal (stand 81c).
Prijsindicatie: € 150.000

Aan het einde van de 19e eeuw steunde de Bretoense industrie in belangrijke mate op de vangst van sardijnen, de 'poissons d'argent'. Dit dagelijkse tafereel wist Feyen heel mooi weer te geven in dit grote doek, dat hij realiseerde voor het Salon van 1878. Jacques Eugène Feyen, 'Embarquement des pêcheuses cancalaises', 1878. Olie op doek, 60,5 x 106,5. Galerie Delvaille, Parijs (stand 98d).
Prijsindicatie: € 50.000

Meessen De Clercq

Brussel (stand 93d)

Doorgaans zijn Art Brussels, Fiac, Frieze en het Art Basel-trio de beurzen waar men Meessen De Clercq aantreft. Maar dit jaar maakt de galerie haar entree op de klassieke BRAFA. Jan De Clercq (links op de foto): "Wij kijken voortdurend naar platformen die interessant kunnen zijn voor de door ons vertegenwoordigde kunstenaars. We vinden dat de BRAFA een beurs is die bijzonder goed evolueert. Ook de galerie is geëvolueerd sinds het ontstaan in 2008, en het lijkt ons het juiste moment om nu deel te nemen." "Mijns inziens trekt de BRAFA een breed publiek aan, breder dan de andere beurzen waaraan de galerie deelneemt. Voor ons is dat de gelegenheid om meer en andere mensen in contact te brengen met onze kunstenaars." Centraal in de stand zullen topwerken van Claudio Parmiggiani en José Maria Sicilia staan, twee kunstenaars die reeds een grote internationale visibiliteit genoten maar die ook durven terugkoppelen naar het verleden: Parmiggiani maakte onlangs een plafondwerk in de mythische Villa Medici te Rome, en Sicilia lithografeerde in zijn stenen tapijt uit 2005 een beeld van het Paradijs, zoals aangekomen in een 18e-eeuws Kuba-tapijt uit de Kaukasus. "Het is net dat wat de BRAFA promoot: duidelijke verbanden tussen oude en hedendaagse kunst, en die zijn terug te vinden op onze stand." © Foto: Sam Gilbert.

"Het publiek dat zich interesseert voor hedendaagse kunst is geen homogeen publiek, en we merken dat veel mensen uit die groep een heel brede interesse hebben, waar de BRAFA heel goed aan tegemoetkomt."

Jan De Clercq: "Parmiggiani heeft net een fantastisch plafondwerk gerealiseerd in de Villa Medici te Rome, wat hem de enige hedendaagse kunstenaar maakt die een permanent werk kan tonen in deze mythisch villa." Claudio Parmiggiani, 'Senza Titolo', 2011. Rook en roet op hout, 6 panelen, 240 x 780 cm.

Prijsindicatie: € 295.000

Door massaal gefabriceerde gebruiksvoorwerpen in blinkend metaal te reproduceren, herdefinieert Barker Duchamps 'ready-made'. Via zijn herschepping van het banale kijken we naar het alledaagse met hernieuwde verwondering over de schoonheid ervan. Clive Barker, 'Toy Train', 2005. Gepolijst brons, 27 x 70,5 x 17,5 cm. Uniek stuk. Whitford Fine Art, Londen (stand 60a).

Prijsindicatie: € 50.000

Nicholas Mullany: "Door de rijkdom van de kleuren en vergulding, maar ook door de intimiteit zal dit uitmuntend uitgevoerde devotionele werkje onze Belgische klanten weten te bekoren. Het is op-en-top BRAFA-smaak." Navolger van Rogier Van der Weyden, 'Maria zoogt het Christus-kind', ca. 1500. Olie en goud op paneel in Baltische eik, inclusief kader, 29,2 x 20,3 cm. Mullany, Londen (stand 33b).

Prijsindicatie: € 120.000

In 1933 schreef Brancusi deze liefdesbrief aan de Amerikaanse Florence Meyer, die later met acteur Oskar Homolka zou trouwen. Als fotografe kreeg zij vele kunstenaars, muzikanten en andere sterren voor haar lens, waaronder Thomas Mann, Charlie Chaplin en Brassai. Brief van Constantin Brancusi aan Florence Meyer, Parijs, 28 juli 1933. Librairie Signatures, Parijs (stand 18d).

Prijsindicatie: € 40.000

Deze pendule met opmerkelijke driehoekige opbouw is het meesterwerk van Baguellin, een weinig bekende horlogemaker die wellicht reeds op jonge leeftijd stierf, kort na de realisatie van deze klok. Astronomische skeletpendule, Empire, ca. 1810. Gesigneerd 'Baguellin à Versailles'. 53 x 33 x 17 cm. Jacques Nève, Horloger d'Art, Braine-le-Château (stand 95d).

Prijsindicatie: € 65.000

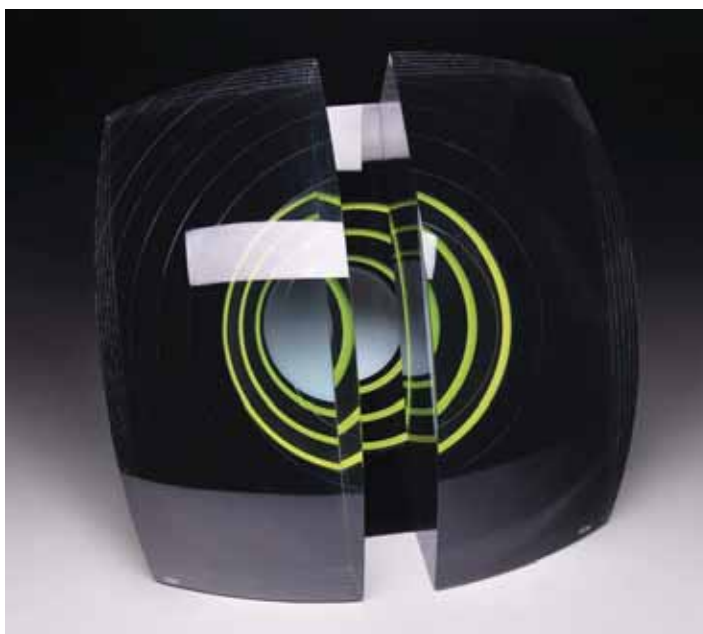

Dit luxueuze kabinet werd gerealiseerd voor de Wereldtentoonstelling van Chicago in 1893 en toont centraal een groep Onsterfelijken in een bucolisch decor. Japans shibayama kabinet, Meiji-periode, 19e eeuw. Huanghualihout, goudlak, ivoor en parelmoer. 278 x 190 x 70 cm. Jacques Barrere, Parijs (stand 72b).

Prijsindicatie: € 280.000

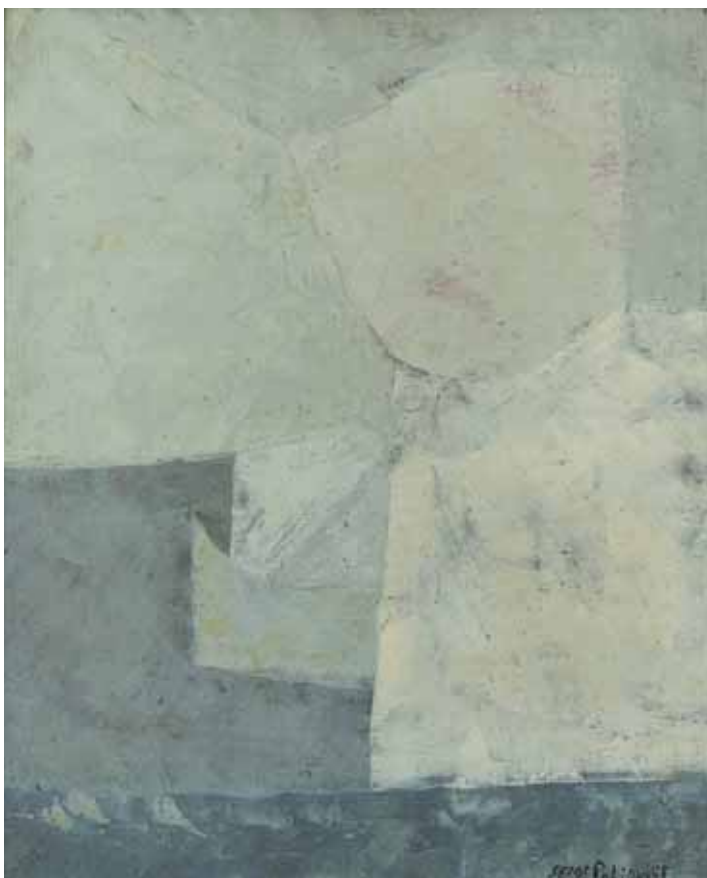
Clara Scremini: "Deze jonge Hongaarse kunstenaar volgt een uniek parcours in de 21e-eeuwse glaskunst." Deze glasbeeldhouwer combineert gieten met koude technieken, gebruik makend van ongewone (combinaties van) kleuren. Gyorgy Gaspar, 'Gravity', 2015. Optisch glas, 40 x 40 x 40 cm. Uniek stuk. Clara Scremini Gallery, Parijs (stand 136a).

Prijsindicatie: € 10.000

Deze fraaie jachthoorn werd in opdracht van koning Willem II van Nederland vervaardigd als prijs na een jachtpartij, gehouden in de bossen van Paleis het Loo. Johannes Mattheus van Kempen naar ontwerp van Gerardus Willem van Dokkum, zilveren jachthoorn met jachtscènes en rocaillemotieven, in zijn originele etui. Utrecht, ca. 1849. Lengte: 50 cm. Galerie Dario Ghio, Monte-Carlo (stand 102d).
Prijsindicatie: € 28.000

Poliakoff maakte zijn beste werken in 1956, zo ook dit doek, dat een hoogtepunt is in zijn oeuvre. Het is een krachtig beeld, maar tegelijk heeft het iets doorzichtigts door de superpositie van het grijs en blauw op de rode ondergrond. Serge Poliakoff, 'Abstrakte compositie', 1956. Olie op doek, 73 x 60 cm. Galerie Fleury, Parijs (stand 85d).

Prijsindicatie: € 320.000-380.000

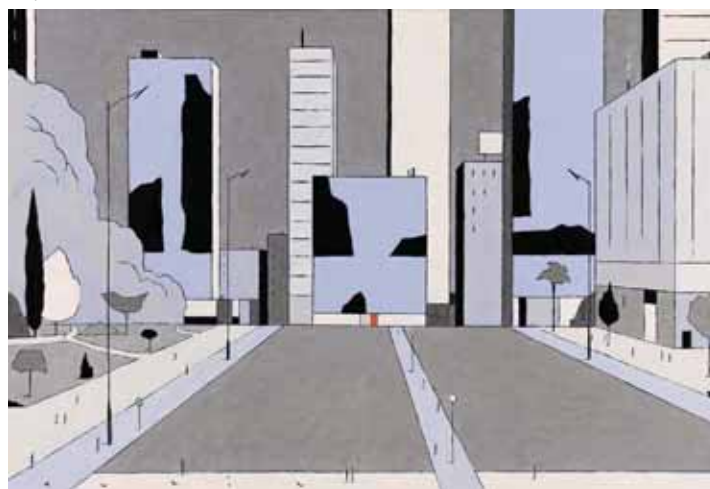

Deze fauteuil maakt deel uit van een ensemble van twee fauteuils en twee stoelen. Demay was hofleverancier, en met name van koningin Marie-Antoinette. Jean-Baptiste Bernard Demay, Louis XVI-fauteuil in verguld hout. 92 x 61 x 50 cm. Galerie François Léage, Parijs (stand 71b).

Prijsindicatie: meer dan € 100.000

Dit werk maakt deel uit van de serie 'Over the window', waarin Avril het concept van het 'schilderij in een schilderij' uitwerkt. Zo worden de façades in dit stadslandschap tableaux op zich. François Avril, 'Orange', 2015. Acryl op doek, 130 x 89 cm. Huberty & Breynne Gallery, Brussel (stand 133a).

Prijsindicatie: € 13.000

La Patinoire Royale

Brussel (stand 49a)

Het aanbod van La Patinoire Royale is maximum zo oud als de BRAFA zelf: zij brengt kunst en design van de laatste zestig jaar. Zelf bestaat de galerie nog geen jaar; in april 2015 opende zij de deuren. "Wij beschouwen het dan ook als een eer om op de BRAFA te mogen staan", zegt Constantin Chariot. Zijn partner in deze, Valérie Bach, vult aan: "Ons voornaamste doel is om ons publiek te vergroten en verzamelaars te ontmoeten wiens

interesseveld zich niet beperkt tot het jonge opkomende talent. Bovendien verkleint het feit dat het aanbod op de BRAFA reeds een grote bekendheid geniet, en ook de waarde ervan algemeen gekend is, sterk het speculatieve aspect waarmee men op de markt van de hedendaagse kunst maar al te vaak te maken krijgt. Dit impliceert dat de verzamelaar op de BRAFA een grotere kennis bezit en meer ernst aan de dag legt bij het doen van aankopen." Voor de beurs hebben zij een stand voorbereid rond de Nieuwe Figuratie, kinetische kunst en de grote namen van het Franse design, zoals Jean Prouvé.

Portretfoto Valérie Bach door Mireille Roobaert.

"De grootste troef van de BRAFA is het eclectische aanbod specialismen."

Dit werk van Yvaral, de zoon van Victor Vasarely, is het sleutelstuk van de expositie 'Let's Move' in La Patinoire Royale die nog t/m 31-03 loopt. Jean-Pierre Vasarely (Yvaral), 'Polychrome Progressie', 1970. Acryl op doek, 179 x 179 cm.

Prijsindicatie: € 40.000

Portretfoto Valérie Bach door Mireille Roobaert.

Het MoMa in New York bezit een gelijkaardig doek van deze Franse kubist. Albert Gleizes, 'Le Sacre ou Trinité', 1944. Olie op doek, 172 x 135 cm. Bailly Gallery, Genève (stand 82c).

Prijsindicatie: € 100.000-500.000

Deze stele toont een zeldzame en opmerkelijke representatie van de Boeddha Śākyamuni, die met zijn rechterhand zijn gunsten strooit, en geflankeerd wordt door twee assistenten. De geknielde figuur rechts onderaan is de opdrachtgeefster. Boeddha Śākyamuni, Noord-Oost-Indië (Bihār, Bengalen), ca. 10e eeuw, Pāla-dynastie. Zwarte steen, hoogte : 69 cm. Christophe Hiooco, Parijs (stand 132a).

Prijsindicatie: € 125.000

Albert Baronian

Brussel (stand 64a)

Vanaf 2016 mag Albert Baronian de BRAFA aan zijn lijstje beursdeelnames toevoegen. Dat lijstje kleurt met o.a. Art Rotterdam, Art Brussels, Art Basel en The Armory Show sterk modern en hedendaags, hetgeen ook bij zijn gamma past. Voor zijn stand op de BRAFA koos hij dan ook heel gericht: "Van al onze kunstenaars brengen wij deze die bij het grote publiek het meest gekend en het meest 'toegankelijk' zijn, denk aan Gilbert & George, Toni Oursler, Michel Frère en Lionel Estève. Onze aanpak is anders dan op een hedendaagse kunstbeurs, waar de interesse en de verwachtingen van de bezoekers meer gericht en fijner afgesteld zijn, hoewel de meesten van onze klanten steevast naar de BRAFA gaan. Van het ruime publiek aan

kunstliefhebbers zijn er echter velen die niet gauw binnenstappen in een galerie voor hedendaagse kunst. Nochtans denk ik dat velen onder hen aangenaam verrast zullen zijn door wat wij brengen." Zelf kijkt Albert Baronian ook graag over de grenzen van de hedendaagse kunst heen. Zo kocht hij vorig jaar op de BRAFA nog twee Egyptische kattenbeeldjes, voorstellingen van de vruchtbaarheidsgodin Bastet, voor zijn persoonlijke collectie.

"Door aan de BRAFA deel te nemen, willen wij onze galerie nog sterker in de Belgische context verankeren."

De serie 'Les Modes' bestaat uit 5 bronzen sculpturen. Zij stellen vijf enorm uitvergroete krantenpagina's voor in verschillende talen en culturen: Arabisch, Amerikaans, Russisch, Spaans en Chinees. Van banale handelingen als het verkreukelen, plooiën, scheuren en weggooiden van (kranten)papier maakt Wang Du iets sculpturaal. Wang Du, 'Mode d'Espagnol', 2007. Brons, 124 x 209 x 150 cm.
Prijsindicatie: € 320.000

Stern Pissaro Gallery: "Picasso's kubistische werken markeren het begin van de moderne kunst, maar zijn erg zeldzaam. Met deze pastel geven we de serieuze verzamelaar een mooie kans op het aankopen van een topwerk." Pablo Picasso, 'Guitare sur une table', 1921. Pastel en potlood op papier, 32,5 x 25 cm. Stern Pissaro Gallery, Londen (stand 121b).
Prijsindicatie: € 435.000

De maraboe was een populair thema bij de animaliers in de jaren 1920-'30. Maar terwijl Pompon en Bugatti de vogel meer statisch weergaven, voegde Collin er beweging aan toe. Typisch voor hem is de zorg voor detail, zoals de lijnen die het verenkleed weergeven. Albéric Collin, 'Wandelende maraboe met een tak in de bek', 1922. Brons met stempel van Valsuani, 39 x 32,5 x 16 cm. Xavier Eeckhout, Parijs (stand 29c).
Prijsindicatie: € 80.000

Calder droeg dit werk op aan de Spaanse kunstenaar Domenico Prieto, die hij in 1969 ontmoette, en met wie hij in 1972 in Négron exposeerde: Calder met zijn mobielen en gouaches, en Prieto met zijn vliegende machines en blauwe landschappen. Alexander Calder, 'Les ballons', 1969. Gouache en inkt op papier, 110 x 75 cm. Hélène Bailly Gallery, Parijs (stand 86d).

Prijsindicatie: € 150.000-200.000

De centrale figuur aan tafel, die de kijker recht in de ogen kijkt, zou een zelfportret van de schilder zijn. Pas na de ontdekking van alle andere details valt ons oog op de onthoofding van Johannes de Doper in het deurportaal linksboven. Frans Francken II, 'De dans van Salomé voor Herodes', 1610. Eikenhouten paneel, 54 x 88 cm. Jan Muller Antiques, Gent (stand 129b).

Prijsindicatie: € 150.000-200.000

Galerie Le Beau

Brussel (stand 104d)

Galerie Le Beau werd in 2014 opgericht aan de Zavel en promoot 20e-eeuwse kunstenaars en design. Voor hun allereerste deelname aan een beurs mikken zij met de BRAFA meteen hoog. Céline Robinson: "Hoewel wij evengoed reeds aan andere internationale beurzen konden deelnemen, wilden wij ons concentreren op de BRAFA, om hier een op zowel stilistisch als kwalitatief vlak coherent ensemble te kunnen tonen. Dit jaar voelden wij ons er klaar voor." Voor de BRAFA selecteerden zij Scandinavische meubelstukken en verlichtingselementen, waaronder een plafondlamp van Alvar Aalto uit 1959, die hij ontwierp voor de zetel van de firma Enso-Gutzeit

in Helsinki. "Verder tonen wij belangrijke ontwerpen van Italiaanse en Franse architecten, stuk voor stuk zeldzaam en van aanzienlijke ouderdom." Gevraagd naar of zij ooit zelf reeds aankopen deden op de BRAFA, antwoordt Céline Robinson: "Met mijn partner verzamel ik Afrikaanse kunst. Vooral bij Didier Claes hebben wij dan ook reeds diverse aankopen gedaan."

Prijsindicatie: € 25.000

"De BRAFA geeft ons de gelegenheid onze klanten in een prestigieuze setting te ontvangen, maar ook om verzamelaars te ontmoeten die buiten de BRAFA geen bezoek brengen aan Brussel."

Pracht & precisie

'Gesneden stenen' uit de oudheid zijn eeuwenlang verzameld, bestudeerd en gekoesterd. De tentoonstelling 'Pracht & precisie' in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden laat u kennismaken met deze oogstrelende kleinoden.

TEKST: **BEN VAN DEN BERCKEN EN SELKIT VERBERK**

Hoewel vaak niet groter dan een vingertop, zijn de gesneden stenen uit de oudheid met uiterste precisie en hoogstaand vakmanschap gegraveerd. Ze zijn gebruikt als zegel, juweel of amulet. Een intaglio, een steen met inwaarts gegraveerde voorstelling, was vooral geschikt om te zegelen. Cameeën, waarbij steen juist om de voorstelling is weggesneden, dienden puur voor de sier. Voorstellingen van goden, historische gebeurtenissen, dieren, vorstenportretten en magische tekens verfraaien de stenen niet alleen, ze geven de stenen ook een symbolische betekenis.

De Oosterse koning Mithradades van Pontus (132-63 voor Chr.) was een van eerste verzamelaars van gesneden stenen en ringen, zo vermeldt de Romeinse schrijver Plinius. Ook Alexander de Grote, Julius Caesar en keizer Augustus waren gepassioneerde collectioneers. Over verzamelaars uit de periode na de val van het Romeinse Rijk is minder bekend. In de Middeleeuwen zijn

gesneden stenen voornamelijk verzameld om te gebruiken op liturgische voorwerpen zoals reliekschrijnen, vanwege hun kostbare uitstraling en vermeende beschermende krachten. Door de hernieuwde interesse in de oudheid tijdens de Renaissance, werden de gesneden stenen opnieuw aantrekkelijk voor verzamelaars. Er ontstond een levendige handel. De stenen brachten het meervoudige op van schilderijen of bronzen beelden. De meest begeerde stukken waren de gesigioneerde gemmen. Men verzamelde intaglio's en cameeën samen met ruwe stenen en oudheden in de zestiende- en zeventiende-eeuwse studioli, zoals die van Lorenzo de' Medici, en in de zeventiende en achttiende eeuw ontbraken gesneden stenen in geen enkele 'encyclopedische verzameling'. Een belangrijke rol in wetenschappelijke collecties krijgen gesneden stenen vanaf het begin van de negentiende eeuw. Al deze verzamelingen uit de afgelopen eeuwen stonden aan de wieg van de rijke museale collecties 'gesneden stenen'.

Cameeën, waarbij steen juist om de voorstelling is weggesneden, dienden puur voor de sier.

links **Door vele handen**

Een onbetwist topstuk is de Gemma Constantiniana of Grote Camee. Dit is één van de drie grootste bewaarde cameeën uit de oudheid. De camee verbeeldt de triomf van keizer Constantijn, na de overwinning op zijn rivaal Maxentius (312 na Chr.). Hij staat naast zijn vrouw Fausta in een triomfwagen. Achter hem staat zijn moeder Helena. Beide vrouwen wijzen naar Constantijns zoontje Crispus, de beoogde troonopvolger. Twee centauren trekken de wagen en vertrappen vijanden. Om de triomf compleet te maken vliegt Victoria met een zegekrans naar de keizer toe.

De camee heeft ongetwijfeld deel uitgemaakt van de keizerlijke schatkamers in Rome en Constantinopel. Waar hij verbleef tot in de zeventiende eeuw, wanneer Rubens er een gravure van maakte, is niet bekend. In 1628 is de camee als handelswaar naar Oost-Indië verscheept op het VOC-schip Batavia. Er werd een prachtig montuur voor gemaakt, om hem beter verkoopbaar te maken. Er bleek echter geen interesse te zijn. Na schipbreuk en via omzwervingen keerde de camee uiteindelijk terug naar Nederland. De erven Pabst van Bingerden verkochten hem in 1823 aan koning Willem I, die hem schonk aan het Koninklijk Penningkabinet.

Sardonyx; Romeins, ca. 315 na Chr., 28 x 21 cm. Gravure door Simon Fokke, ca. 1765.

boven **Pronkstuk**

Een sprekend voorbeeld van de vorstelijke pronkzucht in de zeventiende eeuw is de vergulde terrine van Amalia van Solms (1602-1675). Die kreeg zij voor haar vierenzestigste verjaardag van haar kleinzoon - de latere stadhouder Willem III. De terrine is versierd met email en maar liefst 98 intaglio's en cameeën, uit de oudheid tot de zeventiende eeuw. De voorstellingen variëren van Grieks-Romeinse goden tot dieren en heersersportretten. De terrine heeft sierlijke voetjes en handvatten in de vorm van dolfjintjes.

Het bijeenbrengen van een verzameling stenen voor gebruik op geëmailleerd vaatwerk was in de zeventiende eeuw niet ongebruikelijk. Ook tsarina Catharina de Grote bezat een exemplaar, dat ze echter liet omsmelten om de stenen aan haar omvangrijke verzameling te kunnen toevoegen. Blijkbaar was haar liefde voor individuele gesneden stenen groter dan voor het vaatwerk. Goud, geëmailleerd, bezet met 98 Romeinse en latere intaglio's en cameeën; terrine vervaardigd rond 1665, 19 x 13 x 5 cm.

Ook Alexander de Grote, Julius Caesar en keizer Augustus waren gepassioneerde collectioneers.

Verzamelkastjes

Verzamelingen gesneden stenen werden al vanaf de oudheid bewaard in speciale kastjes of doosjes, de zogenoemde dactyliotheken. Vanaf de achttiende eeuw zijn ook afdrukken van gesneden stenen hierin opgeborgen. Dactyliotheken zijn gemaakt in verschillende vormen en maten. In veel gevallen gaat het om maatwerk, vervaardigd voor een specifieke verzameling stenen of afdrukken. Sommige dactyliotheken bestaan uit gestapelde lades, andere hebben de vorm van een boek met schuiflades.

De Neurenbergse meestergraveur Christoph Dorsch (1676-1732) maakte voor verzamelaar Johann Martin von Ebermayer (1664-1743) een aantal portretseries in dactyliotheken. Vier van deze series – waarvan drie in ladenkastjes – zijn in het Rijksmuseum van Oudheden terechtgekomen. Een daarvan is een serie portretten van Franse koningen, van Pharamond tot Lodewijk XV, gemaakt rond 1722. Elk van de vijftig afgebeelde koningen is voorzien van een naam en titel, en soms de signatuur van de graveur. Andere series van Dorsch omvatten de pausen van Rome, de doges van Venetië en de koningen van Beieren. Steen: Koning Childeric II, chaledoon, ca. 1722, 27 x 24 cm. Kastje: h. 45,5 cm x br. 28 cm x d. 19 cm.

Beroemde intaglio

Deze Romeinse intaglio van amethyst draagt een voorstelling van een Nereïde (zeenimf) die een paard bij de teugels houdt. Ze steunt daarbij op twee dolfinen die naast het paard uit het water opduiken. Naast het paard is de signatuur van de graveur te zien: Dalioon. Deze intaglio heeft verzamelaars en onderzoekers al sinds de achttiende eeuw bezig gehouden. Steengraaveur Lorenz Natter (1705–1763) kocht de steen in Engeland en verkocht hem aan verzamelaar Theodorus de Smeth (1710–1772), een bankier uit Amsterdam. Natter wilde de steen aanvankelijk verkopen aan de opzichter van de stadhoudelijke verzameling gesneden stenen: filosoof Frans Hemsterhuis. Die schreef er een artikel over, waarin hij de voorstelling uitvoerig analyseerde. Volgens hem zou het gaan om Gelon, vorst van Syracuse – weergegeven als het paard – en zijn vrouw – de Nereïde –, die hem overhaalt de Carthagers niet aan te vallen. In 1821 kocht Willem I de verzameling van De Smeth voor de rijkscollectie, inclusief deze intaglio. Amethyst, 2e helft-1e eeuw v.Chr., 28 x 23 x 7 mm.

links **De' Medici**

De beroemde vijftiende-eeuwse Toscaanse familie 'De' Medici' telde vele verzamelaars. Zij bouwden een encyclopedische collectie op, volgens het ideaal van de homo universalis. Zo verzamelde Piero de' Medici, oprichter van de beroemde Medici Bibliotheek, naast gesneden stenen ook boeken, kostbaar vaatwerk en andere kunstobjecten, door mens en natuur gemaakt. Lorenzo II Magnifico de' Medici erfde deze verzameling en voegde er vele gemmen aan toe. Lorenzo liet al zijn gemmen van zijn naam voorzien: 'LAU.R.MED'. De 'R' verwijst mogelijk naar Rex, als toespeling op de koninklijke aspiraties van de Medici-dynastie. Na het uiteenvallen van de Medici-verzameling zijn Lorenzo's gemmen aldus nog herkenbaar. Deze stenen waren zo beroemd dat er zelfs kopieën van gemaakt zijn. Deze intaglio met voorstelling van een centaur is hier een voorbeeld van. Lorenzo de' Medici liet deze kopie maken door zijn hofgraveur Giovanni delle Corniuole.
Carneool, 15e eeuw, 13 x 14 x 3 mm.

rechts **Verzamelaarsspelletjes**

Deze Romeinse intaglio komt uit de collectie van de Amsterdamse notabele Jacob de Wilde (1645-1721). Hij werkte voor de VOC en verzamelde munten, penningen, globes, boeken, beeldjes en gesneden stenen. Zijn verzameling toonde hij in het Museum Wildeanum in zijn huis aan de Amsterdamse Keizersgracht, waar zelfs tsaar Peter de Grote hem bezocht. De Wilde gebruikte deze intaglio, met voorstelling van Herakles, als zegelsteen om zijn persoonlijke correspondentie te verzegelen. In het verzamelaarsmilieu van de zeventiende-achttiende eeuw was dit niet ongebruikelijk. Verzamelaars correspondeerden met elkaar over hun gesneden stenen en lieten daarbij graag zien hoe groot hun kennis van de klassieken was. Ook verzamelde De Wilde zogenoemde 'symboolstenen'. Op deze eigentijdse stenen staan symbolen die refereren aan de klassieke mythologie. Verzamelaars zaten graag bijeen, met de stenen in de hand, om over deze verhalen te praten.
Agaat, 1e eeuw v.Chr., 12 x 10 x 2,5 mm.

rechts Netwerken, spioneren en verzamelen

Als diplomaat bracht graaf Frederik de Thoms (1696-1746) veel tijd door aan verschillende Europese vorstenhoven. Rond 1737 begon hij met het bijeenbrengen van een verzameling gesneden stenen. Hij liet zich daarbij inspireren door diplomaat, spion en verzamelaar baron Philip de Stosch (1691-1757). Naast zijn werk verzamelde De Stosch gemmen en was hij tussenpersoon bij aankopen van grote verzamelingen. Als expert was hij een van de eersten die opmerkte dat gemmen soms waren gesigneerd door de maker. Zowel De Stosch als De Thoms maakten een catalogus van hun verzameling. Helaas is het handgeschreven manuscript van De Thoms' catalogus nooit gepubliceerd. Naast enkele zeer beroemde gesneden stenen bezat De Thoms deze grote intaglio, met voorstelling van Serapis op een troon. Rechts van Serapis staan de driekopige Cerberus en Demeter, links van hem staat de kindgod Harpocrates.

Carneool, 1e eeuw na Chr, 14 x 13 x 3 mm.

rechts Het einde van de grote privéverzamelingen

Deze Etruskische intaglio uit de collectie van graaf Galeotto Corazzi toont op de gladde onderzijde de Griekse held Herakles die de driepoot van Apollo steelt op de gladde onderzijde. Griekse helden als Herakles en Achilles waren geliefde voorstellingen in de Etruskische steensnijkunst. De bovenzijde van de steen heeft de vorm van een scarabee. Ooit was de steen gevat in een ring waaraan hij kon draaien. Hij werd als sieraad gedragen met de bolle keverzijde naar buiten. Om iets te verzegelen deed men de ring af en werd de steen omgedraaid.

Graaf Corazzi uit Cortona bracht in de achttiende eeuw een grote verzameling Etruskische oudheden bijeen, waaronder gesneden stenen. Veel particuliere Italiaanse verzamelingen – vaak met een lange geschiedenis – werden eind achttiende eeuw en begin negentiende eeuw door grote musea aangekocht. Zo ook de Corazzi-collectie. Deze werd in 1826 verworven door Jean Emile Humbert in opdracht van de eerste directeur van het Rijksmuseum van Oudheden, Caspar Reuvens. De verzameling kwam deels in het Rijksmuseum van Oudheden en deels in het Koninklijk Penningskabinet terecht. Dat ging later op in het Geldmuseum. Met de overdracht in 2013 van de collectie gesneden stenen van het Geldmuseum aan het Rijksmuseum van Oudheden is de Corazzi-verzameling weer herenigd.

Carneool, 5e eeuw v.Chr., 15 x 12 x 9 mm.

Meer weten**Bezoeken**

'Pracht & precisie.
Kleine meesterwerken in steen'
Rijksmuseum van Oudheden
Leiden
www.rmo.nl
15-12 t/m eind 2017

Eeuwenoude emoties

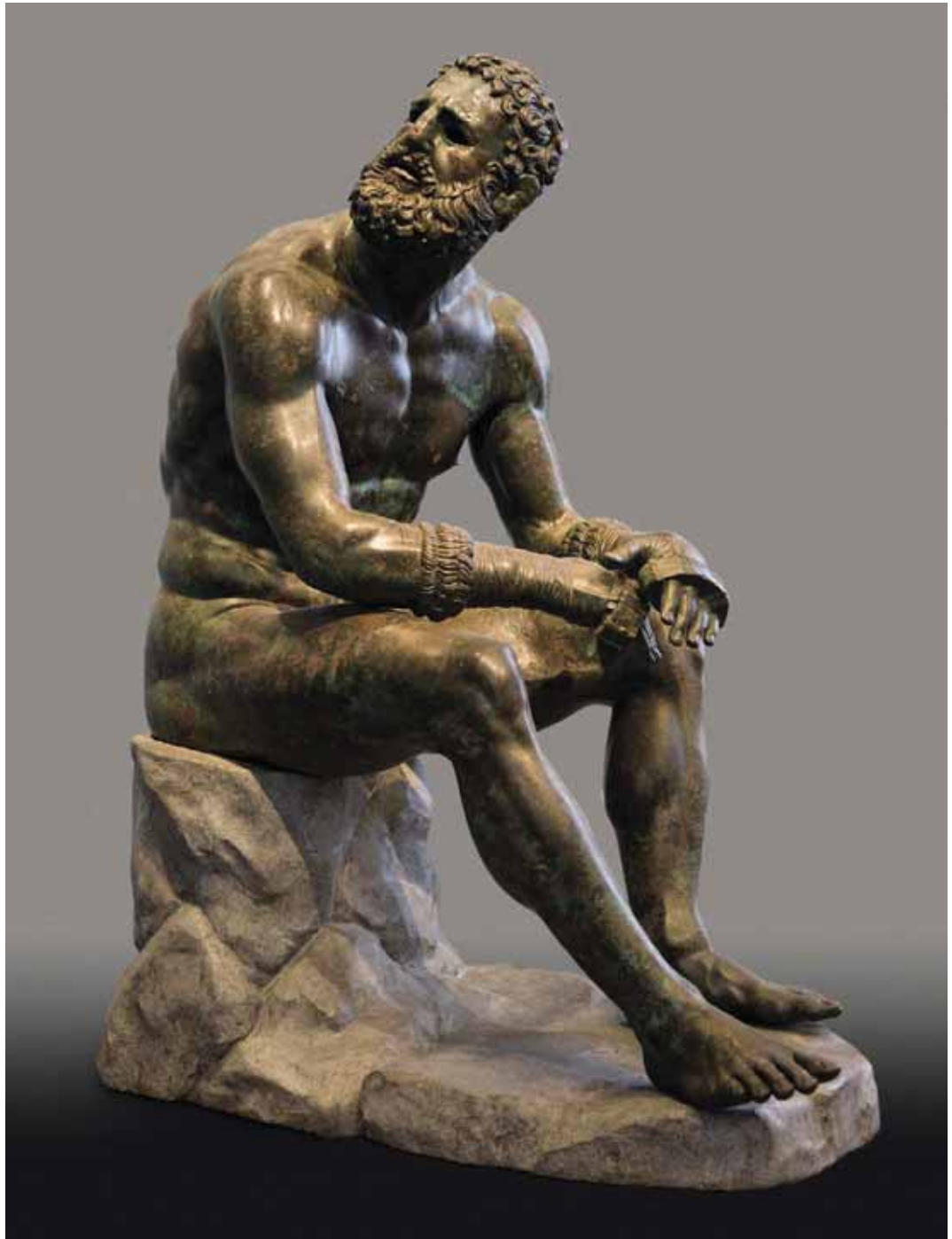
Hellenistische bronzen

Na de dood van Alexander de Grote kreeg de Griekse cultuur in de resten van zijn rijk op veel plekken de overhand. Vele eeuwen daarna plukte menig beeldhouwer daar nog altijd de vruchten van. Een expositie van hellenistische bronzen laat dat overtuigend zien.

TEKST : **FREDERIK F. BARENDS**

rechts

Een Grieks-hellenistisch bronzen beeld, voorstellende de vuistvechter Kleitomachos uit Thebe. 300 – 200 v.Chr. Vermoedelijk is dit beeld van deze, door het gevecht niet ongeschonden gebleven vuistvechter, als eerbetoon aan een van zijn overwinningen gemaakt. © Museo Nazionale Romano, Palazzo Massimo alle Terme, Rome.

rechterpagina boven

Een bronzen hoofd in de hellenistische traditie, voorstellende een godheid, maar mogelijk is het echter een dichter. 100 – 1 v.Chr. © The Museum of Fine Arts, Houston.

rechterpagina onder

Het bronzen hoofd van een paard. Het wordt in de kunsthistorische literatuur het Medici Riccardi paard genoemd. Het werd in Italië omstreeks 350 v.Chr. vervaardigd. © Museo Archeologico Nazionale, Florence.

Alexander de Grote leefde nog geen driedertig jaar, maar hij verdient dat predicaat 'de Grote' niet voor niets. In 336 volgde hij zijn vermoorde vader als koning van Macedonië op en begon aan verdere veroveringen van Griekenland. Hij overwon het tien maal zo grote Perzische leger van Darius en door verregaande expansie stonden zijn soldaten tenslotte aan de voet van de Himalaya. Zijn rijk was dan ook het grootste dat ooit in de oudheid heeft bestaan.

Hoewel hij als puber twee jaar les had gekregen van Aristoteles, was hij een allesbehalve aange-naam mens. Verregaande wreedheid was een van zijn eigenschappen, maar ja, als een zachtmoedige persoonlijkheid kwam iemand in zijn tijd als bevelhebber niet ver. Bovendien had het gros van zijn manschappen diezelfde mentaliteit. Van een stad als Thebe bleef na de verwoesting van het door Alexander aangevoerde leger in 335 v.Chr. bijvoorbeeld geen steen op de andere over. Alexander sprak Grieks en had een grote voorliefde voor de Griekse cultuur. Maar hij had ook aandacht voor die van andere, door hem overwonnen volken. Hij maakte zich die eigen en kleepte zich bijvoorbeeld op een gegeven moment in Perzische gewaden. Heracles, zijn onwettige zoon, had een Perzische prinses als moeder. Maar niet alleen bracht hij voor zichzelf de versmelting van de Griekse en uitheemse culturen tot een realiteit bracht, hij moedigde dat ook bij zijn nieuwe onderdanen aan. Lang heeft hij dit echter niet in praktijk kunnen brengen en over zijn vroege dood bestaan vele verhalen. Stierf hij aan overmatig drankgebruik of aan vergif? Of was zijn turbulente manier van leven er de oorzaak van?

Griekse kolonisten

Door dat geringe aantal jaren dat hem geschonken werd, zette die verwevenheid in het door Alexander gestichte rijk pas na zijn dood werkelijk door. Vandaar dat als beginjaar van de periode waarin de veranderingen écht gestalte begonnen te krijgen, en die thans hellenisme wordt genoemd, zijn sterfjaar (323 v.Chr.) wordt genomen.

Maar natuurlijk kwam het toen ook nog niet met een sneltreinvaart op gang. Dat had voornamelijk te maken met het feit dat Alexander geen échte opvolger had, waardoor zijn grote rijk na enige tijd weer in een aantal delen uiteenviel. Dat het uiteindelijk toch merkbaar werd, was niet alleen het gevolg van de hier en daar achtergebleven legionairs van Alexander, maar vooral van de Griekse kolonisten, die zich overal in het voetspoor van de grote veroveraar hadden gevestigd. Die hadden hun eigen cultuur, die zij als

een elitecultuur beschouwden, meegenomen en hielden daaraan vast. Het Griekse element bleef dan ook hoogtij vieren toen die kolonies zich op veel plaatsen tot grote steden begonnen te ontwikkelen. Ondanks een niet te vermijden assimilatie met de plaatselijke bevolking, versterkte de Griekse invloed zich in die nieuwe steden alleen nog maar. Van de oorspronkelijk nog aanwezige oosterse elementen was op den duur niets meer te merken.

Twee fasen

De beeldhouwkunst in hun moederland, waaraan de Griekse immigranten in de tijd van en na Alexander zulke sterke herinneringen hadden, stond toen op de top van haar kunnen. In de kunstgeschiedenis wordt die tijd gezien als de klassieke periode. De kunstenaars onder die kolonisten, ondanks dat ze zich in een vreemde omgeving gevestigd hadden, konden er zich niet

De mensen die in de eeuwen na Alexander de Grote leefden, hebben zichzelf nooit hellenisten genoemd. Die naam is pas in de negentiende eeuw bedacht.

rechts

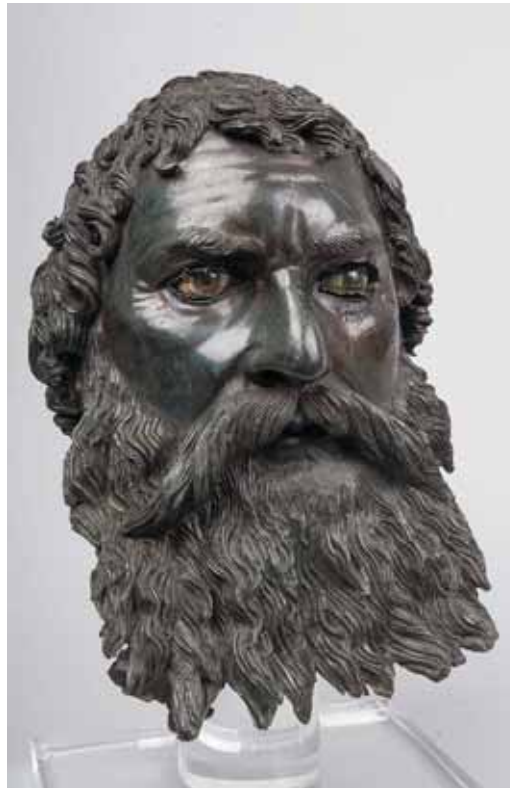
Een Grieks-hellenistisch portret in brons, voorzien van glazen ogen, voorstellende Seuthes III. 310 – 300 v. Chr. © National Institute of Archeology NIAM-BAS, Sofia.

onder

Een bronzen en gedeeltelijk zilveren beeld in de hellenistische traditie, voorstellende Alexander de Grote te paard. 100 – 1 v.Chr. © Museo Archeologico di Napoli.

rechterpagina

Een bronzen beeld in de Grieks-hellenistische traditie, voorstellende een zegevierende atleet. 300 – 100 v.Chr. © Het J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

los van maken. Ze namen de klassieke maatstaven als voorbeeld en dat had met name te maken met hun grote eerbied voor het verleden. Het gevolg was dan ook dat de eerste fase van het hellenisme nog sterke overeenkomsten vertoonde met die Griekse klassieke periode. Overigens werd de naam hellenisme, zoals vrijwel altijd het geval is met de naamgeving van een bepaalde kunststroming, pas in 1836 voor het eerst gebruikt door de Duitse hoogleraar Johann G. Droysen. Hij leidde het af van Hellas, de oude naam voor Griekenland. Uiteraard hebben de mensen die in de eeuwen na Alexander leefden, zichzelf nooit hellenisten genoemd, maar door het overheersende Griekse element bij alles waarmee ze zich omringden, was dat bedenksel van de Berlijnse professor eigenlijk heel terecht.

Enkele generaties later, zo tegen de tweede eeuw v.Chr., begonnen zich in de tweede fase nieuwe ontwikkelingen voor te doen. Waar er tijdens de klassieke Griekse periode nog sprake was geweest van een onpersoonlijk realisme, veranderden de beeldhouwers in de tweede fase hun wijze van werken. Wel hielden ze vast aan een naturalistische weergave, maar hun belangstelling ging steeds

meer uit naar de mens als individu. Ze ontdekten dat ze hun beelden iets extra's konden meegeven door ze bepaalde gevoelens en hartstochten te laten uitdrukken. Hun tijdgenoten moeten bij het zien van deze beelden het gevoel hebben gehad dat ze ineens met levende wezens te maken kregen.

Spiergeweld en dramatiek

Het meest typerende van de beeldhouwkunst in die tweede fase van het hellenisme is wel dat de mens centraal kwam te staan. De kunstenaars kregen steeds meer aandacht voor de bewegingen van het lichaam en verdiepten zich in de anatomie ervan. De lichamen waren tijdens de klassieke periode ook al heel realistisch weergegeven, maar nu ontdekten de beeldhouwers dat ze hun beelden, met het op een lichtelijk overdreven manier uitbeelden van de spiermassa's, voor het publiek steeds aantrekkelijker konden maken. En hoe laat je die aanwezigheid van spieren het beste zien? Juist door het lichaam allerlei gecompliceerde houdingen en verdraaiingen te laten aannemen. Hun beelden begonnen daardoor weliswaar een steeds grotere levendigheid uit te stralen, maar soms ging dat toch wel wat te ver. Ik heb dan ook iemand over zo'n beeld wel eens de opmerking horen maken: "Het lijkt wel een bodybuilder". Misschien zit daar wel een kern van waarheid in, een feit is echter wel dat die beelden, door al die zwellingen en merkwaardige posities van alle kanten interessant zijn om te bekijken. Door er omheen te draaien ziet men steeds weer iets nieuws.

Maar niet alleen legden de kunstenaars zich toe op die wat 'barokke' weergave van het lichaam, er was ook aandacht voor wat de houding van het lichaam kon uitdrukken en vooral voor de gelaatsuitdrukking. Emoties werden zichtbaar gemaakt, ze schuwden de rimpels van de ouderdom niet en soms drukten de gezichten een overdreven hartstochtelijkheid of dramatiek uit.

De Romeinse variant

De kunst van het hellenisme beperkte zich niet tot de door Grieken geïnfiltreerde gebieden die overgebleven waren van Alexanders gigantische rijk. Grieken hadden zich immers ook al vele eeuwen gevestigd aan de kusten van Klein-Azië, Sicilië en Italië. Ook op die plekken drong het hellenisme door en de sculpturen en bronzen maakten grote indruk op de Romeinen. Officieel wordt het jaar 146 v.Chr., toen heel Griekenland een onderdeel werd van het Romeinse rijk, als eindpunt van het hellenisme genomen, maar in principe leefde het door, omdat de Romeinen zich die Griekse kunst als het ware toe-eigenden.

Ze kopieerden niet alleen vlijtig de door de Grieken gemaakte sculpturen en bronzen, ze hadden er zo'n grote adoratie voor, dat ze nog lang in die

Griekse traditie bleven werken. Het werd zelfs een hoofdbestanddeel van hun cultuur. Vandaar dat op de tentoonstelling, waarvan ik u hier enkele hoogtepunten laat zien, ook een aantal door Romeinse kunstenaars vervaardigde bronzen aanwezig is. De samenstellers van de expositie beschouwen ze namelijk als 'laat-hellenistisch' en och, eigenlijk hebben ze daar wel een beetje gelijk in.

Meer weten

Bezoeken

'Power and Pathos
Bronze Sculpture of the
Hellenistic World'
National Gallery of Art
Washington D.C.
13-12 t/m 20-03

Alles voor de liefde

De 18e eeuw, een periode van passie en verleiding, staat momenteel volop in de schijnwerpers. Drie tentoonstellingen belichten de amoreuze inspiratie uit die periode aan de hand van de meest uitbundige en bekoorlijke expressievormen. De rococo op zijn best!

TEKST: **GWENNAËLLE GRIBAUMONT**

Na de laatste jaren van de regeerperiode van Lodewijk XIV hunkerde Frankrijk naar meer levensvreugde. De *régence* (1715-1723) zorgde voor een bevrijding van de gedachten en zeden. In deze periode van vrolijkheid, verbeelding en zelfs van een zekere losbandigheid groeide de liefde uit tot een belangrijk thema in de schone kunsten. Het inspireerde schrijvers en beeldende kunstenaars, die begrepen

dat die heel aparte gemoedsaandoening zin gaf aan het leven! Exit de taferelen met stormachtige liefdes en verwoestende passies van goden en helden... Die maakten plaats voor de tedere gevoelens van knappe herderinnen en galante herders in idyllische omgevingen. Deze suikerzoete thema's waren een goudmijn voor kunstenaars als Watteau, Boucher en Fragonard, fakkeldragers van de liefde in de 18e eeuw.

boven

Klok in de vorm van een herderspaartje. Beschilderd en verguld brons, horlogemechanisme door François Leloutre (ca. 1703-1758), figuurtjes in Meissen porselein door Johann Joachim Kaendler (1706-1775), bloemen van de porseleinmanufacture van Chantilly, Parijs, 1745-1750, 51,5 x 35 x 23 cm. Musée des Arts décoratifs, Parijs. © Les Arts Décoratifs. Foto: Cyrille Bernard.

rechts

François Boucher (1703-1770), 'Leda en de zwaan', 1742. Olie op doek, 59,5 x 74 cm. Nationalmuseum, Stockholm.

boven en links
Étienne-Maurice Falconet (1716 - 1791), 'Gevaarlijke liefde', Parijs, 1757. Gedateerd en gesigneerd op de riem van de pijlenkoker: 'E. FALCONET 1757'. Gegraveerd op de sokkel: 'QUI QUE TU SOIS, VOICY TON MAITRE / IL L'EST, LE FUT, OU LE DOIT ÊTRE'. Carraramarmer, 87 x 185 cm. Collectie Rijksmuseum, Amsterdam.

links
Waaier met liefdesscènes, ca. 1760. Beschilderd been, geschilderd motief op papier: aan de éne zijde met gouache, aan de andere zijde met aquarel, 26,5 x 43,5 cm. Historisches Museum, Frankfurt. © Foto: Horst Ziegenfusz.

linksonder
Étienne-Maurice Falconet (1716 - 1791), 'De toverlantaarn' of 'De Nieuwsgierigheid', 1757 (model), 1759 (uitvoering), Sèvres, biscuit, 15,9 x 17 x 12,5 cm. Bayerisches Nationalmuseum, München. © Foto: Krack Bastian.

Liaisons dangereuses: de Franse rococo

We beginnen onze zoektocht van de Franse rococo in Duitsland, waar een tentoonstelling onder de titel 'Liaisons dangereuses' (naar de gelijknamige roman van Pierre Choderlos de Laclos, die meesterlijk werd verfilmd door Stephen Frears en het einde van de libertijnse mode in de literatuur inluide) gaat over het thema van de sentimentele liefde.

Om de bezoeker alvast in de sfeer te brengen, is een salon gereconstrueerd in de stijl die typerend was voor het midden van de 18e eeuw. Muur-

bekleding, wandtapijten, schilderijen, fauteuils, spiegels, kandelaars, porseleinen voorwerpen enzovoort: alles is tot in de puntjes bestudeerd voor een zo authentiek mogelijke sfeer. In de volgende zalen ontdekken we een reeks diverse liefdesmotieven: sculpturen van Etienne-Maurice Falconet en Jean-Baptiste Pigalle, schilderijen van Antoine Watteau, Nicolas Lancret en François Boucher, porseleinen voorwerpen van Joachim Kaendler, Laurentius Russinger en Johann Peter Melchior. Stuk voor stuk serene liefdestaferelen, die Pierre Choderlos de Laclos bekritiseerde als zijnde ver verwijderd van de realiteit. We krijgen ook kledingstukken te zien, onder meer stukken ontworpen voor een opera van Giuseppe Verdi. Ze zijn ontworpen in de historische rococostijl en geven dan ook een duidelijk beeld van wat men toen droeg. Allemaal werken die fascineren of ergeren. Een bezoek tussen bewondering en afkeer.

Meer weten

Bezoeken

'Liaisons dangereuses: de Franse rococo'
Liebieghaus Skulpturensammlung
Schaumainkai 71
Frankfurt am Main
www.liebieghaus.de
t/m 28-03

boven

Antoine Watteau (1684-1721), 'Pelgrimstocht naar het eiland Cythera', 1717. Olie op doek, 129 x 194 cm. Collectie Musée du Louvre, Parijs. © Musée du Louvre, Dist. RMN-GP. Foto : Angèle Dequier.

onder

Pierrotjas, 18e eeuw, Bohemen of Oostenrijk. Wol en met olie geïmpregneerd textiel. Kasteel van Cesky Krumlov, Tsjechië. © Rechten voorbehouden.

rechts

François Boucher (1703-1770), 'Jongeman gezetten op de grond', sanguine en lavis. Musée du Louvre, Parijs. © RMN-GP (Musée du Louvre). Foto : Gérard Blot.

Dansez, embrassez qui vous voudrez! Feesten en amoureuze geneugten in de eeuw van Madame de Pompadour

“Entrez dans la danse, voyez comme on danse! Sautez! Dansez! Embrassez qui vous voudrez!” Zo luidt de muzikale introductie van deze tentoonstelling over het ‘fête galante’ en de pastorale. We maken kennis met jonge, elegante mensen die op een geraffineerde manier genieten van het leven, meestal in een landelijke omgeving.

Het bucolische decor van deze tentoonstelling herinnert ons eraan hoezeer men in die tijd hield van fraaie landschappen (onder meer door de lichteffecten en de bladeren op de grond). De eerste zaal is ingericht als een open plek in een bos, inclusief schimmenspel, met gedaanten gekleed in de stijl van de 18e eeuw. Om te beginnen laat de tentoonstelling zien hoe die mode ontstaan is. In de eerste helft van de 18e eeuw creëerden kunstenaars in Vlaanderen, Nederland en Frankrijk steeds meer afbeeldingen van lieden uit de hogere kringen die zich vermaakten in de openlucht. Zo maken we kennis met de figuur van de ‘galante man’, die in de 17e en 18e eeuw indruk maakte op zijn gezelschap door zijn elegante voorkomen, zijn geraffineerde hoffelijkheid en zijn scherpzin-

nigheid. De volgende zaal is gewijd aan Antoine Watteau (1684-1721) en het thema van het ‘fête galante’, waarbij jonge mannen en vrouwen in hofkostuum of arcadische kledij zich op galante wijze vermaken met hofmakerij, dans en muziek, in een landelijke omgeving. Watteau was een virtuoos in het genre. Op weergalozes wijze wist hij

In de eerste helft van de 18e eeuw creëerden kunstenaars in Vlaanderen, Nederland en Frankrijk steeds meer afbeeldingen van lieden uit de hogere kringen die zich vermaakten in de openlucht.

de amoureuze gevoelens gestalte te geven, zowel in de houdingen als in de blikken, en tevens verleende hij het thema ook een poëtisch en idealistisch karakter. Andere meesters creëerden er hun eigen variant op: François Boucher, Jean-Honoré Fragonard en Louis-Joseph Watteau de Lille.

In de volgende zaal worden we met behulp van audiovisuele apparatuur vergast op fragmenten van toneelstukken en opera's uit de 18e eeuw. Een zeer doeltreffende manier om de amoureuze zielenroerselen te belichten die dichters, schrijvers en componisten hebben geïnspireerd, van Dancourt en Marivaux tot Beaumarchais en Mozart. Het volgende hoofdstuk, 'de liefde op het platteland', handelt onder meer over François Boucher, die vanaf de jaren 1730 een landelijk Arcadia in het leven riep, waar de jeugd een zorgeloos en vrolijk bestaan leidde. De kunstenaar creëerde ook meteen een nieuw thema: dat van de pastorale. Het ging om geïdealiseerde episoden uit het liefdesleven van herders en herderinnen. De aangrenzende zaal is dan weer gewijd aan Fragonard. We ontdekken dat sommige kunstenaars de hardwerkende boer, die zich nuttig maakte voor volk en vaderland, verkozen boven de verliefde herders en herderinnen. Verder laat de tentoonstelling ons kennismaken met een spectrum aan onderwerpen

boven Fauteuil 'à la Reine' uit het kasteel van Gâtelier. Manufacture van Beauvais en Louis Delanois, verguld notenhout, wol en zijde. Collectie Musée du Louvre, Parijs. © RMN-GP (Musée du Louvre). Foto : René-Gabriel Ojéda.

onder Nicolas Lancret (1690-1743), 'Le Baisser de rideau', of 'Acteurs van de Italiaanse Commedia of Het Italiaanse theater'. Olie op hout, 26 x 22 cm. Collectie Musée du Louvre, Parijs. © RMN-GP (Musée du Louvre). Foto : Stéphane Maréchal.

uitgebeeld door sierkunstenaars die zich inspireerden op het 'fête galante' en de pastorale. De versieringen van onder meer voorwerpen van porselein en faïence, wandtapijten en luxevoorwerpen omvatten dan ook figuren van geliefden, galante personages, herders en herderinnen. Het laatste hoofdstuk van de tentoonstelling laat zien hoe die afbeeldingen van de liefde en feesten gaandeweg Europa veroverden. Kunstenaars en ambachtslieden hadden de handen vol om te kunnen voldoen aan de vraag. Ze kopieerden de Franse modellen en pasten die aan of vernieuwden ze, volgens hun eigen smaak of die van hun klanten. Spijtig genoeg kon Antoine Watteau het succes van het door hem gecreëerde genre in Europa niet meer beleven.

Meer weten

Bezoeken

'Dansez, embrassez qui vous voudrez. Fêtes et plaisirs d'amour au siècle de Madame de Pompadour'
Musée du Louvre-Lens
Rue Paul Bert 99
Lens
www.louvre-lens.fr
05-12 t/m 29-02

De verliefde Fragonard: galant en libertijns

Het thema van de liefde staat ook centraal in het oeuvre van Jean-Honoré Fragonard (1732-1806). Hij wist er treffend de subtiele variaties van uit te beelden. Voor het eerst belicht een tentoonstelling zijn werk uit het oogpunt van de liefde, nu eens honingzoet, dan weer losbandig.

Fragonard zette zijn eerste stappen in het amoureuze genre aan het begin van de jaren 1750, als leerling van François Boucher (1703-1770). Deze laatste schilderde toen taferelen waarin amoureuze thema's hand in hand gingen met pastorale galanterieën. Op aansporing van zijn leermeester creëerde Fragonard zijn eerste sensuele schilderijen, weliswaar louter met decoratieve bedoelingen. De lessen van Boucher werden echter al snel vergeten. De jonge schilder gaf mythologische taferelen een sensuelere toets. In sommige van zijn werken zijn de seksuele driften op een zeer expliciete manier uitgebeeld, tot op het obscene af. Er was nu eenmaal vraag naar dat soort pikante

werken. Een en ander belette de schilders overigens niet ook meer sentimentele en introverte werken te creëren. Vanaf 1715 raakte een zekere losbandigheid ingeburgerd bij een groot deel van de Franse elite. Er werden zelfs speciale vertrekken ingericht waar men zich aan de zinnelijke geneugten kon overgeven. Schilders kregen dan ook de vraag werken te creëren die verder gingen dan het decoratieve en de 'appetijt' van de gasten moesten opwekken. 'Frago', zoals Fragonard zich graag liet noemen, was een uitblinker in die nogal particuliere discipline. Dat bevestigt ook zijn eerste biograaf: "Hij wijdde zich (vooral) aan het erotische genre, waarin hij werkelijk uitmuntte." In dat uitgesproken libertijnse tijdperk waren boeken met wulpse illustraties ongemeen populair, al gaf men ze elkaar wel min of meer stiekem door. Fragonard was een van de meest virtuoze illustrators. Zo creëerde hij onder meer de illustraties voor de – bijzonder pikante! – 'Contes'

van Jean de la Fontaine. Deze verhalen stonden mijlenver van de moralistische 'Fables' waar de la Fontaine vooral om bekend is en waren een van de hoogtepunten van de erotische literatuur in de 18e eeuw. Vanaf de jaren 1760 kwam er heel wat kritiek op het libertijnse gedachtegoed en begonnen de oprechte, tedere liefde te prijzen. Ook in het werk van Fragonard kwam het tot een ommekeer: hij begon het thema van de 'ware' liefde uit te beelden. Omstreeks het einde van de jaren 1770 creëerde hij allegorieën gekenmerkt door een verfijnde lyriek, met thema's die aanleunden bij de antieke liefdespoëzie. Als schilder gebruikte Fragonard dezelfde metaforen als dichters (de fakkel van de liefde en de roos, de bloem van Venus).

Goede echtgenoot, goede vader

De nieuwe 'Frago' was geïnspireerder dan ooit. In werkelijkheid stond hij trouwens mijlenver af van de libertijnse ideeën die men hem toedichtte. Ten bewijze: de 'wandelende kronieken' uit die tijd, zij die de culturele actualiteit op de voet volgden en allerlei geruchten over de levenswandel van kunstenaars rondstrooiden, repten met geen woord over zijn amoureuze doen en laten! Zeker is in ieder geval dat hij gelukkig getrouwd was én bleef met Marie-Anne Gérard. Het gezinsgeluk (dat alvast een goede verstandhouding tussen de echtgenoten impliceert) werd uitgebeeld in menig

Vanaf 1715 raakte een zekere losbandigheid ingeburgerd bij een groot deel van de Franse elite.

liefdallig portret van zijn vrouw en kinderen. De tentoonstelling begint halverwege de 18e eeuw en dompelt ons onder in de zwoele, intieme sfeer van alkoven en boudoirs. We krijgen een uitgelezen selectie van meer dan tachtig bekende en minder bekende werken te zien. Schilderijen van Fragonard gaan een boeiende dialoog aan met werken van tijdgenoten rond het thema van de liefde.

links

Omlijste plaquette met de voorstelling van een koppel in een landschap, 1776, Nederland, Delft. Onbekend atelier, faïence met decor in 'grand feu'-techniek. Collectie Musée de l'Hôtel Sandelin, Saint-Omer. © Musées de Saint-Omer.

onder

Jean-Honoré Fragonard (1732 - 1806), 'De baadsters', ca. 1765-1770. Olie op doek, 64 x 80 cm. Musée du Louvre, schilderijdepartement, Parijs. © RMN-Grand Palais (Musée du Louvre). Foto : Daniel Arnaudet.

linkerpagina boven

Jean-Honoré Fragonard (1732-1806), 'L'Instant désiré', ca. 1770. Olie op doek, 50 x 61 cm. Collectie Georges Ortiz, Zwitserland. © Foto : Maurice Aeschmann.

linkerpagina onder

Jean-Honoré Fragonard (1732-1806), 'De Inspiratie', vermeend portret van Louis-François Prault, ca. 1769. Olie op doek, 81 x 65 cm. Musée du Louvre, schilderijdepartement, Parijs. © Rmn-Grand palais (Musée du Louvre). Foto : Daniel Arnaudet.

Meer weten

Bezoeken

'Fragonard amoureux. Galant et libertin'
Musée du Luxembourg
Rue Vaugirard 19
Parijs
www.museeduluxembourg.fr
t/m 24-01

De wonderere wereld van het *papier peint*

Onder de titel 'Faire le Mur' zal er in het Musée des Arts Decoratifs in Parijs vanaf 21 januari 2016 een tentoonstelling te zien zijn over 400 jaar papier peint. Als voorproefje is het interessant die wonderere wereld van het papierbehang onder de loop te nemen. Lange tijd versleten als alledaags product uit vervlogen tijden, mag het zich tegenwoordig weer verheugen in een enorme populariteit.

TEKST : **RICHARD HARMANNI**

onder

'Chasse dite d'après Vernet', panoramabehang, blokdruk, ca. 1835. Fabrik en ontwerper zijn onbekend. Balk, particulier collectie. Foto: RCE. Dit behang in grijstinten was goedkoper dan de gekleurde exemplaren. Het behoort in Nederland tot slechts één van de drie ter plaatse bewaard gebleven panoramabehangsels.

Detail van het behang in de achterkamer van Museum Meermanno in Den Haag, manufacture Jean Baptiste Réveillon, blokdruk op geschept lomp papier, ca. 1794. Foto: met dank aan Museum Meermanno. Dit behang is waarschijnlijk in of kort na 1794 in het huis aangebracht toen er een nieuwe eigenaar kwam wonen. Rond 1850 vestigde zich hier het Museum van het Boek en verdween het behang achter boekenkasten. Pas honderd jaar later kwam het als een schone slaapster weer tevoorschijn.

openingspagina

Skeleton, uit de serie The New Domestic landscape, ontworpen door Studio Job te Antwerpen, genummerde editie, uitgegeven bij Rasch, 2008. Musée des Arts Décoratifs. Foto: Jean Tholance.

Met meer dan 400.000 voorbeelden die het Parijse museum in zijn collectie heeft, belooft de tentoonstelling een boeiend scala aan voorbeelden te geven van stijl en toepassing van het papierbehang sinds de achttiende eeuw. In de laatstgenoemde eeuw ging men voor het eerst papieren produceren die speciaal bedoeld waren als wandbekleding. Dat was een nouveauté!

Sierpapier

Voor die tijd kende men alleen sierpapier dat voor verschillende doeleinden kon worden aangewend. Tegelijkertijd met het ontstaan van de druk- en graveerkunst, ontwikkelden zich naast ornamentprenten, die als voorbeelden door kunstenaars en ambachtslieden werden gebruikt, ook sierpapieren waarmee men objecten kon verfraaien, zoals omslagen van drukwerk, doosjes, interieurs van bergmeubelen et cetera. Ze werden ook in interieurs toegepast maar niet zozeer tegen de wand als wel tegen de balken van plafonds. Dit was vooral in de zestiende eeuw een populaire toepassing. Hoewel in Antwerpen veel van dit soort plafondpapieren zijn aangetroffen, hebben ook vondsten elders in Europa aangetoond dat het een wijdverspreid verschijnsel was.

Handgeschept papier

In Frankrijk evolueerde uit de sierpapieren, die hier bekend stonden als 'domino's', het papierbehang dat speciaal voor de wand was bestemd. Ter onderscheid werden deze behangsels 'papiers de tapisseries' genoemd. De Franse graveur Jean Papillon (1661-1723) was een van de eersten die patronen speciaal voor papieren wandbehangsels ontwierp. Het papierbehang was in die tijd nog een ambachtelijk product. Het oneindige papier aan de rol bestond nog niet. Papier werd met de hand geschept uit een brei van lommen geweekt in water. De grootte van de vellen hing af van de afmetingen van de zeven die zelden groter waren dan 65 x 55 cm. Het papierbehang voor de wand onderscheidde zich van het sierpapier door het feit dat het papier eerst tot kamerhoge banen aan elkaar werd geplakt en pas daarna werd bedrukt met een patroon of motief door middel van houtsneden, de zogenaamde blokdrukken. Door die lange banen had men meer vrijheid bij het ontwerp van patronen. Aan de wand kan men dit pre-industriële behang herkennen aan de horizontale naden.

Engels behang

Rond 1700 werd er ook in Engeland al veel papierbehang geproduceerd dat in de loop van de achttiende eeuw steeds meer werd geëxporteerd. Er moest voor deze exportproducten belasting worden betaald. Als bewijs van betaling werden de papieren voorzien van een stempel; een gespiegeld monogram van George Rex. Deze stempels zijn van 1712 tot en met 1836 toegepast.

De Engelsen maakten het velouté-behang tot hun specialiteit. Dit zijn imitaties van fluwelen stoffen met geschoren of gewalste patronen. Men bedrukte de papieren eerst met een patroon van lijm. Vervolgens bestoof men het papier met wolpluis dat zich hechtte op de gelijmde delen. Het zou een veel gebruikte techniek bij papierbehang-

sels blijven. Vanaf de negentiende eeuw werd het vooral bij borders (sierranden) toegepast. De oudste vondsten van Engels papierbehang in Nederland dateren van de jaren 1750.

Fransen verfijning

In de tweede helft van de achttiende eeuw nam Frankrijk de rol van leidende behangproducent over. De Fransen ontwikkelden zeer verfijnde behangsels met buitengewoon originele patronen, zoals de papiers peints en arabesques. Deze patronen zijn in het Nederlandse taalgebied beter te omschrijven als 'grotesken'. Een fantasierijke combinatie van blad- en bloemenranken, menselijke figuren en (fabel)dieren, vruchten, trofeeën en architectuurelementen. Tijdens de renaissance was deze decoratiewijze aangetroffen in het onder de grond verdwenen voormalige paleis van keizer Nero. Vandaar de naam grotesken, dat ontleend is aan het woord grot. Mede door de opgravingen in Herculaneum en Pompeï kreeg die ornamentiek ten tijde van het neoclassicisme in de tweede helft van de achttiende eeuw weer een enorme

In België is het aantal ter plaatse bewaard gebleven papierbehangsels uit China veel talrijker. Fraaie voorbeelden van Chinese vogeltuinen zijn hier bijvoorbeeld te vinden in kasteel d'Ursel bij Hingene.

opleving en vond deze onder meer ook zijn weg naar het papierbehang. Een van de oudste in situ bewaard gebleven behangsels in Nederland in Museum Meermanno in Den Haag bestaat uit zo'n behangsel met een grotesken-patroon. Het is afgezet door een border met bloemen waarvan bekend is dat deze in 1789 in productie is genomen door de beroemde behangfabriek van Jean Baptiste Réveillon. Hierdoor wordt aangenomen dat ook het behang uit deze fabriek afkomstig is. In België zijn dit soort behangsels bewaard gebleven in het herenhuis Predikherenlei 3 te Gent en in kasteel de Fologne bij Heers.

Chinese behangsels

Papieren behangsels werden niet alleen in Europa gemaakt. Door de handel van de VOC maakte de westerse wereld ook kennis met behangsels uit China die veel aftrek vonden. Deze behangsels hadden typisch Chinese voorstellingen, zoals een drakenbootrace en landschappen waarop de rijstbouw of de productie van thee, zijde of porselein te zien was. Ook waren er voorstellingen met bomen, struiken en planten gecombineerd met vele vogels, zodat men zich in een hiermee behangen kamer in een exotische vogeltuin waande. De voorstellingen werden eerst met stempels en/of sjablonen opgezet en daarna met de hand geschilderd. Deze behangsels werden net als het zogenaamde chine de commande porselein speciaal voor de westerse markt vervaardigd. Kanton, gelegen in het zuiden van China, was het belangrijkste productiecentrum. In Nederland zijn slechts vier kamers met Chinese papierbehangsels bewaard gebleven. Hiervan zijn de twee in de buitenplaats Oud Amelisweerd aan de rand van de stad Utrecht de bekendste. In België is het aantal ter plaatse bewaard gebleven papierbehangsels uit China veel talrijker. Fraaie voorbeelden van Chinese vogeltuinen zijn hier bijvoorbeeld te vinden in kasteel d'Ursel bij Hingene.

Ontwerpers en kleiner werk

De kracht van Franse behangsels zat vooral in het feit dat behangfabrikanten kunstenaars inschakelden om ontwerpen voor behangsels te maken. Zo ontwierp de Franse kunstenaar Joseph Laurent Malaine (1745-1809) in 1797 voor de voorloper van de fabriek Jean Zuber & Cie een voorstelling van een vaas met bloemen. In Ne-

boven

Detail van één van de vele Chinese behangsels die kasteel d'Ursel te Hingene rijk is. Deze vogeltuin tegen een roze achtergrond dateert uit de eerste helft van de negentiende eeuw en siert de wanden van de grote salon en de bibliotheek van het kasteel. Foto: Stefan Dewyckere.

links

'Vase grec à oiseaux', ontwerper Joseph Laurent Malaine 1797. Blokdruk op geschept lompenpapier. Manufacture Jean Zuber & Cie, 1808. Schoorsteenstuk in kasteel Ruurlo. Foto: RKD.

derland is hiervan een exemplaar gevonden dat als schoorsteenstuk dienst doet in het Gelderse kasteel Ruurlo. In Frankrijk werden meer van dit soort kleine voorstellingen geproduceerd onder meer ter invulling van schoorsteen- en bovendeurstukken.

Panoramabehangsels

De Franse arabesken behangsels werden naar veel landen geëxporteerd. Rond 1800 ontstond een ander typisch Frans product: de panoramische behangsels. Zoals de naam het al zegt bestonden deze behangsels uit doorlopende voorstellingen over wel 24 tot 32 banen. Deze behangsels werden net als de achttiende-eeuwse behangsels met houten blokdrukken voorzien van een voorstelling. Elk deel van de voorstelling en elke kleur vereiste een andere blokdruk. Voor sommige series waren soms wel meer dan 3000 blokdrukken nodig. Deze panoramabehangsels werden uitsluitend in Frankrijk vervaardigd en naar vele landen in de wereld geëxporteerd, zoals ook de Verenigde Staten. Men had de keuze uit een rijk scala aan voorstellingen, zoals exotische volken, slagvelden, stadsgezichten et cetera. Bij de nog steeds bestaande behangfabriek van Jean Zuber & Cie is het ook nu nog mogelijk om panorama-behangsels te bestellen.

Van blokdruk naar machinedruk

Vanaf het midden van de negentiende eeuw was men in staat het oneindige papier aan de rol te produceren. De volgende stap was de drukcilinder die al eerder in de textielindustrie werd toegepast. Door deze technische ontwikkelingen was men met behulp van de stoommachine in staat duizenden behangrollen per dag te produceren. Het papierbehang werd een massaproduct en daardoor voor alle lagen van de bevolking te verkrijgen. Ondanks de massaproductie werden er nog steeds luxueuze behangsels vervaardigd, die vaak nog met de hand werden bedrukt. De behangfabrikanten bleven kunstenaars aantrekken om ontwerpen voor de papierbehangsels te maken. Alles wat men maar kon bedenken is of wordt nog steeds op het papierbehang afgebeeld.

Esthetiek versus alledaags

Het Musée des Art Decoratifs zal ons vooral de esthetische, artistiek hoogwaardige producten en gaaf bewaard gebleven voorbeelden van de behangproductie tonen, overeenkomstig het verzamelbeleid van het museum. Dat wat op de tentoonstelling te zien zal zijn, hoeft niet persé een afspiegeling te zijn van de algemene smaak. Daarom zijn ter plaatse bewaard gebleven voorbeelden van historische papierbehangsels, of ze nu oud of minder oud zijn, zo de moeite waard om te bestu-

deren en daar waar mogelijk te behouden. Zeker de goedkopere voorbeelden van dit massaproduct werden snel vervangen, of beter gezegd telkens overgeplakt met nieuw behang. Zo kunnen in de loop der eeuwen wel pakketten van twintig lagen of meer ontstaan. Het ontleden van dergelijke lagenpakketten is als een reis door de tijd wat betreft kleur, patronen en smaakverandering. De Stichting Historische Behangsels en Wanddecoratie in Nederland zet zich vooral in om deze gebruikte behangsels als bouwhistorische sporen te documenteren en te verzamelen om zo een reëel beeld te krijgen van wat men in het verleden als wandbekleding apprecieerde. Naast het beheer van de collectie heeft de stichting de doelstelling de opgebouwde kennis met het publiek te delen door middel van advies, publicaties, excursies, workshops en studiedagen. De tentoonstelling in Parijs zal echter een reis door de tijd worden van de fraaiste voorbeelden van 400 jaar productie van papierbehang. Kortom: een tentoonstelling om naar uit te zien.

linkerpagina

Detail van het panoramabehang 'L' Eden', ontworpen door Joseph Fuchs, manufacture Jules Desfossé, blokdruk op machinaal vervaardigd papier, 1861. Musée des Arts Decoratifs. Foto: Jean Tholance.

Na het midden van de negentiende eeuw had men bij de panoramabehangsels een voorkeur voor droomlandschappen waarin alleen dieren voorkomen en menselijke figuren volledig afwezig zijn.

links

Manhattan, fabrikant en uitgever: AS Création, gedrukt op vliesbehang, 2012. Musée des Arts Decoratifs. Foto: Jean Tholance. AS Création is op dit moment één van belangrijkste behangfabrikanten met vestigingen door heel Europa. De fabrikant heeft een studio waar meer dan dertig ontwerpers werkzaam zijn. Daarnaast zijn er ook behangontwerpen van modekoningen als Gianni Versace en Karl Lagerfeld uitgegeven.

Meer weten

Bezoeken

'Faire le Mur, Quatre siècles de papiers peints'
Musée des Arts Decoratifs
Parijs
www.lesartsdecoratifs.fr
23-01 t/m 15-05

Stichting Historische Behangsels en Wanddecoraties in Nederland
www.historischebehangsels.nl

Lezen

- Richard Harmanni, 'Papieren behang, een rijke geschiedenis', Utrecht 2007.
- Lesley Hoskins (red.), 'The Papered Wall: The History, Patterns and Techniques of Wallpaper', Londen (Thames & Hudson) 2005 (2e druk).
- Bernard Jacqué & Geert Wisse, 'Stemmen uit het behang. Vier eeuwen geschiedenis van het papierbehang', Brussel (ASLK-Galerij) 1997.

Een Appel voor de dorst!

De prijsontwikkeling van het werk van Karel Appel

De prijs die betaald wordt, zegt niet alleen iets over de waardering voor de kunstenaar, maar ook hoe breed en internationaal die belangstelling is. Er hangt een ander prijskaartje aan 'wereldberoemd in Nederland' dan aan 'beroemd wereldwijd'.

TEKST: **JESKE HOMAN VAN DER HEIDE**

Karel Appel (1921-2006) is Nederlands bekendste kunstenaar van na de Tweede Wereldoorlog. Vanaf de jaren vijftig woonde hij niet meer in Nederland, maar zijn roem is in al die jaren alleen maar toegenomen. Nog tijdens zijn leven werd hij beschouwd als de meest succesvolle levende Nederlandse kunstenaar. Dat succes is meetbaar door het aantal museale tentoonstellingen; de belangstelling voor het werk van buitenlandse musea en verzamelaars; de regelmaat waarmee de pers over de kunstenaar schrijft; de vakliteratuur die er verschijnt; maar ook het prijsniveau voor het werk is een ijkpunt om te meten hoe geliefd een kunstenaar is.

Direct de duurste

Alle begin is moeilijk en zo ook voor Karel Appel. Als jong aanstormend talent moest hij voor zijn werk een prijs vragen die min of meer overeen kwam met prijzen van kunstenaars van zijn eigen generatie. In 1949 organiseerde de bekende meubelontwerper Martin Visser op de meubelafdeling van De Bijenkorf één van de eerste verkoop-tentoonstellingen van de Experimentele Groep. De prijzen voor het werk van Appel, Corneille en Constant lagen op deze expositie rond de 35 gulden voor een tekening tot 450 gulden voor een schilderij. Daarbij was Appel wel direct de duurste kunstenaar met het schilderij 'Moederliefde'. Voor een schilderij van Constant betaalde men 150 gulden. Hoewel het later nooit meer voor dit soort prijzen verkrijgbaar was, werd er destijds niet veel verkocht. Ter vergelijking: Jan Sluijters, in Nederland één van de meest gerenommeerde kunstenaars, kreeg eind jaren veertig 3.000 gulden voor een nieuw doek.

Geschokt en geprovoceerd

Na de Tweede Wereldoorlog ging er voor jonge kunstenaars als Karel Appel een nieuwe wereld open. Appel onttreed zich van het keurslijf van de

traditionele, academische kunst en experimenteerde in verschillende technieken op zoek naar een expressieve, directe beeldtaal. Samen met zijn vrienden Corneille en Constant waren zij als Experimentele groep direct betrokken bij de oprichting van de internationale Cobra groep (1948-1951), een internationale avant-garde beweging van kunstenaars en schrijvers uit Denemarken, België en Nederland, opgericht in Parijs. Tradi-

linkerpagina

Karel Appel, 'Kind IV', 1951. Olieverf op doek, 130,8 cm x 10,5 cm. Collectie Gemeentemuseum Den Haag.

onder

Karel Appel, 'Twee vogels en een bloem', 1951. Olie op doek. Huidige wereldrecord op veiling voor werk van de kunstenaar. Verkocht voor € 850.000.

De artistieke waardering voor Appel kwam redelijk snel maar vertaalde zich niet meteen in commerciële successen.

Door het succesvolle debuut eind jaren '50 in Amerika lag de armoede definitief achter hem en kon Appel zich zonder materiële zorgen verder ontplooiën.

onder
Karel Appel, 'La Promenade', 1950.
Olieverf op doek, 85,5 x 144,5 cm.
Collectie Centre Pompidou.

*rechterpagina
boven*
Karel Appel, 'Vragende kinderen', 1948.
Gouache en vetkrijt op papier,
20 x 28 cm.

onder
Karel Appel, 'Vragend kind', 1947. Waterverf, vetkrijt en inkt op papier,
45 x 54 cm.

ties moesten worden doorbroken. Op zoek naar een vrij leven ontstond er een nieuwe kunstvorm in een beeldtaal die leek te zijn ontstaan uit oerinstincten. Onder invloed van kunstenaars als Paul Klee, Picasso en Jean Dubuffet zocht Karel Appel naar een 'primitieve' beeldtaal; ruw en rauw; figuratie en abstractie verwerkt in een beeld; fel en hard van kleur. Het kind in de mens dat zijn spontaniteit en creativiteit omzet in ongeremde beelden. De gevestigde orde reageerde aanvankelijk geschokt op deze kunst en voelde zich geprovoceerd. De culturele elite zag wel de kracht en de kwaliteit, maar het duurde nog jaren voordat het werk van Appel bij het establishment aan de muur hing.

Verzamelaars in Nederland én België

De artistieke waardering voor Appel kwam redelijk snel maar vertaalde zich niet meteen in commerciële successen. Een van de eerste galeriehouders die zich sterk maakte voor het werk van Appel was Carel van Lier en wat later Eva Bendien. In 1956 begon ze met haar galerie Espace in Haarlem en exposeerde meteen werk van Appel. Een Cobra-verzamelaar van het eerste uur, de Amsterdamse tandarts Kees Groenendijk, kocht daar een gouache van een paard voor een paar honderd gulden. Toen Groenendijk in 1987 hetzelfde werk veilde bij Christie's bracht het 75.000 gulden op. Het duurde echter nog lange tijd voor-

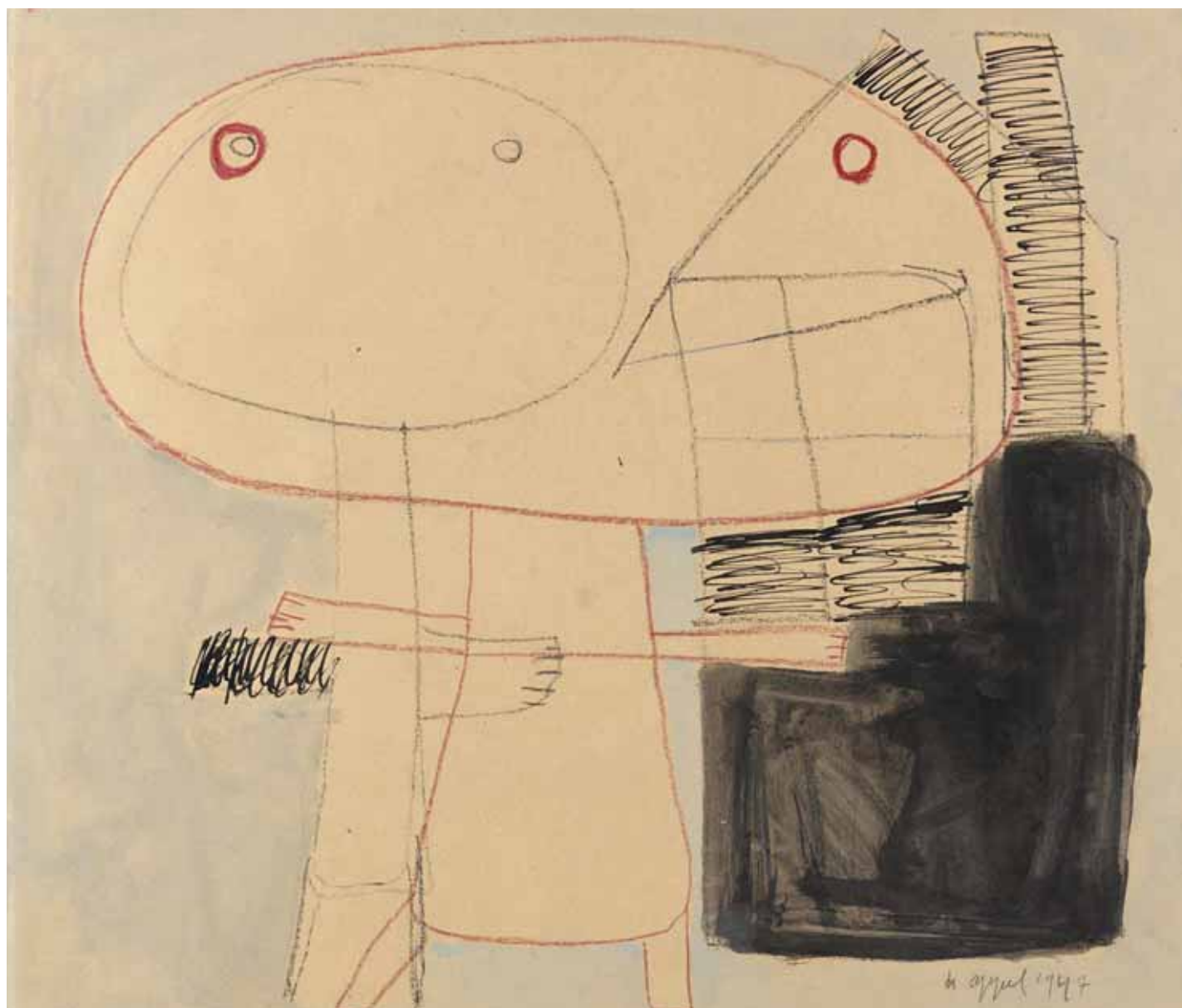
dat het grote publiek bereid was zulke bedragen voor zijn werk te betalen. In België kreeg het werk van Appel al vroeg waardering. De vermogende Luikse Baron Ernest van Zuylen was een van zijn eerste bewonderaars en kocht met enige regelmaat een doek direct van de kunstenaar.

Wereldmarkt

Teleurgesteld over het kunstklimaat verliet Appel Nederland om vervolgens in Parijs, New York, Monaco en uiteindelijk in Zürich te gaan wonen, waar hij in 2006 overleed. Begin jaren vijftig leerde hij Michiel Tapié in Parijs kennen, een spin in het web van de internationale kunst beau monde, die wel iets in zijn werk zag en verschillende tentoonstellingen organiseerde, onder andere bij galerie Facchetti. Een belangrijke stap in Appels carrière was de uitnodiging van de New Yorkse galeriehoudster Martha Jackson om in 1954 in haar net geopende galerie te komen exposeren. Jackson was geïnteresseerd in vernieuwingen in de kunst en legde zich vooral toe op Amerikaanse kunstenaars als Sam Francis, Adolph Gottlieb en Jim Dine maar stond ook open voor wat er in Europa gebeurde. Vanaf 1957 reisde Appel regelmatig naar Amerika en geleidelijk veranderde dat ook zijn werk, mede onder invloed van het Amerikaanse abstract expressionisme. De doeken worden groter, het schildergebaar heftiger, de verf dikker en de voorstelling minder herkenbaar. Zijn

memorable uitspraak "Ik rotzooi maar wat aan" dateert uit die tijd. Door het succesvolle debuut in Amerika lag de armoede definitief achter hem en kon Appel zich zonder materiële zorgen verder ontplooiën. Er volgen nog meer internationale galleries die zijn werk met regelmaat exposeren, zoals Galerie Ariel in Parijs en Gimpel Fils Gallery in Londen. Hierdoor breidt de internationale belangstelling voor zijn werk steeds verder uit. Eind jaren zestig is zijn roem tot grote hoogte gestegen. In 1969 is er een grote overzichtstentoonstelling van zijn werk in het Stedelijk Museum maar verkooptentoonstellingen van zijn nieuwste werk vinden meer in buitenland plaats dan in Nederland. In de jaren zestig en zeventig zijn er twee Nederlandse galleries die incidenteel direct met Appel werken: de bekende Haagse kunsthandelaar Jan Nieuwenhuizen Segaar, die in 1963 zijn eerste Appel-tentoonstelling in zijn Haagse Galerie Nova Spectra

De vermogende Luikse Baron Ernest van Zuylen was een van zijn eerste bewonderaars en kocht met enige regelmaat een doek direct van de kunstenaar.

onder
Karel Appel, 'Ontmoeting met God',
1981. Olieverf op doek, 204 cm, 407
cm. Collectie Gemeentemuseum Den
Haag.

organiseerde en de charismatische Herman Krikhaar van Galerie Krikhaar in Amsterdam. De prijzen voor het nieuwe werk van Appel liggen dan rond enkele duizenden guldens. Wil men zich een nieuw werk van Appel kunnen permitteren dan moet men inmiddels over een redelijk budget beschikken. Als de gemeente Amstelveen in 1963 het schilderij 'Vechtende Vogels' van Appel wil aankoo-

pen voor 7.500 gulden schrijft Het Parool dat de burgemeester de prijs die 'aanzienlijk hoger is dan tot nu toe voor andere kunstvoorwerpen is betaald' verdedigt met het argument dat 'het vanzelfsprekend is dat Appel hoger in prijs is omdat het in de wereldmarkt is gekomen.'

Metallica en Alain Delon

Terwijl Appel tijdens zijn leven zijn nieuwste werk bleef exposeren in de galleries die hem vertegenwoordigen, nam de vraag naar het vroege werk steeds meer toe. Cobra werd geschiedenis. Er verscheen een aantal belangrijke publicaties over de groep, waaronder het proefschrift van Willemijn Stokvis uit 1973. Hierdoor werd de belangstelling van verzamelaars gewekt en begon de zoektocht van de serieuze verzamelaars naar het werk dat was ontstaan in de jaren 1948-1952: het hoogtepunt van de Cobra-tijd. Een bijzonder belangrijke speler in die jaren was Karel van Stuijvenberg, die in een tijdsbestek van 15 jaar een indrukwekkende internationale collectie opbouwde van alle kunstenaars die hadden deel genomen aan Cobra. Zijn collectie reisde de hele wereld rond en werd in 1988 tentoongesteld in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Door al deze belangstelling kregen de prijzen voor het Cobra-werk van Appel een enorme stimulans. Appel zelf was in die jaren zeer productief en had vier ateliers van waaruit

hij werkte: New York, Connecticut, Monaco en Toscane. De kunstenaar concentreerde zich steeds op zijn nieuwste werk, terwijl verzamelaars op zoek gingen naar het vroege werk. Tijdens het hoogtepunt van de markt voor Cobra in 1990 organiseerde Christie's Amsterdam een speciale veiling geheel gewijd aan deze internationale kunstenaarsbeweging. Op het moment dat de aandelenmarkt hard neerging en de Japanse economie instortte, was de vraag naar werk van kunstenaars als Karel Appel en Asger Jorn op zijn top. Een vroege tekening uit 1949 met het onderwerp 'Vragende Kinderen' werd afgeslagen voor 125.000 gulden en het duurste schilderij van Appel uit de veiling, een groot werk uit 1961, werd voor 345.000 gulden verkocht aan een museum in Griekenland. Een van de belangrijkste kopers en verzamelaars op dat moment is de Franse filmster Alain Delon, die op deze veiling een aantal belangrijke Cobra-werken koopt. In dat jaar worden er wereldwijd 117 schilderijen van Appel geveild. Als in 1995 het belangrijke schilderij 'Femme, enfants, animaux' uit 1951 uit de collectie van de Brusselse restaurateur Albert Niels wordt geveild wordt er een nieuw wereldrecord voor een werk van Appel gevestigd (600.000 dollar). De koper is de bekende popmuzikant Lars Ulrich van de groep Metallica. Als hij het schilderij in 2002 verkoopt, wordt het geveild voor 760.000 dollar en vindt het zijn weg naar het Cobra Museum in Amstelveen, waar het nu een van de topstukken uit de collectie is. In 1998 organiseerde Christie's wederom een Cobra-veiling om 40 jaar Cobra te vieren. De kunstmarkt is die jaren echter aanzienlijk terughoudender en de prijzen lijken zich niet echt verder te ontwikkelen.

Hernieuwde belangstelling

Toch is de belangstelling voor het werk van Appel niet verdwenen, maar de thuismarkt Nederland, lijkt steeds belangrijker te worden. De vitaliteit van Appel om zijn werk steeds te vernieuwen binnen zijn eigen idioom en elke keer weer aansluiting te vinden bij de internationale ontwikkelingen in de kunst, houden zijn markt levendig. De waardering voor de verschillende periodes in zijn werk is afhankelijk van de smaak van de dag. De laatste jaren, inmiddels tien jaar na zijn dood, neemt de belangstelling voor de kunstenaar en zijn werk zelfs weer toe. Nu gaat veel Europese belangstelling uit naar het werk uit de beginperiode van Cobra, maar een Amerikaanse verzamelaar zal zich eerder aangetrokken voelen tot een groot werk uit eind jaren vijftig, begin jaren zestig, toen Appel zich kon meten met een nieuwe generatie Amerikaanse kunstenaars, zoals Jackson Pollock en Willem de Kooning. Dat zijn markt nog steeds internationaal is, blijkt niet alleen uit het veilingrecord van 850.000 euro, ge-

boven

Karel Appel, 'Figuur en vogels', 1949. Gouache op papier. Gekocht indertijd bij Galerie Espace in Haarlem in 1956.

vestigd bij Christie's Parijs in 2012 voor het doek 'Two birds and a flower' uit 1951, en de recente verkoopexpositie bij de prestigieuze kunsthandel Blum & Poe in New York, maar vooral uit een aantal grote overzichtstentoonstellingen die dit jaar en in 2016 georganiseerd worden. Een mooie intieme presentatie van vroege tekeningen uit zijn nalatenschap in het Centre Pompidou in Parijs en geplande presentaties in 2016 in het Gemeentemuseum Den Haag, en in Londen en Washington. Het historische werk van Appel uit de Cobra-tijd, de grote vlamme schilderijen uit de jaren '60, de kleurige werken uit de zeventiger jaren en de monumentale late werken, samen vormen ze het boeiende oeuvre van een kunstenaar die eens zei "Ik probeer nooit een schilderij te maken: het is een schreeuw, het is naakt, het is als een kind, het is een gekooide tijger. Ik ben de chirurg van de ruimte en schilder menselijke ruimte. Mijn tube is als een raket die in zijn eigen ruimte schrijft" (Appel in 1956).

Meer weten

Bezoeken

'Karel Appel. Werken op papier'
Centre Pompidou
Parijs
www.centrepompidou.fr
t/m 11-01

'Karel Appel'
Gemeentemuseum
Den Haag
www.gemeentemuseum.nl
16-01 t/m 16-05

Anselm Kiefer

Gewoon geweldig

“Als kind wou ik Jezus worden, heel kort, en dan de paus. Wat later was het Van Gogh”, lacht Anselm Kiefer bij zijn totaalinstallatie met een drukpers en zonnebloemen in Antwerpen. Hij werd één van de befaamdste Duitse kunstenaars. Echt een fijne man. En een allesomvattend, verbazend relevant en fiks uitdagend oeuvre, ook nu hij zeventig is.

TEKST: **CHRISTINE VUEGEN**

Het zou geweldig geweest zijn om Anselm Kiefer (8 maart 1945, Donaueschingen) te ontmoeten in zijn atelier in Croissy-Beaubourg ten oosten van Parijs, ooit het depot van het warenhuis La Samaritaine. Nog geweldiger zou een bezoek geweest zijn aan zijn domein in de Zuid-Franse gemeente Barjac. Die oude zijdespinnerij werd zijn atelier in 1993, toen hij vertrok uit Duitsland. Hij bouwde er tunnels, wankelende torens, betonnen bunkers van containers, serres en losse gebouwen. Kijk eens naar de beelden in de BBC-film ‘Anselm Kiefer: Remembering the Future’ uit 2014, te zien op Vimeo. Ook wie niet staat te springen om zijn werk,

kan niet anders dan uitroepen: wat een fantastische kunstenaar! Kieferiaans werd een synoniem van kolossaal en loodzwaar. Schilderijen van 12 bij 7 meter, verbrande velden, zeeslagen, ziggoerats waar nog wat vanaf kan tuimelen. Een amalgaam van materialen, van as en stro tot bladgoud, diamanten en lood. Tevens sculpturen en boeken van lood, eveneens over zware thema's zoals het Duitse oorlogsverleden, mythologie, wereldreligies, oorsprong, ondergang en wedergeboorte, de samenhang tussen de microkosmos en de macrokosmos. Kiefer leest onvoorstelbaar veel. Gedichten vergelijkt hij met boeien. Ze helpen hem om te overleven, zwemmend van de ene naar de andere

boven

Desolaat landschap met verbrande boeken, gigantisch groot. “Ik wil het onmogelijke doen. Maar dat heeft niets te maken met het formaat”, beklemtoont Kiefer. Anselm Kiefer, ‘Für Paul Celan: Aschenblume’, 2006, olieverf, acrylemulsie, schellak en verbrande boeken op doek, 330 x 760 x 40 cm. Privéverzameling. Foto: © Charles Duprat.

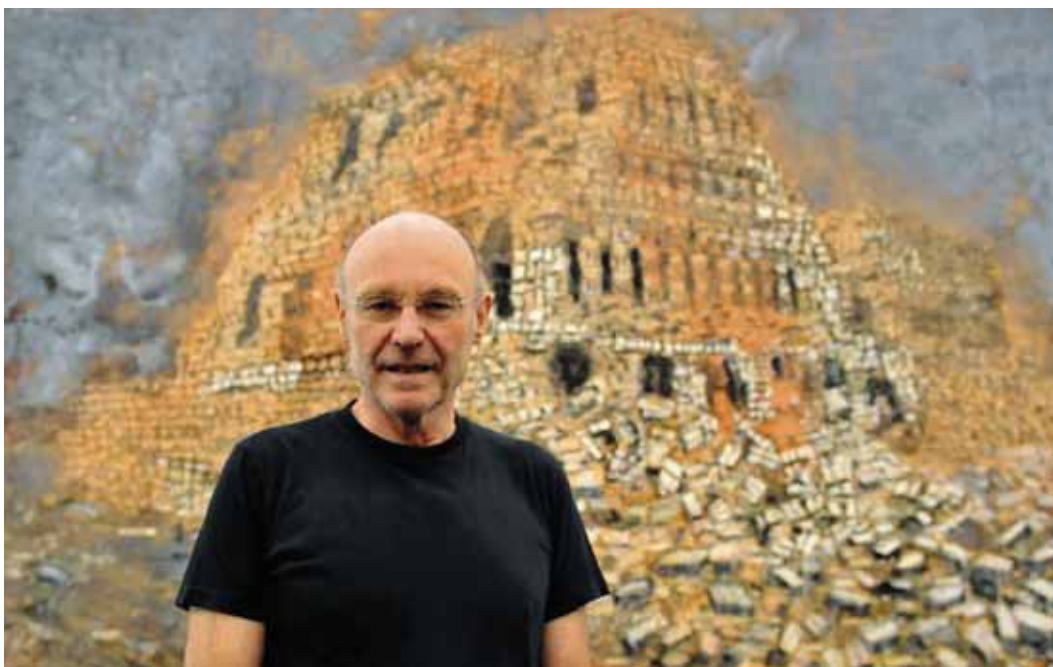

“Van Gogh was mijn held. Mijn eerste reis alleen, ik was 17, was een tocht naar alle plaatsen waar Van Gogh verbleef.”

Kieferpotamië

Eigenlijk is Anselm Kiefer een wereldbouwer. ‘Kieferpotamië’, zo zou je zijn domein in Barjac kunnen noemen. Een belangrijke bakermat van zijn werk, nog altijd in beweging. In de BBC-film rennen kinderen door een lange bovengrondse koker van metaal, zijn eerste tunnel daar. Hij vertelt dat hij als kind een tunnel groef in de tuin van zijn ouders om er tekeningen in te leggen. De natuur en de tijd assisteren hem steeds. Schilderijen verouderen voornamelijk in containers, heel veel containers. Sculpturen worden blootgesteld aan de regen, de wind en de zon. Buiten ligt een vliegtuigwrak van lood. Met een kraanwagen wordt het opgesteld in een grote serre. Een andere serre hangt vol zonnebloemen, allemaal ondersteboven boven een waterbassin met drijvende schotsen. Daar zegt Kiefer: “Je ziet veel, en je wil connecties vinden om je veiliger of beter te voelen. Dat is wat kunstenaars doen, nieuwe connecties creëren.” Hij doet dat door de schotsen te verplaatsen, al zwemmend. Schitterend, toch? Stoppen zit er niet in, bij lange na niet. In de oude steenfabriek in Buchen, zijn vroegere atelier in Duitsland, wordt een crypte met grillige pijlers gebouwd. Voorts fietst Kiefer door het voormalige warenhuisdepot in het departement Seine-et-Marne, zijn atelier sinds 2007. Hij klopt en wrikt brokken van een schilderij. Maar hij gooit ze niet weg. Hij bewaart alles, en hij verzamelt van alles en nog wat. Terwijl hij zijn schilderij onder han-

boei. Dikwijls keert hij terug naar de poëzie van Paul Celan over de Holocaust. Overigens kom je de 17e-eeuwse alchemist Robert Fludd tegen, Jean Genet, Bataille, de minnezanger Walther von der Vogelweide, Lilith, de Kaballa, filosofie en wetenschappen. Intellectueel, kolossaal en loodzwaar: het klopt wel. Maar pin hem daar a.u.b. niet op vast.

links

Antwerpen, 29 oktober 2015: Anselm Kiefer legt de laatste hand aan de opstelling van 'Die Buchstaben', totaalinstallatie met een oude drukpers waar zonnebloemen uit ontspruiten. Foto: © Donald Woodrow.

boven

Cover van een recent erotisch boek, 'De geboorte van Venus'. Zoals altijd een uniek exemplaar, nu met sensuele tekeningen op bladzijden van gips die eruit zien als marmeer.

Anselm Kiefer, 'nascita di venere', 2014, aquarel en potlood op gips op karton, cover, 64,5 x 48,5 x 8,5 cm. Privéverzameling. © Anselm Kiefer.

Foto: © Charles Duprat.

onder

De Amerikaan Morgenthau stelde tijdens WO II voor om Duitsland te veranderen in landbouwgebied, waarop Hitler harder vocht. Kiefer schildert graag bloemen en planten. Hij voert het Morgenthau-plan alsnog uit in deze recente reeks. Anselm Kiefer, 'Der Morgenthau Plan', 2014, acrylemulsie, olieverf, schellak op foto gemonteerd op doek, 280 x 570 cm. Privéverzameling. Foto: © Georges Poncet.

den neemt, zegt hij: "Constructie, vernietiging, reconstructie, het is zoals in de kosmos. Sterren sterven en andere sterren worden geboren. Wie is daar verantwoordelijk voor? Wie begon daarmee? We weten het niet. We weten niet waarom we hier zijn en waar we naartoe gaan. Nogal wanhopig, niet? (lachje)".

Nee, Kiefer is geen sombere kerel. In Antwerpen arriveert hij in een donkergroen kostuum, maar toch casual en op herenschoenen zonder hielstuk. Slank, een mooi verweerde kop, grappend en lachend. Vriendelijk zegt hij 'hello' als hij langs me loopt terwijl hij de opstelling inspecteert van 'Die Buchstaben' (2012) in het vroegere Raamtheater, ooit een koloniaal museum en nu een leegstaand gebouw van de Antwerpse universiteit die hem dezelfde avond een eredoctoraat overhandigde.

Ontdekkingen

Uit een oude drukpers groeien zonnebloemen vol zaden, grotendeels zilver- of loodkleurig en één gouden bloem. Op de grond zijn zetletters uitgestrooid, alsof het getransformeerde zaden zijn. De kunstenaar maalt er niet om dat er soms op wordt getrapt. Hij gooit één van de loden 'filmrollen' op een andere manier over de installatie. Dan schrijft hij met zwarte houtskool 'der verlorene Buchstabe' op de muur. "Ik ben op zoek naar de verloren letter. Ken je dat oude verhaal? Er ontbreekt een letter van het alfabet, en daarom is de wereld er zo slecht aan toe. Als je de verloren letter vindt, komt alles weer goed." Een hopeloze zoektocht, die hij vergelijkt met wiskundigen die het getal pi exact probeerden weer te geven: "Ik las er onlangs een boek over. Ze pleegden zelfs

zelfmoord omdat het niet kon. In het Collège de France ga ik een lezing geven over het getal pi."

Gedroogde zonnebloemen? "Ik wil altijd echte zonnebloemen gebruiken, maar de musea protesteren omdat ze bang zijn voor beestjes. Door mijn zonnebloemen moest een museum helemaal gereinigd worden. Sindsdien zijn het reproducties, door mij beschilderd. Zonnebloemen vermenigvuldigen zich, ze verspreiden zich. Een drukpers verspreidt kennis. Zetletters zijn van lood. Het materiaal is verbonden met de drukkunst. En met de alchemisten. Ze wilden lood transformeren in goud. Het lukte hen niet, maar ze deden prachtige ontdekkingen. In Meissen nam een keurvorst een alchimist in dienst om goud te maken. Per ongeluk ontstond porselein. Zo werd de keurvorst toch extreem rijk. Meissen-porselein is nog altijd heel bekend en veel waard."

Lood, een lievelingsmateriaal sinds eind jaren zeventig, is soepel en zwaar. Het beschermt tegen röntgenstralen en is giftig. Vaak is het afkomstig van de Dom van Keulen. Toen het lood van het dak werd vervangen in 1985, kocht Kiefer de hele partij. Een paradoxaal materiaal in dat dak, vindt hij, want lood houdt stralen tegen en zou dus het contact met het goddelijke blokkeren. Bij 'Die Buchstaben' in Antwerpen horen tevens drie schilderijen van lood, 'beschilderd' door elektrolyse. Er is telkens een zwart-witfoto opgeplakt, een vermenging van Griekse tempelzuilen en een steenbakkerij in India. "Die steenbakkerijen zag ik tijdens mijn reis in India. De ovens zijn gestapelde bakstenen. Als de stenen verkocht zijn, is de fabriek ook verdwenen. Het is nauwelijks bekend dat er vroeger contacten waren tussen Griekse en

Kieferiaans werd een synoniem van kolos- saal en loodzwaar.

boven

Zo liggen de boeken van Kiefer in zijn atelier in Croissy-Beaubourg. In Parijs het eerste overzicht van zijn boeken in de Bibliothèque Nationale en een groot retrospectief in het Centre Pompidou. Installatiezicht, Croissy, 2015. © Anselm Kiefer. Foto: © Anselm Kiefer.

Indiase filosofen. Een vriend van mij, Thomas McEvilley, schreef er het boek 'The Shape Of Ancient Thought' over. Ik heb ze visueel samengebracht. Ik heb altijd veel gefotografeerd. Op die filmrollen van lood heb ik allerhande foto's geplakt. Hier zie je de torens van Barjac."

Zal dat domein ooit te bezoeken zijn? Zijn antwoord verrast: "Het is al te bezoeken. Bel maar, er zijn altijd mensen. Ik ben van plan om het te schenken aan de Franse en de Duitse overheid."

Nooit onschuldig

Zonnebloemen ontsproten in het werk van Kiefer zodra hij in Zuid-Frankrijk woonde. "Ik heb van alles geplant in Barjac. Een zonnebloem werd zeven meter", vertelt hij enthousiast. Geen zonnebloemen van Van Gogh? "Ja, ook. Van Gogh was mijn held. Mijn eerste reis alleen, ik was 17, was een tocht naar alle plaatsen waar Van Gogh verbleef. Ik heb er een dagboek van. Ik heb altijd veel boeken gemaakt. Toen ik 8 of 9 was, maakte ik mijn eerste boek met illustraties en verhalen. Het ligt nu in de Bibliothèque Nationale in Parijs. Ik gaf er een nummer aan, nr. 46, alsof het mijn zoveelste boek was", grinnikt hij.

Sinds kort realiseert hij erotica: boeken met tekeningen van vrouwen in erotische poses op gemarmerde bladzijden van gips. Verrassend sensueel. Iets wat hij altijd wilde doen, maar nooit durfde? Kiefer lacht hartelijk. "Verrassend? Dan ken je mijn werk niet goed. In de jaren zeventig maakte ik het boek 'Transition from cool to warm. Eroticism in the Far East'. Er wordt altijd geschreven dat mijn werk overweldigend groot is, vooral door Duitse journalisten. Maar ik heb altijd ook kleine dingen gemaakt. En het was altijd erotisch. Zelfs mijn grote schilderijen zijn erotisch."

In 1969, als laatstejaarsstudent in Karlsruhe, bracht hij in het nazikostuum van zijn vader de Hitlergroet voor het Colosseum, bij een meer, in landschappen en op een krukje in zijn badkuip, alsof hij op het water liep: de fotoreeks 'Besetzungen', die hij toonde in zelfgemaakte boeken. Ironisch, kritisch en absoluut 'not done' in die tijd. Want in Duitsland werd het oorlogsverleden doodgezwegen. Die boeken, zijn eerste kunstwerken, sloten aan bij de conceptuele kunst. Uiteindelijk blijft Kiefer ook een conceptuele kunstenaar. Zeer fysiek, dat wel, en behoorlijk ongebruikelijke materialen. Fonkelende sterren in een vrij recent schilderij zijn warempel echte diamanten. "Ik heb al eerder schilderijen en boeken met diamanten gemaakt. De eerste keer dat ik diamanten gebruikte, was in 1988. Voor een film van de BBC. Weet je, in de 18e eeuw probeerden ze al een tunnel te graven tussen Dover en Calais, maar ze zijn niet ver gekomen. Ik had toen voor het eerst wat geld, en daarmee kocht ik diamanten. Ik gooide ze in de tunnel. Ik heb ze teruggegeven aan de aarde."

Een verborgen en bijna onbekend kunstwerk. "Je kan die diamanten gaan zoeken", glimlacht Kiefer. Dan ernstig: "Kunstwerken zijn altijd voor een deel onbekend." Zelf geeft hij een heleboel sleutels - betekenisvolle titels, motieven, materialen: niets is onschuldig. Houdt hij een paar sleutels op zak? 'Ik denk dat niet alleen de geschiedenis van de mensheid, maar ook die van de natuur nog niet is ontrafeld', schrijft hij in de catalogus van 'Die Buchstaben'. Hoe kan je dan verwachten dat zijn werk in een oogopslag is te ontrafelen? En de kunstenaar heeft uiteraard gelijk. Goede kunst intrigeert ook maar omdat ze nooit zo klaar is als een klontje.

Meer weten

Bezoeken

'Anselm Kiefer'
Centre Pompidou
Place Georges-Pompidou
Parijs
www.centrepompidou.fr
16-12 t/m 18-04

'Anselm Kiefer, l'alchimie du livre'
Bibliothèque nationale de France
(site François-Mitterrand)
Quai François-Mauriac
Parijs
www.bnf.fr
t/m 07-02

Anselm Kiefer, 'Die Buchstaben'
De Vriërestraat 36
Antwerpen
www.antwerpen.be/kiefer
t/m 31-01

De marktwaarde van **Jesús Rafael Soto**

rechts

'Homenaje al humano', 1975, metaal en geveerd hout, 50 x 66 x 12,5 cm. Verkocht bij Veilinghuis De Vuyst in Lokeren op 24 oktober 2015 voor € 8000. © De Vuyst.

onder

'Volume suspendu' 1968 (Soto in zijn atelier, rue des Blancs Manteaux, Parijs, 1968). © Foto : Michel Desjardins.

Het overlijden (in juli 2012) van Denise René, de historische galeriste van de kinetische kunst, is mogelijk van invloed geweest op de hernieuwde belangstelling voor die beweging in Europa.

In 2011 schonk de familie van Jesús Rafael Soto (Venezuela) een twintigtal werken aan de Franse staat, bij wijze van betaling van de successierechten. De werken werden toegevoegd aan de collectie van het Musée National d'Art Moderne / Centre Georges Pompidou, dat ze vervolgens ook tentoonstelde. Het gevolg was een toegenomen belangstelling voor het werk van deze kunstenaar, niet alleen vanwege het publiek, maar ook vanwege de markt. In het Musée Soulages, in Rodez (Frankrijk), begint medio december een overzichtstentoonstelling van zijn oeuvre. Voor ons de gelegenheid om Soto's marktwaarde even onder de loep te nemen.

TEKST: **CHRISTOPHE DOSOGNE**

Jesús Rafael Soto (1923-2005) was in de jaren 1950-60 een van de pioniers van de kinetische kunst in Europa. Vanaf 1967 creëerde hij zijn beroemde 'pénétrables', nylondraden die als een regen aan het plafond hingen en waar de bezoeker tussendoor kon lopen. Zijn werk was één lange dialoog met de grondleggers van de abstracte kunst, Piet Mondriaan, Kasimir Malevitsj en László Moholy-Nagy, maar ook met tijdgenoten, zoals Yves Klein en Jean Tinguely. De eerste schilderijen van Soto tentoongesteld op de Salon des Réalités Nouvelles, in 1951, het jaar nadat hij zich in Parijs had gevestigd, verraadden al zijn streven om 'Mondriaan in beweging te brengen'. Vanaf 1953 begon hij plexiglas te gebruiken, waardoor hij in zijn werken het zinderende effect van licht kon benutten en dus, zoals hij dat zelf zei, de geschilderde geometrische structuren kon 'dematerialiseren'. Vanaf 1958 gebruikte hij

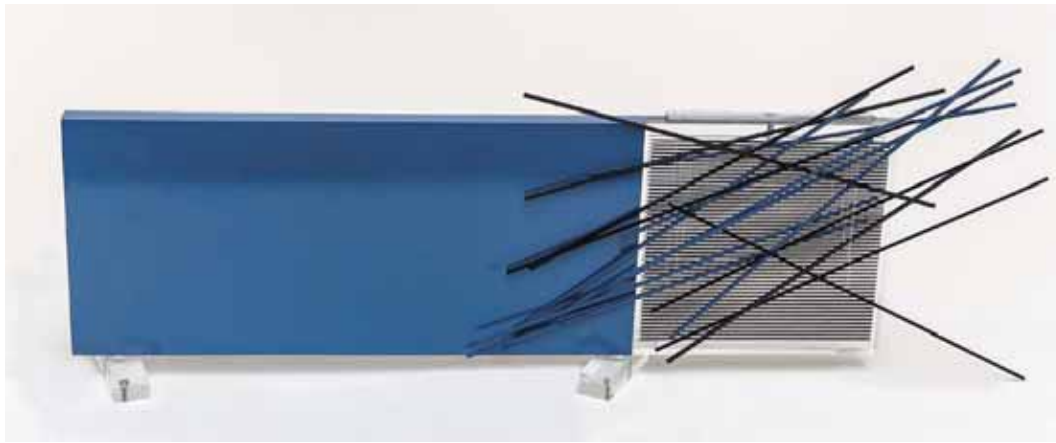

metaal voor zijn werken, waarbij een gestreepte achtergrond in zwart-wit werd gecombineerd met ijzerdraad of neerhangende slierten die, door het moiré-effect, leken te trillen tegenover die achtergrond bij elke beweging van de toeschouwer. Door zijn streven om van een kunstwerk niet zozeer een doordachte compositie van vormen en kleuren te maken, als wel een middel om de bewegende realiteit te vatten, leunde de kunstenaar niet alleen aan bij de Parijse Nouveaux Réalistes, zoals Klein, Tinguely en Spoerri, maar ook bij de Duitse kunstenaars van de groep Zero, zoals Mack, Piene en Uecker. In de periode 1955-1965 zou hij trouwens vaak werk tentoonstellen in het gezelschap van deze laatsten.

Een stijgende marktwaarde

Het zijn de werken uit deze periode die op de meeste belangstelling kunnen rekenen op veilingen. Het wereldrecord voor een sculptuur van Soto was het bedrag van \$ 900.000 (€ 706.410) dat op 19 november 2012 bij Sotheby's in New

Meer weten

Bezoeken

'Jesús Rafael Soto.
Une rétrospective'
Musée Soulages
Avenue Victor Hugo
Jardin du Foirail
Rodez
Frankrijk
www.musee-soulages.rodezag-glo.fr
12-12 t/m 30-04

York werd geboden voor 'La scie à métaux' (de metaalzaag), een werk uit 1960. Datzelfde jaar, op 23 mei, ging bij Sotheby's het werk 'Sin Título (Vibración Amarilla y Blanca)', eveneens uit 1960, onder de hamer voor \$ 850.000 (€ 769.649). In november 2014 bood een koper bij Sotheby's \$ 440.000 (€ 354.728) voor een optisch reliëf uit 1965 getiteld 'Seize Carrés Vibrants Rouges et Noirs'. De werken die je tegenwoordig aantreft op de markt zijn trouwens vaak in diezelfde, uitgesproken geometrische stijl. Het overlijden (in juli 2012) van Denise René, de historische galeriste van de kinetische kunst, is mogelijk van invloed geweest op de hernieuwde belangstelling voor die beweging in Europa. Jean-Paul Ameline, de commissaris van de tentoonstelling in het Centre Pompidou in 2013, ziet drie redenen voor die toegenomen interesse. Ten eerste zijn er in Latijns-Amerika en de Verenigde Staten diverse tentoonstellingen geweest die het Oude Continent hebben geïnspireerd. Ten tweede is er de groeiende belangstelling van Latijns-Amerikaanse verzamelaars, aangezien nogal wat toonaangevende representanten van de kinetische beweging afkomstig zijn uit Latijns-Amerika. Tot slot kunnen we, achteraf gezien, zeggen dat de kinetische kunst in rechte lijn afstamt van de ruimere beweging van de geometrische abstractie, waarvan de elementaire opvattingen over vorm en kleur nog steeds een belangrijke inspiratiebron zijn voor de jonge kunstenaars. Het enthousiasme blijkt in ieder geval aanstekelijk te werken, te oordelen naar de stijgende marktwaarde van Jesús Rafael Soto. Volgens Artprice is elke € 100 die in 2000 werd geïnvesteerd in werk van hem nu al € 328 waard, goed voor een stijging van 328 %. Die stijgende trend zet zich door (+ 2 % in 2014), ook al zijn de Verenigde Staten (vooral New York) nog altijd goed voor zo'n 60 % van de markt, want daar vinden de grote veilingen van zijn werken plaats. Europa volgt die trend. Zo bieden verschillende Franse galleries geregeld werk van Soto aan op grote internationale beurzen (TEFAF, Art

Basel, Frieze Masters) en ook op Belgische veilingen kun je af en toe werk van hem op de kop tikken. Zo werd in november 2013 bij Millon, in Brussel, € 1.500 (in de buurt van de laagste richtprijs) neergeteld voor 'Vibration Bleue', een klein reliëf uit 2001. Op 25 oktober jongstleden gingen bij De Vuyst, in Lokeren, twee vrij oude werken van Soto onder de hamer. Het ene, 'Vibration' (1969), ging van de hand voor € 4.400. Het andere, 'Homenaje al humano' (1975), bestaande uit een karakteristieke reeks trillende vierkanten, bracht € 8.000 op. Dat zijn bescheiden bedragen, in vergelijking met de resultaten behaald op internationale veilingen.

boven

'Vibration', 1969, plexiglas, gekleurde platen, metalen verbindingen in zwart en wit en nylondraad, 21 x 57,5 x 8 cm. Verkocht bij Veilinghuis De Vuyst in Lokeren op 24 oktober 2015 voor € 4.400. © De Vuyst.

onder

'Sin Título (Vibración Amarilla y Blanca)', 1960, gemengde technieken (verf, Chinese inkt, albast en metalen verbindingen) op masoniet, 101,1 x 101,1 x 22,4 cm. Verkocht bij Sotheby's New York op 23 mei 2012 voor \$ 850.000 (€665.720). © Sotheby's.

Veilingen Wereldwijd

VEILINGRESULTATEN

Mooie resultaten in Londen tijdens Frieze

De veiling van de collectie van Marion Lambert bij Christie's, op 14 oktober, werd een ware marathon, van meer dan acht uur. Het veilinghuis had gerekend op een opbrengst van £ 10,7-16,7 miljoen. Het eindresultaat bedroeg £ 14,9 miljoen. De veiling vond plaats vóór de reeks 'Evening Sales' tijdens de Frieze Week. Deze werd georganiseerd in samenwerking met Simon de Pury, die voor de gelegenheid een nieuw platform voor onlineverkoop (www.de-pury.com) had opgezet. Het aanbod bestond uit 306 lots, die samen vijf eeuwen geschiedenis en acht specialiteiten bestreken, van de 18e-eeuwse Franse meubelkunst tot de hedendaagse kunst, design en fotografie. De grootste bedragen werden geboden voor drie schilderijen van Christopher Wool. Met enige moeite zijn die verkocht voor bedragen in de buurt van de richtprijzen (£ 1,4-4,9 miljoen). Voor een aan Boule toegeschreven bureau-plat met bijbehorende ordnerkast, ooit eigendom van de Rothschilds, werd £ 818.500 neergeteld, meer dan het dubbele van de hoogste richtprijs. Diezelfde dag baarde Phillips veel opzien: alle lots aangeboden op zijn veiling werden verkocht. Dat was al niet meer gebeurd sinds 2004, toen het veilinghuis de collectie hedendaagse foto's van barones Marion Lambert verkocht. Het was van diezelfde barones dat Christie's en Simon de Pury op 14 oktober het grootste deel van de familiecollectie veilden. Volgens waarnemers was het uitzonderlijke resultaat van deze veiling in grote mate voorspelbaar, aangezien de meerderheid van de lots (21 van de 36) gedekt was door een waarborg. Veilinghuizen gebruiken dit systeem in hun concurrentiestrijd om de beste lots aan te trekken. De verkoper wordt hierdoor verzekerd van een bedrag los van de verkoopprijs. Zo was één werk rechtstreeks verzekerd door Phillips: de sinistere boterham van Neo Rauch, afgehamerd op £ 866.500, alle andere waren verzekerd door derden. De meeste werken gingen van de hand voor een bedrag dat in de buurt van de laagste richtprijs lag, behalve een klein werk van Christopher Wool op aluminium, uit 1994. Het werd gekocht door Philippe Ségalot voor £ 2.266.500, terwijl een prachtig werk van Stingel naar Joe Nahmad ging voor bijna £ 2 miljoen, een nieuw record voor deze kunstenaar. Er werden nog

andere records gevestigd: £ 3.778.500 voor een reusachtig doek van de Californische kunstenaar Mark Bradford en £ 602.500 voor een Amerikaanse vlag van Danh Vo. Het topstuk van de veiling, een van de weinige lots zonder waarborg, was een groot doek van Twombly uit de reeks 'Bacchus', met een richtprijs van £ 8-12 miljoen. Dat ging slechts met veel moeite van de hand voor £ 7,9 miljoen.

Record voor Borremans bij Sotheby's

Wellicht nog in euforische stemming na de laatste veilingen van Italiaanse kunst had Sotheby's de lat hoog gelegd voor zijn avondveiling van Italiaanse en hedendaagse kunst op 15 oktober, in Londen. Zo hoog zelfs dat het koperspubliek, dat de markt kwam aftasten, kleiner was dan ooit en lang niet altijd euforisch was. Voor een tiental van de 51 lots, en ook niet de minste, werd geen koper gevonden. Een daarvan was het mooiste doorkerfde schilderij met een rood fond van Fontana. De richtprijs bedroeg £ 2-3 miljoen, maar het werk werd opgehouden op £ 1,8 miljoen. "Het werk was van uitzonderlijke kwaliteit, maar de richtprijs was nog uitzonderlijker", aldus Michele Casamonti, van galerie Tornabuoni Art (Parijs), die nog tot 5 december in haar Londense filiaal een grote overzichtstentoonstelling over Fontana houdt. "Amper twee jaar geleden zou de richtprijs voor dit schilderij van Fontana nog twee tot drie keer lager zijn geweest", verzekert hij. Het klapstuk van de veiling, Fontana's prachtige 'La fine di Dio', deed het ook al niet zo denderend. Het werk werd toegekend na één bod, net onder de laagste richtprijs, maar niettemin een nieuw record voor Fontana en voor een Italiaanse kunstenaar van na de Tweede Wereldoorlog. Het schilderij werd afgehamerd op £ 15,9 miljoen, zo'n £ 3 miljoen meer dan het vorige record, behaald in november 2012 met een andere en veel minder indrukwekkende 'La fine di Dio'. Toch is dat een mager resultaat, als je weet dat de marktwaarde van Fontana intussen is verdubbeld, net als die van Burri, Boetti, Manzoni en Pistoletto. Zij zijn nu weer wereldwijd in trek bij de grootste musea en toonaangevende galleries. Ondanks drie records, met name voor een Fontana en twee andere, meer bescheiden werken (£ 341.000 voor een werk van Medardo Rosso en £ 173.000 voor een werk van Vincenzo Agnetti), leverde deze 'Italian Sale' amper het verwachte minimumbedrag op: £ 35,2 miljoen. De algemene veiling die erop volgde, was al niet

Michaël Borremans

'Girl with duck', 2011, olieverf op doek, 310 x 205 cm. Sotheby's, Londen, 15-10. © Sotheby's.
€ 2.054.000 (€ 2.900.000).

Dubbele plaat uit 'De scepter van Ottokar', verschenen in Le Petit Vingtième, 1939, Oost-Indische inkt. Sotheby's, Parijs, 24-10.
© Hergé. Moulinsart, 2015.
€ 1.563.000.

Paar fauteuils van ebbenhout, Zuid-Indië, eind 19e eeuw. Artcurial, Marrakech, 31-10.
© Artcurial.
€ 18.600.

veel beter. Ook deze bracht maar net het minimum van £ 33 miljoen op, terwijl vijftien stukken (28 %) niet verkocht werden. Het ging onder meer om werk van Christopher Wool, Jenny Saville, Mark Grotjahn, Dubuffet, Twombly en Warhol. Toch waren er ook enkele positieve verrassingen. Zo kwam het tot een hevige biedstrijd tussen twee liefhebbers voor 'Mother and Child', een stoffen sculptuur van Louise Bourgeois. Het eindbod van £ 1,2 miljoen lag drie keer hoger dan de richtprijs. Er werden ook vier records gevestigd, onder meer met een werk van Michaël Borremans, afgehamerd op £ 2 miljoen, het dubbele van de richtprijs. Een werk van Isa Genzken werd toegewezen voor £ 677.000, vijf keer meer dan de richtprijs. Beide kunstenaars worden trouwens vertegenwoordigd door de befaamde David Zwirner Gallery.

Italiaanse euforie bij Christie's

Reden tot vreugde was er daarentegen wel bij Christie's, in Londen, op 16 oktober. Kandidaatkopers uit 42 landen boden in de zaal en aan de telefoon verwoed tegen elkaar op, wat soms leidde tot waanzinnige bedragen. Vaak waren er acht tot tien die tegen elkaar opboden. De totaalopbrengst van de veiling overtrof dan ook ruimschoots de verwachtingen: £ 41 miljoen, terwijl het veilinghuis had gerekend op £ 23,6-35 miljoen. In tegenstelling tot concurrent Sotheby's had Christie's gezorgd voor een completer, homogener aanbod, dat de volledige Italiaanse 20e eeuw bestreek. Stukken van grote waarde waren er niet bij, maar wel zeldzame stukken, met schappelijkere richtprijzen. Er werden zes nieuwe records gevestigd, onder meer voor Morandini (£ 2.546.000, het dubbele van het vorige record) en Fabro, wiens met koper omspannen kaart van Italië naar een Amerikaan ging voor £ 2,7 miljoen, meer dan drie maal de hoogste richtprijs en ook drie keer zoveel als het vorige record van februari 2014. Het eerste deel van de avond, gewijd aan de naoorlogse en hedendaagse internationale kunst, verliep daarentegen heel wat minder opwindend, zonder al te gekke bedragen. Op enkele uitzonderingen na (onder meer een werk van de Britse popkunstenaar Gerald Laing uit 1965, verkocht voor een recordprijs van £ 1,2 miljoen, en een doek van Peter Doig uit de jaren 1990, getiteld 'Cabin Essence', verkocht voor £ 9,6 miljoen) ging alle aandacht naar werk van de opkomende kunstenaars zoals Lynette Yiadom-Boakye en Jonas Wood, met nieuwe recordbedragen tot gevolg.

Wereldrecord voor Hergé

Op 24 oktober ging bij Sotheby's in Parijs een van de grootste stripcollecties ter wereld onder de hamer: die van de Belg Jean-Arnold Schoofs.

In totaal ging het om 132 lots, waaronder zo'n 60 originele platen van de grootste Europese en Amerikaanse stripauteurs, goed voor een overzicht van de geschiedenis van de negende kunst. Een van de blikvangers was een historische dubbele plaat van Hergé, verschenen in *Le Petit Vingtième*, in 1939. Het gaat om binnenplaten, getekend met Oost-Indische inkt, voor het Kuifje-album 'De scepter van Ottokar', met weinig tekst. Na een biedstrijd tussen vier kandidaat-kopers werd het lot, met een richtprijs van € 600.000-800.000, afgehamerd op € 1.563.000, een wereldrecord voor een originele dubbele plaat van Hergé.

Record voor Prouvé bij Artcurial

Op 27 oktober, twee dagen nadat de beurs FIAC de deuren sloot, hield Artcurial een uitzonderlijke veiling van design. Na het succes van de veiling 'Ron Arad' in 2014, hadden Fabien Naudan, de vicevoorzitter van Artcurial, en Emmanuel Bé-rard, het hoofd van de afdeling Design, het plan opgevat om een ideale collectie van 20 uitgelezen stukken samen te stellen. De veiling, onder de titel 'Design Masterpieces', bracht € 3.709.380 op. Dat is veel meer dan verwacht. Alle lots werden verkocht. Zo'n 85 % ging naar buitenlandse kopers. Een en ander bevestigt nog maar eens hoeveel belangstelling er is voor de internationale designveilingen in Parijs. Het hoogtepunt van deze door meester Hervé Poulain geleide veiling was ongetwijfeld de hevige strijd die drie internationale verzamelaars leverden voor een unieke tafel in de vorm van een trapezium, de zogenaamde 'Table Centrale' van Jean Prouvé, uit 1956, afkomstig uit de Cité Universitaire in Antony (aan de rand van Parijs). Het lot werd verkocht voor € 1.291.400 (inclusief kosten), het dubbele van de richtprijs. Artcurial behaalt daarmee een nieuw internationaal veilingrecord voor een meubel van Jean Prouvé. De tafel, een uniek meubelstuk werd toegewezen aan een Amerikaanse verzamelaar, na een tien minuten durende biedstrijd. Jean Prouvé ontwierp het voor de eetzaal van de Cité U, met een blad dat iets breder is, zodat men er makkelijk aan kon eten met twee tegenover elkaar. In tegenstelling tot de andere modellen, is deze tafel 80 cm breed. Ze was bestemd voor de hoogleraren.

Succes 'Marokkaanse' collectie van Bergé

Na drie kijkdagen, die zo'n tweeduizend bezoekers lokten, hield Artcurial in de grote zaal van het Palace Es Saadi in Marrakech een veiling van 274 lots uit de collectie van Pierre Bergé en Yves Saint Laurent, onder de titel 'Une passion marocaine'. Er kwamen meer dan 350 gegadigden. De veilingmeester was François Tajan. Het was de eerste veiling van Artcurial in Marokko en

'Narcissus'-schaal, Jun-goed, Ming, 14e-15e eeuw, porselein. Christie's, Hongkong, 02-12. © Christie's Images Ltd.

Richtprijs: € 578.000-801.000.

Beeldenpaar voorstellende vorsten van het Bami-leke-koninkrijk in Batoufam, Kameroen, 19e eeuw, gesneden hout. Sotheby's, Parijs, 02-12. © Sotheby's.

Pol Bury

'49 bollen op een vlak', 1966, gekleurd hout, kurk en motor, 195 x 45 x 100 cm. Christie's, Parijs, 08-12. © Christie's Images Ltd.

Richtprijs: € 200.000-300.000.

Paul Delvaux,

'Les Visiteuses de Mycènes', 1959, potlood, schilderskwast en inkt, aquarel en lavis op papier, 56 x 44 cm. Tajan, Parijs, 08 & 09-12. © Tajan.

Richtprijs: € 80.000-120.000.

Firma Alphonse Giroux, Parijs, ronde tafel, midden 19e eeuw, verguld brons, 81 x 31 cm.

Piasa, Parijs, 09-12. © Piasa.
Richtprijs: € 5.000-7.000.

Blaise Cendrars,

Illustraties van Sonia Delaunay, 'La Prose du Transsibérien ...', Parijs, 1913. © Pierre Bergé & Associés. Sotheby's. Foto: Stéphane Briolant.

Richtprijs: € 200.000-300.000.

bracht € 1,4 miljoen op (inclusief kosten). Dat is 3,5 keer meer dan verwacht. Voor 99 % van de lots werd een koper gevonden. Alle geboden bedragen overtroffen ruimschoots de richtprijzen. Op diverse gebieden van de Marokkaanse sierkunst werden nieuwe records gevestigd: architecturale elementen, juwelen, manuscripten en textiel. Het veilingaanbod bestond uit objecten behorende tot de collectie van het voormalige Musée d'Art Islamique van de Majorelle-tuin, samengesteld door Pierre Bergé en Yves Saint Laurent. De opbrengst gaat naar de Fondation Jardin Majorelle, die de werkzaamheden aan het toekomstige Musée Yves Saint Laurent zal bekostigen. In 2017 opent dat museum zijn deuren in Marrakech.

VEILINGEN OP KOMST

Een prachtig kunstkabinet uit Augsburg bij Bonhams

Dé blikvanger op de veiling van meubelen, sculpturen en Europese kunstobjecten bij Bonhams, in Londen, op 5 december, is een bijzonder fraai 17e-eeuws kunstkabinet uit Augsburg. Het is van ebbenhout, met zilver en een bloemenversiering van Florentijnse pietra dura. Het stamt uit het groothertogelijke atelier van de Medici. Dit prachtige meubel van neoklassieke architecturale vorm, vervaardigd door Elias Boscher omstreeks 1660, werd aan het begin van de 19e eeuw gekocht door de negende baron van Ballyfin, Sir Charles Henry Coote, en bleef tot in 2006 in zijn familie. Het zou £ 400.000-600.000 (€ 510.000-770.000) moeten opbrengen, al met al een schappelijke prijs voor zo'n meesterwerk. Misschien wordt het gekocht door een handelaar, die het dan op de volgende editie van TEFAP met winst kan doorverkopen?

De Delenne-collectie bij Sotheby's

De dag na hun huwelijk, eind jaren 1950, begonnen de Belgen René en Odette Delenne een privéverzameling aan te leggen. De collectie onderscheidde zich door de esthetische kracht en durf, een afspiegeling van de visie van René Delenne als kunstenaar, samen met zijn vrouw Odette. Als verzamelaars reisden ze de hele wereld rond. Zo zetten ze zich actief in voor de erkenning van de Afrikaanse kunst, onder meer door een groot aantal werken uit te lenen voor de tentoonstelling 'Utotombo', die in 1988 plaatsvond in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten en veel aandacht kreeg. Een van de blikvangers toen was een beeldenpaar voorstellende vorsten van het Bamileke-koninkrijk in Batoufam (Kameroen), gedocumenteerd sinds de jaren 1920 en

voor het eerst aan het publiek getoond op genoemde tentoonstelling. Het gaat om een werk van de meester van Batoufam. Op 2 december gaat het bij Sotheby's in Parijs onder de hamer, samen met andere etnische objecten (uit Afrika en Oceanië) van de Delenne-collectie.

Keramik in Hongkong

Op 2 december kan men bij Christie's in Hongkong bieden op een aantal stukken aangekondigd als de grootste collectie keramiek uit de tijd van de Song-dynastie (960-1279) die ooit op de markt is verschenen. Deze werd in drie decennia bijeengebracht door een Japanse liefhebber. De Linyushanren-collectie werd in 2012 en 2013 al tentoongesteld bij Christie's in Hongkong, Londen en New York. Het klapstuk van deze veiling is een 'Ge'-schaal uit de tijd van de Zuidelijke Song-dynastie (1127-1279). Andere opvallende stukken zijn een 'Ding'-schaal uit de tijd van de Noordelijke Song-dynastie (960-1127), met een richtprijs van € 578.000-801.000, en een 'Narcissus'-schaal uit de tijd van de Ming-dynastie (14de-15de eeuw), met dezelfde richtprijs.

De Bury-collectie bij Christie's

Een veiling met het grootste aantal werken van Pol Bury (1922-2005) ooit op een veiling aangeboden. Het zijn 33 werken rechtstreeks afkomstig uit de persoonlijke collectie van Pol en Velma Bury. Ze bestrijken alle periodes uit de carrière van de Belgische kunstenaar, van zijn eerste gemotoriseerde houten sculpturen uit het begin van de jaren 1960 tot zijn laatste koperen werken uit de jaren 2000. De selectie bestaat uit zowel meesterwerken met een hoge richtprijs, zoals '49 bollen op een vlak', een werk uit 1966 (richtprijs: € 200.000 - 300.000) als uit meer betaalbare werken, zoals 'Mondriaan-spiegel' uit 1984 (richtprijs: € 25.000-35.000).

Een unieke collectie bij Tajan

Op 8 en 9 december mag Tajan overgaan tot de veiling van een uitzonderlijke collectie kunst uit de 20e eeuw, toebehorend aan een grote Europese liefhebber. De collectie bestaat uit meesterwerken, onder meer schilderijen van Jawlensky, Léger, Warhol, Matisse, Morandi, Delvaux en Rousseau. Van Henri Rousseau, bijgenaamd 'le Douanier', gaan vijf werken onder de hamer, waaronder het olieverfschilderij op doek 'Lion dévorant un boa', mogelijk geïnspireerd op het grote schilderij van Delacroix 'Chasse aux lions' (ca. 1864), dat zich bevindt in het Musée d'Orsay. Het werk zal waarschijnlijk op de belangstelling van internationale instellingen kunnen rekenen. Van Delvaux is er een bijzonder fraai werk op papier uit 1959, getiteld 'Les Visiteuses de Mycènes', met een richtprijs van € 80.000-120.000. Het getuigt van de passie

van de Belgische meester voor de mythologie en de Grieks-Romeinse oudheid.

De Castaing-stijl bij Piasa

Muren bekleed met zijden stof, meubelen van mahoniehout of vogelogen-esdoornhout, lampen van opaalglas op tafels van zwart lak en dikke wollen tapijten: zo was de inrichting die de Franse decoratrice Madeleine Castaing ontwierp voor Jeanne Loviton (1903-1996). Een gezellig én geraffineerd decor, uitgesproken vrouwelijk en verleidelijk, zoals ook de vrouw des huizes dat was. De kleine woning was ten tijde van Lodewijk XVI een bijgebouw van het 'Château de la Tuilerie' in de Parijse wijk Passy. De stijlvolle aankleding ervan benadert de perfectie: elk detail vormt een harmonieus geheel met wat zich eromheen bevindt. De 'diva van de decoratie' gebruikte uitsluitend edele en kostbare materialen, kleuren die wonderwel bij elkaar pasten en zorgvuldig geselecteerde objecten, soms extra versierd. Dit uitgelezen ensemble eclectische stukken gaat op 9 december onder de hamer bij Piasa.

Eerste deel bibliotheek Pierre Bergé

De privébibliotheek van Pierre Bergé telt zo'n 1.600 boeken, partituren en kostbare manuscripten van de 15e tot de 20e eeuw. Op 11 december wordt een eerste deel ervan geveild door Sotheby's in Parijs, in samenwerking met Pierre Bergé & Associés, in Hôtel Drouot, onder de vaardige leiding van veilingmeester Antoine Godeau. Het gaat om meer dan 150 stukken van grote literaire kwaliteit, uit de 15e tot de 21e eeuw. Andere thematische veilingen zijn gepland in 2016 en 2017.

Souvenirs van de Iron Lady

In december gaan bij Christie's in Londen objecten die ooit toebehoorden aan de voormalige Britse premier Margaret Thatcher (1925-2013) onder de hamer. In totaal gaat het om zo'n 350 lots. Op 15 december worden alvast 150 stukken geveild. De rest zal in verschillende onlineveilingen worden verkocht. In de zaal kan men onder meer bieden op een collier van Chaumet, met smaragden en diamanten, met een richtprijs van £ 120.000-180.000, en tal van persoonlijke spullen (zoals kleren) of herinneringen aan haar politieke carrière, zoals de tekst van haar laatste toespraak, met een richtprijs van £ 500-800.

Francesco Marino di Teana bij Bergé

Francesco Marino di Teana (1920-2012) was een Italiaans-Argentijnse schilder, beeldhouwer, architect, dichter en filosoof. Hij is een van de weinige beeldhouwers die meer dan vijftig monumentale sculpturen (van meer dan 15 meter) op zijn naam heeft staan. Hij had een grote invloed op de beeldhouwkunst van de jaren 1950-1960 met zijn

theorieën over het gebruik van de leegte als actief onderdeel van de picturale en architecturale compositie. Op 15 december presenteert Pierre Bergé & Associés een selectie werken van deze kunstenaar.

Chinese schatten bij Sotheby's

Op 16 december houdt Sotheby's in Parijs een veiling van Aziatische kunst. Men zal er onder meer kunnen bieden op uitgelezen objecten uit het oude China behorend tot de collectie van David David-Weill (1871-1952). Het betreft een zestigtal fraaie stukken, hoofdzakelijk van brons en jade. Dit is slechts een greep uit de reusachtige collectie Chinese kunst die David David-Weill in de eerste helft van de 20e eeuw heeft vergaard. Deze grote kenner en fervente promotor van de Chinese kunst in Frankrijk begon met zijn collectie toen de eerste bij archeologisch onderzoek ontdekte Chinese objecten in het Westen arriveerden. David David-Weill was in meer dan één opzicht vooruitziend. Hij begon Chinese kunst te verzamelen toen die stijl nog volslagen onbekend was in het Westen. Zijn voortreffelijke smaak deed hem spontaan kiezen voor oude objecten, vooral van jade en brons, goed voor het leeuwendeel van zijn collectie. Zo is er een zeldzame grote rituele kom van brons, daterend van het einde van de Shang-dynastie, met name de Anyang-periode, met een richtprijs van € 150.000-200.000.

Orazio Gentileschi in New York

Het schilderij 'Danaë' van de Italiaanse schilder Orazio Gentileschi (1563-1639) hangt al twee jaar in het Metropolitan Museum of Art in New York. Het is een van de topstukken die op 28 januari 2016 onder de hamer gaan bij Sotheby's in New York, op een veiling van oude meesters. Volgens experts zou het werk \$ 25-35 miljoen (€ 23-33 miljoen) moeten opbrengen. Het is een van de belangrijkste schilderijen van deze barokke kunstenaar die sinds de Tweede Wereldoorlog op de markt zijn verschenen. Het werk werd in 1621 besteld door Giovanni Antonio Sauli, voor zijn paleis in Genua. Op het schilderij is een beroemd tafereel uit de mythe van Danaë te zien: ze wordt door haar vader Acrisius, de koning van Argos, gevangengehouden in een ijzeren toren. De schilder toont de komst van de god Zeus in de vorm van een gouden regen, terwijl Cupido het gordijn wegtrekt om de schoonheid van de jonge vrouw te laten zien. Deze versie is zediger dan die van andere kunstenaars. Het was een van de belangrijkste werken die Sauli bestelde bij Gentileschi. Andere opdrachten waren een 'Boetvaardige Magdalena', thans deel uitmakend van een privécollectie in New York, en 'Lot en zijn dochters', dat zich bevindt in het Getty Museum in Los Angeles.

Francesco Marino di Teana

'Hommage à la Sarre 'Saarbrücken' (Hommage à l'Espace)', 1985-1988, Cortenstaal, ed. 1/8, 300 x 263 x 150 cm. Pierre Bergé & Associés, Parijs, 15-12.

© Pierre Bergé & Associés.

Richtprijs: € 40.000-60.000.

Rituele Liding-kom, China, einde Shang-dynastie, Anyang-periode, ca. 1200 v.C., brons. Sotheby's, Parijs, 16-12. © Sotheby's.

Richtprijs: € 150.000-200.000.

Orazio Gentileschi

'Danaë', 1621, olieverf op doek, 163,5 x 228,5 cm. Sotheby's, New York, 28-01. © Sotheby's.

\$ 25-35 miljoen (€ 23-33 miljoen).

AFGELOPEN VEILINGEN

De vermelde prijzen zijn de hamerprijzen, dus exclusief bijkomende kosten.

P.C. Hooft, 'P.C. Hoof's Nederlandsche historien, seedert de overdracht der heerschappye van Kaizar Kaarel den Vyfden op Kooning Philips zynen zoon, tot de doodt des Prinsen van Oranje. Met het vervolgh tot het einde der Landtvooghdye des Graaven van Leicester'. Amsterdam, 1677. Marc Van de Wiele, 09 & 10-10. © Marc Van de Wiele.

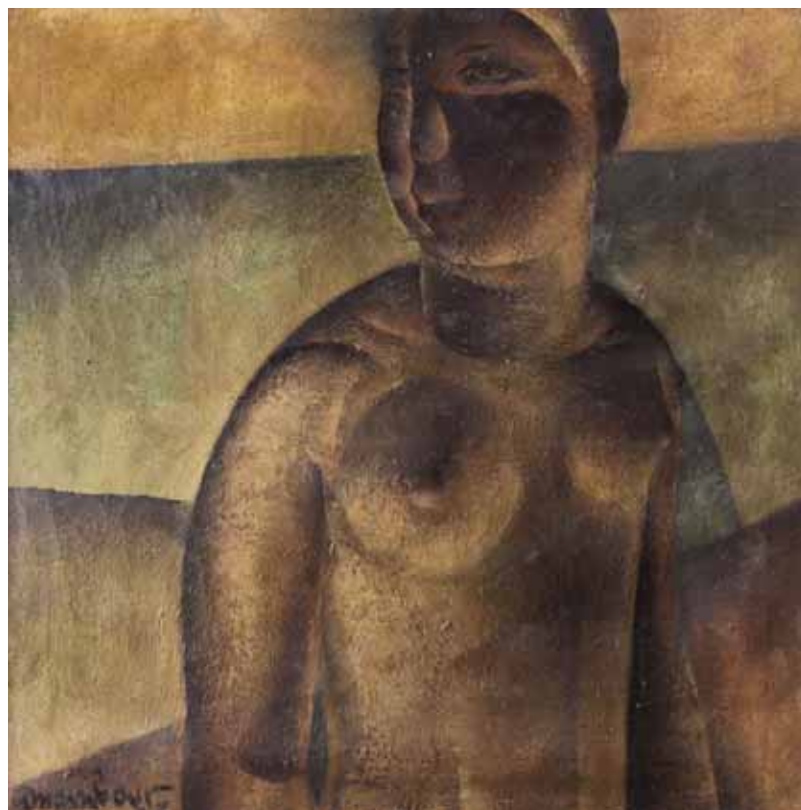
€ 20.000

Nederlandsche historiën bij Marc Van de Wiele

Tijdens de veiling van 9 en 10 oktober bij Marc Van de Wiele wisselden vele boeken, kaarten en ander fraais van eigenaar. Voor nog geen € 50 waren sommige verkopen reeds beklonken, maar aan het andere uiterste van de resultatenlijst vinden we onder meer Ensors muziekwerk voor ballet 'La Gamme d'amour' uit 1929. Geschat op € 2.400-3.600 werd het verkocht voor € 4.500. Dezelfde prijs werd gegeven aan de medische encyclopedie van Petrus Sylvius 'Tfundament der Medicinen ende Chyrurgien' uit 1540 (richtprijs € 3.000-4.000). Voor € 4.600 werd enerzijds een kookboek uit 1612 van Magirius (richtprijs € 4.000-6.000) en anderzijds een album grafiek van Jan Baptiste De Jonghe uit 1818-1820 (richtprijs € 4.000-6.000) verkocht. Bij € 7.200 mocht het 'Kreuterbuch' uit 1595 van Hieronymus Bock de zaal verlaten (€ 7.000-9.000). Iemand gaf € 8.000 voor 'De historia stirpium commentarii insignes' van Leonhart Fuchs uit 1542 (€ 4.800-6.000). En twee kopergravures van de fiere 'Leo Belgicus' mochten elk € 9.000 in ontvangst nemen. Het ging om een tweede staat van Petrus Kaerius uit 1617 (€ 6.000-9.000) en een eerste staat van Floris van Langren van vóór 1609 (€ 6.000-8.000). Een Leo Hollandicus van N.J. Visscher uit 1648 (€ 7.000-9.000) raakte zelfs tot € 17.500, en ook de rest van de topstukken is te situeren in de Noordelijke Nederlanden. Zo werd een verlucht getijdenboek uit ca. 1470-1480 (€ 7.000-10.000) verkocht voor € 11.500. Van Joannes Blaeu ging een 'Novum ac magnum Theatrum Urbium Belgicae Regiae' uit 1649 weg aan de onderste richtprijs van € 9.500, terwijl diens 'Toonneel der steden van 's konings Nederlanden' uit ca. 1652 (€ 18.000-22.000) bleef steken op € 17.000. Maar 'P.C. Hoof's Nederlandsche historien' uit 1677 liet diens richtprijs van € 4.000-6.000 ver achter zich met een hamerprijs van € 20.000.

Ensor en Mambour bij Lhomme

Op 10 oktober hield veilinghuis Lhomme een veiling waarop het boek en de grafiek centraal stonden. In de resultaten boven € 2.500 staat

Auguste Mambour, 'Buste', 1925. Olie op doek, 60 x 60 cm. Lhomme, 10-10.

© Lhomme.

€ 25.000

James Ensor, 'La Cathédrale', 1886. Ets, 2e staat, 23,6 x 17,7 cm. Lhomme, 10-10.

© Lhomme. € 4.800

Uitzonderlijke Italiaanse majolica schotel, 1540, Cafagiolo met de voorstelling van een gevecht tussen een Triton en een centaur. Diameter: 40,5 cm. Rob Michiels Auctions, 11 & 12-10. © Rob Michiels Auctions.

€ 54.000

echter maar één boekwerk: de 'Voyage de Dentrecasteaux' uit 1808, de zoektocht van de Franse vlagofficier Bruni d'Entrecasteaux naar de in 1785 verdwenen expeditie van De la Pérouse tijdens diens reis rond de wereld. Geschat op € 3.000-4.000, werd het verkocht voor € 3.800. Een olieverfschilderij met een zicht op de baai van Napels uit 1862 (richtprijs € 3.500-4.000) kreeg € 3.000, net als een ets van Dalí uit 'Les Chants de Maldoror' (€ 1.250-1.500). Een ets van Pierre Soulages uit 1956 ging zelfs van € 750-1.000 naar € 3.300, en een reeks van vijf ingekleurde etsen van Alechinsky (€ 1.500-2.000) bracht € 2.600 op. De rest van dit lijstje blijft Belgisch getint met vooreerst een abstract doek van Fernand Steven (€ 1.500-2.000) en de 'Scènes de la vie du Christ' van Ensor (€ 3.000-4.000). Beide loten haalden als resultaat € 2.800. 'La Gamme d'amour' van Ensor uit 1929 (€ 3.000-4.000) ging weg aan € 4.400, en diens ets 'La Cathédrale' uit 1886 (€ 4.000-5.000) bracht € 4.800 op. Tot slot gaf iemand € 25.000 voor het doek van Auguste Mambour met het naakte bovenlichaam van een vrouw (€ 25.000-30.000).

Keramik bij Rob Michiels

In Brugge kon men op 11 en 12 oktober naar de veiling bij Rob Michiels. Hoewel het aanbod eveneens meubilair, naturalia en schilderkunst omvatte, is hiervan niets te merken in de 'hitlist' van hoogste resultaten. Want deze is uitsluitend bevolkt door keramiek. In het Aziatische gedeelte valt allereerst een kopje met bordje in Chinees porselein op met het wapenschild van de VOC. Dit ensemble uit 1728 was geschat op € 2.000-3.000, maar bleek tijdens de veiling goed voor € 10.000. Hetzelfde bedrag werd gegeven aan een paar 19e-eeuwse Chinees porseleinen vazen met een decor van geleerden (richtprijs € 4.000-6.000). Een andere Chinese vaas, uit het 18e-eeuwse Qianlong ging van € 5.000-7.000 naar € 15.500. De toppers bij de sectie westerse kunst worden aangevoerd door een koe in zwart Delfts aardewerk uit de 1e helft van de 18e eeuw (€ 8.000-10.000), afgehamerd op € 11.000. Maar ook Delfts blauw viel in de kijker: een massieve tuinvaas

VANDERKINDERE

A U C T I O N E E R

VEILING DINSDAG 15 &
WOENSDAG 16 DECEMBER
OM 19U30

RABIAT Claude François (1756-1815). Belangrijk paar kandelaars Empire stijl in brons met bruine patine, verguld brons en groene marmer in de vorm van een "Caryatide à tête de Mercure" omringd door vier lichtarmen. Getekend onder de bronzen basis. Frans werk. Tijdperk: begin 19de. Hoogte: 47 cm.

VILLEGLE Jacques (1926). Collage op geperforeerd paneel "Composition". Rechtsonder getekend. Franse School. Circa 1992. Afm.: 76 x 56 cm.

TENTOONSTELLING

VRIJDAG 11 DECEMBER, ZATERDAG 12 EN
ZONDAG 13 DECEMBER VAN 10U TOT 18U

PRIVÉ PARKING

HOTEL DE VENTES VANDERKINDERE N.V.

685-687 ALSEMBERGSESTEENWEG - 1180 BRUSSEL

TEL. 02 344 54 46 - 02 343 59 12 • FAX 02 343 61 87

INTERNET: www.vanderkindere.com

E-MAIL: info@vanderkindere.com

Boucheron Paris. Platina armband met diamanten. Horta, 12 & 13-10. © Horta.

€ 35.000

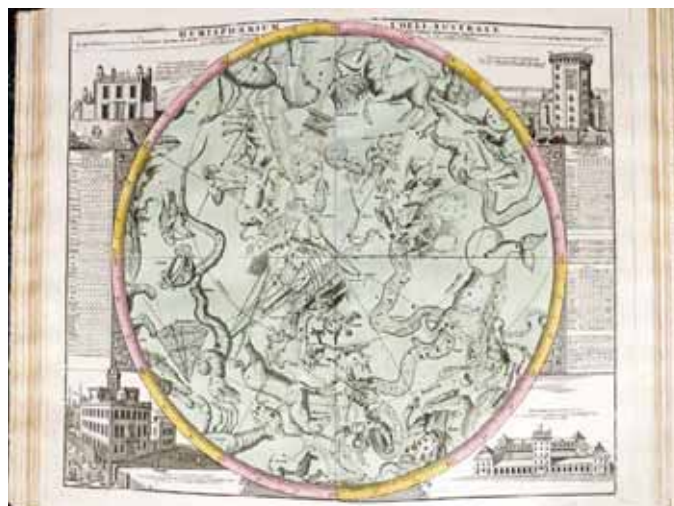
Paar Chinese vazen, 20e eeuw. Polychroom porselein op gele ondergrond, doorlopende tafereelen met strijders als decor. Hoogte: 45,5 cm. Horta, 12 & 13-10. © Horta.

€ 4.000

uit ca. 1720 (€ 3.500-4.500) bracht € 12.000 op, een paar 18e-eeuwse glaskoelers (€ 6.000-8.000) haalde € 13.500, en een mythologische plaque uit 1748 van de Amsterdamse tegelbakkerij 'd'Oude Prins' (€ 6.000-8.000) werd afgehamerd op € 17.000. Een Antwerpse majolica stroopkan uit 1540-1580 (€ 6.000-8.000) bracht € 15.000 op. Maar helemaal aan de top staan twee stukken Italiaanse majolica. Het ene is een kan uit Urbino uit ca. 1560 met wapenschild. Met € 26.000 liet die diens richtprijs van € 6.000-8.000 ver achter zich. Maar nog beter deed een schotel uit 1540 met een gevecht tussen een meerman en een centaur met vissenstaart (€ 10.000-15.000). Want daarbij viel de hamer pas neer bij € 54.000.

Kunst en antiek bij Horta

Op 12 en 13 oktober kon men voor een ruim aanbod kunst en antiek bij Horta terecht. Een prachtig resultaat in de categorie schilderijen werd bereikt door een landschap met bomen van een begin 18e-eeuwse Vlaamse school. Het olieverfschilderij werd afgehamerd op € 17.000 en behaalde zo een tienvoud van de richtprijs (€ 1.500-1.800). Werk uit Vlaanderen viel in de smaak: 'Gedekte tafel met fruit, met vogels en eekhoorn' uit de 17e eeuw (richtprijs € 12.000), toegeschreven aan Frans Snyders, bereikte € 10.500, 'Aanbidding door de wijzen' uit de 16e eeuw behaalde een mooi gemiddelde van de richtprijs (€ 6.000-8.000) met € 7.000. Een olieverfschilderij van Ferdinand de Braekeleer

Johannes Gabriel Doppelmayr, 'Atlas coelestis', 1742. Godts, 13-10. © Godts.

€ 9.000

(1792-1883) met de veelzeggende titel 'Goed beschonken terug van de markt', liet de richtprijs van € 3.500-5.000 ruimschoots achter zich met € 9.500. Twee gouaches op papier van Antoine Pierre Mongin (Franse school 1761-1827), slaagden erin een mooie afstand tussen richtprijs (€ 1.500-1.800) en resultaat (€ 8.000) te verwezenlijken. Maar 'Hoofd van een meisje', een potloodtekening van Balthasar Klossowski de Rola (of 'Balthus', 1908-2001), moest zich verzoenen met € 4.800 (richtprijs € 6.000-8.000). Wat antiek betreft, slaagden twee meerkleurige porseleinen vazen uit China uit de 20e eeuw erin de aandacht te trekken. Het duo, dat verrijkt is met doorlopende strijdtaferelen, werd geschat op € 400-600 en meegenomen voor maar liefst € 4.000. Een borstbeeld van een dame uit Carrara marmer (richtprijs € 4.000-6.000), een Frans werk uit de 18e eeuw, klopte af op € 4.800. De hoogste resultaten konden we echter vinden bij de sieraden. Een platina armband van Boucheron Paris, versierd met diamanten van 18 karaat (richtprijs € 28.000) werd met € 35.000 het duurste stuk van de veiling.

Emmanuel Sweerts, plantencatalogus, 1620. Godts, 13-10. © Godts.

€ 8.000

Bijzondere boeken bij Godts

Geen betere plek voor een bijzonder aanbod aan unieke boeken dan op 13 oktober bij Godts. Voor een originele editie van de geïllustreerde Egypte-atlas van Dominique Denon uit 1802 (richtprijs: € 2.500-3.000) stopte het bieden bij een respectabele € 4.500. Uit dezelfde kaartenboekfamilie vond een werk uit 1742 van Johannes Gabriel Doppelmayr rond hemellichamen (€ 12.000-15.000) een koper die de schattingsprijs een eindje deed zakken met een resultaat van € 9.000, hoewel nog steeds het duurste stuk uit de veiling. Daar tegenover slaagde een andere verluchte Egypte-atlas van Frédéric Cailliaud uit begin 19e eeuw (€ 3.000-3.500) in een verdubbeling van de richtprijs met een eindbedrag van € 7.000. Geschat op hetzelfde bedrag (€ 8.000-10.000), werden een plantencatalogus van Emanuel Sweerts uit 1620 en een Latijns getijdenboek op perkament (1475-1480) ook op het identieke resultaat van € 8.000 afgehamerd. Twee zeldzame

Pierre Alechinsky (1927), 'Compositie', 1975. Aquarel met zwarte inkt op Chinees papier, 59 x 48 cm. Vanderkindere, 13 & 14-10. © Vanderkindere.
€ 15.500

edities van postincunabelen, samengebracht met een Oud-Vlaams bindwerk van Jacob Clerckx uit de vroege 18e eeuw, lieten de richtprijzen (€ 1.000-1.200) ver achter zich (€ 4.500). Tenslotte werd ook een aanzienlijk bedrag neergeteld voor 'San Lazarro et ses amis. Hommage au fondateur de la revue XXe siècle': een opmerkelijke bundel teksten uit het einde van de 20e eeuw, met lithografieën van o.a. Jean Miro, Max Ernst, René Magritte en Pablo Picasso. Het lot werd geschat op € 300-400, maar meegenomen voor € 4.000.

Alechinsky bij **Vanderkindere**

Aan mooie resultaten geen gebrek tijdens de veiling bij Vanderkindere op 13 en 14 oktober. Een veelzijdig aanbod slaagde erin ettelijke richtprijzen ruimschoots te overschrijden. Getuige daarvan is onder meer een rond bord van Chinese makelij, in vermiljoen lak met een bloemendecor in reliëf, dat de richtprijs (€ 800-1000) spectaculair wist te vermenigvuldigen met een resultaat van € 16.000. Een gelijkaardige prestatie vond plaats in de categorie beeldende kunst. De erotische tekening 'Que nazca la flor de rojo' (1959, Catalaanse school) in houtskool en kleurpotlood (richtprijs € 300-400), wist een koper te verleiden tot een bod van € 4.200. Ook een werk van Pierre Alechinsky vond een nieuwe eigenaar: 'Compositie', een aquarel uit 1975 werd met € 15.500 afgehamerd op een iets hoger bedrag dan de geschatte waarde (€ 12.500-15.000). Bij de beeldhouwkunst kreeg een witmarmere beeld van een koppel van de Italiaan Fortunato Galli (1850-1918) een ruime afstand tussen richtprijs (€ 25.000-35.000) en resultaat (€ 41.000) voor elkaar. De hoogste resultaten vinden we terug in de categorie meubilair. Een grote houten 'Rognon' bureautafel uit 1979 van Armand Jonckers (1939), bekleed met bewerkte messingplaten (€ 25.000-30.000)

HORTA

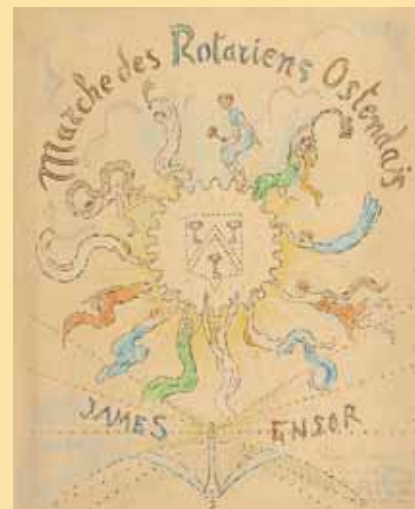
HÔTEL DE VENTES - AUCTIONEERS

GROTE GECATALOGEERDE VERKOPEN
 VAN ANTIQUITEITEN EN KUNSTVOORWERPEN
MAANDAG 7 EN DINSDAG 8 DECEMBER 2015
OM 19.30 U

LÉON DE SMET
 (BELGISCHE SCHOOL 1881-1966)
 OLIEVERFSCHILDERIJ OP DOEK:
 "VUE DU JARDIN DERRIÈRE L'AZALÉE".
 AFM.: 80 x 100 CM.

MAANDAG 18 EN DINSDAG 19 JANUARI 2016
OM 19.30 U

JAMES ENSOR
 (BELGISCHE SCHOOL 1860-1949)
 LITHOGRAFIE BIJGEKLEURD OP PAPIER:
 "MARCHÉ DES ROTARIENS OSTENDAIS".
 AFM.: 33 x 27 CM.

Roodebeeklaan 70/74, 1030 Brussel
 T 02-741 60 60 F 02-741 60 70
 Email: info@horta.be

Volledig geïllustreerde catalogi:
WWW.HORTA.BE

Antiquiteiten en kunstvoorwerpen. Catalogus 5 euro.

Rond bord van Chinese makelij, vermiljoen lak en bloemendecor in reliëf. Diameter: 36 cm. Vanderkindere, 13 & 14-10. © Vanderkindere.

€ 16.000

bereikte een forse € 41.000 maar werd nog overklast door een grote ovale eettafel in zwarte hars en ingelegd met pyriet van Ado Chale (€ 35.000-45.000), die € 46.000 opbracht.

Mooie schilderijen bij Mosan

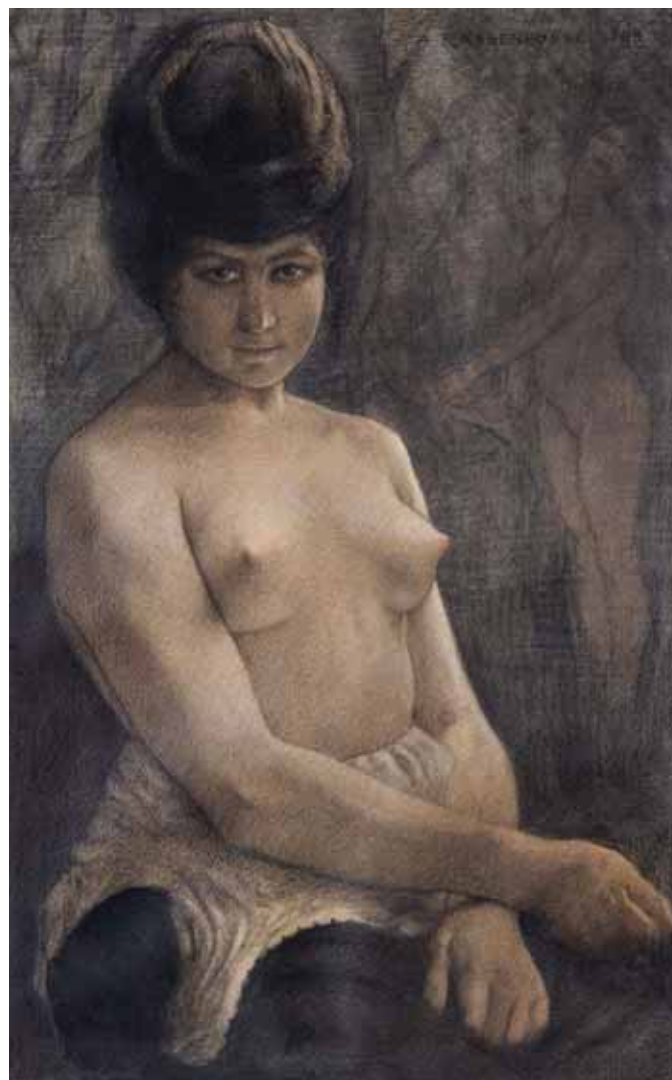
Tijdens de kunst- en antiekveiling bij Mosan op 14 en 15 oktober vielen vooral de mooie resultaten voor schilderijen op. Van Armand Rassenfosse werden twee naakten aangeboden: 'Nu assis au bras levé' uit 1912 (richtprijs: € 5.000-6.000) bereikte een treffelijk resultaat van € 6.000, terwijl 'Femme assise au buste dénudé' uit 1894 de richtprijs (€ 2.400-2.600) bijna vervijfvoudigde en afgehamerd werd op € 11.500. Het hoogst werd er echter geboden op 'Dimanche' van Isidore Verhey-

Commode-schrijftafel, Luik, begin 18e eeuw. 83 x 103,5 x 63,5 cm. Mosan, 14 & 15-10.

© Mosan.

€ 30.000

Armand Rassenfosse (1862-1934), 'Femme assise au buste dénudé', 1894. Gemengde techniek, 49 x 31,5 cm. Mosan, 14 & 15-10. © Mosan.

€ 11.500

den (€ 25.000-30.000) dat met € 48.000 als grootste uitschieter van de veiling fungeerde. De kopergravure 'La Mélancolie' van Albrecht Dürer uit 1514 (€ 1.400-1.600) vond voor € 4.200 een nieuwe eigenaar. Een indrukwekkend resultaat werd verworven door 'L'homme à l'outré' van Georges Minne (€ 15.000-20.000). Het bronzen beeld bracht € 36.000 op. Tot slot vonden verschillende meubelstukken een enthousiaste koper. Een kabinet met ingelegd hout uit het tijdsgewricht tussen de 17e en 18e eeuw (€ 8.000-10.000) werd afgehamerd op € 7.000, terwijl een ladekast met inlegwerk uit het begin van de 18e eeuw (€ 30.000-35.000) voor € 30.000 werd mee genomen.

Schilderijen bij Campo & Campo

Gedurende de veiling van 20 en 21 oktober presenteerde Campo & Campo naast beelden en werken op papier, voor het merendeel schilderijen. Drie olieverfschilderijen van Jakob Smits zetten de geschatte prijzen om in resultaten uit dezelfde prijsklasse. 'Moeder en kind' werd afgehamerd op de onderste richtprijs van € 6.000, terwijl 'Man met hooiwagen' (richtprijs € 8.000-12.000) en 'Familie in interieur' (€ 6.000-8.000) beide € 8.000 bereikten. Het werk 'Etangs d'Ixelles' van William Degouve de Nuncques speelde het hoogste verschil klaar tussen richtprijs en resultaat: het bieden stopte bij € 27.000, terwijl het geschat

Floris Jaspers, 'Groep clowns'. Eglomisé, 45 x 67 cm. Campo & Campo, 20 & 21-10.

© Campo & Campo.

€ 12.000

werd op € 2.000-4.000. Ook de tekening 'Studies' van James Ensor liet de richtprijs van € 1.000-2.000 met € 12.000 ver achter zich. Een duo achterglasschilderingen van Floris Jaspers sloot dicht aan bij de schatting: 'Groep clowns' (€ 12.000-15.000) en vond een koper voor € 12.000, 'Vormen – krokodil' (€ 5.000-6.000) bereikte € 6.500. Voor 'Winterland-schap' van Jef Van Hooste, bood iemand met € 5.000 het dubbele van de richtprijs (€ 2.000-2.500).

Record bij De Vuyst

Op 24 oktober kon men bij De Vuyst terecht voor een veiling van oude meesters en moderne en hedendaagse kunst. In die laatste categorie vond het werk van Fernando Botero vlot een publiek: voor de bronzen sculptuur 'Women with umbrella' (richtprijs € 240.000-260.000) werd tot € 210.000 geboden, het olieverfschilderij 'Man with newspaper – El Sol' (€ 100.000-140.000) werd afgehamerd op € 160.000. Bij de moderne kunst vinden we een gouache van Alexander Calder terug: 'Jolly Nice' (€ 90.000-120.000) vond voor € 120.000 een nieuwe koper. 'Sachet d'acidulés' (€ 65.000) van Alechinsky bleef met € 65.000 dicht bij de richtprijs en '(Studie) na Hallepoort', een tweeluik op doek van

Leon Spilliaert (1881-1946), 'Zelfportret, 3 november', 1908. Aquarel, kleurkrijt, Oost-Indische inkt, lavis, 49,7 x 65 cm. De Vuyst, 24-10. © De Vuyst.

€ 600.000

BELANGRIJKE VEILING WOENSDAG 16 EN DONDERDAG 17 DECEMBER OM 19U30

ROGER SOMVILLE (SCHAERBEEK 1923-2014)

FRANÇOIS-JOSEPH DEWANDRE
(LUIK 1758-1835)

PENDULE « AU NÈGRE »,
EMPIRE TIJDPERK

RICHARD HEINTZ (HERSTAL 1871 - SY 1929)

TENTOONSTELLING
ZATERDAG 12, ZONDAG 13, MAANDAG 14
EN DINSDAG 15 DECEMBER VAN 10U TOT 18U

Rue du Nord Belge 9 - 4020 Luik
Tel.: 04/344.91.70 • Fax: 04/341.39.19
www.hvm.be - info@hvm.be

Raoul De Keyser (€ 60.000-90.000, resultaat € 50.000), voldeed min of meer aan de verwachtingen. Voor 'Moederschap' van Le Pho, met een richtprijs van € 8.000-10.000, stopte het bieden pas bij een aanzienlijke € 90.000. Wanneer we het over deze veiling hebben, kunnen we echter niet om het record heen voor 'Zelfportret, 3 november' (1908) van Leon Spilliaert. Nadat het in privébezit meer dan een eeuw niet meer publiek getoond werd, was de interesse groot. Met € 600.000 is dit het hoogst bereikte bedrag ooit op een veiling voor het werk van deze kunstenaar.

Grote diversiteit bij **Bernaerts**

Op 26, 27 en 28 oktober presenteerde Bernaerts een goed gevuld aanbod met kunst, antiek, design en werk op papier. De hoogste resultaten vielen in twee aparte categorieën. Een bronzen koppel 'Liggende leeuwenwelpen' van Alberic Collin stak met € 32.000 vlotjes de richtprijs (€ 25.000-30.000) voorbij, net als de ets 'L'Entrée du Christ à Bruxelles en 1889. Le mardi gras' (€ 32.000-40.000) van James Ensor uit 1898, die werd afgehamerd op hetzelfde resultaat. In de categorie werk op papier, vinden we verder nog een penseeltekening van Rik Wouters: 'Lezend meisje' (€ 14.000-16.000) mocht € 17.000 in ontvangst nemen. Van dezelfde kunstenaar strandde een bronzen 'Masker van mevrouw Patterson' uit 1911 op € 12.000 (richtprijs € 12.000-15.000). Het doek 'Zittend aan de Schelde' (ca.1922) van Eugeen van Mieghem, van een klein gezelschap op een bankje aan het water (€ 14.000-16.000), werd afgehamerd op € 20.000. Een modern werk van Carlos Revilla, 'L'inquisition' uit 1972 (€ 15.000-20.000) wisselde voor € 15.000 van eigenaar. Tot slot brachten twee stukken, beiden van Etablissement Gallé (1906-1936), een ruime afstand tussen richtprijs en resultaat teweeg. Het eerste vinden we terug bij het glaswerk: een paddenstoel-lamp verdubbelde de richtprijs van € 6.000-8.000 naar € 12.000. Bij de meubelen bereikte een vitrinekastje uit notelaar, geschat op € 1.500-2.000, een mooi resultaat: de biedingen klommen op tot € 11.000.

Porselein bij **Carlo Bonte**

Verspreid over drie dagen – 27, 28 en 29 oktober – veilde Carlo Bonte 976 loten, goed voor een totaalresultaat van meer dan € 2 miljoen. Met spanning werd uitgekeken naar Ensors 'Le Christ crucifié', maar het lot werd niet verkocht. Het damesportret van Odevaere ging dan weer van € 3.000-5.000 naar € 12.500, naar een koper in Engeland. In het Europese aanbod deed het Sèvresporselein het uitstekend. Een paar 19e-

Uitzonderlijke Chinese gesculpteerde bloedkoraal met diverse figuren, 28 x 59,5 cm. Carlo Bonte, 27, 28 & 29-10. © Carlo Bonte.

€ 68.750

Sierschotel in Chinees porselein met Doucai-decor. Diameter: 52 cm. Carlo Bonte, 27, 28 & 29-10. © Carlo Bonte.

€ 152.000

eeuwse siervazen met galante scènes (richtprijs € 1.500-2.500) bracht € 7.750 op, en een ander paar in egale bleu royale met bronzen monturen (richtprijs € 5.000-7.000) werd verkocht voor € 10.000. Een lot met porselein, waaronder een 18e-eeuwse trembleuse uit Sèvres, maakte een reusachtige sprong van € 300-500 naar € 13.750. En zilverwerk uit eigen land, met name een koffiekann en mokkakan uit het 18e-eeuwse Tongeren (€ 1.500-1.800) leverden samen € 16.500 op. Uitschieters uit het oosterse luik betroffen vooreerst twee (vergulde) bronzen boeddha's. Geschat op € 200-300 vertrok dit paar voor € 14.375. Een Chinees Qianlong-siervaaasje in cloisonné met verguld bronzen montuur (€ 800-1.200) ging even spectaculair weg aan € 20.000, en twee lichtblauwe Jingdezhen-bolvazen (€ 1.500-2.000) werden verkocht voor € 30.000. Voor een paar imposante 18e-eeuwse siervazen in familie rose (€ 15.000-25.000) gaf iemand € 33.750, terwijl de Qianlong-siervaaas in blauw-wit drakendecor (€ 1.500-2.500) zelfs € 44.375 opleverde. Een 19e-eeuwse Chinese siervaaas gedecoreerd met diverse genrescènes (€ 8.000-12.000) vond een nieuwe thuis voor € 52.500. Een Chinese bloedkoraal, waarin een wirwar aan figuurtjes verfijnd uitgesneden is (€ 15.000-25.000) ging weg voor € 68.750. Maar het absolute klapstuk was een sierschotel in Chinees porselein met Doucai-decor. Geschat op € 1.000-1.500 vertrok dit kleinood voor maar liefst € 152.500 richting China.

KOMENDE VEILINGEN

Religieuze antiek bij **Debaveye**

Op 2 en 3 december kan men bij Debaveye terecht voor een ruim aanbod kunst en antiek. Tussen de vele schilderijen vinden we signaturen van o.a. Francois en Auguste Musin, Evariste Carpentier, A. Caullet, Fr. Courtens, H. Depratere, G. Dierkens, M. Donat, Jos Gyselinckx en Jules Herve. Voorts is er een mooie aquarel van Eugene Galien Laloue, en een inkttekening van Matisse. Van een Franse school is er het museale 'Episode de la Bataille de Froeschwiller' uit 1889 van Alphonse Chigot. Ook zit er een flinke portie religieuze antiek in de veiling met o.a.

Lievin of Eugene Galien Laloue, 'Zicht Parijse boulevard'. Aquarel, 19 x 31 cm.
Debaveye, 02 & 03-12. © Debaveye.

houten sculpturen, zilverwerk en meubilair uit een privékapel. Andere aanwezige meubelstukken betreffen Napoleon III stukken en een set 19e-eeuwse Italiaanse stoelen met fijn afgebeelde personages in ivoor uitgesneden. Bij de siervoorwerpen noteren we Oosters en Frans porselein, bronzen garnituren en een 18e-eeuwse Louis XV consoleklok.

HAYNAULT

VENTES PUBLIQUES

Veiling
Februari 2016

Rodolphe de Male ingreau d'He mbise
44 Karel Thielemansbaan, 1150 Brussel
www.haynault.be - 02 842 42 43

Brussels **BA** Art Auctions

Salle de ventes - Veilingzaal
P. Serck I. Maenaut E. La Pipe

A. Carte

Bouddha bronze

J. Brusselmans

J.C. Droochsloot

BELANGRIJKE MODERNE EN OUDE MEESTERS
CHINESE KUNST

COLLECTIE VAN 50 WERKEN VAN M. DELMOTTE
COLLECTIE PRECOLOMBIAANSE KUNST

OP 15 DECEMBER
EXPO 11, 12 en 13 DECEMBER van 10 tot 18 u.

Ernest Allardstr. 7/9, ZAVEL - 1000 Brussel - Tel +32 2 511 53 24
VOLLEDIGE CATALOGOOG ONLINE

WWW.BA-AUCTIONS.COM

CARLO BONTE AUCTIONS

Internationale veiling maart 2016

**Inbreng kunst en antiek
elke werkdag tussen 9 en 12 uur**

**Seasonal greetings and
our best wishes for the new year!**

比利时卡罗·邦泰拍卖行
Kardinaal Mercierstraat 20 - 8000 Brugge - 050 33 23 55
info@carlobonte.be - www.carlobonte.be

André Franquin, 'Spirou', 56 x 129,2 cm. Bernaerts, 06-12 t/m 09-12. © Bernaerts.
Richtprijs: € 50.000-60.000

Sinterklaasveiling bij Bernaerts

Vanaf 6 december vangt Bernaerts aan met een omvangrijke veiling die vier dagen duurt. Op Sinterklaasdag zijn strips aan de beurt, met o.a. zeldzame Tintin- en fraaie Vandersteen- en Marc Sleen-albums. De twee volgende dagen, 7 en 8 december is er een ruime keuze schilderijen van Oude Meesters, waaronder een dubbelportret van de aartshertogen Albrecht en Isabelle uit het atelier van Gaspar De Crayer, werken van o.a. Daniel Fröschl, Jozef II Horemans, Jean-Baptiste Santerre, Joachim von Sandrart en Cornelis de Bailleur, maar ook een vroeg 15e-eeuws Spaans retabelfragment dat Maria op haar sterfbed voorstelt. Bij de sectie toegepaste kunsten tot de 19e eeuw merken we een grote privéverzameling van Franse bronzen, naast mooi Delfts aardewerk en het gewoonlijke gamma aan porselein, sieraden, meubels en dies meer. De laatste veilingdag valt op 9 december, wanneer het oude en zeldzame boek, prenten en tekeningen uit de 17e tot 19e eeuw aan bod komen. Enkele opmerkelijke prenten zijn van de hand van Rembrandt, Antoon Van Dijck en Hans Bol.

Strips bij Millon

Na de prestigieuze veiling op 14 december 2014, waarbij verschillende wereldrecords werden gevestigd (onder meer het bod van € 539.880 voor de cover van 'De scepter van Ottokar' die Hergé tekende voor Le Petit Vingtième en dat van € 51.968 voor de cover die Gotlib tekende voor 'Dingodossiers') hebben Alexandre Millon en de experts van de stripafdeling, Alain Huberty en Marc Breyne, nu opnieuw een erg aantrekkelijk aanbod samengesteld. Op 6 en 13 december houdt Millon respectievelijk in Parijs en in Brussel een veiling gewijd aan de iconen van de Frans-Belgische stripkunst. De veiling van 6 december begint met een bijzonder interessant ensemble covers en originele platen van Rahan, de held van het Franse stripmagazine Pif Gadget. Ze komen uit de familiecollecties van Roger Lécureux, de scenarioschrijver van de Rahan-albums (van 1969 tot 2010), en van tekenaar André Chéret. Het ensemble telt 31 covers en originele platen van de 'Zoon van de Oertijd'. Het aanbod van de tweede veiling omvat een honderdtal zorgvuldig door experts geselecteerde originele werken van historische stripauteurs uit Europa, zoals Franquin, Martin, Jijé, Pratt, Tardi, Lambil, Schuiten, Druillet en Moebius, alsook van Amerikaanse auteurs, zoals Schulze, Segar, Burns, Eisner en Mc Manus. De veiling van 13 december zet een van de grootste Franse representanten van de negende kunst in de kijker: Marcel Gotlib. Veilinghuis Millon geniet de eer als eerste een prachtig ensemble werken uit de privéverzameling van de auteur te mogen veilen. Het gaat om vijftien lots, die de volledige carrière van deze geniale woord- en tekenkunstenaar bestrijken, van zijn jaren bij het stripmagazine 'Pilote' (1965-1972), tot de reeks 'Dingodossiers', de reeks 'Rubrique-à-brac' en de magazines 'Fluide Glacial' (1975) en 'L'Echo des Savanes' (1972-1975).

VEILINGEN 6 7 8 9 DECEMBER 2015

EXPO
3 4 5 6 DEC
 10-18u

KUNST & ANTIK

OUDE MEESTERS

WERK OP PAPIER

STRIPS

VEILINGHUIS BERNAERTS

Verlatstraat 16-22 Museumstraat 25
 2000 Antwerpen +32(0)3 248 19 21
 info@bernaerts.be www.bernaerts.be

*Antoon Van Dyck (1599-1641) Studieblad voor ruiters. Penseeltkening in
 bruine inkt op gefiligraneerd papier (pelgrim in ovaal medaillon).
 Getekend 'Van Dyck'. 284 (315) x 478 (480) mm. Est.: € 25000-30000*

Gustave Camus, ontwerp voor de gebrandschilderde ramen voor het interieur van het Institut Médico-Chirurgical Arthur Gailly, Charleroi, gouache. MonsAntic, 06 & 07-12.

© MonsAntic.

Richtprijs: € 5.000-7.000.

Varia bij **MonsAntic**

Op de veiling van 6 en 7 december bij MonsAntic gaan meer dan 1.200 lots onder de hamer. Men kan er onder meer bieden op de originele gouaches met daarop de ontwerpen van de gebrandschilderde ramen die zich in het interieur van het Institut Médico-Chirurgical Arthur Gailly in Charleroi bevinden. Ze zijn van de hand van de Belgische expressionistische schilder Gustave Camus (1914-1984). Samen zouden ze € 5.000-7.000 moeten opbrengen. Op het veilingmenu staan ook nog werken van beeldhouwer Jean Coenen en een prachtige postzegelcollectie met een richtprijs van € 9.000-10.000.

Belgische kunst bij **Cornette**

Op 7 december houdt Cornette de Saint Cyr zijn zevende veiling van Belgische kunst. Gezien de succesrijke verkoping van de collectie van Françoise en Etienne du Mesnil du Buisson, in de lente van 2015, presenteert het veilinghuis dit keer wat meubelen betreft een fraaie set van twee 'Silex'-kasten, samen met een zeldzame barometer en diverse fauteuils, stoelen en guéridons van Serrurier-Bovy. De liefhebbers van uitgepuurde lijnen zullen zeker geïnteresseerd zijn in een mooi eetkamerensemble van Marcel-Louis Baugniet, bestaande uit een tafel en zes stoelen, vervaardigd van eikenhout, linoleum en buizen van verchromd metaal, en daterend van het einde van de jaren 1920. Zoals gewoonlijk brengt Cornette de Saint Cyr ook werken van Jules Wabbes, waaronder twee van kopshout vervaardigde modellen van eetkamertafels, een elegante secretaire (model Gérard Philippe), een bureau van het boottype, en verder nog verschillende bureaus,

Marcel-Louis Baugniet, eetkamerensemble, ca. 1929, eikenhout, linoleum, verchromd metaal. Cornette, 07-12. © Cornette.

Richtprijs: € 20.000-25.000.

De Vuyst

KUNSTVEILINGEN

VEILING IN VOORBEREIDING 5 MAART 2016

**Belangrijke werken voor deze veiling
kunnen worden ingebracht.
Indien gewenst komen wij bij u langs,
op afspraak.**

Léon Spilliaert

*Werd verkocht voor de totaalprijs van 741.000,00 euro
op onze veiling van 24 oktober 2015.*

Alexander Calder

*Werd verkocht voor de totaalprijs van 146.400,00 euro
op onze veiling van 24 oktober 2015.*

Auguste Tremont, 'Panthère se retournant', ca. 1930, brons, fonderie Valsuani. Horta, 07 & 08-12. © Horta.

Richtprijs: € 8.000-12.000

tafels, bibliotheekkasten en uiteenlopende accessoires, zoals (wand) lampen, rommelbakjes en bronzen deurklinken. De jaren 1970 zijn vertegenwoordigd door enerzijds een lage tafel van Christophe Gevers, vervaardigd van gebogen plaatstaal, en anderzijds decoratieve meubelen, waaronder een mooie tafel van Ado Chale, uit de eerste jaren van zijn carrière, met marqueterie van chalcedon, en een grote driedubbele salontafel in vrije vorm van Christian Krekels, van gegraveerd messing. Voor deze zevende veiling van Belgische kunst heeft Cornette de Saint Cyr opnieuw een gemengd aanbod van schilderkunst en design samengesteld. Die formule is in het verleden al succesvol gebleken en maakt het mogelijk een brug te slaan tussen kunstenaars die in dezelfde, voor hun tijd vernieuwende geest hebben gewerkt. Zo omvat het aanbod een bijzonder mooie tekening van Leon Spilliaert, 'Jardin Public', daterend van omstreeks 1902, een zeldzaam doek van Floris Jaspers, 'Muziekinstrumenten', gecreëerd omstreeks 1921 onder invloed van het kubisme, en een 'Eva' die Anne-Pierre de Kat schilderde in 1924. De naoorlogse schilderkunst wordt niet vergeten, integendeel! De geselecteerde werken zijn van uitgelezen kwaliteit. Uit een en dezelfde privéverzameling komen een lyrisch werk van Jo Delahaut getiteld 'Composition en bleu n° 2' (1948) en een werk van Mig Quinet getiteld 'Transition' (1958). Uit een andere privéverzameling komen 'Compositie nr. 199' (1963) van Kurt Lewy, 'Les amours contrariés' van Georges Collignon en een imposant doek van Léopold Plomteux uit 1951. Verder omvat de selectie nog werk van René Guiette, Christian Dotremont, Bram Bogart, Jean Milo, Louis van Lint, Maurice Wyckaert en Serge Vandercam. Last but not least is er nog een bijzonder mooi werk op clartex van Evelyne Axell, 'Le ballon bleu', uit 1967. Het werk is zonder foto vermeld in de overzichtscatalogus van haar oeuvre. Het duikt nu weer op na een verblijf van tientallen jaren in de collectie van een verzamelaar.

Mooie diversiteit bij Horta

Op 7 en 8 december houdt Horta zijn maandelijkse gecatalogiseerde veiling, met zoals steeds enkele pareltjes, waaronder een niet gemonteerd briljant (smaragdslijpsel) van ongeveer 5,75 karaat, met certificaat (richtprijs: € 130.000-150.000), een platina armband versierd met diamanten (oud briljantslijpsel), goed voor zo'n 25 karaat, waarvan de drie grootste elk zo'n 2 karaat wegen, van Franse makelij uit de art-decoperiode, ca. 1920 (richtprijs: 28.000-30.000). Wat sculpturen betreft, kan men bieden op een bronzen werk van Auguste Tremont: 'Panthère se retournant'. Deze sculptuur draagt het stempel van gieterij Valsuani (verloren wastechniek) en dateert uit de jaren 1930 (richtprijs: € 8.000-12.000). Van Albéric Collin, bekend om zijn dierensculpturen, is er een

Léon De Smet, 'Vue du jardin derrière l'azalée', 1927. Olie op doek. Horta, 07 & 08-12. © Horta.

Richtprijs: € 20.000-30.000

bronzen toekan met zwart en bruin patina, met stempel van gieterij Valsuani (verloren wastechniek). Wat objecten betreft, is er van Jean-Joseph Chapuis (Belgische school) een paar elegante ovale bijzettafels van gesneden hout, op vier poten, versierd met slangen, waarvan het blad is vervaardigd van hout gelakt in Chinese stijl (richtprijs: € 20.000-30.000). Van Daum is er een smalle glazen vaas, met verschillende kleurlagen en versierd met vijgenbladeren, deels met zuren bewerkt. De vaas is gesigeneerd 'Daum Nancy' onder het ingesneden en met goud versierd beeldwerk, met Lotharings kruis en vermelding 'Mo et Fecit', uit 1895 (richtprijs: € 10.000-12.000). Wat schilderijen betreft, is er een olieverfschilderij op doek getiteld 'Gezicht op de tuin achter de azalea' van Leon de Smet (Belgische school, 1881-1966), met op

Rembrandt, 'Portret van de moeder van de kunstenaar', ca. 1631. 17e-eeuwse afdruk. Godts, 08-12. © Godts.

Ortelius, 'Theatrum Orbis Terrarum', 1571. Godts, 08-12. © Godts.

de achterkant een oud etiket waarop staat te lezen 'Dit schilderij werd gekocht door H.M. Elisabeth, Koningin der Belgen, in juni 1927'. Het zou € 20.000-30.000 in het laatste moeten brengen.

Chinese sculptuur, 1e helft 20e eeuw. Jordaens, 08 & 09-12. © Jordaens.

Historie bij **Godts**

Tijdens de veiling die Godts op 8 december organiseert, kan opnieuw volop geboden worden op handschriften, archivalia, prenten, oude en moderne boekbanden, atlanten, maar bijvoorbeeld ook op een collectie van 20.000 doodsbriefjes van de Belgische adel. Tussen de prenten zitten stukken van Dürer, Gheeraerts, Bosch, Bol, Bruegel, Collaert, De Bruyn, De Hooghe, Jordaens, Rembrandt en Van Coninxloo. Ook is er een reeks 'livres de fête' van Aelius, Bochius, Gevartius en Grapheus betreffende de blijde

intredes in Antwerpen. En met 'Theatrum Orbis Terrarum' (1571) van Ortelius, 'Atlas Paeses Baxos' en 'Theatrum Urbium Belgicae Regiae' van Blaeu, en een 1e uitgave van 'Beschrijving van America' van Montanus reizen we de wereld rond.

Kunst en antiek bij **Jordaens**

Op 8 en 9 december stelt Jordaens een veiling voor met een gevarieerd aanbod aan kunst en antiek met onder meer meubelen, schilderijen, sculpturen en siervoorwerpen. Ook een gevarieerd assortiment

L H O M M E
S.P.R.L. Adam

LIJKSE SCHOOL.

Armand RASSENFOSSE.

Auguste DONNAY.

Veiling
Zaterdag 12 december 2015 om 14u

Kijkdagen :

Zaterdag 5 december van 10u tot 18u, zondag 6 van 10u tot 18u, donderdag 10 van 10u tot 18u, vrijdag 11 van 10u tot 18u, zaterdag 12 van 10u tot 12u, of op afspraak.

9, rue des Carmes - B - 4000 Luik
Tel. 04/223 24 63 - fax. 04/222 24 19

GEILLUSTREERDE CATALOGUS op <http://www.michel-lhomme.com>
mail: librairie@michel-lhomme.com

Het Gulden Cabinet stelt voor

POWER FLOWER
Bloemstillevens in de Nederlanden

MUSEUM ROCKOXHUIS ANTWERPEN
28.11.2015 - 28.03.2016

www.kmska.be
www.rockoxhuis.be

Osias Beert I, *Bloemstuk* (detail), Rockoxhuis © Erwin Donvil, KBC

Eugeen Van Mieghem, zakkenaaisters. Sanguine op papier. Campo Vlaamse Kaai, 08 & 09-12. © Campo Vlaamse Kaai.

antieke en moderne sieraden wordt onder de hamer gebracht, net als een reeks Chinese beeldjes uit de eerste helft van de 20e eeuw.

Van Mieghem bij **Campo Vlaamse Kaai**

Het is een uitgebreide verzameling 19e- en 20e-eeuwse werken die Campo Vlaamse Kaai op 8 en 9 december verdeelt. De lijst telt mooie werken van gekende namen als Edward Portielje, Albert Servaes, Jozef Cantré, Jan Cox, Max Carlier, Victor Genisson, Medard Verburgh, Balthazar Ommeganck, Henri Houben, Louis Robbe, Frans Mortelmans, Jef Van Leemputten, Hubert Wolfs en Willem Dolphyn. Zoals steeds zijn er interessante werken van Eugeen Van Mieghem waaronder een uitzonderlijke sanguine op papier. De lichte kleuren en coloriet zijn atypisch voor Van Mieghem, terwijl het onderwerp van de zakkenaaisters daarentegen dan weer wel zeer typisch is. Het werk is tot nu toe steeds in de familie gebleven en werd nog nooit tentoongesteld.

Englebert van Anderlecht, 'Compositie'. Olieverf op doek, 70 x 80 cm. Rops, 13 & 14-12. © Rops.

Richtprijs: € 2.000-3.000.

Giacinto Gimignani, 'Hercules ontvangt een laurierkrans na de moord op Hydra van Lerna', inkt en witte gouache op papier, 39,5 x 29,7 cm. Vanderkindere, 15 & 16-12. © Vanderkindere. Foto: Speltdoorn.

Varia bij **Rops**

Op 13 en 14 december houdt Rops in Namen een gecatalogiseerde veiling van kunst en antiek. Opvallende lots zijn onder meer een olieverschilderij op doek, gesigneerd op de achterkant door Englebert

Anto Carte, 'Moeder met kind', olieverf op doek. BA Auctions, 15-12. © BA Auctions.

van Anderlecht (richtprijs: € 2.000-3.000), een allegorische groep van brons van beeldhouwer Clodion (richtprijs: € 2.000-2.400) en een 18e-eeuwse commode van notenhout (richtprijs van € 2.600-3.000).

Gevarieerd aanbod bij **BA Auctions**

Op zijn gecatalogiseerde veiling van 15 december presenteert BA Auctions een fraaie selectie schilderijen daterend van de 17e tot de 20e eeuw. Zo kan men bieden op een groot olieverfschilderij op doek van Vandermeulen, een fraai werk van Portaels en een verrassende ontdekking: een olieverfschilderij op doek van Jean Brusselmans uit 1938, met als titel 'Grand paysage aux dizeaux'. Verder is er nog een 'Moeder met kind' van Anto Carte en een landschap in Knokke geschilderd door Anna Boch. Wat naoorlogse werken betreft, is er een gemengde techniek op papier van Karel Appel uit 1976, een gemengde techniek op doek van Guiette, en tubes van Arman. Wat antiek betreft, kan men onder meer bieden op een mooie Christus van Indisch-Portugees ivoor op een voetstuk daterend uit de régence, verschillende boeddha's van verguld brons en porseleinen voorwerpen uit China.

Fraaie schilderijen bij **Vanderkindere**

Op 15 en 16 december houdt Vanderkindere zijn maandelijkse gecatalogiseerde veiling, met dit keer schilderijen van Sadji, Alfred Bastien, Charles Camoin, Carlo Dolci, Giovanni Francesco Grimaldi, John Scott, Jean Rets, Jenny Montigny, Fernand Verhaeghe, Hercule Seghers, Nicaise De Keyser, Jean Urbain Guerin, Melchior De Hondecoeter, Alfred Stevens, Jean Capeinick, Julius Langer, Roger Somville, Camille Barthélémy, Antonio Mancini, Gustave Courbet, Jacques Villeglé en

Médard Verburgh. Wat sculpturen betreft, kan men bieden op werk van Laurent Delvaux, Emile Jaspers, Aristide Maillol, Reinhold Boeltzig en Auguste Renoir.

Varia bij **Horta**

Horta presenteert op 18 en 19 januari zijn maandelijkse gecatalogiseerde veiling van kunst en antiek. Op het menu staat onder meer een olieverfschilderij op doek 'Péniche à quai' van Paul Mathieu, met een richtprijs van € 5.000-6.000. Van James Ensor is er een lithografie op papier getiteld 'Mars van de Oostendse Rotary', met potlood opgedragen 'aan Charles Bernards, met gelukwensen en hartelijke groeten van schilder en muzikant James Ensor, Oostende 1934'. De richtprijs bedraagt € 5.000-7.000. Wat juwelen betreft, kan men bieden op een solitair van platina, met een ingezette briljant van ± 4,37 karaat (richtprijs: € 16.000-18.000).

Grafiek bij **Campo & Campo**

Campo & Campo start het nieuwe veilingseizoen op 23 januari met een kleine editie. Daarbij gaan een 400-tal loten onder de hamer: litho's, etsen, zeefdrukken, affiches en kunstboeken. Onder de opvallende werken in de veiling is er grafiek van Bram Van Velde, Jef Van Tuerenhout, Pierre Alechinsky, Roger Raveel en Mark Verstocket. Er wordt ook een hele collectie etsen van Kurt Peiser te koop aangeboden. Onder het internationaal werk bevinden zich onder meer een zeldzame litho van Antoni Tapiès en een grote litho van Jean Fautrier, getiteld 'La naissance de la femme' (1948).

Rops
Veilinghuis Anno 1833

Openbare verkoop
van antiquiteiten
en kunstobjecten
Meer dan 2.500 loten

Waterloosesteeweg, 320
5002 St Servais (Namen)
Tel: 081/74.99.88.
www.rops.be

13 & 14 December 2015
31 January & 1 February 2016

ROB MICHIELS AUCTIONS

STEEDS TOT UW DIENST VOOR EEN GRATIS SCHATTING VAN UW TE VERKOPEN VOORWERPEN

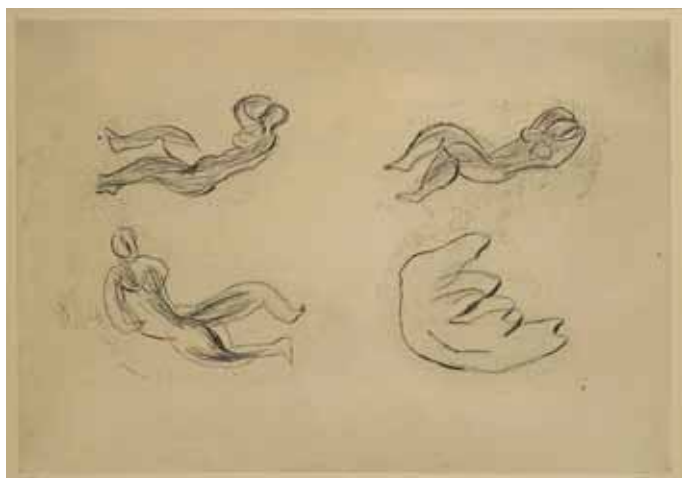
VEILING EUROPESE KUNST 31 JANUARI 2015

MOOI AANBOD
EUROPESE KERAMIEK EN VARIA
UIT DIVERSE COLLECTIES

HISTORISCHE
KUNSTREPRODUCTIES
KUNSTATELIER
DE WISPELAERE UIT BRUGGE

GENTHOF 9, 8000 BRUGGE, BELGIË, +32(0)50343603
INFO@ROBMICHIELS.COM, WWW.ROBMICHIELS.COM

Jean Fautrier, 'La naissance de la femme', 1948. Campo & Campo, 23-01.
© Campo & Campo.

Brugs erfgoed bij **Rob Michiels**

Bij Rob Michiels Auctions komt op 31 januari een deeltje Brugs erfgoed onder de hamer. Met de veiling van de inboedel van kunstatelier De Wispelaere wordt een hoofdstuk in het Brugse kunstambacht afgesloten. Het atelier maakte historische reproducties en voerde restauraties uit aan beeldhouwwerken in heel Europa. Zo is er een replica van de Madonna van Michelangelo uit de Brugse Onze-Lieve-Vrouwekerk. (richtprijs € 200-300). Daarnaast komt ook een bijzondere collectie Europese keramiek aan bod: blikvangers hierin zijn een paar Delftse poly-

Bij Rob Michiels Auctions komt op 31 januari een deeltje Brugs erfgoed onder de hamer.

KUNST-EN ANTIKVEILING

VEILINGEN JORDAENS NV

KUNST-EN ANTIKVEILING

OP DINSDAG 8 EN WOENSDAG 9 DECEMBER VANAF 19 UUR.

KIJKDAGEN

ZATERDAG 5 EN ZONDAG 6 DECEMBER VAN 11 TOT 18 UUR.

AGENDA EERSTE HALFJAAR 2016

DINSDAG 2 EN WOENSDAG 3 FEBRUARI
DINSDAG 8 EN WOENSDAG 9 MAART
DINSDAG 19 EN WOENSDAG 20 APRIL
DINSDAG 24 EN WOENSDAG 25 MEI
DINSDAG 28 EN WOENSDAG 29 JUNI
TELKENS VANAF 19 UUR.

KIJKDAGEN

ZATERDAG EN ZONDAG VOOR DE VEILING VAN 11 TOT 18 UUR

WIJNVEILINGEN
IN MAART EN JUNI,
AAN TE SLUITEN
BIJ DE VEILING.

Drabstraat 74 | 2610 Mortsels | rik.martens@skynet.be
03 449 44 30 | Catalogi op www.jordaens.eu

chrome chinoiserie plaquettes' en pendant', gedateerd 1757, richtprijs € 4000-6000, een polychrome 'Bobbejak', richtprijs € 2500-3000, een collectie van 7 zeldzame Delftse haringschotels, richtprijs €1000-1500, een uiterst zeldzame polychrome siroopkan, richtprijs € 1000-1500, en een collectie Brussels aardewerk.

Varia bij Pictura

Op 2 februari brengt Pictura kunst en antiek aan de man, waarbij het tweede deel van het atelier van Georges De Koker geveild wordt. Ook is er een ruime keuze aan porselein, dankzij het tweede deel van de collectie Belgisch porselein 'Vieux Andenne'.

Christophe Dosogne, Liesbeth Langouche en Betty Vanlangendonck

Collectie porselein. Pictura, 02-02. © Pictura.

catawiki

Europa's grootste
kunstveiling

Beeldende kunst
veiling

Moderne kunst
veiling

Kunstfotografie
veiling

Grafiek
veiling

Klassieke kunst
veiling

Design
veiling

Jaarlijks meer dan 75.000
kunstwerken onder de hamer!

Bied mee via:

www.catawiki.nl/kunstveiling

Pour Noël, bénéficiez d'une remise
sur nos abonnements !

Jusqu'à -20% sur nos abonnements annuels* avec
le code promotionnel XMAS2015.

Résultats d'adjudication, prochaines ventes, signatures et biographies d'artistes, chiffres clés et tendances du marché, place de marché. Tous nos abonnements donnent un accès illimité à nos banques de données et images.

*Offre valable jusqu'au 4 janvier 2016, voir conditions spéciales sur www.artprice.com.

Téléchargez gratuitement le rapport sur
"Le Marché de l'Art Contemporain 2015"
via artprice.com.

artprice.com™

LEADER MONDIAL DE L'INFORMATION SUR LE MARCHÉ DE L'ART
00 800 2780 0000 (numéro gratuit) | Tout l'univers d'Artprice : web.artprice.com/video
Artprice.com est cotée sur Eurolist (SRD long only) by Euronext Paris (PRC 7478-ARTF)

boven
Armand Vanderlick, 'Schilderende dame'. Te zien bij Maison Jules op Kunst in de Kerk.

rechts
María Chillón, 'Au bout des doigts n°5' (detail), 2015. Ets, 60 x 50 cm. © María Chillón. Te zien op SOON.

GENT (BE)
Kunst in de Kerk

Reeds voor de 28e keer vult een 20-tal exposanten de Sint-Niklaaskerk met kunst en antiek. De stand van Maison Jules schenkt bijzondere aandacht aan Armand Vanderlick en diens zoon, die signeerde met Boronovsky. Tegelijkertijd start in veilinghuis Maison Jules aan de Dampoortstraat een verkoopexpo rond Jules De Bruycker (05-12 t/m 20-12).

Sint-Niklaaskerk
www.kunstindekerk.be
05-12 t/m 06-12

PARIJS (FR)
SOON

Circa 30 internationale galerieën en uitgevers – o.a. Michael Steinberg (New York) en Art Absolument (Parijs) – nemen deel aan 'SOON, Salon de l'Œuvre Originale Numérotée'. Deze beurs richt zich op grafiek. Maar ook juwelen, kunstenaarsboeken en video's vinden hun plekje in het aanbod, dat enkel bestaat uit 'multiples' of beperkte oplages.

Bastille Design Center
www.soonparis.com
11-12 t/m 13-12

GENÈVE (CH)
Artgenève

Bijna 70 galerieën van het formaat van o.a. Bernheimer Fine Art, Galerie Nathalie Obadia, Priveekollektie en Keitelman Gallery nemen deel aan deze beurs voor moderne en hedendaagse kunst en design. Meerdere exposities maken het geheel nog prettiger, zoals The Estate Show (collectie Uli Sigg) en The Pool Bar (hedendaagse sculptuur als fontein in een waterbekken).

Palexpo
www.artgeneve.ch
28-01 t/m 31-01

NEW YORK (US)
Master Drawings

Tien jaar geleden richtte Marget Gordon, een experte in Oude Meesters uit New York, samen met de Londense handelaar Crispian Riley-Smith Master Drawings New York op. Deelnemers aan deze jubileumeditie zijn o.a. Stephen Ongpin Fine Art, Eric Gillis Fine Art, Allan Stone Project, Leonard Hutton Galleries en Kraushaar Galleries.

www.masterdrawingsinnewyork.com
23-01 t/m 30-01

Ulla van Brandenburg, 'Masken', 2013. Inkt, oude kaart, collage, 64 x 77 cm. Te zien bij Galerie Mezzanin op artgenève.

Giacinto Gigante, 'Zicht vanuit de Venustempel in Baja op de Vesuvius'. Te zien bij Mia Weiner op Master Drawings New York.

Zilla Leutenegger, 'Panties 8', 2015. Acryl, inkt en potlood op papier, 29,6 x 21 cm. Te zien bij Galerie Peter Kilchmann op artgenève.

INNSBRUCK (AT)

ART INNSBRUCK

Dit jaar viert Art Innsbruck zijn 20e verjaardag. De kunstbeurs, gelegen in het hart van de Alpen, verhuisde naar een grotere expositiehal en geeft zowel een kijk op het heden via moderne hedendaagse kunst als het verleden met kunst en antiek uit de 19e en 20e eeuw. Met 90 deelnemende galeriehouders en kunsthandelaren uit 10 landen, wil Art Innsbruck een internationale ontmoetingsplek vormen. Een uitgebreid randprogramma omspant workshops, discussies en rondleidingen doorheen de beurs en exposities. Zo wordt met 'Mel Ramos: My Age of Pop' aangeknoopt bij de grote interesse van de bezoeker in Pop Art. De overzichtstentoonstelling van de hyperrealistische kunstenaar Ramos, die in zijn werk het gebruik van de vrouwelijke aantrekkingskracht in de reclamewereld aan de kaak stelt, vormt een verwijzing naar de jarenlange aanwezigheid van Pop Art op Art Innsbruck. Tot slot komt er vanaf oktober 2016 een najaarseditie van de beurs: met de iets compactere 'ART Innsbruck Complementary' wil beursdirecteur Johanna Penz haar groeiend aantal bezoekers ook aan het einde van het jaar iets bieden.

Fair Innsbruck
www.art-innsbruck.at
 28-01 t/m 31-01

Elisa Anfuso, 'About salvation', 2015. Olieverf op doek. 150 x 100 cm.

Nnenna Okore, 'Beneath the Surface', 2014. Jute, verf, draad en acryl, 142 x 142 x 31 cm. Te zien bij October Gallery (Londen).

PARIJS (FR)

ALSO KNOWN AS AFRICA

De jonge Frans-Amerikaanse Victoria Mann ontdekte de traditionele en hedendaagse Afrikaanse kunst tijdens haar studies aan het Connecticut College. De jaren daarna rijpte bij haar het idee om hier meer mee te doen. En voilà, dit jaar kondigt zij de eerste editie van AKAA aan. Dit is een beurs rond hedendaagse kunst en design, gericht op Afrika. Kunstenaars die leven en werken in Afrika, Afrikaanse kunstenaars die op andere continenten wonen, maar ook niet-Afrikaanse kunstenaars die Afrika in hun werk integreren, zijn allemaal welkom. Tot de eerste lichting van 80 kunstenaars die deze uitnodiging aangenomen heeft, behoren onder meer Eric Van Hove en Youness Baba Ali. Zij zijn allebei vertegenwoordigd door Voice Gallery (Marrakech). Enkele andere van de 22 deelnemende galerieën zijn o.a. 50golborne (Londen), Backslash Gallery (Parijs) en Smith (Kaapstad). Met bijkomende aandacht voor fotografie, performances, projecties, lezingen en ontmoetingen met de kunstenaars, wil AKAA de brede invloed tonen die Afrika uitoefent op de hedendaagse kunst en design.

Also Known As Africa
 Carreau du Temple
www.akaafair.com
 03-12 t/m 06-12

COLLECT op ipad

€ 25 per jaar www.aboland.be

Zaha Hadid en Gareth Neal, 'VES-EL'. Te zien bij Sarah Myerscough Gallery (Londen) op Design Miami.

Miami

Van pootjebaden tot duiken in kunst

Voor Miami vormen de wintermaanden absoluut het hoogseizoen. Veel heeft te maken met de aangename temperaturen en zonneschijn. Maar de ware overvloed aan kunstbeurzen zorgt mede voor de toevloed van bezoekers aan de strandstad. In plaats van pootje te baden aan Miami Beach, neemt de liefhebber van hedendaagse kunst een duik in het frisse kunstaanbod.

TEKST: LIESBETH LANGOUCHE

onder

Wole Lagunju, 'Of race, mythology and redefinitions of storytelling', 168,9 x 111,8 cm. Te zien op Prizm, een beurs rond kunstenaars uit de Afrikaanse diaspora en opkomende markten.

MEER BEZOEKEN...

Art Miami

Midtown, Wynwood Arts District
www.artmiamifair.com
 02-12 t/m 06-12

Art on Paper

Deauville Beach Resort
www.thepaperfair.com
 02-12 t/m 06-12

Satellite

Diverse locaties
www.satelliteprojects.com
 02-12 t/m 06-12

X Contemporary

240-252 NW 25th Street
www.x-contemporary.com
 02-12 t/m 06-12

Design Miami

Meridian Avenue & 19th Street
www.designmiami.com
 02-12 t/m 06-12

Art Basel Miami Beach

Miami Beach Convention Center
www.artbasel.com
 03-12 t/m 06-12

In onze agenda achterin is een overzicht van alle beurzen terug te vinden. Maar hier beperken we ons tot de belangrijkste en de nieuwste.

De belangrijkste

Wie op korte tijd heel veel wil zien, kan een kaartje kopen voor **Art Basel Miami Beach**. Dat geeft toegang tot de stands van 267 galerieën van het kaliber van Almine Rech, Nathalie Obadia, Rodolphe Janssen, Xavier

Hufkens, Zeno X, Meessen De Clercq en nieuwkomer Vedovi Gallery. Op **Art Miami** verzamelen 120 internationale galerieën. Afgelopen mei lanceerde zij nog haar New Yorkse zusterbeurs tijdens New York Frieze, waarmee zij meer dan 19.500 mensen op de been bracht. Dat is slechts 'peanuts' in vergelijking met de ruim 85.000 bezoekers die naar de Miami-versie gaan en haar tot één van de drukst bezochte kunstbeurzen ter wereld maken. Met haar 36 deelnemers hoort **Design Miami** niet meteen tot de grootste qua omvang. Maar de exposanten – o.a. Caroline Van Hoek, Pierre Marie Giraud en Victor Hunt Designart Dealer – maken duidelijk dat deze designbeurs een 'must' is. De vierde Belgische deelnemer, Le Collection'Heure uit Brussel brengt voor het eerst het horloge op de beurs.

De nieuwste

Na vier succesvolle edities in Miami en New York werd Select opgedoekt. De twee oprichters gingen elk huns weegs en presenteren dit jaar beiden een nieuw initiatief. Voor Matthew Eck is dit **X Contemporary**, waarop 27 galerieën intekenden, waaronder twee Europese (Ambacher Contemporary uit München en Locus uit Oslo). De 'X' staat voor een eindbestemming, maar markeert ook een kruispunt. Het doel is een nieuw soort beurs te creëren rond de overlap tussen beeldende kunst en performance, inclusief muziek, mode en merken. Maar misschien dat tikkeltje eigenzinniger is **Satellite**, het project van Ecks voormalige partner Brian Whitley. Dit is een cluster van projecten en evenementen op diverse locaties – o.a. een voormalige apotheek, een amfitheater, een hotel en een garage – waar meerdere kunstorganisaties en curatoren hun vrije gang mogen gaan. Tot slot komt er nog een nieuwe beurs aangerold: **Art on Paper**. In maart zag men de eerste editie in New York, en nu is Miami aan de beurt.

boven
Thiago Rocha Pitta, 'Ocean/Atlas', 2014. Te zien bij Galeria Millan op Art Basel Miami Beach.

rechts
Nari Ward, 'Swing Low', 2015. Foto: Elisabeth Bernstein. Te zien bij Lehmann Maupin (New York - Hong Kong) op Art Basel Miami Beach.

onder
Robert Mangold, 'Irregular yellow/orange area with a drawn ellipse', 1987. Acryl op doek, 137 x 101,6 cm. Te zien bij Simon Capstick-Dale Fine Art (New York) op Art Miami.

onder
Harold Ortiz, 'Juegos de la memoria', 2013. Te zien bij Timebag op X Contemporary.

boven

De exposanten van de Winter Decorative Antiques & Textiles Fair brengen hun mooiste stoelen samen in de tentoonstelling 'Take a Seat: Three Hundred Years of Chair Design'.

rechts

Brons vanuit Wenen. © Galerie Josip Kutnjak, Munich. Te zien op de Antiques & Art Fair.

BRUSSEL (BE)

Winter Bruneaf

De exotiek van de Bruneaf zorgt voor de nodige warmte tijdens deze winterdagen. Te gast bij hun Brusselse vakbroeders in niet-Europese kunsten, zijn onder meer H. Kellim Brown/African Sculpture (Florida), Galerie Olivier Castellano (Parijs), Laurent Dodier (Le Val St Père), Bruce Frank (New York), Kapil Jariwala (Londen) en Sanne Nies – Salon Tribal Art (Eindhoven).

Zavel

www.bruneaf.com

20-01 t/m 24-01

MECHELEN (BE)

Antiquairebeurs

Een veertigtal handelaren in oude boeken, kaarten en dies meer tovert Mechelen om tot een reuze-antiquariaat.

Cultuurcentrum

www.antiquairebeurs-mechelen.com

11-12 t/m 13-12

LUXEMBURG (LU)

Antiques & Art Fair

Wie wil proeven van een totaalbeeld aan stijlen en periodes, is hier op de juiste plaats.

Luxexpo

www.antiquaires.lu

29-01 t/m 01-02

HEEZE (NL)

Haute Epoque Fair Heeze

Circa 16 handelaren uit Nederland, België, Duitsland, Engeland en Frankrijk tonen hun mooiste haute epoque-objecten.

Villa des Beaux Arts

www.hefh.nl

10-12 t/m 13-12

AMSTERDAM (NL)

Realisme

Een dertigtal gerenommeerde galerieën brengt uitsluitend hedendaagse figuratieve en realistische kunst.

Passenger Terminal

www.realismeamsterdam.com

21-01 t/m 24-01

LONDEN (GB)

Decorative Antiques & Textiles Fair

De stoel blijkt één van de populairste aankopen op deze beurs en krijgt een eigen verkooptentoonstelling.

Battersea Park

www.decorativefair.com

19-01 t/m 24-01

NEW YORK (USA)

Winter Antiques Show

Tussen circa 70 voornamelijk Amerikaanse en Britse antiquairs doet ook Aronson Antiquairs (Amsterdam) weer mee.

Park Avenue Armory

www.winterantiquesshow.com

22-01 t/m 31-01

Danielle van Zadelhoff, 'Dream'. Diasec. Te zien bij Fotogalerie Utrecht op Realisme.

Frederic Edwin Church, 'Coast Scene, Mount Desert', 1863. Olie op doek, Wadsworth Atheneum Museum of Art, nalatenschap Clara Hinton Gould. Te zien op de tentoonstelling 'Legacy for the Future: Wadsworth Atheneum Museum of Art' op de Winter Antiques Show.

ANTIQUES & ART FAIR LUXEMBOURG 2016

4 DAYS OF DISCOVERY FOR EVERY ANTIQUES AND CONTEMPORARY ART LOVER

Some hundred antiques and art galleries coming from Belgium, France, Germany and Luxembourg will present a varied offer of objects, paintings and furniture.

From 29th January until 1st February 2016

11 am until 7 pm

www.antiquaires.lu

LUXEXPO | 10 circuit de la Foire Internationale | L-1347 Luxembourg-Kirchberg | Motorway A1, Exit 8

FEEL IT LIVE!

COLLECT

ARTS ANTIQUES AUCTIONS

Wenst u een advertentie te plaatsen
in COLLECT?

neem contact op met **Joris van Glabbeek**, collect.net@ips.be, 092162024.

Hierbij deel ik mee dat het laatste gedeelte uit het nalatenschap van **Eugeen Vansteenkiste's kunstpatrimonium** te koop wordt gesteld te Ieper.

Het betreft een beschilderde staande klok, aquarellen, olieverf schilderijen, buste van hemzelf en zijn vrouw (door Deraedt) en tekeningen.

Hij leefde 35 jaren te Ieper, voordien in buitenland (Nederland, Duitsland); zijn verbindende stijl is symbolisme, romantiek, spirituele elementen met Art Nouveau invloed; opleiding bij 4 academies, is vermeld in belangrijke naslagwerken, aangekochte werken van hem in musea te Ieper en te Kortrijk, in Z.-Amerika en Duitsland. U kunt zich melden voor afspraak op Tel: 09/2825810 (18-20u)

DENIS JULLY

HERVE T'SERSTEVENS

FERDINAND PIRE

GALERIJ ART 4

Tentoonstelling van 2 December tot 30 December 2015
Woensdag, Donderdag, Vrijdag van 14u. tot 18u.
Zaterdag & Zondag van 11u. tot 18u.

Dévernissage Zondag 27 December 2015
van 15u. tot 20u.

Grote Zavel - Minimenstraat, 3 - 1000 Brussel.
Gsm : +32 495 20 90 01 - Email monique.crommen@skynet.be

AUCTION Agenda

BELGIUM

DECEMBER

1 Veilingzaal,t PAND – Kunst, antiek en religiosa
Wetteren – T 09/366 58 35
MONT de PIETE – Juwelen en stripverhalen
Bruxelles – T 02/512 13 85
BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
1-2 DE BLAUWE SPECHT – Kunst en antiek
Sint-Niklaas – T 03/296 07 91
1-3 CAMPO & CAMPO – Klassieke kunst en antiek
Antwerpen – T 03/218 47 77
2-3 GALERIE ATHENA – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/250 00 00
DEBAVEYE – Kunst en antiek
Harelbeke – T 056/71 15 80
3 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
4 PHOENIX AUCTION – Jouets anciens
Wavre – 010/45 42 63
4-5 VEILING SYLVIES wine auctions – Wijnen
Antwerpen – T 03/776 90 77
5 MONT de PIETE – Speciale verkoop van kostbare juwelen
Bruxelles – T 02/512 13 85
JEAN ELSSEN et ses fils – Numismatique général
Bruxelles – T 02/734 63 56
ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
6 MILLON & ASSOCIES – Bandes dessinées
Bruxelles – T 02/ 893 90 60
BERNAERTS – Strips
Antwerpen – T 03/248 19 21
6-7 MONSANTIC – Kunst en antiek
Mons – T 065/73 94 00
7 AMBERES – Burgerveiling
Antwerpen – T 03/226 99 69
CORNETTE de SAINT CYR – Art et Design België
Brussel – T 02/ 880 73 80
ELYSEE Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Liège – T 04/221 09 09
7-8 HORTA Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/741 60 60
7-9 BERNAERTS – Oude meesters, kunst en antiek en werken op papier
Antwerpen – T 03/248 19 21
8 Librairie Henri GODTS – Genealogie
§ heraldiek: oude boeken, prenten en kaarten
Bruxelles – T 02/647 85 48
MONT de PIETE – Juwelen
Bruxelles – T 02/512 13 85
BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
ELYSEE Hôtel de Ventes – Burgerveiling
Liège – T 04/221 09 09
8-9 JORDAENS – Kunst en antiek
Mortsel – T 03/449 44 30
CAMPO Vlaamse Kaai – Kunst en

antiekveiling
Antwerpen – T 03/238 42 02
Galerie MODERNE – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/511 54 15
10 Hôtel de Ventes LEGROS – Kunst en antiek
Verviers – T 087/33 01 00
Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
12 LOUIZA AUCTION – Tableaux modernes et contemporains, bronzes
Bruxelles – T 02/503 66 45
ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
13 MILLON & ASSOCIES – Bandes dessinées
Bruxelles – T 02/ 893 90 60
Salle de Vente MICHEL LHOMME – Tableaux des maîtres liègeois, livres, gravures et cartes
Liège – T 04/223 24 63
13-14 ROPS – Kunst en antiek
Namur – T 081/74 99 88
14 AMBERES – Burgerveiling
Antwerpen – T 03/226 99 69
UCCLE ST JOB – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/372 92 19
15 BA AUCTIONS – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/511 53 24
CORNETTE de SAINT CYR – Kerstveiling
Brussel – T 02/ 880 73 80
MONT de PIETE – Juwelen
Bruxelles – T 02/512 13 85
BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
15-16 VANDERKINDERE Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/344 54 46
16-17 MOSAN Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Liège – T 04/344 91 70
17 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
19 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
19-20 VANDERKINDERE Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/344 54 46
20 CNOCK Veilingen – Juwelen en kunst
Knokke – T 050/62 02 33
20-21 GALERIE ATHENA – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/250 00 00
21 AMBERES – Burgerveiling
Antwerpen – T 03/226 99 69

JANUARY

5 BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
7 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
9 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
10 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
12 BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
14 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
15-16 Librairie FERRATON – Livres et gravures
Bruxelles – T 02/538 69 17
18 ELYSEE Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Liège – T 04/221 09 09
VEILINGZAAL ABC – Arts et antiquités
Brussel – T 02/219 92 99
18-19 HORTA Hôtel de Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/741 60 60
19 ELYSEE Hôtel de Ventes – Burgerveiling
Liège – T 04/221 09 09
MONT de PIETE – Juwelen
Bruxelles – T 02/512 13 85
BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
19-20 Galerie MODERNE – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/511 54 15
21 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
23 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
CAMPO & CAMPO – Grafiekveiling
Antwerpen – T 03/218 47 77
26 MONT de PIETE – Juwelen
Bruxelles – T 02/512 13 85
LEMPERTZ – Afrikaanse en Oceanische kunst
Brussel – T 02/514 05 86
BEGUINAGE Salle des Ventes – Kunst en antiek
Bruxelles – T 02/218 17 42
28 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
29-30 VEILING SYLVIES wine auctions – Wijnen
Antwerpen – T 03/776 90 77
30 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
31 ROPS – Kunst en antiek
Namur – T 081/74 99 88
ROB MICHIELS Auctions – Europese kunst
Brugge – T 0473/71 36 68

FEBRUARY

1 ROPS – Kunst en antiek
Namur – T 081/74 99 88
2 Galerie en Veilinghuis PICTURA – Antiek, inboedels en grote collectie van sacraal en profaan Vieux Andennes
Porselein
Gentbrugge – T 0475/74 49 25
2-3 JORDAENS – Kunst en antiek
Mortsel – T 03/449 44 30
4 Salle de ventes des Huissiers Justice – Deurwaarderstukken
Brussel – T 02/513 34 47
6 ABS Veilingen – Deurwaarderstukken
Mechelen – T 015/24 26 00
10-11 DEBAVEYE – Kunst en antiek
Harelbeke – T 056/71 15 80
11 MILLON & ASSOCIES – Bijoux
Bruxelles – T 02/ 893 90 60

FRANCE
Paris
DROUOT RICHELIEU
DECEMBER

2 BOISGIRARD – Japon
DELORME - COLLIN DU BOCAGE – Souvenirs Historiques
ADER – Art Islamique et de l'Inde
MAIGRET de – Tableaux anciens, tableaux du XIXe, objets d'art
4 BOISGIRARD – Tableaux Anciens
Mobilier et Objets d'Art
ADER – Tableaux contemporains, tableaux moderne, sculptures
DROUOT ESTIMATIONS – Arts décoratifs du XXe, design, tableaux modernes, tableaux contemporains
LE FLOC'H – Tableaux, mobilier et objets d'art
5 DELORME - COLLIN DU BOCAGE – Exceptionnelle crèche napolitaine
7 LUCIEN PARIS – Collection de météorites
AGUTTES – Tableaux Modernes – Art contemporain et Photographies
RIEUNIER ET ASS. – Vente cataloguée
8 PESCHETEAU-BADIN – Bijoux, objets de vitrine, orfèvrerie ancienne
GROS & DELETTREZ – Art d'Asie
11 PIERRE BERGE – La Bibliothèque de Pierre Berger
COUATU-BEGARIE – Art Russe
12 CHAYETTE & CHEVAL – Papiermonnaie : Collection J.M. Cabanas
16 PIERRE BERGE – Archéologie
MAIGRET de – Estampes, tableaux modernes, sculptures, art nouveau, art déco
18 CHAYETTE & CHEVAL – Horlogerie et sciences

DROUOT MONTMARTRE
DECEMBER

1 ART VALOREM – Tableaux, mobilier et objets d'arts
2 DEBUREAUX – Tableaux, mobilier et objets d'art

ATELIER RICHELIEU
DECEMBER

15 PIERRE BERGE – Francesco Marino di Teana
17 PIERRE BERGE – Arts Décoratifs & Design – Art Moderne & Contemporain – Fernand Léger

HOTEL DES VENTES CORNETTE DE SAINT CYR
DECEMBER

1 CORNETTE DE SAINT CYR – Mobilier & Objets d'art
7 CORNETTE DE SAINT CYR – Art et design belge
11 CORNETTE DE SAINT CYR – Art Impressionniste et Moderne
12 CORNETTE DE SAINT CYR – Art

Contemporain

13 CORNETTE DE SAINT CYR – Christmas Auction**15 CORNETTE DE SAINT CYR** – Estampes & Multiples**16 CORNETTE DE SAINT CYR** – Hermès Vintage**17 CORNETTE DE SAINT CYR** – Photographies

GALERIE CHARPENTIER

DECEMBER

1 SOTHEBYS – Livres et Manuscrits**2 SOTHEBYS** – Arts d'Afriques et d'Océanie**9 SOTHEBYS** – Art Contemporain**10 SOTHEBYS** – Art Impressioniste et Moderne

ESPACE TAJAN

DECEMBER

1 TAJAN – Mobilier et Objets d'Arts des XVIIe, XVIIIe et XIXe siècle**8 TAJAN** – Vente de Collection**9 TAJAN** – Art Moderne et Contemporain**14 TAJAN** – Arts d'Asie**15 TAJAN** – Bijoux – Montres**17 TAJAN** – Tableaux Anciens

JANUARY

15 TAJAN – Mobilier et Objets d'Arts des XVIIe, XVIIIe et XIXe siècle**26 TAJAN** – Art Moderne

HOTEL DES VENTES DE NOGENT-SUR-MARNE

DECEMBER

3 LUCIEN PARIS – Fonds de plusieurs maisons – Tableaux, Dessins, Gravures**17 LUCIEN PARIS** – Vente après successions

SALLE ROSSINI

DECEMBER

16 ALDE – Lettres et Manuscrit Auto-graphes

PIASA RIVE GAUCHE

DECEMBER

2 PIASA – Limited Edition 2, Curated by Mathieu Mercier – L'Univers de Claude de Muzac – Bijoux d'Artistes**3 PIASA** – « Photographies : Artistes et Interprètes »**9 PIASA** – Tableaux Anciens, Mobilier et Objets d'Art – Céramiques Anciennes – Bijoux**10 PIASA** – Livres – Estampes**16 PIASA** – Sculptures XIXe, XXe et XXIe siècle – Art Moderne et Contemporain – Art et Literature – Céramiques françaises du XXe siècle – Arts Decoratifs et Design du XXe siècle**17 PIASA** – Art d'Asie – Haute Epoque & curiosité

CHRISTIE'S

DECEMBER

1 CHRISTIE'S – Un univers surréaliste : Collection Georges et Myrtille Hugnet**2 CHRISTIE'S** – Livres et Manuscrits**3 CHRISTIE'S** – Art d'Afrique, d'Océanie et d'Amerique du Nord

HÔTEL DES VENTES DE NEUILLY

DECEMBER

2 AGUTTES – Horlogerie**9 AGUTTES** – Importants Bijoux et Perles Fines**15 AGUTTES** – Tableaux anciens, Mobilier et Objets d'Art**18 AGUTTES** – Art d'Asie

ARTCURIAL

DECEMBER

1 ARTCURIAL – Photography – Scandinavian Design - Design**7-8 ARTCURIAL** – Post War & Contemporary Art – Impressionist & Modern Art**9 ARTCURIAL** – Prints & Illustrated Books**14 ARTCURIAL** – Tribal Art**15 ARTCURIAL** – Asian Art – Orientalism**17 ARTCURIAL** – Middle East & Islamic Arts**18 ARTCURIAL** – Fine Wine and Spirits

HÔTEL DROUOUT

DECEMBER

4 ARTCURIAL – Stylomania**7 ARTCURIAL** – Philatélie, Armes, Numismatique**21 ARTCURIAL** – Curiosités Taxidermie et Histoire Naturelle

LOCAL SALES

DECEMBER

1 LYON (69) – Me de Baecque – Regards sur le XXe siècle – Art contemporain et Design – Art Premiers – Objets de Curiosité**3 LYON (69)** – Aguttes – Arts Décoratifs**LYON (69)** – Me de Baecque – Ors et Argent – Monnaies et Bijoux – Mobilier Objets d'Art – Tableaux**4 FONTAINEBLEAU (77)** – Me Osenat – Vintage**5 LILLE (59)** – Mercier & Cie – Vente Cataloguée d'Art du XXe siècle, Estampes, Œuvres sur papier, Tableaux Modernes et Sculptures**CANNES (06)** – Cannes Enchères - Vente d'Art Moderne et Contemporain**6 VERSAILLES (78)** – Me Pillon – Tableaux anciens – Dessins – Gravures – Argentierie – Arts de la Table – Objets d'art – Mobilier XVIIIe siècle**CANNES (06)** – Cannes Enchères - Vente d'Art Moderne et Contemporain**MONTAUBOUX (83)** – Enchères & Estimations – Vente de Vintage & Bijoux**SCEAUX** – Me Siboni – Bijoux – Argentierie**7 LILLE (59)** – Mercier & Cie – Vins et Spiritueux d'Exceptions**ROUBAIX (59)** – Mes May & Duhamel –

Belle et Grande Vente Cataloguée

8 CANNES (06) – Cannes Enchères - Vente de Bijoux**10 LYON (69)** – Aguttes – Vins et Spiritueux**SENLIS (60)** – Mes de Muizon, Le Coënt – Vente classique**11 PAU (64)** – Mes Gestas, Simorre-Gestas – Jouets Anciens, Collection de Monsieur P. après succession**12 BREST (29)** – Mes Thierry & Lannon – Pont-Aven et Tableaux Modernes**CANNES (06)** – Cannes Enchères - Vente de mode, vintage et maroquinerie**LYON (69)** – Me de Baecque – Regards sur le XXe Siècle – Art Contemporain et Design**13 FONTAINEBLEAU (77)** – Me Osenat – Importants bijoux**SCEAUX** – Me Siboni – Archéologie**VERSAILLES (78)** – Me Pillon – Tableaux XIXe, tableaux modernes, sculptures**16 LYON (69)** – Aguttes – Bijoux**LYON (69)** – Me de Baecque – Etoffes Anciens – Archives Textiles**17 LYON (69)** – Aguttes – Tableaux anciens, Mobilier & Objets d'Art, Arts d'Asie**19 SENLIS (60)** – Mes de Muizon, Le Coënt – Grands vins, champagnes et alcools**FONTAINEBLEAU (77)** – Me Osenat – L'Esprit du XXeme siècle**CANNES (06)** – Cannes Enchères - Vente mobilier, objets d'art, archéologie, art d'Asie et histoire naturelle**20 FONTAINEBLEAU (77)** – Me Osenat – Meubles et Objets d'Art**22 SCEAUX** – Me Siboni – 'Parts de société – Restaurant la Barge'

JANUARY

11 ROUBAIX (59) – Mes May & Duhamel – Belle Vente Courante

UNITED KINGDOM

London

DECEMBER

1 BONHAMS Knightsbridge – Hooton Pagnel Hall, Periodic Design**DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Fine Wine, Champagne, Port & Select Fine Spirits**SOTHEBY'S NB** – Russian Pictures – Fine Jewels – Russian Works of Art, Fabergé & Icons**CHRISTIE'S King Street** – Centuries of Style: Silver, Ceramics, Portrait Miniatures – Valuable Books & Manuscripts – Science & Medicine Books**CHRISTIE'S SK** – The Country Home – Early Furniture and Works of Art**2 BONHAMS Knightsbridge** – Modern Sporting Guns**BONHAMS NB** – Fine European Ceramics, The Russian Sale**SOTHEBY'S NB** – 20th Century Art, A Different Perspective**DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Modern & Contemporary Prints**CHRISTIE'S King Street** – Important Jewels – Centuries of Style**3 DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Iconic Jewels & Treasures**CHRISTIE'S SK** – Victorian, Pre-Raphaelite & British Impressionist Art, Maritime Art, Sporting and Wildlife Art**5 BONHAMS NB** – Fine Jewellery**6 BONHAMS NB** – The Bond Street Sale**7 SOTHEBY'S NB** – Music, Continental and Russian Books and Manuscripts**8 SOTHEBY'S NB** – Medieval and Renaissance Manuscripts**9 BONHAMS Knightsbridge** – Jewellery, Silver and Objects of Vertu – Prints and Multiples**BONHAMS NB** – Old Master Paintings**DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Western Manuscripts**9-10 SOTHEBY'S NB** – Old Master & British Paintings Sale – Old Master Sculpture & Works of Art**10 BONHAMS NB** – Fine and Rare Wines**BONHAMS Knightsbridge** – Entertainment Memorabilia**SOTHEBY'S NB** – Old Master Sculpture & Works of Art Including Works of Art from the Collection of John Winter**DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Books & Work on Paper**11 DREWEATTS & BLOOMSBURY** – Autographs, Memorabilia & Vintage Posters**14 BONHAMS NB** – Fine Writing Instruments**15 SOTHEBY'S NB** – English Literature, History, Children's Books and Illustrations**16 BONHAMS NB** – Fine Clocks – Fine Watches and Wristwatches**SOTHEBY'S NB** – Finest and Rarest Wines – 19th and 20th Century Sculpture – 19th Century European Paintings**17 SOTHEBY'S NB** – Victorian, Pre-Raphaelic & British Impressionist Art

JANUARY

19 SOTHEBY'S NB – Of Royal and Noble Descent

FEBRUARY

3 BONHAMS NB – Impressionist and Modern Art**4 SOTHEBY'S NB** – Impressionist & Modern Art**8-9 PHILLIPS** – 20th Century & Contemporary Art

LOCAL SALES

DECEMBER

2 EDINBURGH – Bonhams – Jewellery and Silver**3 EDINBURGH** – Bonhams – Scottish Art**9 NEWBURY** – Dreweatts & Bloomsbury – Interiors: Pictures, Asian & European Ceramics, Furniture & Works of Art**10 HENDON** – Bonhams – The December Sale, Collector's Motor Cars, Motorcycles and Automobilia**17 GODALMING** – Dreweatts & Bloomsbury – Books & Works on Paper

JANUARY

12-13 NEWBURY – Dreweatts & Bloomsbury – Interiors

AUSTRIA

DECEMBER

- 2 WIEN** - Dorotheum – Palais – Books and Decorative Prints – Asian Art
3 ST POLTEN - Dorotheum – Antiques, Art and Jewellery
3-4 GRAZ - Dorotheum – Art and Antiques, Jewellery
7 WIEN - Dorotheum – Palais – 19th Century Paintings and Watercolours
9 KLAGENFURT - Dorotheum – Antiques, Art and Jewellery
WIEN - Dorotheum – Palais – Rustic Furniture
10 WIEN - Dorotheum – Palais – Old Master Paintings
12 WIEN - Dorotheum – Palais – Sporting and Vintage Guns
15 WIEN - Dorotheum – Palais – Stamps
17 WIEN - Dorotheum – Palais – Modern & Contemporary Art
21 WIEN - Dorotheum – Palais – Glass and porcelain – Toys

DENMARK

DECEMBER

- 14 HAVNEN** – Bruun Rasmussen – Sale

GERMANY

DECEMBER

- 1 MUNCHEN** - Neumeister – Anniversary Auction, 90 Years Rudolf Neumeister
2 MUNCHEN - Neumeister – Fine Art
BERLIN - Bassenge – Photography from the 19th-21th Century – Photobooks
3 HEILBRONN - Dr. Fischer – Modern – Asian – Antiques
MUNCHEN - Neumeister – Modern & Contemporary Art
3-5 MUNCHEN – KettererKunst – Modern Art – Post War – Contemporary Art
4 BERLIN - Jeschke, Hauff & van Vliet – Old and Modern Art, Modern Photography, Antiques
4-5 KOLN - Lempertz – Asiatische Kunst
5 KOLN - Lempertz – The Kolodotschko Collection of Netsuke IV
HEILBRONN - Dr. Fischer – Fine Arts and Antiques
AHLDEN - Schloss Ahlden – Great Fine Art Auction – International Art & Antiques
7-9 STUTTGART - Nagel – Fine Asian Art
8 MUNCHEN – Quittenbaum – Design meets Movie
9 MUNCHEN – Quittenbaum – Highlights
10 MUNCHEN - Quittenbaum – Modern Classic – Post War and Contemporary Art
10-11 MUNCHEN - Hampel – Art & Antiques
11-12 HAMBURG - Hauswedell & Nolte – Modern Art – Contemporary Art
16 MUNCHEN - Gorny & Mosch – Ancient Art

JANUARY

- 27-28 STUTTGART** - Nagel – Special Sale – Collection Gert K. Nagel

THE NETHERLANDS

DECEMBER

- 1 SNEEK** - Ald Fryslân – Kunst en Antiek T. 0515-445522
1 AMSTERDAM - Christie's – Modern Art T. 020-5755254
1-6 LEIDEN - Onder de Boompjes – Jubileumveiling: Kunst en Antiek T. 071-5145832
1-8 ALKMAAR - Veiling Alkmaar – Kunst en Antiek T. 072-5154206
3-4 ROTTERDAM - Vendu Notarishuis – Curiosa T. 010-4118544
SNEEK - Ald Fryslân – Kunst en Antiek T. 0515-445522
4 UTRECHT – Peerdeman – Ex libris en antiquarische boeken T. 030-2610485
4-7 MAASTRICHT - Venduehuis Dickhaut – Kunst en Antiek T. 43-3213095
7-8 SNEEK - Ald Fryslân – Kunst en Antiek T. 0515-445522
ROTTERDAM - Vendu Notarishuis – Curiosa T. 010-4118544
8 MIDDELBURG - Zeeuws Veilinghuis – Indische schilderijen en zilver T. 0118-650680
SAPPEMEER - Veilinghuis Omnia – Kunst, antiek en curiosa T. 0598-392592
9 MIDDELBURG - Zeeuws Veilinghuis – Europese schilderijen T. 0118-650680
9-12 MAASTRICHT - Venduehuis Dickhaut – Kunst en Antiek T. 43-3213095
12 HOORN - Van Sabben Posters Auctions T. 0229-268203
-13 DEN BOSCH - Korst-Van Der Hoef Veilingen – Kunst en Antiek T. 073-6131886
13 AMSTERDAM – AAG – Wijn T. 020-3012950
UTRECHT – Peerdeman – Kunst en Antiek T. 030-2610485
14 AMSTERDAM – AAG - Winterveiling T. 020-3012950
ROTTERDAM - Vendu Notarishuis-Design T. 010-4118544
15-18 HAARLEM - Oprechte Veiling – Kunst en antiek T. 023-5319408
16-18 DEN HAAG - Venduehuis Der Notarissen – Kunst en antiek T. 070-3658857

JANUARY

- 14-15 UTRECHT** - Venduhuis Utrecht – Kunst en Antiek T. 030-2310190

SWITZERLAND

DECEMBER

- 1 ZURICH** - Sotheby's – Schweizer Kunst / Swiss Art

- 2 ZURICH** - Koller – Jewellery – Wristwatches & Pocketwatches
3 ZURICH - Koller – Clocks – Furniture – Miscellaneous – Silver – Paintings
4 ZURICH - Koller – Art Deco & Art Nouveau – Swiss Art – Impressionist & Modern Art
5 ZURICH - Koller – Design – Prints, Multiples & Photography – Post War & Contemporary Art

OVERSEAS

DECEMBER

- 1 SYDNEY** – Bonhams – Fine Australian Art
LOS ANGELES - Bonhams – African & Oceanic Art
HONG KONG - Christie's – Fine Chinese Modern Paintings – Magnificent Jewels
2 HONG KONG - Sotheby's – Fine Jewels & Jadeite
NEW YORK - Sotheby's – Books and Manuscript, Collection Robert S Pirie
HONG KONG - Christie's – Important Chinese Ceramics and Works of Art – Masterpieces of Buddhist Art – The Classic Age of Chinese Ceramics – Beyond White Clouds
NEW YORK - Christie's Rockefeller Center – Fine and Rare Wines
3 HONG KONG - Bonhams – Exceptional Chinese Art from a European Private Collection – Fine Chinese Ceramics and Works of Art – Imperial Splendour – Important and Rare Cameras – Fine Watches and Wristwatches
HONG KONG - Sotheby's – Later Chinese Bronzes – Chinese Art
NEW YORK - Christie's Rockefeller Center – The Noble Collection of Baron von Staff-Reitzenstein
4 NEW YORK - Sotheby's – Finest and Rarest Wines
5 BEIJING – Sotheby's – Modern and Contemporary Chinese Art
NEW YORK – Sotheby's – Fine and Decorative Arts, Collection Robert S Pirie
7 SAN FRANCISCO – Bonhams – Native American Art
NEW YORK – Sotheby's – Impressionist & Modern Art
7-8 LOS ANGELES - Bonhams – The Elegant Home – Furniture, Silver, Decorative and Fine Arts
8 SAN FRANCISCO – Bonhams – Oceanic Art
NEW YORK – Bonhams – Fine Jewellery – Fine Watches, Wristwatches and Clocks
NEW YORK - Phillips – Jewels
NEW YORK – Sotheby's – Ancient Egyptian Sculpture & Works of Art
9 NEW YORK – Bonhams – Fine Books & Manuscripts
NEW YORK – Sotheby's – Magnificent Jewels
10 NEW YORK – Sotheby's – Important Watches – Driven By Disruption: New York City
SAN FRANCISCO – Bonhams – Fine Chinese Works of Art and Paintings
11 SAN FRANCISCO – Bonhams – Asian Decorative Arts
14 NEW YORK – Bonhams – Coins and Medals
NEW YORK – Sotheby's – Fine Books & Manuscripts Including Americana
15 NEW YORK - Phillips – Design Masters

- NEW YORK** – Sotheby's – 20th Century Design
16 NEW YORK - Phillips – Design
17 NEW YORK – Bonhams – 20th Century Decorative Arts – The Artistry of Tiffany
NEW YORK – Sotheby's – Israeli & International Art
22 NEW YORK – Sotheby's – Important Judaica

JANUARY

- 7 LAS VEGAS** - Bonhams – Bonhams Las Vegas Motorcycle Auction
18 LOS ANGELES – Bonhams – Natural History
20 HONG KONG - Sotheby's – Boundless: Contemporary Art
NEW YORK – Sotheby's – Collection of Irvin & Anita Schorsch: Hidden Glen Farms
27 NEW YORK – Sotheby's – The Collection of A. Alfred Taubman: Old Masters
28 NEW YORK – Bonhams – Fine Maritime Paintings & Decorative Arts
NEW YORK – Sotheby's – Master Paintings

ONLINE

DECEMBER

- 1 CHRISTIES** – www.christies.com – Chinese Works of Art
1-10 CHRISTIES – www.christies.com – Photographs: The Classics
2 CHRISTIES – www.christies.com – Line Vautrin
3-17 CHRISTIES – www.christies.com – Japanese Export Art
7-13 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design and stamps
-13 KORSTVANDERHOEFF - www.korstvanderhoff.nl – Inboedel
14-20 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design, coins and wine
28-30 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art and design

JANUARY

- 4-10 BRUUN RASMUSSEN** - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design, coins and wine
11-17 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design and stamps
14-15 VAN ZADELHOFF - www.vanzadelhoff.nl – Kunst en Antiek
18-24 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design, coins and wine
25-31 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design and stamps

- 1-2 VAN ZADELHOFF** - www.vanzadelhoff.nl – Kunst en Antiek
1-7 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design, coins and wine
8-14 BRUUN RASMUSSEN - www.bruun-rasmussen.dk – Paintings, works of art, design and stamps

FAIR Agenda

BELGIUM

DECEMBER

04-06 GENT – Ganda XXI – several locations
GENT – Antiques in Residence – Francis Maere Fine Arts
05-06 GENT – Kunst in de Kerk – St.-Niklaaskerk
06 GENT – Otto & Otto – Monasterium Poortackere
GENT – Gent Matinees – several locations
11-12 TAMINES – Bozar de l'Abattoir – Rue de l'Abattoir 34
11-13 MECHELEN – Internationale Antiquarenbeurs – Cultuurcentrum
12-13 LEUVEN – Kerstbrocancerie – Martelarenplein
20 LEUVEN – Brocancerie Indoor – Brabantthal
26-27 NAMUR – Salon du Livre ancien et du Vieux papier de collection – Namurexpo

JANUARY

20-24 BRUSSEL – Winter Bruneaf – Zavel
23-31 BRUSSEL – BRAFA – Tour&Taxis
29-30 ANTWERPEN – Dubieus Design – De Winkelhaak

FEBRUARY

05-07 BRUSSEL – Art Truc Troc & Design – Bozar

AUSTRALIA

DECEMBER

Till 10/04 BRISBANE – The Asia Pacific Triennial of Contemporary Art – Gallery of Modern Art and Queenslans Art Gallery

AUSTRIA

JANUARY

28-31 INNSBRUCK – Art Innsbruck – Fair Hall A

BANGLADESH

FEBRUARY

05-08 DHAKA – Dhaka Art Summit – Bangladesh Shilpakala Academy

BRASIL

DECEMBER

Till 06/12 CURITIBA – Curitiba International Biennial – several locations

CAMBODIA

DECEMBER

05-12 SIEM REAP – Angkor Photo Festival – several locations

CHINA

DECEMBER

18-20 BEIJING – Ink Asia – Hong Kong Convention and Exhibition centre

DENMARK

JANUARY

29-31 HERNING – Art Herning – MCH Herning kongrescenter

FRANCE

DECEMBER

Till 07/12 PARIS – La salon de Paris XVI. Salon des antiquaires & art contemporain – Avenue Foch
Till 03/01 LYON – Biennale de Lyon – several locations
Till 17/01 PARIS – Biennale des photographes du Monde Arabe au XXe siècle – Institut du Monde Arabe and Maison Européenne de la Photographie
01 MONTELLIER – Journée professionnelle internationale de l'antiquité et de la brocante – Fréjorgues
03-06 PARIS – Also Known As Africa – Carreau du Temple
03-07 NÎMES – Salon des Arts et des Antiquaires – Parc Expo
05-06 ROUBAIX – La Braderie de l'Art – Condition Publique
05-13 TOULOUSE – Salon des artisans d'art – Parc des expositions
05-16 PARIS – Temps d'Images – Cent quatre
06 REIMS – Puces de Reims – Parc des expositions
11-13 PARIS – SOON Paris – Bastille Design Center
20 DOUAI – Puces du Nord – Gayant Expo
27/12-04/01 FAYENCE – Salon des Antiquaires – Grand Jardin de Fayence

JANUARY

15-17 ROUEN – Les Puces rouennaises – Parc Expo
30/01-07/02 BORDEAUX-LAC – Salon des Antiquaires et Art Contemporain – Parc des Expositions

GERMANY

DECEMBER

Till 07/02 BAD ROTHENFELDE – Lichtsicht projections biennale – several locations
05-06 KÖLN – Holy Shit Shopping – Satory Säle
LUDWIGSHAFEN – Antik-Tage – Friedrich-Ebert-Halle
10-13 BERLIN – Zeughausmesse – Schlüterhof im Zeughaus
12-13 BERLIN – Holy Shit Shopping – Kraftwerk
19-20 STUTTGART – Holy Shit Shopping – Phoenixhalle am Römerkastell

JANUARY

08-10 NÜRNBERG – Antique & Art – Meistersingerhalle
DRESDEN – Künstlermesse – Messe
DRESDEN – Room + Style – Messe
14 SINDELFINGEN – ARTE – Messe Sindelfingen
14-17 SINDELFINGEN – Antik & Kunst – Messe Sindelfingen
18-24 KÖLN – imm cologne – Koelnmesse

22-24 BERLIN – Design.Börse Berlin – Galeria Kaufhof
28-30 LUDWIGSBURG – Antiquaria – Musikhalle
29-31 STUTTGART – Stuttgarter Antiquariatsmesse – Württembergischer Kunstverein

GREECE

DECEMBER

Till 2017 ATHENS – Omonoia. Athens Biennial – several locations

INDIA

JANUARY

28-31 NEW DELHI – India Art Fair – NSIC Exhibition Complex, Okhla

ITALY

DECEMBER

16-18 PIACENZA – Arte Piacenza – Piacenza Expo

JANUARY

02-03 SAN BENEDETTO DEL TRONTO – L'Antico e le Palme – Isola pedonale
16-18 PIACENZA – Arte Piacenza – Piacenza Expo
29-31 BOLOGNA – SetUp – Autostazione
29/01-01/02 BOLOGNA – Artefiera – Exhibition Center

LUXEMBOURG

JANUARY

29/01-01/02 LUXEMBOURG-KIRCHBERG – Antiques & Art Fair – Luxexpo

MEXICO

FEBRUARY

03-07 MEXICO CITY – Mexico Zonamaco Contemporary Art – Centro Banamex, Hall D
04-07 MEXICO CITY – Material Art Fair – Expo Reforma

NETHERLANDS

DECEMBER

09-13 HEEZE – Haute Epoque Fair Heeze – Villa des Beaux Arts
10-14 AMSTERDAM – Masters of LXRY – RAI
11-13 WASSENAAR – ARTieKbeurs – Van Ommerenpark 200
12 SCHOONHOVEN – Nacht van het Zilver – several locations
30/12-03/01 AMSTERDAM – This Art Fair – Beurs van Berlage

JANUARY

14-17 DEN HAAG – Nationale Art Deco Beurs – De Grote Kerk
21-24 AMSTERDAM – Realisme – Passenger Terminal
27-31 NAARDEN – Kunst & Antiek Weekend – De Grote Kerk

SINGAPORE

JANUARY

21-24 SINGAPORE – Art Stage Singapore – Marina Bay Sands and Convention Centre

SOUTH-KOREA

DECEMBER

02-06 SEOUL – Spoon Art Fair – Hongik University

SWITZERLAND

DECEMBER

04-06 ZÜRICH – Weihnachts-Sammler-Börse – Messe Zürich

JANUARY

28-31 GENEVE – Artgenève – Palexpo
29-31 BULLE – Foire aux antiquités et à la brocante de la Gruyère – Espace Gruyère

TAIWAN

DECEMBER

11-13 KAOHSIUNG – Art Kaohsiung – The Pier-2 Art Center

UNITED KINGDOM

DECEMBER

Till 04/12 LONDON – Russian Art Week – several locations
30/11-01/12 LINCOLN – Lincolnshire Antiques & Home Show – Lincolnshire Showground
03-04 NEWARK – IACF International Antique & Collectors Fair – Newark & Nottinghamshire Showground
06 LONDON – The Ephemera Society London Fair – Holiday Inn London Bloomsbury
11-13 STAFFORD – Antiques Fair – County Showground
18-20 GLOUCESTERSHIRE – Cotswolds Decorative Antiques & Fine Art Fair – Westonbirt School

JANUARY

05-06 ARDINGLY – IACF International Antique and Collectors Fair – South of England Showground
07-10 LONDON – Mayfair Antiques & Fine Art Fair – London Marriott Hotel Grosvenor
08-10 CHESHIRE – Tatton Park Antiques & Fine Art Fair – Tatton Park
09 LONDON – Ceramic Fair – Kensington Town Hall
15-17 SHEPTON MALLET – IACF International Antique and Collectors Fair – Royal Bath & West Showground
19-24 LONDON – Decorative Antiques & Textiles Fair – Battersea Park
20-24 LONDON – London Art Fair – Business Design Centre
22-24 HARROGATE – The Pavilions of Harrogate Antiques & Fine Art – The Pavilions of Harrogate

U.S.A.

DECEMBER

01-05 MIAMI – Pulse Miami – Indian Beach Park
01-06 MIAMI – Scope Art Show – 801 Ocean Drive
MIAMI – Pinta – Mana Wynwood
MIAMI – Red Dot Fair – 3011 NE 1st Av
MIAMI – Context Art Miami – Pavilion at Wynwood Arts District
02-06 MIAMI – Art Miami – Pavilion at Wynwood Arts District
MIAMI – Design Miami – Meridian Avenue & 19th Street
MIAMI – X Contemporary – 240-252 NW 24th St
MIAMI – Art on Paper – Deauville Beach Resort
MIAMI – Miami Project – Deauville

Beach Resort
MIAMI – Satellite – several locations between 73rd and 75th streets
MIAMI – Spectrum – 3011 NE 1st Avenue at NE 30th St
MIAMI – Miami Photo Salon – 3011 NE 1st Avenue at NE 30th St
MIAMI – Aqua Art Miami – Aqua Hotel
MIAMI – INK art fair – Suites of Dorchester
MIAMI – Untitled Art – Ocean Drive and 12th Street
MIAMI – ArtSpot Miami – 3011 NE 1st Ave. at NE 30th Street
02-13 MIAMI – Prizm – 7300 Biscayne Blvd
03-05 MIAMI – Nada Art Fair – The Fontainebleau Miami Beach
02-06 MIAMI – Superfine! House of Art & Design – 8300 NE 2nd Ave
03-06 MIAMI – Art Basel Miami Beach –

Miami Beach Convention Center
MIAMI – Fridge Art Fair – 4333 Collins Avenue
MIAMI – Miami River Art Fair – Miami Convention Center
03-07 PALM BEACH – Jewelry, Antiques, Design – Convention Center
04-06 SARASOTA – Sarasota Craft Show – Robarts Arena

JANUARY

14-17 SAN FRANCISCO – FOG Modernism Art & Design Fair – Fort Mason Festival Pavilion
SARASOTA – Sarasota Art & Antiques Show – Municipal Auditorium
20-24 PALM BEACH – Art Palm Beach – County Convention
21-24 LOS ANGELES – Photo LA – L.A. Mart

NEW YORK – The New York Ceramics Fair – Bohemian National Hall
NEW YORK – Outsider Art Fair – Metropolitan Pavilion
22-24 MIAMI – Miami Antique, Design & Art Show – Miami Airport Convention Center
22-31 NEW YORK – Winter Antiques Show – Park Avenue Armory
23-30 NEW YORK – Master Drawings – Galleries New York
27-31 LOS ANGELES – Los Angeles Fine Art Show – Convention Center
LOS ANGELES – LA Art Show – Convention Center
28-31 LOS ANGELES – Art Los Angeles Contemporary – the Barker Hangar
28/01-01/02 MIAMI – The Original Miami Beach Antique Show – Miami Beach Convention Center

EXPO Agenda

BELGIQUE / BELGIË (32)

ANTWERPEN (03)

MAS – T.338.44.00
 Hanzestedenplaats 1
 t/m 24/01/2016 : Europalia Turkey, 'Istanbul – Antwerp. Port city talks'

M HKA - MUSEUM VAN HEDENDAAGSE KUNST – T.238.59.60
 Leuvenstraat, 32
 T/m 17/01/2016 : **Otobong NKANGA**, In Situ
 T/m 31/01/2016 : **Hüseyin BAHRI ALP-TEKIN**, 'Democratic Luxury' – 'Recente aanwinsten'
 19/02-29/05/2016 : 'The Gap'

MUSEUM ROCKOXHUIS – T.224.95.61
 Keizerstraat 12
 t/m 27/03/2016 : 'Power Flower. Bloemstillevens in de Nederlanden'
 ONZE-LIEVE-VROUWEKATHEDRAAL Handschoenmarkt
 t/m eind 2017 : 'Reünie. Van Quinten Metsijs tot Peter Paul Rubens. Meesterwerken uit het Koninklijk Museum terug in de kathedraal'

BRUXELLES - (02)

BIBLIOTHEQUE ROYALE ALBERT I
 Mont des Arts
 j. 23/01/2016 : **Hans BOL**, 'Emblemata Evangelica'

MEM – MUSEE DE L'EROTISME ET DE LA MYTHOLOGIE
 Rue Sainte-Anne 32 (1000)
 j. 15/01/2016 : **SIR L.** – **Berardo PE-TRARCA**

MUSEE CHARLIER – T.220.26.91
 Avenue des Arts 16 (1210)
 09-31/12 : **Adnan KOTAAGLU**, 'Céramiques'

MUSEE D'IXELLES – T.515.64.21
 Jean Van Volsemstraat 71
 j. 17/01/2016 : 'Nervia/Sint-Martens-Latem, Traits d'union' - **Sophie CAUVIN**, 'Géométrie sacrée'

MUSEES ROYAUX D'ART ET D'HISTOIRE
 Parc du Cinquantenaire – Jubelpark 10 (1000) - T.741.72.11
 j. 20/04/2016 : 'Sarcophagi. Sous les étoiles de Nout'
 Porte de Hal – T.534.15.18
 150 Boulevard du Midi
 j. 31/01/2016 : 'Petits soldats de la Grande Guerre'

MUSEES ROYAUX DES BEAUX-ARTS DE BELGIQUE - KONINKLIJKE MUSEA VOOR SCHONE-KUNSTEN VAN BELGIË
 T.502.32.11
 3 rue de la Régence (1000)
 j. 24/01/2016 : '2050. Un brève histoire de l'avenir'

PALAIS DES BEAUX-ARTS – PALEIS VOOR SCHONE-KUNSTEN – BOZAR – T.507.84.66
 10 rue Royale / 23 rue Ravenstein (1000)
 j. 03/01/2016 : **Sébastien VAN MAL-LEGHEM**, 'Monography Series Award NIKON-BOZAR #3'
 j. 05/01/2016 : **STEICHEN!** Making meaning of legacy'
 j. 31/01/2016 : **EUROPALIA TURKEY:** 'Anatolia, terre de rituels' - 'Imagine Istanbul'
 j. 07/02/2016 : **Tina GILLEN**, 'Echo'

VILLA EMPAIN – FONDATION BOGHOSIAN
 67 avenue Franklin Roosevelt (1050)
 j. 10/01/2016 : **SARKIS** avec **PARAD-JANOV'**
 20/01-24/04/2016 : 'Dansaekhwa'

BIBLIOTHECA WITTOCKIANA – T.770.53.33
 23 rue du Bemel (1150)
 j. 31/01/2016 : **RASSENFOSSE** ou l'esthétique du livre'

CHARLEROI (071)

MUSÉE DE LA PHOTOGRAPHIE – T.43.58.10
 11, avenue Paul Pastur (6032 Mont-sur-Marchienne)
 j. 07/12 : **Rodolphe Archibald REISS** (1875-1929). Le Théâtre du crime' – **Jim-**

my BOURGEOIS. Bruxelles à l'ombre allemande'

MUSEE DES BEAUX-ARTS – T.86.11.33
 Place du Manège 1
 j. 13/12 : 'Putain de Guerre'

MUSEE DU VERRE
 Bois du Cazier – 80 rue du Cazier (6001 Marcinelle)
 j. 13/03/2016 : 'Charleroi entre Ombre et Lumière – Le vitrail dans l'espace privé 1880-1940'

DROGENBOS (02)

FELIX ART MUSEUM – T.377.57.22
 Kuikenstraat 6
 T/m eind 2017 : 'Moderne kunst uit het Interbellum'

GENT (09)

DESIGN MUSEUM - T.267.99.99
 J.Breydelstraat, 7
 T/m 13/03/2016 : Design Derby BE/NL: 1815-2015

SMAK - STEDELIJK MUSEUM VOOR ACTUELE KUNST - T. 222.38.96
 Citadelpark
 T/m 14/02/2016 : **Ayse ERKMEN & Ann Veronica JANSSENS**

MSK – MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN - T.240.07.00
 Citadelpark
 T/m 17/01/2016 : 'NERVIA / Laethem-Saint-Martin. Traits d'union'
 T/m 05/03/2016 : 'Raaklijnen'

MUSEUM DR. GUISLAIN - T.226.12.91
 J.Guislainstraat, 43
 T/m 17/01/2016 : 'Uit de schaduw. 200 jaar Broeders van Liefde en psychiatrie'
 T/m 21/02/2016 : 'Vuil Vel'
 T/m 29/05/2016 : 'Schaamte'

HORNU (065)

CID – T.65.21.21
 Rue Sainte-Louise, 82
 j. 10/01/2016 : **CHEVALIER-MASSON'**

j. 21/02/2016 : 'L'absence de moi permanente', **Gauthier OUSHOORN**

MAC'S – T.65.21.21
 Rue Sainte-Louise, 82
 j. 17/01/2016 : 'L'Homme, le Dragon et la Mort (Mons 2015)'

LA LOUVIERE (064)

CENTRE KERAMIS
 Place des Fours-Bouteilles 1
 j. 10/01/2016 : 'Incertains Genres. Le réseau Ecar'

LESSINES (068)

MUSEE NICOLAS – T.33.52.83
 Chaussée de Grammont 14
 En permanence : œuvres de **NICOLAS**

LEUVEN (016)

M MUSEUM - T. 32.04.39
 Vanderkelenstraat 28
 T/m 10/01/2016 : **Guy de COINTET**
 T/m 28/02/2016 : **Jimmy ROBERT**, 'A clean line that starts from the shoulder'
 T/m 20/03/2016 : **Sarah MORRIS**, 'Astros Hawk'

LIER (03)

STEDELIJK MUSEUM WUYTS-VAN CAMPEN EN BARON CAROLY – T. 3800.03.96
 Florent van Cauwenberghstraat 14
 t/m 19/03/2015 : **Pieter BRUEGEL de Oude**, actueel kunstenaar'
 t/m voorjaar 2018 : 'Bruegelland'
 t/m 06/03/2016 : 'Sint³. Macht der gewoonte. Jimmy Kets in Bruegelland'

LOUVAIN-LA-NEUVE (010)

MUSEE HERGE – T.48.84.21
 26 rue du Labrador
 www.museeherge.com
 j. 06/01/2016 : **Hugo PRATT**, Rencontres et passages'

MOL

JAKOB SMITSMUSEUM

Sluis 155A
t/m 16/12 : **Kees VERWEY**, kijken is beleven'

MORLANWELZ (064)

MUSEE ROYAL DE MARIEMONT - T.21.21.93
100, chée de Mariemont
j. 10/01/2016 : 'CIBERON. Lumières d'un monde naufragé. Fouilles sous-marines en mer de Java'
03/10-10/01/2016 : 'Levez l'encre, escale en bibliothèque'

DUITSLAND/ ALLEMAGNE (49)

BADEN - BADEN (072)

MUSEUM FRIEDER BURDA - T.213.98.98-0
Lichtentaler Allee 8b
j. 24/01/2016 : **Andreas GURSKY**

BASEL

MUSEUM FÜR GEGENWARTSKUNST
j. 24/01/2016 : 'Von Bildern. Strategien der Aneignung'

BERLIN (30)

GEMÄLDE GALERIE - T.266.42.42.42
Matthäikirchplatz
j. 24/01/2016 : 'The **BOTTICELLI** Renaissance'

NEUE NATIONALGALERIE - T.266.42.42.42
Potsdamer Straße 50
j. 31/12 : **Moshe GERSHUNI**, 'No Father No Mother'

BIELFELD (521)

KUNSTHALLE - T. 51.24.79
Arthur Ladebeck Strasse, 5
j. 28/02/2016 : 'Einführung und Abstraktion. Die Moderne der Frauen in Deutschland'

BONN (228)

BUNDESKUNSTHALLE - T.9171-201/4 - Friedrich-Ebert-Allee, 4 (53113)
j. 17/01/2016 : '**Hanne Darboven**. Zeitgeschichte'
j. 21/02/2016 : 'Japan's Love for Impressionism. From **MONET** to **RENOIR**'

DRESDEN (351)

STAATLICHE KUNSTSAMMLUNGEN - T.49.14.26.43
Taschenberg 2
T/m 10/01/2016 : 'Landscape in Light - Photographs by **Dirk STEUDNER**'
T/m 31/01/2016 : '**August HUDLER** in Dresden. A sculptor on the way to Modernism'
T/m 28/02/2016 : **Rosa BARBA**
T/m 29/03/2016 : 'Disegno. Drawing for the 21st century'

DÜSSELDORF (211)

K20
Grabbepplatz

j. 06/03/2016 : **Agnès MARTIN**
j. 22/03/2016 : **Annette MESSAGER**

K21
Ständehaus
j. 24/01/2016 : 'The problem of God'

MUSEUM KUNSTPALAST - T. 89.962.60
Ehrenhof 4-5
j. 31/01/2016 : **Francisco de ZURBARAN**

FRANKFURT (69)

LIEBIG HAUS - T.650.04.90
Schaumainkai 71
j. 28/03/2016 : 'Dangerous Liaisons. The Art of the French Rococo'

SCHIRN KUNSTHALLE - T.299.88.20
Römerberg
j. 17/01/2016 : **Daniel RICHTER**, 'Hello I love you'

STÄDEL MUSEUM - T. 60.50.980
Schaumainkai, 63
j. 24/01/2016 : '**John BALDESSARI**. The Städel Paintings'

HAMBURG (40)

HAMBURGER KUNSTHALLE - T.428.13.12.00
Gloekengiesserwall
j. 10/02/2016 : '**NOLDE** in Hamburg'

MÖNCHENGLADBACH (216)

MUSEUM ABTEIBERG - T.12.52.63-1
Abteistrasse 27
j. 14/02/2016 : **Cathy WILKES**

MÜNCHEN (89)

ALTE PINAKOTHEK, NEUE PINAKOTHEK UND PINAKOTHEK DER MODERNE - T.23.80.52.16
Barerstrasse, 27
j. 10/01/2016 : '50 years of pin. Freunde der Pinakothek der Moderne'
j. 21/02/2016 : '**Amelie VON WULFEN** : Pictures 2000-2015'
j. 28/02/2016 : '**Fritz WINTER** : The Sixties, a decade of colour'
j. 06/03/2016 : '**Johanna DIEHL**, 'Ukraine series'
j. 30/06/2016 : 'On golden ground. Guest appearance of works from the Lindenau Museum'

HAUS DER KUNST - T. 21.12.70
Prinzregentenstrasse 1
j. 14/02/2016 : '**Hanne DARBOVEN**. Enlightenment' - **Adele RÖDER**
j. 28/03/2016 : **Lynette YIADOM-BOAKYE**

FRANCE/ FRANKRIJK (33)

PARIS (1)

BETONSALON - T.45.84.17.56
Centre d'art et de la recherche
9 Esplanade Pierre Vidal-Naquet
j. 30/01/2016 : 'Co-Workers. Beyond Disaster'

BNF - LA GALERIE DES GOBELINS - T.44.08.53.49
42 Avenue des Gobelins (13)
j. 17/01/2016 : 'Heart and Crafts : skills

and traditions of the National Furniture workshops'

ECOLE NAT. SUP. DES BEAUX-ARTS (ENS-BA) - T.47.03.50.00
Quai Malaquais 13 (6)
j. 03/01/2016 : 'Les Voyageurs'

FONDATION HENRI CARTIER-BRESSON
2 Impasse Lebouvis (14)
j. 23/12 : **Helen LEVITT**

LA MAISON ROUGE - FONDATION ANTOINE DE GALBERT - T.40.01.08.81
10 Boulevard de la Bastille (12)
j. 17/01/2016 : 'La collection Arthur WALTHER'

LES ARTS DÉCORATIFS - T.44.55.57.50
107-111, rue de Rivoli (1)
j. 03/01/2016 : 'Corée : design et métier d'art'

MAISON DE LA CULTURE DU JAPON - T.44.37.95.01
101 bis, quai Branly (15)
j. 23/01/2016 : 'COSMOS\ INTIME. La collection Takahashi'

MUSEE D'ART MODERNE DE LA VILLE DE PARIS - T.53.67.40.00
11 avenue du Président Wilson (16)
j. 07/02/2016 : '**WARHOL** Unlimited'
j. 10/01/2016 : **Niele TORONI**
j. 31/01/2016 : 'Co-Workers. Le réseau comme artiste'

MUSEE DES ARTS ASIATIQUES GUIMET
Place d'Iéna (16)
j. 25/01/2016 : 'Carte blanche à **Lee BAE**' - 'Intérieur coréen, œuvres de **In-Sook SON**'
j. 22/02/2016 : 'Tigres de papier, cinq siècles de peinture en Corée'

MUSEE DE LA CHASSE ET DE LA NATURE
62, rue des Archives (3)
j. 14/02/2016 : **Walton FORD**

MUSEE DAPPER - T.45.00.01.50
35, Rue Paul Valéry (16)
j. 17/07/2016 : 'Chefs-d'œuvre d'Afrique dans les collections du musée Dapper'

MUSEE JACQUEMART-ANDRE - T.45.62.11.59
158, Boulevard Haussmann (8)
j. 25/01/2016 : 'Florence. Portraits à la cour des Médicis'

MUSEE MARMOTTAN-MONET - T. 44.96.50.33
2 rue Louis-Boilly (16)
j. 07/02/2016 : 'Villa Flora. Les temps enchantés'

MUSEE DE MONTMARTRE - T. 49.25.89.39
12, rue Cortot
j. 15/02/2016 : Suzanne VALADON, Maurice UTRILLO, André UTTER à l'atelier

MUSEE DU LOUVRE - T.40.20.50.50
34-36, quai du Louvre (1)
j. 04/01/2016 : '2050. Un brève histoire de l'avenir'
j. 25/01/2016 : **Claude LEVEQUE**
09/12-07/03/2016 : '**DELACROIX** et l'Antique'

MUSEE DU PETIT PALAIS - T.42.65.12.73
Avenue Winston Churchill (8)
j. 17/01/2016 : KUNIYOSHI, le démon de l'Estampe et 'L'estampe visionnaire' de GOYA à REDON

MUSÉE CARNAVALET - T. 42.72.21.13
23, rue de Sévigné (3)
j. 31/12 : 'Sur les traces des premiers parisiens'

PALAIS DE TOKYO - 81.97.35.88
13 av. du Président Wilson (16)
j. 10/01/2016 : 'La vie magnifique' : **Ugo RONDINONE**. I Love John Giorno' - **Ragnar KJARTANSSON** - **Melanie MATRANGA**

PINACOTHEQUE DE PARIS - T.43.25.71.41
28, Place de la Madeleine (10)
j. 20/03/2016 : '**Karl LAGERFELD**. A visual journey'

AIX - EN - PROVENCE (04)

CAUMONT CENTRE D'ART
3, rue Joseph Cabassol
j. 20/03/2016 : 'Les collections du Prince de Liechtenstein', **CRANACH, RAPHAËL, RUBENS, VAN DYCK, REMBRANDT, VERNET, HUBERT ROBERT, VIGEE-LEBRUN**

ANGERS (02)

MUSÉE DES BEAUX-ARTS - T. 41.88.64.65
10, rue du Musée
j. 28/02/2016 : 'La Fabrique de l'œuvre'

ARRAS (03)

MUSEE DES BEAUX-ARTS - T. 21.71.26.43
22 rue Paul Doumer
j. 20/03/2016 : 'Le château de Versailles en 100 chefs-d'œuvre'

BORDEAUX (05)

CAPC MUSEE D'ART CONTEMPORAIN - T.56.44.16.35
7, rue Ferrère
j. 17/04/2016 : **Leonor ANTUNES**, 'le plan flexible'

CAEN (02)

MUSEE DES BEAUX-ARTS - T.31.30.47.70
Le Château
j. 31/07/2016 : 'Sur ce monde en ruines'
j. 14/02/2016 : 'L'expérience **CARAVAGE**, autour du *Souper à Emmaüs*'

CAMBRAI (03)

MUSEE DE CAMBRAI - T.27.82.27.90
15 rue de l'Épée
j. mars 2016 : 'Fénelon et les arts du dessin'

CASSEL (03)

MUSEE DE FLANDRE - T.59.73.45.59
26 Grand Place
j. 24/01/2016 : 'TENIERS indémodable ! L'œuvre gravé de **David TENIERS II**'

CHANTILLY (03)

MUSÉE CONDÉ - T.44.57.08.00
Château de Chantilly

J; 07/12 : 'Le siècle de François Ier'

DELME (03)

CENTRE D'ART CONTEMPORAIN LA SYNAGOGUE – T.87.01.43.42
33 rue Poincaré
j. 28/02/2016 : **Azul Jacinto MARINO**, 'Rometti Costales'

DOUAI (03)

MUSEE DE LA CHARTREUSE – T.27.71.38.80
130, rue des Chartreux
05/10-06/01/2014 : '**COROT** dans la lumière du Nord'

DUNKERQUE (03)

LE LAAC – LIEU D'ART & ACTION CONTEMPORAINE – T.28.29.56.00
Pont Lucien Lefol
j. 03/04/2016 : 'J'ai dix ans'

EVIAN (04)

PALAIS LUMIERE – T.50.83.10.00
2, rue de Clermont
j. 10/01/2016 : 'Life's a Beach. Evian sous l'œil de **Martin PARR**'

GRENOBLE (04)

MUSEE DE GRENOBLE – T.76.63.44.11
5 Place Lavalette
j. 07/02/2016 : '**Georgia O'KEEFFE** & ses amis photographes'

LENS (03)

LOUVRE-LENS – T.21.18.62.13
99 rue Paul Bert
05/12-29/02/2016 : 'Dansez, embrassez qui vous voudrez'

LE CATEAU – CAMBRÉSIS (03)

MUSÉE MATISSE – T. 27.84.13.15
Palais Fénelon
j. 06/03/2016 : '**MATISSE** et la gravure'

LEWARDE (03)

CENTRE HISTORIQUE MINIER – T.27.95.82.82
Fosse Delloye
j. 31/12 : 'Esprit Mine. L'art contemporain et la mine se rencontrent'

LILLE (03)

PALAIS DES BEAUX-ARTS
T.20.06.78.00 - Fax: 20.06.78.15
18 bis rue de Valmy
j. 17/01/2016 : 'Joie de Vivre'

LYON (04)

j. 03/01/2016 : '13^e Biennale de Lyon'
MUSEE DES CONFLUENCES – T.72.69.05.01
10 rue Boileau
j. 24/01/2016 : 'L'art et la machine'

MARSEILLE (04)

J1
Place de la Joliette, boulevard du Littoral
j. 22/12 : '**LE CORBUSIER** et la question du brutalisme'

MUCEM
Esplanade du J4
j. 29/02/2016 : 'J'aime les panoramas' – 'Traces... Fragments d'une Tunisie contemporaine (Fragments II)'

METZ (03)

CENTRE POMPIDOU-METZ – T.87.15.39.39
1 Parvis des Droits de l'Homme
j. 28/03/2016 : 'Cosa Mentale. Art et Télépathie au XXe siècle'

MUSEE DE LA COUR D'OR – 87.68.25.00
2, rue du Haut-Poirier
j. 30/12 : 'Grandeurs figées, portraits de messins illustres'

NÎMES (04)

CARRÉ D'ART - MUSÉE D'ART CONTEMPORAIN – T. 66.76.35.70
Place de la Maison Carrée
j. 13/03/2016 : 'YTO BARRADA, 'Faux Guide' & LATOYA RUBY FRAZIER, 'Performing Social Landscapes'

REIMS (03)

FRAC CHAMPAGNE-ARDENNES – T.26.05.78.32
Place Museux 1
j. 27/12 : '**Lara SCHNITGER**, Suffragette City'

ROUBAIX (03)

LA PISCINE – T.20.69.23.60
23 rue de l'Espérance
j. 31/01/2016 : 'Une certaine idée de la céramique belge'

SAINT-ETIENNE (04)

MUSÉE D'ART MODERNE – T.77.79.52.52
La Terrasse
j. 03/01/2016 : '**Giovanni ANSELMO**
j. jan. 2016 : '**BAE BIEN-U**, Dans le paysage' – **Nina KOVACHEVA**, The marriage of Heaven and Hell'

STRASBOURG (03)

MUSÉE ARCHÉOLOGIQUE, DES ARTS DECORATIFS & DES BEAUX-ARTS
Palais Rohan, 2 Place du Château - T.88.52.50.00
j. 14/02/2016 : 'Strasbourg 1200-1230. La révolution gothique'

TOURCOING (03)

MUBA EUGENE LEROY – T.20.28.91.60
2, rue Paul Doumer
j. 31/01/2016 : '**CHAGALL**. De la palette au métier' – 'Collections Permanent / Provisoire' – 'Laboratoire **Eugène LEROY**'

TROYES (03)

MUSEE D'ART MODERNE – T.25.76.26.80
14 Place Saint-Pierre
j. 02/12 : '**DERAIN, DUFY, MATISSE, PICASSO**... La céramique des peintres'

MUSEE SAINT-LOUP – T. 25.42.20.09
Rue de la Cité
j. 30/12 : 'Porcelaine de Sèvres. Tradition et modernité'

VALENCIENNES (03)

MUSÉE DES BEAUX-ARTS – T. 27.22.57.20
Boulevard Watteau
j. 13/12 : '**Constant MOYAU**, 'Carnet de voyage italien'

GROOT-BRITANNIË/ GRANDE-BRETAGNE (44)

LONDON (020)

THE NATIONAL GALLERY – T.839.33.21
Trafalgar Square
j. 10/01/2016 : '**GOYA**, 'The Portraits'
j. 14/02/2016 : 'Visions of Paradise. **BOTTICINI**'s Palmeri Altarpiece'
ROYAL ACADEMY OF ARTS
T.73.00.8000 - Piccadilly - Burlington House (W1J OBD)
j. 13/12 : '**Ai WEIWEI**
j. 31/01/2016 : '**Jean-Etienne LIOTARD**

TATE BRITAIN – T.887.80.000
Millbank
j. 13/03/2016 : '**Frank AUERBACH**
TATE MODERN – T.887.80.00
Bankside
T/m 24-01-2016 : 'The EY Exhibition: The World Goes Pop'

OXFORD (1865)

ASHMOLEAN MUSEUM OF ART AND ARCHEOLOGY
Beaumont St

j. 10/01/2016 : 'Drawing in Venice : **TITIAN** to **CANALETTO**'

LUXEMBURG/ LUXEMBOURG (352)

LUXEMBOURG (352)

MUDAM – MUSEE D'ART MODERNE GRAND-DUC JEAN
3, Park Draï Eechelen
j. 17/01/2016 : 'Eppur si muove. Art et technique, un espace partagé'

MONACO (37)

VILLA PALOMA - NOUVEAU MUSEE NATIONAL DE MONACO – T.98.98.91.26
Villa Sauber – 17 Avenue Princesse Grace
j. 17/01/2016 : '**Fausto MELOTTI**

NEDERLAND/ PAYS-BAS (31)

AMSTERDAM (20)

HERMITAGE AMSTERDAM – T.530.87.51
Amstel 51
T/m 29/05/2016 : 'Spanish Masters from the Hermitage', **EL GRECO, RIBERA, ZURBARAN, VELAZQUEZ, MURILLO, GOYA**

DE NIEUWE KERK – T.638.69.09
Gravenstraat
T/m 07/02/2016 : 'Rome. Emperor Constantine's Dream'

STEDELIJK MUSEUM – T.573.29.11
Museumplein 10
T/m 31/01/2016 : '**Philippe APELOIG**, 'Using Type'

DEN HAAG (070)

GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG – T.338.11.11
Stadhouderslaan, 41
T/m 04/01/2016 : 'Kleur ontketend. Moderne kunst in de Lage Landen 1885-1914'
T/m 07/02/2016 : 'A Tribute to Dutch Fashion'

ROTTERDAM (10)

MUSEUM BOIJMANS-VAN BEUNINGEN – T.436.63.33
Mathenesserlaan, 18
T/m 17/01/2016 : 'La découverte de la vie quotidienne – **de BOSCH à BRUEGEL**'

GALERIE Agenda

BELGIQUE

2000 ANTWERPEN (03)

AT THE GALLERY – 0486.15.00.65
Leopoldstraat 57
T/m 10/01/2016 : '**Jan FABRE**, 'The Man Who Bears The Cross'

BASE-ALPHA GALLERY – T.295.86.36
Kattenberg 12
T/m 20/12 : '**Geoffrey DE BEER & Karina BEUMER**, 'Open for new challenges'

EXTRA CITY KUNSTHAL
Eikelstraat 25
T/m 12/12 : '**Koenraad DOBBELEER**, **Lili DUJOURIE**, **Manfred PERNICE**

Groepstentoonstelling 'The Corner show'

KUSSENEERS GALLERY – T.0475.65.11.09
De Burburestraat 11
T/m 19/12 : '**Caroline VAN DEN EYNDEN** – **Leigh CLARKE**

GALLERY LOUIZA – T.337.10.59
Louizastraat 13

05-15/12 : 'Fusion'

MAURICE VERBAET ART CENTER
64A Mechelsesteenweg (2018)
T/m 20/12 : 'Connexions One. Belgische Kunst 1945-1975'

VALERIE TRAAEN – T.0475.75.94.59
Reyndersstraat 12

T/m 06/12 : '(le) SILENCE' voor mijn vader
– 'Les forces du silence', **Laure GUITET & James GUITET**

GALERIE LUDWIG TROSSAERT –
T.04.75.95.53.39
29, Museumstraat
T/m 12/12 : **Paul Alexander VAN RIJ**,
'The beauty of Urban Blight'

HET VIJFDE HUIS – T.0473.535.127
Reyndersstraat 5
T/m 09/01/2016 : 'Mandragora', **Willy PEETERS – Philippe DEBEERST**

WORKS OF ART – T.225.15.56
Helenalei 7
11/12 t/m 10/01/2016 : 'Het Geschilderd
Email uit Limoges en de Zeven Parijse
Ivoren Medaillons uit de Verzameling
Thyssen-Bornemisza'

DE ZWARTE PANTER – T.233.13.45
Hoogstraat, 70-72
T/m 10/01/2016 : **Marc KENNES**, 'Bright
Absent'

1730 ASSE (02)

DE ZIENER – T.452.77.86
Stationstraat 55
T/m 20/12 : 'Recent werk van **Frank VAN HIEL**'

7800 ATH (068)

LE PALACE – T.26.99.99
Grand-Place
11/12-20/02/2016 : **Laure DUFOULEUR**

2820 BONHEIDEN (03)

GALERIE ART DEPOT – T.0486.65.56.85
Dorp 31
T/m 20/12 : **Igor TCHOLARIA**,
schilderijen

ZENO X – T.216.38.88
Godtsstraat 15
T/m 19/12 : **Kim JONES**, 'Walgrove' –
Yun-Fei Ji, 'The Village and its ghosts'

2880 BORNEM (03)

CENTRUM VOOR CONSTRUCTIVISME EN
CONCRETE KUNST – T/F.889.57.05
Louis De Debaerdemaeckerstraat, 52-54
T/m 20/12 : **Antonia LAMBELE**

8000 BRUGGE (050)

PINSART – T.67.50.66
Genthof 21
T/m 27/12 : **Goedele PEETERS**

BRUXELLES-BRUSSEL (02)

Divers / Varia

ADONIS ART GALLERY
Rue de l'Escadron 35 (1040)
j. 06/12 : **Mohamed CHOURI, Bernard
LECLERE & Maurice-Denis FLAMAND**

ALICE GALLERY – T. 513.33.07
4 rue du pays liège (1000)
j. 23/12 : 'Ways of Seeing – Episode 1',
Nicolas KARAKATSANIS

ARTBEAT
104 rue de l'Aqueduc (1050)

j. 04/12 : **George STRIFARIS**, 'Andres
Undress'

ART CENTER WSL
5 Place J-B Degrooff (1200)
j. 03/01/2016 : **Jean-MARC DE
PELSEMAEKER**
08-31/01/2016 : **Dimitri FEDORINE**

ART)&(MARGES – T.533.94.90
312-314 rue Haute (1000)
j. 24/01/2016 : 'Du nombril au cosmos'

BEGRAMOFF Gallery – T.734.64.38
206 rue Stevin (1000)
j. 11/01/2016 : 'Visions du monde',
**Shirley HICTER, Jiri JIRU, Cyril
LE TOURNEUR d'ISON, Laurent
MUSCHEL, Manuel ROMARIS**

CAB ART CENTER
Rue Borrens 32-34
j. 19/12 : 'Dérive Dérivée'

LA CENTRALE for Contemporary Art –
T. 279.64.48
44 Place Sainte-Catherine (1000)
j. 28/02/2016 : 'Mystic Transport', **Gülsün
KARAMUSTafa & Koen THEYS**

CENTRE D'ART DE ROUGE-CLOÛTRE –
T.660.55.97
4, Rouge-Cloître (1160)
j. 31/01/2016 : **François ROCA**,
illustrateur jeunesse'

CERAU – T.673.60.72
20, Wedrennenlaan bus 15 (1050)
j. 03/01/2016 : 'I Belgi. Barbari e Poeti',
Expositions d'Art Belge des XXe et XXI e
siècles (Roma/ Bruxelles)

DELIRE GALLERY
47d, rue de Praetere (1050)
j. 13/12 : **Gina PANE**

DE MARKTEN – T.512.34.25
Oude Graanmarkt
T/m 14/12 : 'Tussen sleet en woeker,
l'usure'

SCHILLER ART GALLERY – T. 0496 23
88 54
12 rue Van Moer (1000)
j. 31/12 : **Pierre CELICE**, 'Rythmes et
Collages'

FONDATION POUR L'ARCHITECTURE –
CIVA - T.644.91.52
55, rue de l'Ermitage (1050)
j. 31/01/2016 : 'Europalia Turquie :
Archétypes, l'architecture turque à
travers les âges'

ING ESPACE CULTUREL – T. 547.22.92
Place Royale 6 (1000)
j. 14-02-2016 : 'Pop Art in Belgium!
1963-1970'

ISELP - T.513.56.62
31 Boulevard de Waterloo (1000)
j. 05/12 : **Agnès GEOFFRAY**, Failure
Falling Figure

LKFF – T. 345.92.26
Rue Blanche 15 (1050)
j. 09/01/2016 : **Mario DILITZ**, sculptures

MAISON PARTICULIERE – T.649.81.78
Rue du Châtelain 49 (1050)
j. 13/12 : 'Pair(e)'

14/01-26/03/2016 : 'ta.bu'

GALERIE MARIE DEMANGE – T.544.02.12
23, Place du Châtelain (1050)
j. 19/12 : **Benjamin SPARK**, 'All the
world's a stage'
05-30/01/2016 : **Janise YNTEMA**, 'le
paysage tranquille'

MM GALLERY
Place du Jeu de Balle 68 (1000)
j. 13/12 : 'Seize Happy wallmaker', **Marc
MINJAUW & Sylvie MOREL**

MONCHERI
67 rue de la Régence (1000)
j. 05/12 : **Mirak JAMAL**

OFFICE D'ART CONTEMPORAIN –
T.512.88.28
Rue de Laeken, 105
j. 05/12 : **Peter VAN EYCK**, 'ex voto'

GALERIE DANIEL TEMPLON
13 rue Veydt (1060)
j. 31/12 : **Norbert BISKY**, 'Hérésie'

ULB – SALLE ALLENDE – T.650.65.80
Avenue Paul Héger, 24 (1000 – Campus
du Solbosch)
j. 19/12 : 'Salope !... et autres noms
d'oiselles'

VANDERBORGH
Rue de l'Ecuyer 50 (1000)
j. 03/01/2016 : 'I Belgi. Barbari e Poeti'

LA VERRIERE HERMES - T.511.20.62
Boulevard de Waterloo, 50 (1000)
j. 05/12 : **Nil YALTER** (1973/2015)

WIELS – T.347.30.30
Van Volxemlaan 354 (1190)
j. 10/01/2016 : **Stan DOUGLAS** :
Interregnum'

Galleries

GALERIE ABC - T.511.32.53
53, rue Lebeau (1000)
j. 24/12 : **J.J. GAILLIARD**

ALBERT Ier - T.512.19.44
45, rue de la Madeleine (1000)
j. 13/12 : **Philippe DEQUESNE**
18/12-17/01/2016 : salon ITINERAIRES
22/01-10/02/2016 : **Xavier HUCHEZ**

ATELIER 34ZERO MUZEUM - T.424.24.12
Drève De Rivieren 340 (1090)
j. 17/01/2016 : 'Le Grand Retour'

GALERIE ALBERT BARONIAN - T.512.92.95
2, rue Isidore Verheyden (1050)
j. 19/12 : **Helmut STALLAERTS**, 'Heads
and Tails'

J. BASTIEN ART - T.513.25.63
61, rue de la Madeleine (1000)
j. 12/12 : **'Shan SA**, à l'encre des saisons'

CLEARING – T.644.49.11
292 avenue Louise (1000)
j. 05/12 : **Huma BHABHA**, 'Wages of fear'

C-O-M-P-O-SI-T-E
10 rue du Marché aux Porcs (1000)
j. 09/01/2016 : **Clara THOMINE**, 'You are
lucky (like me)'
GALERIE ARIELLE D'HAUTERIVES –
T.0477.700.232

Rue Tasson Snel 37 (1060)
j. 12/12 : 'Le Huitième Sens',
HIPOLYTHEE
18/12-23/01/2016 : **Bénédicte
VANDERREYDT**, 'I never told anyone'

GALERIE GAETANE DUEZ
Rue Africaine 1 (1050)
j. 30/01/2016 : 'Fenêtre sur la conscience',
Judith MEURENS

GALERIE ALBERT DUMONT – T.512.49.43
Rue Léon Lepage 43 (1000)
j. déc : **Mathias WILD**

GALERIE DURET – T.0491.94.09.55
Rue de l'Amazone 25 (1050)
04/12-30/01/2016 : 'Let's Go To Disco
Tonight'

HARLAN LEVEY PROJECTS –
T.0485.69.91.46
37 rue Léon Lepage (1000)
j. 09/12 : **Volkan DIYAROGLU**, 'I exhibit,
Therefore I die'

GALERIE FAIDER - T. 538.71.18
rue Faider, 12 (1050)
j. 12/12 : **Christine NICAISE**, peintures –
Emile LANC, sculptures

FEIZI GALLERY – T.0473.91.85.06
Rue de l'Abbaye 8B (1050)
j. 14/01/2016 : **Boris LAFARGUE & Du
ZHENJUN**

FONDATION A STICHTING – T. 502.38.78
Av. Van Volxem 302-304 (1190)
j. 13/12 : **Facundo de ZUVIRIA**,
estampas

GLADSTONE GALLERY – T.513.35.31
12 rue du Grand Cerf (1000)
j. 18/12 : **Jim HODGES**

GROUP 2 GALLERY - T.539.23.09
8 rue Blanche (1000)
j. 19/12 : **Bernard GHOBERT** (1914-
1975 : La musique du silence'

GUISLAIN FINE ARTS – T.0495.30.58.01
Rue Lebeau 37 (1000)
j. 07/12 : **Max WECHSLER**

INDEPENDENT
Rue de la Régence 67 (1000)
j. 12/12 : **Ian BREAKWELL**

GALERIE RODOLPHE JANSSEN -
T.538.08.18
35, rue de Livourne (1050)
j. 12/12 : **Sean LANDERS – Sascha
BRAUNIG**

GALLERY LAURENTIN – T.540.87.11
43 rue Ernest Allard (1000)
j. 09/03/2016 : 'Rétrospective **Raoul
UBAC**, de 1940 à 1970'

FRED LANZENBERG - T.647.30.15
9 av. des Klauwaerts (1050)
j. 19/12 : **Richard LAILLIER**

LOFT PHOTO – T.0470.68.17.41
Rue Foppens 8 (1070)
j. 31/12 : **Florence D'ELLE**, 'Re Birth'

MACADAM GALLERY – T. 502.53.61
58 Place du Jeu de Balle (1000)
T/m 06/12 : **Emmanuel MICHEL**, solo
show'

12-27/12 : 'East / West', photographie contemporaine

MAZEL GALERIE – T. 850.29.28
22 rue Capitaine Crespel (1050)
j. 24/12 : 'Blackout'

GALERIE GRETA MEERT – T. 219.14.22
13, rue du Canal
T/m 30/01/2016 : **Stef DRIESEN** – **Michael VENEZIA** – **Valerie KRAUSE**

GALERIE NATHALIE OBADIA – T.648.14.05
Rue Charles Decoster 8 (1050)
j. 26/12 : **Mickalene THOMAS**, 'I am your sister'

OFFICE BAROQUE GALLERY –
T.0484.59.92.28
Place du Nouveau Marché aux Grains
23 (1000)
j. 05/12 : '**Liam EVERETT** 1970-1974'

GALERIE OMS PRADHAN – T.487.57.18.14
47 rue de Praetere (1050)
j. 20/12 : **Ode de KORT**, 'Frozen Movement'

QUADRI – T.640.95.63
105, av. Reine Marie-Henriette (1190)
j. 19/01/2016 : **Roger DEWINT**, nouvelles estampes & livre illustré

ALMINE RECH – T. 648.56.84
20 rue de l'Abbaye (1050)
j. 19/12 : **Joep VAN LIESHOUT**, 'Primitive Modern'

CHARLES RIVA COLLECTION – T.503.04.98
21 rue de la Concorde (1050)
j. 29/02/2016 : **Steven SHEARER**

CENTRE ROPS – T.219.66.79
9 rue Brialmont (1210)
13-31/01/2016 : **Myli DELSTANCHE**, techniques mixtes

ROSSI CONTEMPORARY –
T.0486.31.00.92
690 chee de Waterloo (1180)
j. 16/01/2016 : **Carolina FERNANDEZ**, 'The middle way'

SALON D'ART – T. 537.65.40
81, rue Hôtel des Monnaies (1060)
j. 19/12 : '**Alexandre HOLLAN**, œuvres récentes'

STEMS GALLERY
Rue de la Concorde 68 (1050)
j. 19/12 : 'YO-YO', **Matt CONNOLLY**

GALERIE MICHELINE SZWAJZER –
T.540.28.57
Rue de la Régence 67 (1000)
j. 05/12 : **Angela BULLOCH**, 'Archetypes and Totem Antidotes'

GALERIE CAROLINE VAN HOECK
57 rue Van Eyck (1050)
j. 19/12 : 'A cross / The cross', **Giampaolo BABETTO** & **Dan VAN SEVEREN**

CROISEREGARD - GALERIE VERHAEREN -
T.673.87.17
7, rue Gratés (1170)
j. 13/12 : **Alex KOUTSALEXIS**, 'Instants du monde infini' – **Michel CHANSIAUX**, 'Délires des rues'
16/12-24/01/2016 : **Marc PALAU**

GIBERT, 'Déesse blanche' – **Alain DEWEZ**, 'Mémoire d'un moment'

YOUNG GALLERY – T.374.07.04
75b, Avenue Louise (1050)
04/12-13/02/2016 : 'Contrastes', **Vanessa VON ZITZEWITZ**

GALERIE D'YS – T.511.95.11
84, Rue de l'Arbre Bénit (1050)
j. 13/12 : 'Enfances'

ZEDES ART GALLERY – T.646.00.04
36 rue Paul Lauters (1050)
j. 19/12 : **Romina REMMO**, 'Bodice Front'

4700 EUPEN (087)

IKOB - INTERNATIONALES
KUNSTZENTRUM OSTBELGIEN-
T.56.01.10
In den Loten 3
j. 13/12 : Marcel BERLANGER, 'Catalyst'

2440 GEEL (014)

DE HALLE
Markt, 1
T/m 20/12 : **FRED BERVOETS**, 'Prentenkabinet'

9000 GENT (09)

AP'ART
Maïstraat 4
T/m 06/12 : **Isabel MICHEL**

KRISTOF DE CLERCQ GALLERY –
T.223.54.34
Tichelrei 82
T/m 20/12 : 'Guts, No Guts', **Klaas KLOOSTERBOER** & **Peter MORRENS**

HUISSHUIS
Burgstraat 12
T/m 17/01/2016 : **Sophie MARTENS**

GALERIE ST-JOHN – T.225.82.62
Bij Sint Jacobs, 15A / Nieuwpoort 2
T/m 31/12 : **BAERTSOEN – DELVIN – DEN DUYTS**

3500 HASSELT (011)

CULTUURCENTRUM HASSELT – T.22.99.31
Kunstlaan, 5
T/m 10/01/2016 : **Dré DEVENS, Paul DRISSEN en Nico YERNA** – 'Chez Nous', **Chris KEULEN** – 'Ecritures du monde', **Guy VANDELOISE – Jeroen FRATEUR** – 'Wanneer het potlood zijn livreit', **Hugo DUCHATEAU & Roel VANDEBEEK**

Z33 – T.29.59.60
Zuivelmarkt, 33
T/m 06/12 : **Jasper RIGOLE**

4500 HUY (085)

CAD GALERIE T. 0475/340.717
Rue des Augustins 22
j. 20/12 : **CORNEILLE**, œuvres de 1944 à 2004

KEMZEKE (03)

VERBEKE FOUNDATION – T.789.22.07
Westakker
j. 03/04/2016 : '**Jan GOOSSEN**, beeldhouwer'

8300 KNOKKE (050)

ARTUP GALLERY – T.050.34.51.64
Zeedijk 697A
T/m 13/12 : **Juan RIPOLLES**

CULTUREEL CENTRUM SCHARPOORD – T. 63.04.30
Meerlaan, 32 – T.61.37.61
T/m 10/01/2016 : '30 jaar architectuur in Vlaanderen'

GALERIE RONNY VAN DE VELDE – T. 050/60.13.50
Zeedijk 759
T/m 10/01/2016 : **James ENSOR**, etsen en tekeningen

8670 KOKSIJDE (058)

YES ART GALLERY – T.51.88.10
Strandlaan 239c (Sint-Idesbald)
T/m 14/12 : **Inge DOMPAS – Linda VANDEWALLE – Lieven D'HAESE**
18/12-06/01/2016 : **Inge DOMPAS** + gasten

7100 LA LOUVIERE (064)

CENTRE DAILY – BUL & CO – T. 22.46.99
Rue de la Loi, 14
j. 13/12 : **André BALTHAZAR**
'Encyclopédiste en roue libre'

9340 LEDE (053)

'T HOF TE PUTTENS – T.80.51.30
Wichelsestraat, 20-22
T/m 27/12 : **Sarankhukhuu LKHAGVASUREN – Mijddorj LHAGVASUREN**

4000 LIEGE (04)

LES BRASSEURS – T.221.41.91
6, rue des Brasseurs
j. 19/12 : **Marion TAMPON-LAJARRIETTE**, 'Soleils noirs'

CC LES CHIROUX – T. 223.19.60
8, Place des Carmes
j. 16/01/2016 : 'EC RIRE & DES SINER', **José PARRONDO**
j. 31/01/2016 : **Brigitte GRIGNET** / 'Present Perfect'

QUAI 4 GALERIE – T.0476.91.28.01
Quai Churchill 4
j. 30/01/2016 : **Marie-Jo LAFONTAINE**, 'Be-Side Me MMXV'

6860 LOUFTÉMONT - L'ÉGLISE (063)

GALERIE LA LOUVE – T.42.42.02
rue Saint-Orban 1
j. 19/12 : 'Origyne'

7000 MONS (065)

ANCIENS ABATTOIRS (GRANDE HALLE) – T. 40.53.03
Place de la Grande Pêcherie
j. 28/12 : Triennale européenne du bijou contemporain 2014 – **Frank STEYAERT**, 'collection-passion'

5000 NAMUR (081)

GERY ART GALLERY – T.0475.60.25.58

29, Avenue Baron Louis Huart
j. 19/12 : **FERLE**

9968 OOSTEEKLO (09)

GALERIE WILLIAM WAUTERS - T.373.70.06
Antwerpse Heirweg, 5
06/12-17/01/2016 : **Bart BAELE**

8553 OTEGEM (056)

DEWEER GALLERY – T.64.48.93
Tiegemstraat, 6a
T/m 20/12 : **Jan FABRE**, '30 Years / 7 rooms'

8460 OUDENBURG (059)

FOUNDATION DE 11 LIJNEN –
T.059/27.07.57
Groenedijkstraat 1
T/m 27/02/2016 : '**Sheila HICKS**, *Indeed*'

2870 PUURS (03)

CULTUREEL CENTRUM DE KOLLEBLOEM – T.890.76.20
Begijnhofstraat, 13/15
T/m 22/12 'Encounters of the boundary'

4630 SOUMAGNE (04)

GALERIE DE WEGIMONT – T.377.99.03
Domaine provincial de Wégimont
76 Chaussée de Wégimont
j. 13/12 : **Thomas LOYATHO – Anne-Catherine DOR**, 'Autour des restes'

4970 STAVELOT (080)

LE TRIANGLE BLEU – T.86.42.94
Cour de l'Abbaye, 5
j. 27/12 : 'Art sans conditions, exposition collective sous le commissariat de Jacques Charlier'

8700 TIELT (051)

H8X12 – T.0475.69.51.70
Horenweg 37
T/m 31/12 : **PANAMARENKO**, 'Multiples'

7500 TOURNAI (069)

RASSON ART GALLERY – T.64.14.95
13 rue de Rasse
j. 03/01/2016 : **Pat ANDREA, Philippe HUART, Kosta KULUNDZIC, Frank LESTARD, Pierre PETRY, Nicolas RUBINSTEIN**

8630 VEURNE (058)

EMERGENT – T. 31.15.19
Grote Markt 26
T/m 03/01/2016 : **Johan DE WILDE**, 'In Flanders Fields, Trademark' – **Gery DE SMET**, 'Offerfeest'

4300 WAREMME (019)

GALERIE EVASION – T.32.53.88
42, avenue G. Joachim
05/12-03/01/2016 : Salon de Noël – Oeuvres choisies de **Clotilde ANCARANI, Hélène DUCLOS, Jérôme DELEPINE, Jean-Paul LAIXHAY, Jean-Pierre RUEL & Bénédicte WESEL**

Aanbevolen adressen & websites

VEILINGEN

LOUIZA AUKTION S ASSOCIATES

(dir: Claire Rothärmel),
Place Stéphanie 6, ou Rue Capitaine Crespel, 53 -
1050 Bruxelles, T.02-5036645 – F.02-5036657,
info@louizaauktion.com,
6 grote gecatalogiseerde veilingen per jaar met
19e- en 20e-eeuwse schilderijen en sculpturen,
evenals moderne als hedendaagse kunst, alsook
design en fotografie. Expertises.
www.louizaauktion.com

VEILINGZAAL 'T PAND

Nieuwstraat 9
9230 Wetteren - gsm 0474 49 13 17 - tel 09 366 58
35
pand@telenet.be
Driemaandelijke veilingen van algemeen antiek,
kunst en religiosa.
Uitstekende voorwaarden en service.
Internationaal gekend voor religieus antiek.
www.antiek-hetpand.be

ANTIETK

FRANTZ HEMELEERS

Aanvoer van antiquiteiten uit Zweden, Engeland,
Frankrijk,...
Meubilair, schilderijen, bronzen, zilverwerk, lampen,...
600 m² expositieruimte, nabijgelegen parking
61, Avenue des Casernes, 1040 Brussel.

Tel. 02 640 29 16
www.frantzhemeleers.be

INLIJSTINGEN

VAN THIENEN s.c.

Aambeeldstraat 28 - 1210 Brussel
Tel: 02/230.27.16
Artisanale productie: 600 verschillende modellen,
alles met de hand gemaakt. Restauratie van oude
en moderne kaders. bladgoudvergulden, kaders,
meubels, metalen. Uniek model op bestelling.

F. PAALMAN

Kaders en patina's – Restauratie van schilderijen
Henri Wafelaertsstraat 45 –
1060 Brussel
Tel: 02/537.85.22 - Fax: 02/534.77.08
Fournisseur Breveté de la Cour de Belgique

VARIA

WWW.SHORTRENTALAPARTMENTS.COM

Short Rental Apartments
Short rentals, furnished flats

WWW.ARTPLACE.BE

Artplace is een discreet online platform waarop
galeristen én particulieren kunstwerken kunnen
verkoppen of aanschaffen.

VERZEKERINGEN

INVICTA ART INSURANCE

'Verzekeren ten dienste van de kunst'
Eeckman Jean-Pierre & Eeckman Isabelle
67-69 Bd.Reyerslaan – 1030 Brussel
Tel : 02/735 55 92 - Fax: 02/734 92 30
Eeckman.jpe@portima.be, Eeckman.ie@portima.be
invicta.belgium@portima.be
Musea – Privé coll. – Tentoonstellingen – Particu-
liere en beroepsstichtingen – verblijven – Transport
www.invicta-art.com

RESTAURATIE

J.ENGELS

Lindenboomstraat 19 - 2150
Borsbeek (Antw.) - Tel: 03/322.41.86. Restauratie
van kunstvoorwerpen, porselein, faïence, email, glas,
ivoor, marmer - Keramische reconstructies van ont-
brekende onderdelen.- Verwijderen van tegels

METAALRESTAURATIE

Restauratie van antieke metalen objecten, foto-
toestellen, projectoren, microscopen, automaten,...
Specialisatie : klokken en horloges.
Aanmaak van presentatiesystemen
Geert Schumeth
GeertSchumeth@hotmail.com
www.metaalrestauratie.com

Zoekertjes

AANGEBODEN

**Ruime verzameling recente veilingcatalogi van
(inter)nationale veilinghuizen.** Diverse onderwerpen.
Per stuk of als geheel aangeboden.
Meer info: collect@ips.be - 0032 9 216 20 20.

Omvangrijke bibliotheek, geheel rond kunst, catalogi,
tijdschriften, alsook rond oenologie en sieraden vanaf 1970.
Contact : 0032 (0)2 415 95 18.

Prachtig stukken voor de kunstboekenverzamelaar : uit
de periode 1990-2012, meer dan 2000 **veilingcatalogi**
Paintings, Old Masters en diversen van Sotheby's, Christie's,
Philips en Bonhams. Zeer goede staat, lage prijs. 0486 645
305.

Priesterkledij en bibliotheek: kunst, catalogi, tijdschrif-
ten, ... Contact : 0499 61 20 48.

Collectie '**COLLECT arts antiques auctions'** tijdschriften,
vanaf jaargang 1 tot en met 2014 gratis te verkrijgen we-
gens plaatsgebrek, dient afgehaald te worden te Brugge.
Contact 0032 (0)50350117

GEZOCHT

Gezocht voor een te publiceren monografie over **Sander
Wijnants** (1903-1953 / schilder, glazenier, beeldhouwer,
tapijntontwerper / Mechelen - Sint-Niklaas): eigenaars van
werk van Wijnants. Doel is zoveel mogelijk van zijn oeuvre
(digitaal) te catalogeren en een studie te maken van de
verschillende invloeden in zijn werk.
Contact : 0495 73 17 05 of ginowielandt@hotmail.com

Guy Poelvoorde zoekt **schilderijen** van Paul Permeke, Paul
Klein, Gaston Bogaert, Jacques Wolmans, Louis Clesse, en
van de Brugse school en de Ierse school.
Tel +32(0)475 39 34 98 – www.guyart.com

gratis zoekertjes

Wenst u iets te plaatsen bij onze
GRATIS ZOEKERTJES? Breng ons op
de hoogte via collect@ips.be. Gratis
platform voor particulieren die iets
willen aanbieden op of zoek zijn naar
(informatie over) kunst of antiek.

uw advertentie hier

Toon uw potentiële klanten
de weg naar uw zaak via onze
rubriek 'Aanbevolen adressen &
websites'. Uw advertentie ver-
schijnt gedurende een volledig
jaar (9 nummers) voor
€ 340. Eén plaatsing kost € 45.
(prijzen excl. btw). Inlichtingen:
09 216 20 20 of collect@ips.be

koninklijke belgisch - luxemburgse kamer van veilingzalen

VEILINGMEESTERS-TAXATEURS, MAKELAARS EN DESKUNDIGEN

V.Z.W. OPGERICHT IN 1936

Louizalaan 500 - 1000 Brussel - Tel. 0475-62 71 85 - Fax 02-741 60 70 - www.auctions-in-belgium.be - info@auctions-in-belgium.be

Uittreksel LEDENlijst (Volledige lijst gratis verkrijgbaar op secretariaat hierboven)

• ANTWERPEN 2000

AMBERES b.v.b.a (Dir. Rik Dupain - Olivier Geurts - Marc Royer)
Terninckstraat 6-8-10 - T.03/226.99.69 - F.03/227.03.89
www.amberes.be. Gecatalogeerde kunstveilingen,
schattingen voor nalatenschappen en verzekering.
Geïllustreerde catalogus. Wekelijkse burgerveilingen.
Meer dan 35.000 loten toegewezen per jaar

• BERNAERTS Kunstveilingen (Dir. Ch. & P. Bernaerts)

Verlatstraat 16-22 - Museumstraat 25
T.03/248.19.21 - F.03/248.15.93 - www.bernaerts.be
info@bernaerts.be - Kunstveilingen Live + Webcast
Oude, Romantische en Moderne Meesters.
Antiek, Toegepaste kunsten, Design, Werk op papier.
Expertises voor verdeling en verzekering

• CAMPO & CAMPO (Dir. Guy Campo)

Grote Steenweg 19-21 - 2600 Berchem
T.03/218.47.77 - F.03/218.53.63 - guy@campocampo.be
www.campocampo.be - 5 Gecatalogeerde kunst- en antiekveilingen -
schilderijen - grafiek - beeldhouwkunst- meubelen - porselein
zilverwerk - tapijten - wijnen e.a.

• CAMPO VLAAMSE KAAI (Dir. Stefan Campo)

Vlaamse Kaai 30-31 - T.03/238.42.02 - F.03/216.01.32
info@campo.be - www.campo.be. 5 Gecatalogeerde Kunst- en
Antiekveilingen/Tentoonstellingen. Schilderijen - beeldhouwkunst gra-
fiel - wijn - meubels - porselein - zilverwerk - Oosterse tapijten

• DVC (Dir. D. Van Cappel)

Ellermanstraat 36 - 2060 Antwerpen - T.03/232.36.64 F.03/234.22.14
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen schattingen en experti-
ses van nalatenschappen en verzekeringen
e-mail: dvc@dvc.be - www.dvc.be

• JORDAENS N.V.

Drabstraat 74 - 2640 Mortsel - T.03/449.44.30
e-mail: rik.martens@skynet.be - www.jordaens.eu
Openbare verkopen van kunst, antiek, juwelen, wijn, collecties en
inboedels. Taxatie voor verdeling en verzekering

• VEILING SYLVIE'S Wine Auctions (dir. Joris Scott)

Italiëlei 21 (2000)
T. 03/776.90.77 - F. 03/777.96.55
GSM: 0495/10.24.24
www.sylvies.be - info@veilingssylvies.be
Wine Auctions

• BRUGGE 8000

CARLO BONTE AUCTIONS

Kardinaal Mercierstraat 20, 8000 Brugge info@carlobonte.be
www.carlobonte.be T. 050 33 23 55 - F. 050 34 10 20
Aziatische en Europese kunstveilingen

• BRUSSEL 1000

Salle de Ventes du BEGUINAGE s.p.r.l.

(Olivier Bolens - David Libotte) - Rue Haute 161 (1000)
T.02/218.17.42 - 0475/87.06.77 - F.02/218.86.50
www.salleventesdubeginage.be - s.v.b@hotmail.be
Vente chaque mardi à 9h30 et 13h30.
Exposition le samedi de 9h à 16h et le dimanche de 10h à 16h

• LEMPertz 1798 (dir. Christine de Schaezen)

Grote Hertstraat 6, 1000 Brussel / Rue du Grand Cerf 6, 1000
Bruxelles - T. 02 514 05 86 F. 02 511 48 24
brussel@lempertz.com - www.lempertz.com
Schattingen en expertises van maandag tot vrijdag
van 9:00 - 13:00 uur en van 14:00 uur -17:00 uur.

• Hôtel de Ventes HORTA (Dir. Dominique de Villegas)

70/74 Avenue de Roodebeek (1030)
T.02/741.60.60 F.02/741.60.70 - www.horta.be - info@horta.be
"Ventes mensuelles cataloguées d'antiquités, oeuvres
d'art, bijoux et vins"

• Brussels Art Auctions

(Dir. Ph Serck (T.0475/704.216) & Is. Maenaut (T.02/511.53.24)
& E. Lapipe (T.0475/414.492)
Rue Ernest Allardstraat 7-9 / Sablon - Zavel (1000). F. 02/503.62.10
www.ba-auctions.com - info@ba-auctions.com
Vente d'art et antiquités. Spécialiste en art Belge classique et
moderne

• Galerie MODERNE (Dir. David & Jérôme Devadder)

Rue du Pamasse 3 (1050) - T.02/511.54.15 - F.02/511.99.40
www.galeriemoderne.be - info@galeriemoderne.be
11 Ventes mensuelles cataloguées

• GENT 9000

DVC (Dir. D. Van Cappel)
Burgstraat 20-22 - T.09/224.14.40 - F.09/225.04.14
e-mail: dvc@dvc.be - www.dvc.be
Gecatalogiseerde Kunst- en Antiekveilingen
Schattingen en expertises voor nalatenschappen en verzekeringen

• Galerie en Veilingzaal PICTURA b.v.b.a.

Brusselsesteenweg 656 - 9050 Gentbrugge - T.0475/74.49.25
henk.vervondel@telenet.be

• LOECKX AUCTIONS

(Dir. Cécile La Pipe, Peter en Natan Loeckx)
Ingelandgat 4 - T.09/223.37.93 - F.09/233.76.71
www.loeckx.be - info@loeckx.be
International art & antiques auctions. Expertises

• HASSELT 3500

AEKO KUNST- EN ANTIKVEILING, Luikersteenweg 244-D,
3500 Hasselt, T.011-220408, F.011-233103, info@aeko-veiling.be

www.aeko-veiling.be - opgericht in 1999 - zowel oude als moderne
kunst, o.a. schilderijen, zilver, meubelen, keramiek enz.
ook schattingen voor verzekeringen en verdelingen.

• KNOCKE-HEIST 8300

Galerij CNOCK

Smedenstraat 15 - T.050/62.02.33 - F. 050/62.02.83
E-mail: cnock@skynet.be - www.cnock.be

• LIEGE 4000

MICHEL LHOMME Librairie (Dir. David Lhomme)

Rue des Carmes 9 - T.04/223.24.63 - F.04/222.24.19
www.michel-lhomme.com - librairie@michel-lhomme.com
Livres anciens et modernes de qualité - Gravures - Tableaux - Curiosités

• Hôtel des Ventes MOSAN

(Dir. Maxence Nagant de Deuxchaisnes)
Rue du Nord belge 9 (4020) - T.04/344.91.70 - F.04/341.39.19
www.hvm.be - Expertises gratuites tous les vendredis
de 9h à 12h30 et de 14h à 18h

• LOKEREN 9160

Galerij DE VUYST (Dir. Guy De Vuyst & Pascale Philips)

Kerkstraat 22-54 - 9160 Lokeren - T.09/348.54.40 - F.09/348.92.18
www.de-vuyst.com - info@de-vuyst.com
Internationale Kunstveilingen en Tentoonstellingen
van 17de eeuw tot hedendaagse kunst.
Schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen

• MONS - MAISIERES 7020

MONSANTIC (Dir. Daniel Otten)

Rue Grande 193b, 7020 Maisières (Mons) - T.065/73.94.00
F.065/73.94.09 otten@monsantic.com
www.monsantic.com

Ventes publiques cataloguées Expertises le mercredi, le samedi ou
sur rendez vous - déplacement gratuit à domicile

• NAMUR 5000

Salle de Ventes ROPS (Dir. B. de Sauvage)

Ch. de Waterloo 320 (5002 Namur)
T.081/74.99.88 - F.081/74.99.86 - www.rops.be
Ventes publiques mensuelles d'antiquités et ventes bourgeoises.
Expertises gratuites à domicile sur rendez-vous
ou à la salle tous les jours de 9h à 12h, sauf les lundis et jeudis

• OOSTENDE 8400

RODIN Veilingen (Dir. E. Paelman) - St Franciscusstraat 59

8400 Oostende - T.0475/73.41.83 - Rodin@busmail.net

• VERVIERS 4800

Hôtel des Ventes LEGROS (Dir. Benoît Legros)

Rue Peltzer de Clermont 41 - 4800 Verviers
T. 087/33.01.00 - F.087.30.19.00
www.venteslegros.com - benoit.legros@euronet.be
Ventes régulières d'antiquités et objets d'art

COLLECT

ARTS ANTIQUES AUCTIONS

maakt u wegwijz in de wereld van kunst, antiek en design

**Een jaar lang leesplezier
voor slechts €45**

U wilt een jaarabonnement (9 nummers): België € 45 - Europa € 65 - Airmail € 74.

Abonnementenland - 02/808 55 23 - www.aboland.be

ART FAIR BRAFA

TOUR & TAXIS | BRUSSEL

VAN 23 JAN. T/M 31 JAN. 2016

